

INDEKSPROBLEMER M. V.

EN MATERIALSAMLING

UTGITT AV

OSLO KOMMUNALE STATISTISKE KONTOR

OSLO 1942

O. FREDR. ARNESENS BOK- OG AKCIDENSTRYKKERI

INDEKSPROBLEMER M. V.

EN MATERIALSAMLING

UTGITT AV
OSLO KOMMUNALE STATISTISKE KONTOR

OSLO 1942

O. FREDR. ARNESENS BOK- OG AKCIDENSTRYKKERI

Forord.

Oslo kommunale statistiske kontor har i de siste årene stadig hatt forespørsler om det prisstatistiske materialet kontoret sitter inne med.

En har derfor funnet det nødvendig å samle dette materialet og samtidig gjøre rede for dets anvendelse.

Cand. oecon. Sigurd Mortensen har stått for arbeidet med stud. oecon. Paal Bog som nærmeste medarbeider.

Oslo kommunale statistiske kontor,
den 20. oktober 1941.

Arvid Messel.

INDEKSPROBLEMER m. v.

En materialsamling.

INNHold OG TABELLER:

	Side
I. Indeksteori	3
II. Indekstillene i praksis	8
III. Leveomkostningsindekser i andre land	22
IV. Det Statistiske Sentralbyrås leveomkostningsindeks	26
V. Andre forbruksbudsjetter og kostholdsundersøkelser	33
VI. Oslo kommunes leveomkostningsindeks	38
VII. Berettiget og uberettiget kritikk	47
VIII. Andre indekser	
a) Statistisk Sentralbyrås engrosprisindeks	52
b) Indekser for byggeomkostninger	55
c) Pris- og lønnsindekser i jordbruket	56
IX. Dyrstedsgruppering	59
X. Indeksregulering av lønninger	65
XI. Indeksen under krisen	68
XII. Oversikt over tabellverket m. v.	70
XIII. Norges stilling under krigen 1914—1918	
a) Økonomiske tilhøve	78
b) Leveomkostningene	81
c) Forsyningspolitikk og krisetiltak	82
XIV. Lønnsreguleringer 1919—1939	88
XV. Lønnstilhøve for kommunale arbeidere og funksjonærer 1914—1941	92
XVI. Norges stilling under den nåværende krig	
a) Prisnivå og lønninger 1939—1941	95
b) Inflasjonsfaren	104
c) Prisregulering og priskontroll	105
d) Andre krisetiltak	108

Tabeller:

Tabell 1. Årlige gjennomsnittspriser på Kristiania torv 1835—1909	I
» 2. Indekstill for leveomkostninger i Oslo	II
» 3. Bereknede årlige leveomkostninger i årene 1901—1919 for en arbeiderfamilie på vel 4 personer (4,28) og med en gjennomsnittsinntekt i 1914 på kr. 1605,48	IV
» 4. Bereknede årlige leveomkostninger i årene 1920—1937 for en arbeiderfamilie på vel 4 personer (4,28) og med en gjennomsnittsinntekt i 1914 på kr. 1605,48	VI
» 5. Bereknede årlige leveomkostninger i årene 1938—1941 for en arbeiderfamilie på vel 4 personer (4,28) og med en gjennomsnittsinntekt i 1914 på kr. 1605,48	VIII
» 6. Indekstill for leveomkostninger i Oslo (I. Arbeiderfamilie)	IX
» 7. Indekstill for leveomkostninger i Oslo (II. Funksjonærfamilie)	XI
» 8. Priser i småsalg på en del viktigere matvarer og brensel i hvert av årene 1901—1940	XII
» 9. Priser i småsalg på en del viktigere matvarer og brensel i slutten av hver måned i årene 1914—18	XVI
» 10. Priser i småsalg på en del viktigere matvarer og brensel pr. 15. i hver måned i året 1939	XXII
» 11. Priser i småsalg på en del viktigere matvarer og brensel pr. 15. i hver måned i året 1940	XXIV
» 12. Priser i småsalg på en del viktigere matvarer og brensel pr. 15. i hver måned i året 1941	XXVI

Indeksproblemer m. v.

En materialsamling.

Oslo kommunale statistiske kontor legger her fram en utgreiing om indekstall og leveomkostninger. Interessen for kontorets indeksberegninger er stadig stigende, men de mange misforståelsene som en fra tid til annen støter på, viser at ikke alle helt ut forstår indeksen. En har derfor funnet det nødvendig å arbeide ut denne redegjøringen.

En vil framheve at en ikke har hatt høve til å gi noen kritisk vurdering av de ulike indekser, leveomkostningsbudsjetter m. v. Det en i hovedsaka har tatt sikte på er å samle materialet.

Videre vil en peke på at når det ikke er sagt noe annet, gjelder framstillingen alltid normale tilhøve; det vil her si tilhøva før høsten 1939.

En kommer først inn på en rekke teoretiske og praktiske spørsmål ved rørende indekser i det store og hele, og går så over til en nærmere utgreiing av leveomkostningsindeksene i en del andre land. Videre beskriver en Statistisk Sentralbyrås og særlig grundig Oslo kommunes leveomkostningsindeks. En kommer også inn på et par indekser av annen art og drøfter et par av de problemer som knytter seg til den praktiske bruken av leveomkostningsindeksen. Endelig gir en i en rekke tabeller en samlet oversikt over utviklingen i varepriser og leveomkostninger fra 1890 og helt fram til i dag.

I tillegg til framstillingen om indekstall og leveomkostninger gir en til slutt i noen avsnitt en jamføring mellom tilhøva i Norge slik de var under forrige verdenskrig og slik de er i dag.

I. Indeksteori.

Prisene på matvarer, klær, brensel, husleie osv. forandrer seg ofte fra tid til annen. Den kjente sosialøkonom Irving Fisher skriver i sin bok «Making of Index Numbers» bl. a.: «Hvis vi undersøker bevegelsen av en rekke priser som til en bestemt tid starter fra samme punkt, vil vi finne en spredning som gjerne kan sammenliknes med den spredning delene av en eksploderende granat blir utsatt for. Men på samme måte som granatsplintene under sin bevegelse samler seg om et bestemt tyngdesentrum, slik er det også en bestemt gjennomsnittsbewegelse for de prisene vi ser på. Dette gjennomsnitt er indekstallet. Og på samme måte som en i fysikken finner det hensiktsmessig å knytte sine beregninger til dette tyngdesentret i stedet for til de enkelte granatsplintene, slik bruker en ofte i statistikken gjennomsnittet av prisbevegelsene, prisenes indekstall.»

Et pris-indekstall viser altså prisenes gjennomsnittlige, prosentvise forandring fra et tidspunkt til et annet.¹⁾ Den prosentvise forandring i et enkelt godes pris fra et tidspunkt til et annet finner en sjølsagt ved å dividere prisen på godet ved det annet tidspunkt med prisen ved første tidspunkt. Forholdet mellom disse to prisene kalles godets relative pris. Et indekstall for prisene på en rekke ulike goder er et gjennomsnitt av de relative prisene på disse goder.

For at definisjonen skulle bli så eksakt som mulig, har en knyttet den bare til priser. Men en kan også rekne ut indekstall for lønninger, for produksjonsmengder, for importerte eller eksporterte varemengder osv.; alle områder der det forekommer divergerende forandringer av en rekke størrelser. En har videre knyttet definisjonen til forandring i tid, men et indekstall kan også knyttes til sammenlikninger mellom to steder, eller i det hele tatt til sammenlikning mellom størrelser av en gruppe elementer under et hvilket som helst sett av tilhøve og deres størrelse under et annet sett av tilhøve. I de aller fleste tilfeller bruker en imidlertid indekstall til å gi uttrykk for prisbevegelser i tid.

Ser en på prisbevegelsen for en rekke goder fra et tidspunkt til et annet, oppdager en straks at det ikke er noen samsvarighet mellom den måten hver enkelt pris beveger seg på. Prisen på hvert gode forandrer seg på sin egen individuelle

¹⁾ Enhver indeks som uttrykker en sammenlikning mellom situasjonen på to tidspunkter kalles en relativ indeks. En skal ikke her komme nærmere inn på de absolutte indekser; dvs. indekser som er konstruert på grunnlag av data fra ett tidspunkt, eller i praksis et bestemt lite tidsintervall, f. eks. august 1939.

måte, men den opptrer likevel ikke isolert. I sine prisbevegelser influerer et gode på andre goder og blir til gjengjeld sjøl påvirket av disse andre godene. I tillegg til disse krefter som er spesielle for hvert enkelt gode finnes det dessuten mere omfattende krefter som virker gjennom hele prissystemet og influerer på alle goder.

Det er ikke mulig å isolere disse kreftene og vurdere dem hver for seg. Det problemet som reiser seg blir da å bestemme resultanten av kreftene. Opphever prisbevegelserne hverandre, slik at det ikke blir noen virkelig forandring i prisnivået sjøl om noen priser stiger mens andre synker? Eller blir det ved et visst tidspunkt en overvekt av bevegelser i en retning som gjør at prisnivået går opp eller ned? Og hvis det finnes en slik total variasjon, hvordan kan den da måles? Kan en bruke kjente statistiske metoder ved løsningen av dette problemet?

Sett at en står overfor den oppgave å bestemme forandringen i det alminnelige prisnivå mellom to nærmere fastsatte tidspunkter. Det materialet en har å gå ut fra består av en rekke prisnoteringer for ulike goder, innhentet på de to tidspunkter som skal sammenliknes. To sammenhørende noteringer gir da uttrykk for forandringen i et enkelt godes pris, en forandring som er framkommet ved et samspill mellom mange krefter. Når et stort antall slike prisnoteringer stilles sammen, har en for seg en masse av data som representerer et samvirke mellom en mengde krefter; noen individuelle og spesifikke i sin virkning, andre mer omfattende som virker på prisene innen store grupper av varer eller på alle varer i det hele tatt. Det en skal finne er nettoresultanten av alle disse faktorene, et mål for den endelige virkning av de tallrike krefter som forårsaker at de enkelte priser stiger eller synker. Dette mål vil være et indekstall for prisene.

Den enhet en får til behandling er en enkelt prisvariasjon, uttrykt som et forhold mellom to priser. Om de kjente statistiske metoder kan brukes til bearbeiding og analyse av et antall slike enheter, avhenger av hvordan en masse av disse enheter forholder seg når den blir klassifisert.

Stiller en sammen en rekke av disse prisforholdene, får en en hyppighetsfordeling som meget nær følger en normalfordeling. En finner en klar sentral tendens som åpenbart kan framstilles ved et gjennomsnitt. Jo lenger tidsintervallet blir mellom de to tidspunktene som skal sammenliknes, desto mindre utpreget blir imidlertid konsentrasjonen om den sentrale verdi og desto større blir spredningsområdet. Hyppighetskurven blir flatere og mer utstrakt etter som tidsintervallet øker. På samme tid avtar sjølsagt også den representative karakter av ethvert gjennomsnitt. I enkelte tilfeller viser dessuten hyppighetskurven en tendens til skjevhet som blir særlig utpreget i perioder med stigende priser. Det skyldes at prisvariasjonene har en bestemt nedre grense, men derimot ingen øvre grense.

Alt ialt slutter en imidlertid at prisvariasjoner kan måles statistisk, og at de tilnærmet kan representeres ved en gjennomsnittsverdi når tidsperioden ikke er for lang.

Irving Fisher rekner ut enkle indekstall etter ikke mindre enn 134 ulike formler, men han samler formlene i 6 fundamentale grupper: Sumindeks, aritmetisk gjennomsnitt av relative priser, harmonisk gjennomsnitt, geometrisk gjennomsnitt, median og typetall. Av disse typene har den siste ingen praktisk betydning.

For å få fram de karakteristiske trekk ved de ulike typene av indekstall, skal en her først ta for seg tre av dem i deres enkleste form, før en går over til å se på de mer kompliserte kombinasjonene som kan oppstå.¹⁾

¹⁾ En må her innføre en rekke symboler som vil bli brukt i det følgende:

p'_0 = pris for et visst gode ved tiden 0 (basistidspunkt).

q'_0 = mengde av samme gode ved tiden 0.

p'_1 = pris for det samme gode ved tiden 1.

q'_1 = mengde av samme gode ved tiden 1.

p''_0 = pris for et annet gode ved tiden 0.

q''_0 = mengde av dette gode ved tiden 0.

p''_1 = pris for det annet gode ved tiden 1.

q''_1 = mengde av samme gode ved tiden 1.

p'

$\frac{1}{p'_0}$ = relativ pris, d. v. s. forholdet mellom et visst godes pris ved tiden 1 og samme godes pris ved tiden 0.

q'

$\frac{1}{q'_0}$ = relativ mengde.

P_0

P_0 = prisnivå ved tiden 0.

P_1

P_1 = prisnivå ved tiden 1.

Den enkle sumindeks konstrueres på den måten at en adderer de ulike priser ved de tidspunktene som skal sammenliknes og måler den totale prisvariasjon ved å sammenholde de resultatene en slik har fått for de to tidspunktene. Formelen blir

$$\frac{P_1}{P_0} = \frac{\sum p_1}{\sum p_0}$$

Denne metoden er verdiløs hvis ikke måleenhetene velges med største omhu.

Skal en bruke det aritmetiske gjennomsnitt av de relative priser ved beregningen av indekstallet, finner en først på grunnlag av de gitte prisnoteringene hvert godes relative pris (det vil her si prisen ved beregningstidspunktet sett i forhold til prisen på det bestemte tidspunkt som er basis for sammenlikningen). Deretter rekner en ut det aritmetiske gjennomsnitt av de relative priser i hvert

av de to årene som skal sammenliknes. Formelen for en enkelt relativ pris blir $\frac{p'_1}{p'_0}$.

Hvis N slike relative priser skal tas med i beregningen, blir altså formelen for indekstallet ved tiden 1

$$\frac{\sum \frac{p_1}{p_0}}{N}$$

Heller ikke denne framgangsmåten gir noe tilfredsstillende resultat.

Hvis indekstallet skal bereknes på grunnlag av det geometriske gjennomsnitt av de relative priser, finner en også de relative priser etter formelen

$\frac{p'_1}{p'_0}$ men i stedet for å addere alle relative priser og dividere summen med antall

ledd (N), multipliserer en nå disse prisene sammen og trekker ut Nte rot av produktet. Hvis N goder er med i beregningen blir formelen

$$M_g = \sqrt[N]{\frac{p'_1}{p'_0} \times \frac{p''_1}{p''_0} \times \frac{p'''_1}{p'''_0} \dots \times \frac{p^n_1}{p^n_0}}$$

Beregningen blir lettere hvis en bruker logaritmer. Formelen blir da

$$\text{Log } M_g = \frac{\log \left(\frac{p'_1}{p'_0} \right) + \log \left(\frac{p''_1}{p''_0} \right) + \log \left(\frac{p'''_1}{p'''_0} \right) + \dots + \log \left(\frac{p^n_1}{p^n_0} \right)}{N}$$

Det harmoniske gjennomsnitt og medianen for relative priser skal en ikke komme nærmere inn på her.

Før en går videre etter denne første korte gjennomgåing av de enkle indekstall, kan en måle brukbarheten av dem ved hjelp av en matematisk prøve, tidsombytningsprøven. Prøven går ut fra at formelen til beregning av et indekstall må være slik at den gir samme forhold mellom ett av sammenlikningspunktene og det annet, likegyldig hvilket av dem blir tatt som basis. Eller for å si det på en annen måte: indekstallet reknet framover i tid skal være det inverse av indekstallet reknet bakover. Hvis en f. eks. ved å ta 1938 som basisår og gå framover til 1941, finner at prisene er fordoblet, så skal en ved å ta 1941 som basis og gå i den motsatte retning finne at prisnivået i 1938 ligger halvparten så høyt som i 1941. En kan uttrykke dette på ennå en måte som er mer hensiktsmessig for praktiske formål: indeksen framover og indeksen bakover multiplisert sammen skal gi 1. De to tidspunktene kan betegnes

med 0 og 1; videre kan en la P_{01} være indeksen framover i tid (for tidspunktet 1 med 0 som basis), men P_{10} er indeksen bakover (for tiden 0 med 1 som basis). Det algebraiske uttrykk for tidsombytningsprøven blir da $P_{01} \times P_{10} = 1$.

At tidsombytningsprøven har sin gyldighet ser en klart ved å overføre den til en enkelt vare. Hvis sukker koster dobbelt så mye i 1941 som i 1938, er det innlysende at prisen i 1938 var halvparten av prisen i 1941.

Et stort antall indekstall tilfredsstiller ikke tidsombytningsprøven. Det gjelder f. eks. alle som kommer inn under typene aritmetisk og harmonisk gjennomsnitt av relative priser. Det geometriske gjennomsnitt og medianen av de relative priser tilfredsstiller derimot prøven.

Hvis en innfører vekt er ved beregningen av indekstall blir antallet av mulige kombinasjoner øket meget sterkt, men en skal her bare komme nærmere inn på noen ganske få av disse kombinasjonene.

Som før nevnt er hensikten med ethvert indekstall å få fram et gjennomsnitt av prisbevegelsene, eller av bevegelsene til en annen gruppe størrelser. Ved første blikk kan et enkelt gjennomsnitt se ut til å være det beste, fordi det behandler alle ledd likt. Og hvis en mangler kiennskap til den relative betydnng av de ulike goder som er inkludert i gjennomsnittet, er utvilsomt det enkle gjennomsnitt best. Statistikerne ble imidlertid tidlig klar over at det er en enorm forskjell mellom betydningen av de ulike goder. Alle vet at sukker er en viktigere vare enn korinter og at hvete er viktigere enn kinin. Dette forhold førte til innføringen av veiede indekstall.

Til å begvne med var veiningen nokså vilkårlig, basert på rene anslag med omsyn til betvdnngen av de enkelte goder. Men det er klart at siøl om en slik vilkårlig veining kan forbedre et simpelt indekstall, så kan veiningen hvis den misbrukes forverre det misforholdet som alt er til stede. En må derfor gå fram med største omhu når en skal bestemme et system for veining av indekstall.

Etter hvilket prinsipp skal en så veie hvert av de leddene som inngår i et indekstall? En kan straks slå fast at ikke noe prinsipp kan få alminnelig gvlldighet for alle tvner av indekstall, men de ulike metodene for veining faller inn under visse hovedgrunner. Skal en f. eks. berekne prisindekser for matvarer, klær osv., kan en som vektall bruke

- 1) produsert mengde av vedkommende vare i et visst tidsrom, eller
- 2) pengeverdien av den produserte mengde av varen i et visst tidsrom.

Veining med mengdetall kan en bare bruke når det gjelder en sumindeks. Hvis en som vekt bruker produsert mengde i basisåret, q_0 , får en følgende formel for den veiede sumindeks:

$$\frac{P_1}{P_0} = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} \quad (\text{Laspeyre's formel.})$$

En annen type av veiet sumindeks kan en konstruere hvis en bruker vektall fra den senere periode av de to som skal sammenliknes, og ikke fra basisperioden. En bruker da q_1 (mengden ved tiden 1) som vekt når prisene ved tiden 1 skal sammenliknes med prisene ved tiden 0, q_2 (mengde ved tiden 2) som vekt når prisene ved tiden 2 skal sammenliknes med prisene ved tiden 0, osv. Den algebraiske formel for et indekstall av denne type ved tiden 1 blir:

$$\frac{P_1}{P_0} = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} \quad (\text{Paasches formel.})$$

Når relative priser skal veies, kan en imidlertid ikke bruke mengdetall. Ved eksemplene på veiede sumindekser fikk en fram en pengeverdi som produkt av mengde og pris, og disse produktene kunne en sammenlikne direkte. Skulle en veie de abstrakte, relative tall med mengdetall ville ikke produktene kunne sammenliknes, fordi mengden kan oppgis i et utall av ulike enheter. Ved å veie de relative tall med verdiene av varene vil en imidlertid få et brukbart sammenlikningsgrunnlag, for alle verdier kan uttrykkes i samme pengeenhet.

Et indekstall knytter seg imidlertid til to tidspunkter, og de verdiene som en skal bruke ved veiningen er så å si aldri like på begge de to tidspunktene. Konstant veining er derfor ikke teoretisk korrekt, og hvis verdiene varierer sterkt må den heller ikke brukes i praksis. Verdien på automobildekker f. eks. er viktig i dag, men den var helt ubetydelig for 30 år siden. Hvilken vekt skal en da gi automobildekker ved en sammenlikning mellom prisenivåene i dag og for 30 år siden? En har her et ganske bestemt valg, en kan bruke pengeverdien i et år 30 år tilbake i tiden, eller en kan bruke pengeverdien i det aller siste år. I et tilfelle som det en har nevnt her er det klart at det vil være av stor betydning hvilket av de to systemer en velger, og en må ta avgjerd først etter nøye overveielse.

Irving Fisher har utformet disse 4 typene av vektall for relative priser:

- a) Vekten = pris i basisåret $\times$ mengde i basisåret ($p_0 q_0$)
- b) Vekten = pris i basisåret $\times$ mengde i sammenlikningsåret ($p_0 q_1$)
- c) Vekten = pris i sammenlikningsåret $\times$ mengde i basisåret ($p_1 q_0$)
- d) Vekten = pris i sammenlikningsåret $\times$ mengde i sammenlikningsåret ($p_1 q_1$)

Den annen og den tredje av disse typene er beslektet. Det vil alltid bli en systematisk vektfeil under berekningene. Ved veining med a) og b) vil denne feilen gjøre at en finner et indekstall som ligger for lavt i forhold til det virkelige, ved veining med c) og d) vil det ligge for høyt.

En skal så komme nærmere inn på et par av de veiede indekstallene.

Skal en berekne indekstall på grunnlag av veiet aritmetisk gjennomsnitt av relative priser, blir hver relativ pris multiplisert med den tilhørende vekt, hvoretter summen av disse produktene divideres med summen av vektene. Formelen for et

aritmetisk indekstall, veiet med verdier fra basisåret og skrevet for et gitt år 1 med omsyn på basisåret 0, blir altså:

$$\frac{P_1}{P_0} = \frac{\frac{p'_1}{p_0} \cdot p'_0 q'_0 + \frac{p''_1}{p_0} \cdot p''_0 q''_0 + \frac{p'''_1}{p_0} \cdot p'''_0 q'''_0 + \dots}{p'_0 q'_0 + p''_0 q''_0 + p'''_0 q'''_0 + \dots} = \frac{\sum p_0 q_0 \cdot \left(\frac{p_1}{p_0}\right)}{\sum p_0 q_0}$$

På samme måte blir formelen for et aritmetisk indekstall veiet med verdier fra det gitte år 1:

$$\frac{P_1}{P_0} = \frac{\sum p_1 q_1 \cdot \left(\frac{p_1}{p_0}\right)}{\sum p_1 q_1}$$

Ved berekning av et veiet geometrisk gjennomsnitt av relative priser går en fram på den måten at en multipliserer logaritmen til hver relativ pris med den gitte vekt og deretter dividerer summen av disse veiede logaritmene med summen av vektene. Det resultatet en får er logaritmen til det ønskede indekstallet. Formelen blir:

$$\log M_g = \frac{\sum \log \left(\frac{p_1}{p_0}\right) \cdot p_0 q_0}{\sum p_0 q_0}$$

Når brukbarheten av de ymse veiede indekstall skal prøves, kan en først bruke tidsombytningsprøven som har vært nevnt tidligere. Det viser seg da at ingen av de veiede indekstallene en har nevnt her tilfredsstiller denne prøven. En vil huske at det enkle geometriske gjennomsnitt oppfyller de vilkår som denne prøven stiller, mens dette altså ikke er tilfelle med det veiede geometriske gjennomsnitt. Her ser en at innføringen av vekter har ført med seg en systematisk feil.

En kan videre undersøke om de ulike veiede indekstall tilfredsstiller den annen store fundamentale prøve, faktorombytningsprøven, som kan framstilles slik:¹⁾

Den samlede verdi av en viss vare i et bestemt år er som før nevnt lik produktet av den forbrukte mengde og prisen pr. enhet ($p'q'$). Forholdet mellom verdien i ett

år og verdien i foregående år er altså $\frac{p'_1 q'_1}{p'_0 q'_0}$. Hvis både pris og mengde skulle bli

fordoblet fra et år til det neste, ville den relative pris det siste år bli 200, den relative mengde 200 og den relative verdi 400. Totalverdien det annet år er 4 ganger verdien det første år. Den relative verdi blir altså lik produktet av relativ pris og relativ mengde dividert med 100.

Hvis en for et visst antall varer konstruerer en indeks for prisforandringene fra et år til det neste og en indeks for mengdeforandringene mellom de samme år, må en altså vente at produktet av de to indekser dividert med 100 er lik forholdet mellom totalverdiene i de to år. Hvis produktet ikke er lik forholdet mellom verdiene, må det være en feil i en eller begge indekser.

Det viser seg nå at ingen av de typer av indekstall som en hittil har nevnt tilfredsstiller faktorombytningsprøven. For å komme ut av denne vansken har statistikerne korrigert en rekke formler ved kryssmetoder; ved å ta et gjennomsnitt av geometriske formler som inneholder feil virkende i motsatte retninger. I «Making of Index Numbers» finnes et meget stort antall slike kryssformler. Fisher fant i alt 13 formler som tilfredsstillet begge de to fundamentale prøver, og av disse valte han igjen en som den ideelle formel, både med omsyn til nøyaktighet og enkelhet. Fishers idealindeks er det geometriske gjennomsnitt av de to veiede sumindekser som en har omtalt før, og den har følgende formel:

$$\sqrt{\frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} \times \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}}$$

I den før nevnte stensilerte utgaven av professor dr. Ragnar Frisch's forelesninger finner en også en del andre formler for indekstall som en ikke har kommet nærmere inn på her. En nevner f. eks. Sauerbeck's, Palgrave's, Edgeworth's og Westergaards formler.

¹⁾ Foruten de to prøvene en har nevnt her, tidsombytningsprøven (tokantprøven) og faktorombytningsprøven, finnes det en rekke andre prøver eller prinsipper som en kan bruke når en skal vurdere det logiske innhold i de ulike indeksformlene. Professor dr. Ragnar Frisch redegjør i sine forelesninger over teoretisk økonomikk 1928—29 (stensilert utgave 1929—30) for følgende prøver: Symmetriprøven, identitetsprøven, trekantprøven, måleenhetsprøven, bestemthetsprøven, proporsjonalitetsprøven og utelatesprøven. Det vil imidlertid føre for langt å komme nærmere inn på noen av dem her.

En skal så ganske kort omtale de såkalte kjedeindekser.

En kjedeindeks uttrykker liksom relativindeksen en sammenlikning mellom situasjonen på to tidspunkter. Sammenlikningen bygger imidlertid her ikke bare på data for vedkommende to tidspunkter, men på data for alle mellomliggende tidspunkter.

Flere forfattere har tilrådd kjedeindekser med den begrunnelse at det egentlig ikke har noen mening å sammenlikne prisene på to tidspunkter hvis ikke mengdene tilnærmet er de samme. Det har vært hevdet at de eneste direkte relativindekser som har en mening er de som uttrykker en sammenlikning mellom nærliggende tidspunkter. Etter denne synsmåten har f. eks. en direkte sammenlikning mellom prisnivået i 1941 og og i 1914 ikke noen mening. En slik sammenlikning får først en mening når den foretas via alle de mellomliggende pris- og mengdesituasjoner. Da vil størrelsesforholdet mellom prisnivåene i 1941 og 1914 ikke bare avhenge av situasjonen i 1914 og situasjonen i 1941, men også av den måten hvorpå forandringen fra 1914 til 1941 har foregått. (Se professor Frisch's forelesninger side 31.)

Ved konstruksjonen av en indeks har en hittil gått fram slik at en har holdt et år eller en periode (det tidligste året i rekken) som basis = 100 ved beregningen av de relative priser. Denne framgangsmåten gir oss en rekke tall som i praksis brukes ikke bare til å sammenlikne hvert år med basisåret, men også ved sammenlikning mellom hvert år og året før og etter. Har en f. eks. funnet indekstall som viser prisnivået i 1917 og 1918, så ser en gjerne på disse tallene som om de viser prisnivåene i 1917 og 1918 ikke bare i forhold til basisåret (f. eks. 1913), men også i forhold til hverandre. Det skulle imidlertid ikke være nødvendig å gå omveien om et tredje år for å måle prisbevegelsen mellom årene 1917 og 1918, en burde kunne sammenlikne de to årene direkte med hverandre. Dette er hensikten med en kjedeindeks. I en kjedeindeks blir hvert år tatt som basis ved beregningen av indekstall for neste år, og de tallene som derved framkommer kjedes så sammen med omsyn på et bestemt basisår.

Et eksempel vil gjøre dette klart. En berekner på vanlig måte indekstallet for 1914 med 1913 som basis og får et tall som en kan kalle i_1 . Deretter berekner en indekstallet for 1915, denne gang ikke med 1913, men med 1914 som basis. Dette tallet kan en kalle i_2 . Det er ennå bare et løst ledd i kjeden, og det står igjen å knytte det til foregående ledd for å få indekstallet for 1915 med 1913 som basis, via 1914. Dette oppnår en ved å multiplisere i_2 med i_1 og dividere produktet med 100. Resultatet kan en kalle I_2 , og det blir altså annet ledd i kjedeindeksen. På samme måte berekner en i_3 , dvs. indekstallet for 1916 med 1915 som basis; og knytter også dette leddet til kjeden, ved å multiplisere det med begge de foregående ledd og dividere produktet med 100². Altså $I_3 = i_1 i_2 i_3 \cdot 1/100^2$. I_3 blir da indekstallet for 1916 med 1913 som basis, men via de mellomliggende årene 1915 og 1914. I den endelige rekken rekner en altså bare den opprinnelige basis (her 1913) = 100.

Leddene i en kjedeindeks dannes altså slik:

$$I_1 = i_1$$

$$I_2 = i_1 i_2 \cdot 1/100$$

$$I_3 = i_1 i_2 i_3 \cdot 1/100^2 \text{ osv., hvor } i_1 \text{ er indekstallet for annet år i rekken med første år som basis, } i_2 \text{ indekstallet for år 3 med år 2 som basis osv.}$$

II. Indekstillene i praksis.

Som en har nevnt før brukes indekstall ved beregninger over endringer i prisnivået, aksjekurser, produksjonsmengder, lønninger osv., i det hele ved oppstilling av sammenfattende tallmessige oversikter over variasjoner i masser som består av uensartede størrelser.

Av de mange indekser som regelmessig bereknes i Norge, utarbeides de fleste av Det statistiske Sentralbyrå. De mest kjente er vel engrosprisindeksen og leveomkostningsindeksen, videre nevner en den månedlige indeks for industriens produksjon med delindekser for de ulike industrigrupper, kvartalsvis indeks over antall beskjeftigede, indekser for detaljomsetning og byggevirksomhet osv. Av andre kjente norske indekser nevner en Økonomisk Revys engrosprisindeks, A/S Stormbulls prisindeks for jern og byggeartikler, Aftenpostens

aksjeindeks og Oslo kommunes indekser for detaljpriser og leveomkostninger. En skal her i hovedsaka innskrenke seg til å behandle indekser som viser variasjonene i leveomkostningene.

Det er en nokså utbredt mening at bruken av indekstall for leveomkostningene skriver seg fra tiden etter forrige verdenskrig.¹⁾ De første forsøkene på å måle leveomkostningene ved hjelp av indekstall fant imidlertid sted langt tilbake i førkrigstiden; derimot er den utstrakte bruken disse tallene har fått i det praktiske økonomiske liv av forholdsvis ny dato. Kunne en i et eneste tall uttrykke den praktiske betydningen av leveomkostningsindeksen fra tid til annen, ville det vise seg at et slikt «indekstall for indeksbetydningen» ville vise stigende eller synkende tendens alt etter intensiteten av de prisvariasjonene som sjøl skal få sitt uttrykk gjennom leveomkostningsindeksen. Det var i inflasjonstiden etter forrige verdenskrig at folk flest begynte å interessere seg for disse berekningene, og i de siste årene er problemet igjen blitt aktuelt på grunn av den alminnelige prisstigningen.

Før forrige verdenskrig var berekningen av indekstall for leveomkostningene en sak som først og fremst angikk vitenskapen. Når indeksen etter hvert har fått meget stor praktisk betydning, skyldes det dens tiltagende bruk i den økonomiske politikk, framfor alt kanskje i samband med indeksregulering av lønninger. Indeksregulering vil si at en i tariffavtaler tar inn bestemmelse om lønnsregulering i tariffperioden hvis det innen en viss tid finner sted en nærmere fastsatt endring i den offisielle leveomkostningsindeksen. Under inflasjonen etter forrige verdenskrig fant arbeiderne indeksregulering høvelig for å passe på at lønnen steg noenlunde i samme forhold som prisnivået. Dette kan aldri oppnås fullt ut i en inflasjonsperiode, men indeksreguleringen kunne til en viss grad gjøre sin nytte ved å hindre at reallønnen falt altfor sterkt. Da deflasjonen satte inn, var det derimot arbeidsgiverne som fikk fordel av indeksreguleringen. Ved å påberope seg indeksen og ta indeksregulering inn i tariffavtalene kunne de hindre at arbeidernes reallønn steg i en tid med synkende priser.

Med begrepet leveomkostningsindekstall forbinder en gjerne forestillingen om et instrument som kan gjøre en oversiktlig sammenlikning mulig mellom leveomkostningene til ulike tider. Denne alminnelige karakteristikken kan imidlertid ikke gi noe fullt ut klart begrep om leveomkostningsindeksens vesen og oppgave, og det meste av meningsforskjellen om indekstallenes betydning skyldes den uklarhet som består omkring de grunnbegrepene som ligger til grunn for indeksberekningen. Denne uklarheten kan en særlig føre tilbake til den høyst ulike betydningen som begrepene blir gitt i vanlig språkbruk. En ville unngå mange stridigheter om indekstallene hvis alle på forhånd var helt klar over hvilke spørsmål en venter og kan vente svar på gjennom disse berekningene.

Sjøl om uttrykket «leveomkostningsindeks» er i vanlig bruk i alle land, må en slå fast at det ikke er heldig valt. Når en tar omsyn til de grunnprinsippene som berekningene er bygd på, ville det være riktigere at en snakket om prisindekstall eller veiede prisindekstall og helt unngikk uttrykket «leveomkostninger». Med dette uttrykket forstår en nemlig i vanlig språkbruk den faktiske anvendelsen av de subsistensmidlene en har for hånden, altså de anvendelsene som ikke bare blir påvirket av prisbevegelsen, men også av variasjonene i levemåten. I denne betydningen er altså leveomkostningene identisk med de samlede utgiftene ved et hvilket som helst, individuelt levesett. I motsetning til denne populære oppfatningen forstår en i tilknytning til indeksberekninger med leveomkostninger alltid omkostningene ved en bestemt gjennomsnittlig levestandard, som en antar er typisk for en avgrenset befolkningsklasse og dessuten rekner for konstant.

Faglitteraturen i den nyeste tiden har særlig framhevd hvor nødvendig det er å kunne gi en indre begrunnelse for de formlene en bruker ved berekningen av indekstall for leveomkostningene. Litteraturen har ved det tatt avstand fra

¹⁾ Den følgende framstillingen bygger i hovedsaka på en artikkel av Dr. H. Gordon, Bern: «Zur Berechnung einer Indexzahl der Kosten der Lebenshaltung», i «Zeitschrift für schweizerische Statistik und Volkswirtschaft», 1938.

den rent mekaniske innstillingen til indeksproblemet. Statistikere som brukte denne synsmåten konsentrerte seg først og fremst om den formelle korrektheten av de formlene en brukte, og interesserte seg svært lite for indekstallenes indre vesen. I dag er det en selvfølge at et indekstall ikke bare skal være mekanisk, men også organisk forbundet med den gjenstanden det skal undersøke, og derfor må det ha en indre og ikke bare en formell begrunnelse. Den formelle matematiske betraktningssmåten til de rene indeksteoretikerne kan ikke svare tilfredsstillende på spørsmålet om det «riktige» eller «beste» indekstall. Det finnes imidlertid heller ikke noe indekstall som like godt kan tjene alle formål. Konstruksjonen av et indekstall må rette seg etter indeksens formål, både når det gjelder utvalget av de statistiske data en skal legge til grunn og med omsyn til den matematiske struktur av den formelen en skal bruke.

Før en begynner på den oppgaven å konstruere en leveomkostningsindeks, må en altså være klar over hvilke spørsmål indekstallet skal gi svar på. Under omsyn til den problemstillingen en har valgt, må en så bestemme seg for den berekningsmåten en vil bruke. Når problemstillingen er fastlagt, vil det som regel ikke være vanskelig å finne den beste formelen; valget lettes nemlig ved at en ikke bare skal stille opp en teoretisk god indeksformel, men også skaffe tilstrekkelig fullstendige og pålitelige statistiske oppgaver. Brukbarheten og påliteligheten av et indekstall avhenger ofte i avgjørende grad av det statistiske materialet som ligger til grunn ved berekningen. Sjøl den beste indeksformelen vil ikke kunne gi noen nøyaktig indeks hvis den blir brukt på et dårlig statistisk materiale.

Budsjettmetoden er i dag alminnelig anerkjent ved berekningen av leveomkostningsindekser. Denne berekningsmetoden bygger på endringer i omkostningene til et bestemt sammensatt mengdebudsjett av viktige livsfornødenheter. En må imidlertid her gjøre merksom på at heller ikke budsjettmetoden gir resultater som på alle vis er tilfredsstillende.

Når en skal legge et bestemt forbruk til grunn ved indeksberekningen, kan en bruke det gjennomsnittsforkbruket en finner ved å undersøke en rekke husholdningsregnskaper, eller en kan foretrekke en annen løsning hvis det er mer høvelig. I første tilfelle vil det i alle fall ikke kunne antydes at en har gitt etter for bestemte tendenser ved oppstillingen av forbruksskjemaet for å påvirke indeksresultatet i en eller annen retning. Om et forbruksskjema basert på husholdningsregnskaper kan brukes uten videre vil imidlertid først og fremst avhenge av hvor omfattende og pålitelig den undersøkelsen er som en har foretatt. Av og til kan det være det beste å bruke slike undersøkelser som hovedgrunnlag, men å trekke inn utfyllende oppgaver på bredere grunnlag for enkelte punkter i forbruksskjemaet, i alle fall som kontroll.

Når en legger det faktiske forbruket ved et visst tidspunkt til grunn ved indeksberekningen, reiser seg straks spørsmålet om hvilket tidspunkt en skal velge (hvis en overhodet har noe valg). En møter her igjen de to klassiske indeksformlene til Laspeyre og Paasche (se side 6). Hvis en ønsker å kjenne størrelsen av den pengemengden en må bruke i løpet av undersøkelsesperioden for å kjøpe basisårets forbruksbudsjett, vil Laspeyre's formel gi svaret. Paasches formel gir derimot svar på spørsmålet om størrelsen av de tilsvarende omkostningene hvis en legger nåværende behov til grunn. Begge formlene har det til felles at de identifiserer et varebudsjett sammensatt på en bestemt måte med en viss levestandard.

Det er klart at når en legger til grunn forbruket i utgangsåret (Laspeyre) eller det nåværende forbruk (Paasche), så dreier det seg om to ekstreme løsninger av problemet. En kan like gjerne bruke forbruket i et hvert annet år mellom disse to tidspunktene hvis en finner det mer høvelig, eller en kan bruke et gjennomsnitt av forbruket i en rekke år. En må ha klart for seg at et indekstall som bygger på det virkelige forbruk ved et visst tidspunkt i det tidsrommet en ser på, sammenlikner det faktiske pengeforbruk ved dette tidspunktet med et fiktivt forbruk av penger i undersøkelsesperioden ellers. Legger en gjennomsnittsforkbruket i en rekke år til grunn, er det videre klart at de bereknede om-

kostningene sannsynligvis ikke ved noe tidspunkt i undersøkelsesperioden vil svare til det virkelige pengeforbruket, men helt igjennom være av fiktiv karakter.

En kan oppnå et kompromiss ved å arbeide sammen Laspeyre's og Paasches formler, eller ved å berekne et gjennomsnitt av forbruket i forskjellige år. Mot en slik løsning har en innvendt at den er korrekt bare når det gjelder samme familie eller samme levestandard, og denne forutsetningen blir praktisk talt aldri oppfylt. I regelen bygger berekninger over forbruket til ulike tider tvert imot på helt forskjellige familier og også på ulik levestandard. Trass i dette kan en imidlertid vanskelig innse hvorfor denne løsningen ikke skal kunne brukes; den er nemlig i grunnen bare et spesialtilfelle av de løsningsmulighetene som bygger på en fiktiv forbrukssammensetning i stedet for på det virkelige forbruk ved et bestemt tidspunkt. Dessuten uttrykker bruken av konstante vekter en antagelse som bare under ganske bestemte vilkår svarer til den måten konsumentene virkelig forholder seg på, og disse vilkår er ytterst sjelden til stede i det praktiske liv.

Det er også en utillatelig forenkling å anta at forbruket er konstant hvis en av indekstallet forlanger et entydig utsagn som isolerer innflytelsen av prisbevegelsen. I virkeligheten må vel denne isoleringen av prisvariasjonene, og på den annen side utsjaltingen av forandringene på forbrukssiden, kunne sies å være det teoretiske hovedkravet ved enhver indeksberegning. Sett fra et rent teoretisk standpunkt er det derimot likegyldig om en bruker det faktiske forbruket ved et eller annet tidspunkt, en middelvei av forbruket til ulike tider eller rent fiktive vekter bereknet på annet vis. Alle disse ulike løsningsmulighetene er teoretisk sett like «riktige» og skiller seg fra hverandre bare med omsyn på problemstillingen. Hva for en av de mulige problemstillingene en skal foretrekke, er et praktisk spørsmål om hva som er mest høvelig; et spørsmål som også påvirkes av sosialpolitiske overveielser.

Videre reiser det spørsmål seg om en må vente bestemte avvikelser i resultatet og i tilfelle hvilke, alt ettersom en velger formler av den ene eller annen art. I faglitteraturen har den framherskende oppfatningen vært at i tilfelle av prisstigning vil de indekstall som er bereknet på grunnlag av basisårets forbruk i regelen være høyere enn de som er reknet ut etter nåværende forbruk. I de fleste tilfelle vil det samlede behovet kunne dekkes like godt av en rekke varekombinasjoner, og konsumenten vil da uten tvil foretrekke de kombinasjonene som påvirkes sterkt av prisnedgang og mindre sterkt av prisstigning. Den tendens en slik teoretisk rekner med, vil imidlertid bare være til stede hvis en kan holde oppe samme levestandard gjennom de ulike varekombinasjonene. Dette vilkåret kan i regelen ikke oppfylles, fordi levestandarden har forandret seg.

Konsumentene vil ikke forholde seg fullstendig likt overfor en prisforandring, og derfor kan en ikke forutsi nøyaktig hvordan avvikelsen vil bli mellom resultatene av to indeksberegninger bygd henholdsvis på basisårets og nåværende forbruk. Bruker en Laspeyre's formel virker uten tvil visse krefter i retning av en overdreven følsomhet for prisstigning og en tilsvarende ufølsomhet for prisnedgang, mens den motsatte tendensen gjør seg gjeldende om en bruker Paasches formel. I praksis vil imidlertid også en rekke andre faktorer påvirke indeksresultatet, slik at en aldri med sikkerhet kan forutsi hvilken avvikelse en vil få ved å nytte det ene eller det annet år som grunnlag for forbruket.

Forutsetningen om et konstant forbruk står som nevnt før i klar motsetning til virkeligheten. En kan da spørre om det ikke av og til kan være heldig å avvike fra den ellers anerkjente grunnsetningen om uforanderlig mengdeskjema, for å få et resultat som stemmer mest mulig overens med tilhøva som de faktisk er. Et forsøk i den retning gjorde en under forrige verdenskrig med indekstall bereknet etter kaloriinnhold. I samme forbindelse kan en også nevne tilpasning og differensiering av forbruksbudsjettet for å få det til å stemme med visse eien-dommeligheter i forbruket i et bestemt distrikt.

I nyere tid har en reist spørsmålet om en ikke bør se bort fra grunnsetningen om det uforanderlige mengdebudsjett slik at en ikke ubetinget går ut fra de samme, men fra likeverdige varer. Da kan en gjerne gjøre forandringer i vektallene i løpet av berekningsperioden, hvis en bare ikke endrer hele

budsjettets «likeverdighet». En kan da ikke lenger kreve at en uforandret levestandard skal si det samme som et konstant mengdebudsjett; det må være nok at «den psykiske tilfredsstillelsesgrad» ikke forandres.

Når en går ut fra et konstant forbruksgrunnlag, forutsetter en på samme tid stilltiende at enhver forandring i varesammensetningen betyr en endring i levestandarden. Dette er imidlertid en rent kvantitativ betraktningssmåte av begrepet levestandard som ikke er i samsvar med virkeligheten. Når en konsument ved sterkt synkende priser på flekk mer og mer går over til å kjøpe dette i stedet for dyrere kjøttsorter, så foretar han bare en fornuftig tilpasning til den nye prissituasjonen, uten at dette vil ha noen innflytelse på hans levestandard. Hvis en kunne uttrykke en slik naturlig forbruksforskyvning mellom alternative varer gjennom et tilsvarende variabelt mengdeskjema, ville en få et indekstall som ville komme nærmere opp til de virkelige tilhøva, sjøl om det ikke fulgte det strenge teoretiske kravet om konstant forbruksgrunnlag. Vansken ved å få denne tanken satt om i praksis ligger vel først og fremst i at det ikke vil være lett å avgjøre når og i hvilken grad en med god grunn kan foreta en slik tilpasning av forbruksskjemaet.

Når det gjelder de egentlige sesongartikler, er det særlig iøynefallende at prinsippet om uforandret forbruk ikke stemmer med virkeligheten. Her dreier det seg imidlertid bare om et spesialtilfelle av forbrukstilpasning til forandrede priser; et tilfelle som utmerker seg både ved sin perioditet og ved sin vidtgående almen gyldighet. Forbruket av sesongvarer i årets måneder vil tilpasse seg til prisutviklingen i vedkommende årstid på en slik måte at heller pengeforbruket enn vareforbruket er konstant. En kunne derfor tenke seg at en for slike varer trekker en konstant pengesum inn i indeksberegningen i stedet for en uforanderlig varemengde, hvis en da ikke heller helt vil la være å ta med disse varene.

Prinsippet om konstant forbruk har altså ingen alminnelig gyldighet. Forsøkene på å løse problemet ved hjelp av variable mengdeskjema er imidlertid heller ikke tilfredsstillende. Når en ser på alle disse avvikelser fra prinsippet om det konstante forbruksgrunnlag, kan en ikke unngå å stille spørsmålet om indekstallet taper sin entydige utsagnsverdi. Til dette kommer at en nok kan fastslå retningen av forbrukstilpasningen, men ikke graden. Det er derfor knapt nok mulig å stille opp en variabel forbruksskala som finner alminnelig anerkjennelse, og som er sikret mot å bli kalt en vilkårlig forandring av et indeksstatistisk grunnprinsipp.

Så snart en oppgir prinsippet om et konstant forbruksbudsjett står en i fare for å komme på avveier. Rent bortsett fra det grunnleggende spørsmålet om en kan fravike prinsippet om den rene prisindeks, må en også rekne med at behovsforskyvningen foregår sakte og litt etter litt. En plutselig overgang i indeksberegningen vil derfor ikke i noe tilfelle være i samsvar med de faktiske tilhøva. På den annen side vil en gradvis tilpasning komplisere beregningen meget og tyngre den med en usikkerhetsfaktor som en ikke vil kunne unngå. En må derfor holde fast på grunnprinsippet om den rene prisindeks, og bare tillate fravikelser fra det i slike uvanlige tilfelle der en ellers ville miste all sammenheng med virkeligheten.

Med den uvanlig vidtgående varedifferensieringen i vår tid er det i praksis helt uråd i et kortere tidsavsnitt å samle inn priser på alle varer. Det er alt av den grunn nødvendig å foreta et høvelig utvalg av varer etter den representative metoden. Når en skal bedømme spørsmålet om en kan rekne det forbruksskjemaet en har valt for representativt, er det ikke nok å vise til de varene som ikke er tatt med i indeksen. Avgjørende er på den ene side betydningen og på den annen side prisutviklingen til de varene som ikke er trukket inn. Når de varene en ikke har tatt omsyn til viser samme prisutvikling som de en har tatt med, er det klart at det ikke har noe å si for resultatet at de er utelatt, sjøl om de veier etter måten tungt i det samlede forbruket. Har de derimot en avvikende prisutvikling, så er den feilen en gjør ved ikke å ta dem med avhengig av for det første retningen og graden av deres avvikende prisutvikling, og dessuten av deres relative betydning.

For at et indekstall oppstilt etter budsjettprinsippet skal ha en mening, må det gjennomsnittsförbruket som er reknet ut for hvert enkelt vareslag ikke bare være rent matematisk riktig, men det må også være typisk for de samfunnslag eller de geografiske strök som indeksen er bereknet for. Videre må det kreves at en utvalt vare som skal representere en hel gruppe av goder virkelig viser det karakteristiske ved prisbevegelsene for denne gruppe.

Varer som varierer sterkt i kvalitet og pris fra tid til annen og fra sted til sted er derfor ikke særlig skikket til å tas med i en indeks. En bør først og fremst ta med i berekningen de livsnödvendige fysiske behov. Förbruket av dem er temmelig konstant i en og samme familie fra tid til annen, og om det ikke er kvantitativt eller kvalitativt helt ensartet hos familier i samme økonomiske og sosiale kår, så er forskjellen ikke særlig stor. På den annen side er det mange behov som tilfredsstilles helt individuelt, og sjöl om indeksgrunnlaget utvides ved å trekke disse inn i berekningen, vil det føre til at den fiktive karakter av indeksberekningen blir sterkere.

Avgrensingen av förbruksgrunnlaget til å gjelde de virkelig typiske, livsviktige massekonsumsjonsvarer skulle gi den beste garanti for at en får brukbare resultater, mens det at en går ut fra et typisk gjennomsnittsförbruk ville være i altfor sterk strid med virkeligheten om en trakk inn en rekke slike behov som individuelt tilfredsstilles helt forskjellig. En utvidelse av indeksgrunnlaget ut over det nödvendige eksistensbehov kan føre til at en så langt fra å oppnå større nöyaktighet, tvert imot fjerner seg mer og mer fra virkeligheten. Hvis en tenker på å utvide vareskjemaet, må en heller ikke glemme at prisene på mange varer henger innbyrdes sammen. Et vareutvalg som virkelig er representativt når det gjelder prisbevegelsen må derfor ikke bare ta omsyn til prisutviklingen for de varene som er tatt med, men også for de varer som har sammenhengende priser.

Når det er praktisk umulig å trekke alle livsnödvendige varer inn i en indeks, må en altså finne det riktige vareutvalg innenfor hver behovsgruppe. Men en må også ta stilling til om og i tilfelle hvilke behovsgrupper en skal ta med og hvilke grupper en kan utelate. Av særlig interesse i denne forbindelse er spørsmålet om de egentlige kulturbehov bør tas med eller ikke. Mot at disse behovene trekkes inn i indeksberekningen taler bl. a. den kjensgjerning at tilfredsstillelsen av dem er altfor individuell til at en kan sette opp et typisk og representativt förbruksskjema. På den annen side vet en jo at en betydelig del av inntekten faller på de kulturelle behov. Av avgjørende betydning er om det overhodet finnes en typisk förbrukssstruktur for disse behovene. Bare når det er tilfelle, har det en mening at en trekker dem inn, og bare da betyr det en faktisk og ikke bare en tilsynelatende öking av indekstallets nöyaktighetsgrad.

Det er sjölsagt önskelig at alle behovsgrupper blir representert i indeksen. Bare ved de fysiske behov vil det imidlertid være mulig å stille opp et noenlunde typisk og representativt förbruksskjema. Kulturbehovene danner et «restbehov», og tilfredsstillelsen av det avhenger først og fremst av individuelle faktorer. Forutsetningen om et konstant förbruk står i alle fall noenlunde i samsvar med virkeligheten når det gjelder de fysiske behov, eksistensbehovene. Kulturbehovene retter seg derimot etter den rest som blir tilbake av inntekten etter at eksistensbehovene er tilfredsstillet. Mens utgiftene til de fysiske behov i hovedsaka avhenger av prisbevegelsen for disse behovene, så er ikke det i samme grad tilfelle med restbehovet; tilfredsstillelsen av det endrer seg med utgiftene til de fysiske behov og sjölsagt også med förändringer i inntekten. Bare når det gjelder de egentlige eksistensbehov, kan en tale om et typisk förbruk, mens tilfredsstillelsen skjer etter rent subjektive synsmåter når det gjelder de andre behovene. Så snart en utvider indeksgrunnlaget til også å omfatte de rene «valgbehov», oppstår straks den faren at budsjettets gjennomsnittsförbruk framstiller en matematisk abstraksjon uten typisk og almenngyldig betydning.

I denne sammenheng kan en også berøre spørsmålet om skattene skal tas med i en indeks. En må svare ja på dette spørsmål hvis en mener at skattene er en tvungen utgift som bestemmer höyden av den inntektsresten en får igjen til annet bruk. På den annen side er imidlertid ikke skattene noen del av et

forbruksbudsjett, men et inntektsfradrag for kollektive elementer i den alminnelige levestandard, elementer som en ikke kan rekne med i hver enkelt families budsjett. En endring i størrelsen av den direkte skatt kan derfor ikke kalles en forandring i leveomkostningene på den måten en i samband med indeksberegningen forstår en slik forandring. Den kan nærmest sammenliknes med en øking eller nedsetting av den inntektsdelen som står til disposisjon når de individuelle behov skal tilfredsstilles. Dette utelukker imidlertid ikke at en bør ta et øket skattetrykk med i betraktningen når en skal sammenlikne forandringen i leveomkostningene og forandringen i inntekten, en må bare passe på at det skjer på inntektssiden. Mot å trekke inn skattene, taler foruten disse logiske betenkelighetene også den ting at det er teknisk umulig å finne et representativt mål for skattene som ikke gjelder bare for en ganske bestemt inntektsklasse. Den beste løsningen er kanskje å gjennomføre særskilte beregninger over skattetrykket for enkelte representative inntektsklasser, helt uavhengig av den alminnelige leveomkostningsindeksen. Disse beregningene kunne en så ta med i betraktningen på inntektssiden.

I grunnen må en til hver families individuelle levemåte knytte en bestemt leveomkostningshøyde. Begrepet «leveomkostninger» har først entydig betydning når en med det forstår omkostningen for en ganske bestemt levestandard, det kan være levestandarden til en bestemt person eller familie eller en gruppe av personer. Forbruksbudsjettets utvalg av varer og mengden av disse varene avhenger først og fremst av hvilke befolkningslag indeksen skal gjelde for; det dreier seg altså i praksis om et gjennomsnitt for en hel befolkningsklasse.

Når en tar omsyn til ulikheten i levestandarden for de enkelte samfunnslag, ligger den tanken nær å rekne ut særskilte indekstall for de ymse befolkningsgruppene, enten etter deres sosialstilling eller etter deres inntekt. Men beregningen av et virkelig utsagnsdyktig indekstall forutsetter da at forbruks-tilhøva er mest mulig ensartede i den befolkningsgruppa som indekstallet skal gjelde for. Denne forutsetningen oppfylles først og fremst av arbeiderfamilier. Blant funksjonærfamilier vil det i regelen være en rekke ulike forhold til stede, og de høyere inntektsklassene har så mangeartede levesett at et indekstall vil bli en ren abstraksjon uten typisk betydning. Tar en videre omsyn til at et indekstall er mer fiktivt jo mindre forutsetningen om uforandret forbruk stemmer med virkeligheten, så kommer en til det resultat at det særlig er levestandarden i befolkningslag med mest mulig stabile forbruksvaner som bør brukes til grunnlag ved indeksberegningen.

Det er ikke utelukket at det finnes en viss avhengighet mellom indeksresultatet og den inntektsklassen det er bereknet for. Det er nemlig slik at den delen av inntekten som brukes til de fysiske behov, f. eks. til levnetsmidler, øker med synkende inntekt. Stigende priser på matvarer vil derfor tyngde de lavere inntektsklassene etter måten sterkere enn de høyere, mens det motsatte vil være tilfelle ved prisstigning på andre behov.

Tabellene a og b viser hvordan den delen av de samlede utgifter som faller på hver hovedpost på budsjettet varierer etter som inntekten forandrer seg. Tallene er fra husholdningsundersøkelsen 1927/28.

Av tabell b framgår bl. a. at utgiftene til mat for arbeiderfamilier synker fra 50 prosent til 27,8 prosent av de samlede utgifter etter som inntekten pr. forbruksenhet stiger fra «under 900 kr.» til «2100 kr. og over». For funksjonærer går de relative utgiftene til mat ned fra 40 prosent til 29,9 prosent. Både for arbeidere og funksjonærer viser posten «andre utgifter» den sterkeste stigningen etter som inntekten blir større. En finner imidlertid samme tendens også når det gjelder skatter og utgifter til drikkevarer og tobakk. Husleieposten svinger nokså uregelmessig, og de andre utgiftsgruppene holder seg stort sett uforandret når den samlede inntekten stiger.

Tabell a.

Absolutte tall.

	Utgiftsgrupper etter utgift pr. forbruksenhet i kr.					
	Under 900	900—1299	1300—1699	1700—2099	2100 og over	I alt
<i>Arbeidere:</i>	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Matvarer	1 981,28	1 771,90	1 664,71	1 599,15	1 270,37	1 740,17
Drikkevarer og tobakk . . .	117,11	96,61	118,91	179,62	278,52	124,13
Husleie	423,74	544,73	508,70	466,84	704,22	504,29
Lys og brensel	200,16	210,95	198,48	198,87	207,41	203,18
Bekledning	478,72	498,75	530,59	572,70	426,34	512,76
Skatter	173,25	274,07	377,57	464,60	569,13	321,77
Foreninger og forsikring . .	220,15	238,98	289,93	243,82	235,90	252,14
Andre utgifter	367,88	460,22	612,72	807,07	877,60	549,52
I alt . . .	3 961,79	4 096,21	4 301,61	4 532,67	4 569,49	4 207,96
<i>Funksjonærer:</i>						
Matvarer	1 656,09	2 737,97	2 052,85	1 926,34	1 714,94	2 137,45
Drikkevarer og tobakk . . .	45,85	104,80	127,89	159,24	199,90	132,85
Husleie	696,79	781,20	567,66	746,97	840,77	681,14
Lys og brensel	220,70	284,90	244,18	295,64	188,79	257,21
Bekledning	462,61	866,17	783,37	678,38	785,96	771,60
Skatter	168,68	248,79	232,79	387,58	473,67	287,57
Foreninger og forsikring . .	368,44	277,52	324,79	333,69	164,24	301,71
Andre utgifter	522,68	877,96	1 014,81	872,91	1 372,76	975,17
I alt . . .	4 141,79	6 179,49	5 347,84	5 400,75	5 741,03	5 544,70

Tabell b.

Relative tall.

	Utgiftsgrupper etter utgift pr. forbruksenhet i kr.					
	Under 900	900—1299	1300—1699	1700—2099	2100 og over	I alt
<i>Arbeidere:</i>	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.
Matvarer	50,0	43,3	38,7	35,2	27,8	41,4
Drikkevarer og tobakk . . .	3,0	2,4	2,8	4,0	6,1	2,9
Husleie	10,6	13,3	11,8	10,3	15,4	12,0
Lys og brensel	5,0	5,1	4,6	4,4	4,5	4,8
Bekledning	12,1	12,2	12,3	12,5	9,3	12,2
Skatter	4,4	6,7	8,8	10,3	12,5	7,6
Foreninger og forsikring . .	5,6	5,8	6,7	5,4	5,2	6,0
Andre utgifter	9,3	11,2	14,3	17,9	19,2	13,1
I alt . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Funksjonærer:</i>						
Matvarer	40,0	44,3	38,4	35,7	29,9	38,6
Drikkevarer og tobakk . . .	1,1	1,7	2,4	3,0	3,5	2,4
Husleie	16,8	12,6	10,6	13,8	14,6	12,3
Lys og brensel	5,3	4,6	4,6	5,5	3,3	4,6
Bekledning	11,2	14,0	14,7	12,6	13,7	13,9
Skatter	4,1	4,0	4,4	7,2	8,3	5,2
Foreninger og forsikring . .	8,9	4,5	6,0	6,1	2,9	5,4
Andre utgifter	12,6	14,3	18,9	16,1	23,8	17,6
I alt . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Omrekningen til forbruksenheter er her foretatt etter den såkalte amerikanske skala. En voksen mann (over 15 år) regnes lik 1, en voksen kvinne lik 0,9, og barnas forbruksbehov etter følgende skala: Under 4 år: 0,15; 4—6 år: 0,40; 7—10 år: 0,75; 11—14 år: 0,90; 15 år og over som voksne.)

I Sverige ble det i 1920 og 1923 foretatt to husholdningsundersøkelser for å klarlegge forholdet mellom forbruk og inntekt. Inntektsnivået har en her redusert til «normalhusholdning» i stedet for til «forbruksenheter». Tabellen nedenfor viser resultatet av undersøkelsen:

Tabell c. Forbruk pr. normalhusholdning (3,3 forbruksenheter) av animalske produkter.

Inntekt pr. husholdning i sv. kr.	Kjøtt og flesk kg	Melk og fløte kg	Smør kg	Egg stk.
1 000—2 000	88	700	19	210
2 000—3 000	108	810	26	400
3 000—4 000	126	905	31	540
4 000—5 000	140	975	36	660
5 000—6 000	152	1 040	41	755
6 000—7 000	162	1 085	45	840
7 000—8 000	169	1 105	49	910
8 000—9 000	174	1 125	51	970
9 000—10 000	178	1 140	52	1 020
10 000—11 000	181	1 145	53	1 060
11 000—12 000	183	1 150	53	1 085
12 000—13 000	184	1 150	53	1 200

Alva og Gunnar Myrdal omtaler denne undersøkelsen i boka «Krisen i befolkningsspørsmålet» (side 191—192 i den norske utgaven). Forfatterneuttaler bl. a.: «Av denne tabellen fremgår det med all ønskelig tydelighet hvilke muligheter som foreligger for et øket forbruk av de viktige animalske produkter. Forskjellen er i virkeligheten forbløffende. Hvis man sammenligner husholdninger med en inntekt av bare 1 000—2 000 kr. og husholdninger med over 10 000 kr. i inntekt, finner man at de økonomisk bedre stilte familier spiser dobbelt så meget flesk og kjøtt, 60 pct. mer melk og fløte, to og en halv ganger så meget smør og fem ganger så mange egg. Denne forskjellen vil nu være noe mindre. Men selv med denne reservasjon må disse forbrukstall sies å være talende nok. På bakgrunn av det kjennskap vi har til hvor små inntektene faktisk er for de aller fleste familier i Sverige og Norge, kan de kanskje bidra til en større forståelse av de uhorste og ofte uoverstigelige vanskeligheter det må by for husmødrene (i en stor og fattig familie) å oprettholde en sund og tilstrekkelig ernæringsstandard.»

I samband med dette nevner en også de undersøkelsene som er drevet ved Universitetets Sosialøkonomiske Institutt for å bestemme etterspørselastisiteten for en rekke varer, bl. a. melk, øl, egg o. a. (Se f. eks. professor Ragnar Frisch og cand. oecon. Trygve Haavelmo: «Etterspørselen efter melk i Norge», Statsøkonomisk Tidsskrift 1938, hefte 1.)

Det er av avgjørende betydning at et virkelig typisk forbruk bare lar seg fastslå for en relativt enkel levestandard, og at det bare er for en slik levestandard det har noen mening å stille opp et gjennomsnittsbudsjett. Levestandarden til den øverste del av arbeiderklassen kommer først og fremst på tale som forbruksgrunnlag for en indeks. Dette befolkningslaget representerer best det behov en anser for å være normalt livsnødvendig i vår tid, og dessuten i en viss grad tidens kulturelle eksistensminimum. Til dette kommer også at arbeiderklassen tallmessig veier sterkest.

Med den stigende bruken leveomkostningsindeksen har fått i den økonomiske politikk har en ikke kunnet unngå at den stadig blir brukt feilaktig og misvisende. Særlig i tider med sterke prisvariasjoner er det stor interesse blant folk for indekstallene og deres teknikk, og det blir da også publisert mye om dette emnet. Denne publisiteten har bidradd til at beregningsmetodene for indekstall ikke lenger er noen hemmelighet som er forbeholdt statistikerne, men den har ikke kunnet rydde av veien alle de misforståelsene som finnes. I virkeligheten er det ikke alltid de dårligste indekstallene som blir mest kritisert, men de som det er offentliggjort minst om når det gjelder grunnlag og beregningsmetoder. En skal senere komme nærmere inn på en rekke tilfelle der Oslo kommunes leveomkostningsindeks har gitt høve til misforståelser.

Skal en «forstå» et indekstall eller kunne bedømme det kritisk, er det ikke nok å kjenne de beregningstekniske enkelthetene. Den som fullt ut skal forstå indekstallene og deres betydning må beherske grunnlaget for de statistiske

metoder, må kunne loven om de store tall, ha et visst innblikk i sannsynlighetsrekningen og kjenne teorien om gjennomsnittsverdier og forholdstall.

Det er ingen grunn til å tvile på indeksens praktiske brukbarhet sjøl om et indekstall bare gir en tilnærmingssverdi for leveomkostningenes bevegelse. Langt farligere konsekvenser har det imidlertid når en gir indeksen en mening som den etter sin art ikke kan ha.

Det brede publikums innstilling til leveomkostningsindeksen er oftest enten den at en uten vilkår tror på tallenes autoritet, eller at en «prinsipielt» avviser dem med et hånlige smil. Den som kritikkkløst pleier godta hvert statistisk tall vil gjøre dette med om mulig ennå mindre forbehold når det blir presentert for ham i form av et indekstall. En slik forenkling av opprinnelig kompliserte forhold har en suggestiv tiltrekningskraft som det også for den kritiske fagstatistiker kan være vanskelig å frigjøre seg fra.

Ikke-statistikere overvurderer ofte i høy grad den innflytelsen som feilkilder og andre mangler ved en indeksberegning har på sluttresultatet. Praktisk erfaring viser at leveomkostningsindeksen så å si alltid gir brukbare resultater. Det er ikke noe bevis mot at sluttresultatet har sin gyldighet om en kan påvise at en enkelt pris eller en enkelt vektfaktor er unøyaktig. I så fall er det nemlig meget sannsynlig at andre priser og mengder er like unøyaktige i motsatt retning, slik at de positive og negative feilkildene opphever hverandre. Forutsetningen er da at tallet av foreliggende data er tilstrekkelig stort. Sjølsagt kan det også forekomme systematiske feil, unøyaktigheter som alle virker i samme retning, men det hører til de sjeldnere tilfelle.

Brukbare indekstall bygger på prinsippet om konstant forbruk ikke bare når det gjelder mengdene, men også med omsyn på kvaliteten. På dette grunnlag har en reist krav om at de varene som tas med i en indeks mest mulig er av konstant sammensetning og kvalitet. Det vil imidlertid kunne hende at prisen ikke lenger kan skaffes for den varekvaliteten som en opprinnelig reknet med i indeksen. En rekke næringsmidler har vært gjenstand for stadige forbedringer i kvalitativt og hygienisk henseende, også andre varer har utviklet seg i retning av bedre og bedre kvalitet. Kvalitetsforandringen kan også være av rent tilfeldig art, og i slike tilfelle må en anta at den går i ulik retning ved forskjellige varer, slik at det finner sted en utlikning i sluttresultatet. En må også rekne med at varer som ble nyttet før ikke lenger er i bruk, på grunn av tekniske nyoppfinnelser, forandringer i moten osv.

I en artikkel i Aftenposten 13. september 1941 «Europas spiseseddel fra krig til krig» heter det bl. a.:

«Det tekniske fremskritt, maskinene som øker produksjonen og letter arbeidet, jernbanene, bilene, flyene som overvinner avstandene og letter transporten, videnskapen som øker naturens effektivitet og bryter klimaets diktatur, og videnskapen som har gjort vår smak og våre vaner nyttebetonet, har bragt og bringer de største omveltninger i spiseseddel og ernæring, gjort den mer variert og helt forandret dens karakter. De første store forandringer skjedde i forrige århundre. Det var den stigende levestandard som gjorde mindre og mindre forskjell på «riks» og «fattigs» bord, gjorde kjøtt, sukker og smør til allemanns spise og øket brødforbruket. Det var en utvikling i retning av å skaffe folk mat nok. I vårt århundre har utviklingen været mest preget av en forandring i utvalg, med en nedgang i kornet som kalorikilde og en stadig stigning i vekten av såkalte beskyttende fødemidler, som er melk og melkeprodukter, grønnsaker, frukt, egg og fisk.» . . .

«Den forrige verdenskrig, hvis følger for ernæringen satte påviselige spor i menneskenes sundhet og fysiske tilstand, betegner også et skille i tendensen for spiseseddelenes sammensetning. Kornforbruket synker og erstattes som energikilde delvis av sukker. Kjøttforbruket er vanskelig å måle, men de data som foreligger synes å tyde på at det pr. hode er nogenlunde uforandret, men at det har været en nedgang i de bedre stilledes forbruk og en økning hos folk som har vunnet i levestandard.» . . .

«Det største plus fra et næringsfysiologisk synspunkt er den absolutte og relative fremgang i de beskyttende næringsmidlers andel, i større bruk av melk og melkeprodukter, av grønnsaker og frukt og av fisk. Kornforbruket i verden anslåes å være redusert med 10 pct. fra før forrige verdenskrig. I U. S. A. regner man at hveteforbruket pr. hode er sunket fra ca. 150 kg. før forrige krig til omkring 100. Til gjengjeld er sukkerforbruket kommet så høit som 50 kg. Et studium av kjøttforbruket viser at det ennå er en målestokk for levestandarden. Regnet pr. hode var det i 1930—34 omtrent likt i England, Tyskland og U. S. A. Det var dobbelt så høit i England som i Frankrike, 7 ganger så høit i New Zealand som i Italia. Fiskeforbruket ligger høiest i England. Eggforbruket ligger sjelden over 2 kg., i England litt over, i Canada helt oppe i 8,4 kg. Melkeproduksjonens veldige vekst i de siste 50 år forteller om dette fullkomneste næringsmiddels økede innpass og betydning for ernæringen. Verdenshandelen i smør er siden forrige krig fordoblet, verdens fettforsyning får et sterkt tilskudd til kommelken fra de 30 forskjellige trær og planter som er kilde til det vegetabiliske fett, men det gir ingen fullgod erstatning, plantefettet mangler vitaminer og mineraler. Den økede interesse for og bruk av grønnsaker og frukt er en av de blivende verdier vi har igjen fra forrige krigs matauking, og alt taler for at denne krig vil gi øket stimulans til produksjon og forbruk av disse viktige beskyttende næringsmidler.» . . .

«Den store forandring i vår og våre besteforeldres spiseseddel skyldes som sagt mange årsaker. Men en av dem er også den at sønnene og døtrene av maskinene og bilene ikke behøver så megen muskelkraft. En annen er det endrede ideal, kampen for den slanke linjen og skrekken for rundbuestilen. Den sunde sjel i det sunde legeme er bevisst eller ubevisst blitt vår generasjons streben.»

Mellom alle de ting som har virket til omlegging av forbruket er også det arbeidet som i de siste årene har vært drevet for å få et ernæringsmessig bedre kosthold.¹⁾ Den største hindringen dette arbeidet møtte, var i grunnen gamle inngrodd vaner eller uvaner. Økonomien spilte en stor rolle, men ofte ikke den avgjørende; det var enkelte matvaner en hadde vansker med å få slutt på. Resultatet av uvanene var ernæringssykdommer, tennene forfalt og fordøyelsessykdommene raste. Mot dette var det legene og ernæringsspesialistene tok til ordet, gjennom undersøkelser viste de hvor feilene lå, og prøvde å spre opplysning for å få en omlegging i kostholdet. I tråd med dette arbeidet falt propagandaen for øket sjølberging, øket bruk av norske matemner. Dette med omlegging av kostholdet betydde nemlig ingen fordyring av kosten i de fleste tilfeller, ofte snarere det motsatte. Det gjaldt forenklinger og forståelse av matens verdi, en matvurdering.

Arbeidet var først og fremst rettet mot riktig kosthold under svangerskap og diegiving, Oslo-frokost på skolen eller riktig skolemat tatt med hjemmefra, og riktig nistemat på arbeidsplassen. Resultatet ble imidlertid at også hjemmene ble direkte interessert, slik at den omleggingen en arbeidet for i de nevnte tilfellene tok til å vinne større og større innpass også i praksis hjemme.

Av de endringene en ernæringsmessig gikk inn for, nevner en minsket kaffeforbruk og øket melkeforbruk, minsket sukkerforbruk, øket forbruk av grovt sammalt, ikke ferskt brød, øket forbruk av frukt og grønnsaker osv. Dette arbeidet var i full gang gjennom flere år før den nåværende krigen brøt ut. Det sier seg sjøl at etter krigsutbruddet fikk arbeidet ennå større betydning, og da rasjoneringen kom, hjalp den faktisk til i helsearbeidet. En kan f. eks. tenke på rasjoneringen av kaffe og sukker, og at utmalingsgraden av kornet ble hevet så melet ble mer «sammalt». Helsearbeidet og sjølbergingssaka gikk stadig hand i hand.

For å hindre at et indekstall på grunn av kvalitetsforandringer osv. blir foreddet alt etter forholdsvis kort tid, må en være varsom med å trekke inn i indeksen varer som en kan tenke seg vil bli utsatt for den slags forandringer.

¹⁾ Se «Kosthold- og helsepropagandaen og arbeiderne», Meddelelsesbladet for Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon 1940, nr. 10, side 311—312.

En viktig del av kritikken mot indekstallene henger sammen med den tilbøyelighet folk flest har til å overdrive og til å gi det som hender en gang alminnelig gyldighet. En har så lett for å snakke om en regnfull sommer hvis ens egen ferie har vært fuktig. På samme måte har konsumenten lett for å overvurdere virkningen på de samlede leveomkostningene av særlig iøynefallende prisforhøyelser fra hans egen erfaringskrets. Slik får forbrukerne ofte inntrykk av at indeksen ikke sterkt nok gir uttrykk for de prisstigningene som er inntrådt på visse varer eller varegrupper. En overser da at prisene på en vesentlig del av forbruksvarene er uforandret eller viser ganske svak stigning og at andre priser kanskje til og med er sunket. Denne tendensen ligger særlig nær når det dreier seg om varer som er viktige for det daglige behov.

I de siste årtier er det i de fleste land fra tid til annen reist krav om indeksrevisjon. Å gjennomføre dette kravet i praksis byr på større og mer kompliserte problemer alt etter som indekstallene brukes mer eller mindre i den økonomiske politikk. Indekstall kan bare sammenliknes med hverandre så lenge berekningsgrunnlaget er uforandret. Enhver forandring av berekningsgrunnlaget betyr at kontinuiteten i sammenlikningen blir forstyrret, sjøl om forandringen i og for seg ville bety en forbedring rent teknisk sett. En må så vidt mulig prøve å unngå slike forstyrrelser, til og med på bekostning av en forbedring i berekningsgrunnlaget. Kravet om at forbruksskjemaet nå og da skal revideres av omsyn til de endringene som har funnet sted i forbruket lar seg meget vanskelig forene med kravet om å holde oppe kontinuiteten i sammenlikningen. En indeksrevisjon kan også føre med seg vansker når lønnsavtaler eller liknende er bygd på indeksen under den stilltiende forutsetning at indeksgrunnlaget ville bli uforandret mens avtalen varte. I slike høve vil det lett oppstå strid om den gamle eller den nye indeksen skal legges til grunn for avtalen i framtida.

En kan etter dette slå fast at en indeksrevisjon ikke bør gjennomføres uten tvingende grunn. Slike revisjoner er imidlertid gjort i en del land, og det har vist seg at trass i nokså vesentlige enkeltforandringer har sluttresultatet ikke vist noen større forskjell fra det en fikk etter gammel berekningsmåte. For en fagstatistiker er dette ingen overraskelse, det beviser tvert om erfaringsmessig at de statistisk-teoretiske overlegningene er riktige.

En kan ikke sette opp noen norm for den tiden en kan la gå før en overhodet tenker på en revisjon eller en prøving av indeksens forbruksgrunnlag. Det kan foreldes hurtig eller sent etter som de alminnelige økonomiske tilhøva utvikler seg. Om forbruksskjemaet omfatter bare de fysiske behovene, eller om også andre behov regnes med, vil dessuten ha mye å si for den tiden det tar før grunnlaget er foreldet. De kulturelle behov kan forandres langt hurtigere enn de fysiske, og en indeks vil derfor foreldes før jo flere av de egentlige kulturbehov den omfatter.

Når forbruksgrunnlaget skal prøves, bør en ikke innskrenke seg til å prøve et enkelt år, men i stedet et gjennomsnitt av flere år hvis det er mulig. På den måten får en sjaltet ut eventuelle tilfældigheter. Hvis nå denne prøven viser at en må anse forbruksskjemaet som foreldet, så melder det spørsmålet seg om en helt skal oppgi det tidligere grunnlaget og erstatte det med et nytt, eller om en kan gjennomføre denne foryngelsen ved en delvis revisjon, ved å ta med nye varer eller ved å korrigere vektene for enkelte varer som er tatt med på forhånd. En delvis revisjon har den store fordel at en i alle fall i en viss grad kan beholde sammenhengen med den tidligere berekningen, mens en ved fullstendig revisjon gir endelig avkall på det tidligere grunnlaget og dermed også på å kunne gjøre sammenlikninger med den gamle indeksen.

Både en partiell og en fullstendig indeksrevisjon fører med seg problemet om tilbakerekning av de nye indekstallene, dvs. å omrekne de nye tallene på en slik måte at de to indeksene kan sammenliknes. Når en sier at forbruksgrunnlaget for en indeks er foreldet og krever en ny berekning på grunn av de forandrede forbrukstilhøva, så vil det i de fleste tilfelle være rettest å gi avkall på en tilbakerekning av den nye indeksrekken. Kravet om å fornye forbruksskjemaet står nemlig i strid med et samtidig krav om tilbakerekning. For de årene som

ligger noe tilbake passer de nye forbruksmengdene like dårlig som en antar at de gamle mengdene passer for nåtida. Den eneste løsningen må være å begynne en ny indeksrekke med de nye mengdene, uten forsøk på sammenlikning med den tida som er gått. Er det av praktiske grunner nødvendig å foreta en sammenlikning bakover i tid, så må en nytte en middelvei av forbruksvekter som i tid ligger mellom basisåret og nåtida.

Problemet om basis for forbruket, som står i forgrunnen ved de fleste diskusjonene om indeksrevisjoner, blir ofte blandet sammen med spørsmålet om indeksens basis i tid. Rent matematisk kan en sjølsagt forbinde forbruket i det året en finner høvelig med prisene i et annet høvelig år. Når en likevel stiller det kravet at forbruksgrunnlaget ikke skal knytte seg til en tid som ligger etter måten langt tilbake (f. eks. før forrige verdenskrig), så er det oftest av omsyn til de kvantitative og kvalitative forandringene som har funnet sted i forbruket siden den gang. Disse forandringene gjelder ikke så mye de fysiske behov, men derimot de kulturelle, som også i framtida vil komme til å forandre seg temmelig hurtig. Som før nevnt kan det derfor være tale om at en i det hele ikke tar med dette lite stabile forbruket. En ville da få et saklig innskrenket, men derfor relativt stabilt forbruk, som også ville muliggjøre sammenlikning med et tidspunkt lengere tid tilbake.

Valget av indeksens basis i tid kan også ha en viss praktisk betydning. Forestillingen om normale økonomiske tilhøve er ofte knyttet til basistidspunktet. En overser imidlertid ofte at valget av et basisår som f. eks. 1914, framfor alt skyldes at de fleste indeksene skriver seg nettopp fra den tiden, slik at denne basis helt enkelt faller sammen med indeksrekkenes begynnelse. Men det er heller ikke tvil om at basistidspunktet også i økonomisk henseende er av avgjørende betydning. Betydningen av hva for et basisår en velger blir imidlertid svekket av den grunn at en når som helst kan berekne indekstall med vekslende basis, dvs. velge et hvilket som helst høvelig ledd i indeksrekken som basis i tid ved siden av den faste basis. Av avgjørende betydning er valget av basisår i de tilfellene leveomkostningsindeksen skal sammenholdes med en annen indeks, f. eks. ved sammenlikning mellom utviklingen av leveomkostningene og lønnsutviklingen. Hvis en slik sammenlikning ikke skal føre til falske slutninger, må den som regel gå ut fra et tidspunkt eller en periode med mest mulig stabile økonomiske tilhøve. Men alt etter problemstillingen i hvert konkret tilfelle vil også andre høvelige tidspunkter i indeksrekken komme på tale som basis, til og med et depresjonsår eller et år med økonomisk oppsving.

Enkelte økonomer har framholdt at forandringer i indeksen for de totale leveomkostninger vil falle temmelig nøyaktig sammen med forandringer i levnetsmiddelindeksen. En har imidlertid mange eksempler på at det ofte er betydelig forskjell. George E. Barnett nevner således¹⁾ at indeksen for levnetsmidler i Jacksonville, Florida, viste en øking på 90 prosent fra desember 1914 til juni 1920, mens indekstallet for de samlede leveomkostninger var steget med 116 prosent. I dette tilfelle steg levnetsmiddelindeksen svakest, men en har også eksempler på det motsatte. Oslo kommunes indeks for matvarer viser f. eks. en stigning på 50,7 prosent fra 15. august 1939 til 15. august 1941, mens indeksen for de totale leveomkostninger steg med 35 prosent i samme tidsrom.

Disse tallene tyder på at de to indeksene så langt fra gir identiske resultater. Over lange tidsavsnitt er sannsynligvis samsvarigheten større enn over korte avsnitt. Når det gjelder lønnsreguleringer er imidlertid de periodene som en ønsker å kjenne prisendringene i forholdsvis korte, og det er vesentlig ved lønnsavtaler at leveomkostningsindeksen har noen praktisk betydning.

Det er klart at den ideelle indeks for en by vil være en indeks som er konstruert på grunnlag av de lokale prisene og veiet i samsvar med forbruket slik det er nettopp i denne byen. Derfor berekner Oslo kommune en egen leveomkostningsindeks for byen i tillegg til Statistisk Sentralbyrås indeks som gjelder for hele landet. I U. S. A. blir den offisielle leveomkostningsindeksen bereknet

¹⁾ «Index Numbers and the Cost of Living», «Quarterly Journal of Economics», februar 1921, side 243 og følgende.

særskilt for en rekke byer, men den er bare delvis knyttet til de lokale tilhøva. De prisene en bruker er gjennomsnittspriser fra lokale kjøpmenn; som vektor bruker en i matvaregruppa forbruksmengder for det distriktet hvor vedkommende by ligger, og de andre gruppene på forbruksskjemaet er uveide. Når det gjelder den delen av de samlede utgiftene som brukes til hvert vareslag, kan det være stor forskjell mellom de amerikanske byene, således er det store ulikheter i det forholdet hvori en bruker kull, gass, olje eller ved til brensel. Slik som byindeksene er konstruert nå tar de imidlertid ikke omsyn til disse ulikhetene. (Se side 23.)

Indekser som er bygd på lokale tilhøve har en stor fordel også når det gjelder selve konstruksjonen. Et stort problem ved beregningen av leveomkostningsindeksen ligger i vansken ved å finne standardiserte varer i enkelte utgiftsgrupper som er ensartede over hele det området indeksen gjelder for. I gruppa «matvarer» kan nok dette problemet løses, men det er på det nærmeste uråd i de andre gruppene. Denne vansken blir mindre jo mindre det området er som indeksen skal bereknes for, fordi kvaliteten av varene da varierer mindre og det er lettere å feste seg ved en kvalitetsgrad som framherskende.

Skal en konstruere særskilte indekser for en rekke byer, må en sjølsagt foreta husholdningsundersøkelser i hver enkelt by. Det forberedende arbeidet vil i så fall bli mye større enn om en skulle lage et felles budsjett for hele landet. Det er imidlertid sannsynlig at et atskillig mindre antall husholdninger enn det en har brukt i U. S. A. vil være nok som grunnlag ved oppstillingen av vektor for forbruket. I en stor undersøkelse i U. S. A. i 1901 samlet The Bureau of Labor Statistics inn over 25 000 husholdningsbudsjetter, mens rapporten fra The English Working Class Cost of Living Committee 1918 var basert på 971 budsjetter og ga likevel et like tilfredsstillende resultat som den amerikanske undersøkelsen.

På grunnlag av lokale indekstall kan en så danne en indeks for hele landet. Et gjennomsnitt av forandringene i leveomkostningene i de enkelte byene veiet med innbyggertallet i hver by, vil gi den gjennomsnittlige forandringen i leveomkostningene for hele landet.

I en rekke land har en foretatt husholdningsundersøkelser for å finne leveomkostningene. Disse undersøkelsene har delvis vært gjennomført slik at et mindre antall familier har ført regnskap med alle sine utgifter i et helt år. I andre tilfelle har en nøyd seg med en kortere forbruksperiode, f. eks. to uker eller en måned, men en har da i regelen hatt et større antall regnskapsførere.

Begge disse metodene har sine gode og dårlige sider. En periode på ett år vil uten tvil gi det mest pålitelige resultatet, fordi forbruket ikke er det samme til alle årstider. Om sommeren er f. eks. føden satt sammen på en annen måte enn om vinteren. Dessuten er det nå under krigen blitt vanlig at også byfamilier i større utstrekning enn før skaffer seg et vinterforråd av mange varer om høsten, og følgen er at også utgiftene til disse varer veksler sterkt fra årstid til årstid. Videre er det stor forskjell på utgiftene til lys og brensel i sommer- og vintermånedene. Det finnes endelig mange særskilte utgiftsposter som skatter, forsikringspremie og utgifter til klær som en har bare en eller et par ganger om året. I samband med andre forstyrrende faktorer gjør disse tilhøva at oppgaver som er samlet inn fra en konsumsjonsperiode på mindre enn ett år, ikke gir en helt ut pålitelig oversikt over det gjennomsnittlige forbruket.

Trass i disse innvendingene har imidlertid også en kortere forbruksperiode sine særlige fordeler som har gjort at den ofte er blitt brukt. For det første er det en kjensgjerning at noteringene i begynnelsen av regnskapsperioden blir gjort med større omhu enn senere. Det kan lett hende i løpet av året at en og annen regnskapsfører blir lei av det hele og glemmer å føre opp mange poster eller bent fram slutter med bokføringen. Den største fordelene ved en kort undersøkelsesperiode er imidlertid den at en får resultatene mye hurtigere, og det er av stor betydning særlig i tider når prisene forandrer seg fort.

En har også (f. eks. i Norge 1918/19) kombinert begge disse framgangsmåtene slik at undersøkelsen strekker seg over ett år, mens regnskapsheftene blir samlet inn hver måned. I tillegg til fordelene ved en lang undersøkelses-

periode får en ved det også de fordelene som en kort periode har; en får i det minste de første månedene fullstendig førte regnskaper, og et relativt stort antall regnskapshefter blir levert. Alt på grunnlag av de oppgavene en får inn den første måneden kan en rekne ut visse resultater og legge disse fram for offentligheten.

III. *Leveomkostningsindekser i andre land.*

I årene etter utbruddet av forrige verdenskrig ble det i praktisk talt alle land utarbeidd offisielle indekstall over leveomkostningene. Ved utarbeidingen la en som regel til grunn det normale husholdningsbudsjett for en arbeiderfamilie på fem medlemmer i 1913 eller 1914. På dette grunnlaget reknet en ut de pengebeløp som i senere år har vært nødvendig til dekning av de samme utgiftspostene, og dette beløpet er så stilt opp i prosent av det opprinnelige utgiftsbeløpet. En skal i det følgende gi en kort oversikt over noen av de leveomkostningsindeksene som nå foreligger i en del land for perioden etter 1914. (Se Johan Vogt: «Innførelse i økonomisk statistikk», 1. del, Oslo 1935, side 17 ff. og «Les indices du coût de la vie en France», Paris 1941, side 40—45.)

I England utarbeider Ministry of Labour en leveomkostningsindeks med regelmessige månedstall fra 1914. Som basis for indeksoppstillingen er lagt prisene i juli 1914. Det budsjettet som brukes er stilt opp på grunnlag av en husholdningsundersøkelse i 1904, med en del endringer fra 1912/14. I 1938 ble det satt i verk en ny undersøkelse, men resultatene av denne var ennå ikke publisert da krigen brøt ut.

Den relative vekt som tillegges de enkelte gruppene er slik: Matvarer 60 prosent, bolig 16 prosent, bekledning 12 prosent, lys og brensel 8 prosent og andre utgifter 4 prosent. Innenfor hver gruppe veier alle varer likt. Matvarer er representert ved 14 artikler, lys og brensel ved 5 artikler, bekledning ved 6 varegrupper, andre utgifter ved 9 vareslag eller varegrupper.

En samler hver måned inn oppgaver over matvareprisene fra alle byer med over 50 000 innbyggere og fra 530 mindre byer, i alt omlag 600 steder. Bekleddningsprisene som i mindre grad enn matvareprisene varierer fra by til by, samles inn bare fra 97 steder, prisene på lys og brensel fra 30 byer osv. Alle beregninger blir gjort av Ministry of Labour. For hver vare berekner en et enkelt aritmetisk gjennomsnitt av prisene fra de store byene og et tilsvarende gjennomsnitt for prisene fra de andre steder. En finner deretter middeltallet av disse to gjennomsnittene, og dette tallet brukes i de videre beregningene. Veiningen foretas som nevnt ovenfor.

Indeksen offentliggjøres i The Ministry of Labour Gazette.

I Tyskland ble det ikke utarbeidd noen leveomkostningsindeks under verdenskrigen. Statistisches Reichsamt har utarbeidd en indeks med indekstall fra 1920, men denne indeksen har liten praktisk verdi på grunn av den hurtige prisstigningen som fant sted fra måned til måned og under den siste inflasjonstiden fra dag til dag. (Leveomkostningsindeksen for inflasjonsperioden 1920—23 er siste gang gjengitt i Statistisk Årbok for Norge 1931, side 272.) I 1925 ble det utarbeidd en ny indeks for leveomkostningene, med basis i 1913/14 og med fortløpende indekstall fra 1924. (En utgreiing om de metodene som ble brukt ved oppstillingen av denne indeksen finner en i «Wirtschaft und Statistik» 1925, nr. 5.) I 1934 foretok endelig Statistisches Reichsamt igjen en ny omlegging av leveomkostningsindeksen, med oppstilling av nye indekstall fra og med 1928. Som basis brukes framleis 1913/14. (Utgreiing om denne nye beregningsmetoden er gitt i «Wirtschaft und Statistik» 1934, nr. 10.)

Opprinnelig omfattet den offisielle tyske leveomkostningsindeksen bare utgiftene til matvarer, bolig, og lys og brensel. Bekleddningsutgiftene ble innført i april 1922, mens diverseposten først kom med fra februar 1925.

Utgiftene er fordelt slik på de enkelte gruppene: Matvarer 54,77 prosent, bolig 20,35 prosent, bekledning 10,05 prosent, lys og brensel 5,55 prosent og andre utgifter 9,28 prosent. Utgiftsbudsjettet representerer forbruket i en familie med mann, kone, en gutt på 12 år, en pike på 7 år og et barn på 1½ år.

Matvaregruppa omfatter 22 varer, bekledning 14 artikler, lys og brensel 9 artikler, og gruppa «diverse» teller 13 varer og ytelser. Prisene samles inn fra 72 byer to ganger hver måned. En berekner et enkelt aritmetisk gjennomsnitt av prisene for hver av disse grupper byer: Byer med over 500 000 innbyggere (7), byer med 250—500 000 innbyggere (10), byer med 100—250 000 innbyggere (10), byer med 50—100 000 innbyggere (9), byer med 20—50 000 innbyggere (20) og byer med 10—20 000 innbyggere (16). En betrakter nå de funne middelpriene som representative for hver enkelt gruppe, og hver pris blir deretter veid med folketallet i alle byer i riket som kommer inn under denne størrelsesgruppa, også de det ikke er samlet inn priser fra.

Det amerikanske arbeidsdepartements kontor for arbeiderstatistikk, Bureau of Labor Statistics, utarbeider særskilte leveomkostningsindekser for 32 store byer i Sambandsstatene og en totalindeks for alle disse byene. Ved beregningen av totalindeksen veies indekstallet for hver by med folketallet i byen og det distriktet byen ligger i (sml. side 21).

Indeksen bereknes ved hjelp av kvartalsvise prisoppgaver som samles inn 15. mars, 15. juni, 15. september og 15. desember. En bruker et forbruksbudsjett som er konstant i tid, men som er tilpasset etter de lokale konsumsjonstilhøva i hver by. Dette budsjettet er stilt opp på grunnlag av en stor husholdningsundersøkelse i 1907 som omfattet omlag 12 000 arbeider- og lavere funksjonærfamilier i de 32 byene beregningen gjelder. En ny husholdningsundersøkelse var i gang da krigen brøt ut i 1939.

Matvaregruppa omfatter 84 vareslag, bekledning 68, innbo 17, lys og varme 5 og diverseposten 44 artikler. Husleia bereknes på grunnlag av noteringer fra de ulike byer.

Prisene på matvarer, lys og brensel blir gitt av utvalgte kjøpmenn med hovedsakelig arbeidere som kunder, og sendes av kjøpmennene i posten til Bureau of Labor Statistics. Prisene på andre artikler blir samlet inn på stedet av byråets egne funksjonærer.

Indeksen bereknes nå med 1923—25 som basis = 100. Den offentliggjøres i «Monthly Labor Review», utgitt av Departement of Labor.

I Sverige går Sosialstyrelsens månedsstatistikk over detaljprisene på livsfornødenheter tilbake til og med 1904 for de fleste slags matvarer og brensel-artikler. Antallet av byer som noteringene ble innhentet fra var fra begynnelsen 28, i 1910 økte det til 39, i 1912 til 44, og fra og med 1920 er det 49. De første indeksberekningene ble foretatt i 1912 og gjaldt utviklingen av levnetsmiddelpriene fra 1905, med dette året som basis. I Sociala Meddelanden, hefte 5, 1914, blir det publisert nye serier med første kvartal 1913 som basis. Disse seriene omfattet visse grupper av levnetsmidler og brensel, men uten noe sammenfattende generalindekstall. I årene 1916 og 1917 ble berekningsmetodene lagt om på grunnlag av det preliminaire resultatet av husholdningsbudsjettundersøkelsen 1914, og i 1920 ble det gjort en revisjon på grunnlag av de endelige resultatene av denne undersøkelsen. Ved denne omleggingen førte en inn i beregningen et fullstendig familiebudsjett, som altså kom til å omfatte levnetsmidler og brensel som før, og dessuten bolig, klær, skatter og «andre utgifter» (innbo, renhold, litteratur, forsikring, fornøvelser, reiser osv.). Det ble bereknet et særskilt indekstall for hver av de 6 gruppene, og dessuten et generalindekstall for de totale leveomkostningene. Basisperioden hadde en alt før flyttet til juli 1914. I 1932 skjedde en ny revisjon. Budsjettet ble nå delvis lagt om på grunnlag av husholdningsundersøkelsen av 1923, og antallet av noterte fornødenheter ble øket. De siste forandringene ble endelig gjennomført fra og med 1. juli 1939. Budsjettet ble da revidert på grunnlag av husholdningsundersøkelsen fra 1933, og samtidig ble basisperioden lagt til året 1935. Dette betv imidlertid ikke at den eldre serien er helt avbrutt: en foretar stadig sammenlikninger med den nye indeksen.

En gjengir hovedtrekkene av berekningsmetodene og det prismaterialet som brukes ved den svenske leveomkostningsindeksen. (Se Sociala Meddelanden, nr. 9, 1939, side 643—47.)

«Prinsippet for berekning av indekstallet for en gruppe av fornødenheter (f. eks. matvarer) eller for generalindekstallet er i korthet å berekne kostnadene til et visst forbruk ved et bestemt tidspunkt og jamføre dem med kostnadene til samme forbruk i basisperioden. Indekstallet får en ved å dividere kostnaden ved berekningstidspunktet med kostnaden i basisperioden og multiplisere det utkomne med 100. Den tekniske framgangsmåten ved berekningen av kostnadsbeløpene er forskjellig for ulike deler av budsjettet. Når det gjelder matvarer, brensel og klær, får en beløpet ved å multiplisere prisene på de noterte vareslagene med visse mengdetall som er funnet gjennom Socialstyrelsens husholdningsundersøkelser. Når det gjelder husleieposten og de utgiftspostene som er slått sammen under rubrikken «andre utgifter», har en funnet det mere praktisk å berekne et indekstall for hvert vareslag direkte på prisene, og deretter multiplisere dette indekstallet med det utgiftsbeløp som ble brukt til vedkommende vareslag i basisperioden. I prinsippet får en samme resultat ved å berekne et visst indekstall etter begge de metodene som er antydnet her.»

Socialstyrelsens avdeling for prisstatistikk samler inn fortløpende oppgaver over detaljpriser på omlag 170 vareslag og ytelser som går inn i en vanlig husholdningsforbruk. Hovedmassen av dette materialet får en inn gjennom styrelsens ombudsmenn i 49 byer og bymessig bebygde steder. Som en alminnelig regel for innsamlingen av prismaterialet gjelder at noteringene ved ethvert tidspunkt må gjelde den samme kvaliteten, som er fastsatt av Socialstyrelsen. Når en vare går ut av handelen eller blir vanskelig å få, må enten noteringen gå over til ny kvalitet i samme prisklasse, eller en må passe på å rekne ut prisforholdet mellom den nye og den gamle kvaliteten slik at prisseriene kan knyttes sammen.

De stedene der en samler inn noteringer, er i regelen byer, men i noen tilfelle også tettbygde industristrøk o. l. Indeksen viser altså prisutviklingen i rikets byer og bymessig bebygde steder.

Etter at prisnoteringene er kommet inn til Socialstyrelsen og er blitt foreløpig undersøkt, blir det reknet ut middeltall for de byene som er med i undersøkelsen. En bruker som regel et uveiet gjennomsnitt av prisene i de ulike byene; bare ved utrekningen av husleiene og skattene veier en med folkemengden i de respektive byer.

Matvarer. For tiden omfatter berekningen 42 artikler; i dette tallet inngår også enkelte ulike kvaliteter av samme vareslag. For enkelte såkalte «ferske» varer (f. eks. smør, egg, kjøtt, ferskt flesk, fersk fisk osv.) samles prisene inn lørdag i hver uke, for de andre vareslagene omkring den 15. i hver måned. I hver av de 49 noteringsbyene samler Socialstyrelsens ombudsmann inn priser fra flere utsalgssteder, både fra forretninger og for enkelte vareslag fra torghandlere. Antallet av noteringssteder varierer med byens størrelse, fra noen få til omlag 30 (i Stockholm). Blant butikkene skal en forbruksforening være representert, hvis det finnes noen slik i byen. Socialstyrelsen berekner så på grunnlag av disse oppgavene middelpriser for hvert vareslag i hver by, og under dette tar en omsyn til hvor stor del den private og den kooperative handelen har av omsetningen i byen. Det blir gjort en sesongutjamning av prisene på egg, epler, appelsiner og kvitkål. I enkelte tilfelle når det noteres to kvaliteter av samme vareslag (f. eks. smør), tar en et enkelt gjennomsnitt av prisene på disse.

En rekner ut to indekstall, et månedlig og et som gjelder pr. kvartal. Når det gjelder de nevnte «ferske» varer, bygger månedsindekstallet på et gjennomsnitt av ukenoteringene i vedkommende måned, kvartalsindekstallet bygger på tilsvarende gjennomsnitt for siste måned før kvartalsskiftet. Begge indekstall blir publisert i Sociala Meddelanden, i de nr. av tidsskriftet som følger nærmest etter vedkommende måneds- eller kvartalsskifte. Når kvartalsindeksen blir offentliggjort, gir en også en utførlig utgreiing om månedsindekstallet, idet en gir særskilte indekstall for disse 8 levnetsmiddelgruppene: mel, brød, kjøtt og flesk, fisk, frukt, grønnsaker, krydderier, maltedrikke.

Bolig. Til grunn for berekningene vedkommende husleieutgifter ligger i hovedsaka de såkalte «bostads- og hyresräkningarna». Slike undersøkelser har Socialstyrelsen gjennomført i årene 1912/14, 1920, 1924, 1926, 1928, 1933 og

1939. På grunnlag av de opplysningene en gjennom disse boligtellinger har fått om husleietilhøva i de ulike byene i landet, har en ved disse tidspunktene bereknet den gjennomsnittlige leia for småleiligheter som er omsatt i det fri marked. Gjennomsnittsleiene i byer som er med i prisundersøkelsen blir så veiet med folketallet i vedkommende by. Leiebeløpene er standardbereknet med omsyn på leiligheter med sentralvarme, for at en øking i antallet av slike leiligheter ikke skal få leiebeløpet til å stige. En har imidlertid ikke kunnet ta omsyn til andre kvalitetsendringer i boligene eller til ulikheter i romstørrelsen.

I perioden mellom to boligtellinger skjer en tilnærmet berekning av de forandringene i husleienivået som er funnet sted siden foregående telling. Disse berekningene bygger på de årlige husleieberekningene for Stockholm som byens statistiske kontor utfører på grunnlag av opplysninger innsamlet i samband med folketellingene, og på oppgaver fra myndighetene i rikets byer om husleieutviklingen på hvert sted.

Forandringer i husleia kan stort sett bare finne sted en gang om året, nemlig ved begynnelsen av det vanlige leieåret (1. oktober). En berekner derfor utgiftene til bolig bare en gang om året. Kalkylen foreligger i regelen ved kvartalsskiftet 1. april.

Brensel. Antallet av noterte artikler er 9. Prisene samles inn fra alle noteringsstedene omlag den 15. i hver måned. Indekstallet offentliggjøres dels i samband med den kvartalsvise redegjørelsen for forandringene i leveomkostningene, dels månedsvis sammen med indekstallet for matvarer.

Klær. Det noteres priser på 19 artikler. Prisene samles inn fra alle 49 noteringsbyer omkring den 15. i siste måned i hvert kalenderkvartal, dvs. i månedene mars, juni, september og desember. En tabell over de bereknede gjennomsnittsprisene blir publisert halvårsvis i 1. og 7. hefte av Sociala Meddelanden, og indekstallet for bekledningsposten blir gitt i det nr. av tidsskriftet som kommer nærmest etter hvert kvartalsskifte, i samband med redegjørelsen for de totale leveomkostningene.

Damekonfeksjon er ikke med i berekningene. Årsaken er de store vanskene som ferdigsydde dameklær byr på ved noteringen på grunn av de stadige mote- forandringene. Det er imidlertid sannsynlig at dette ikke har noen nevneverdig virkning på indekstallet fordi både herre- og damekonfeksjon i stor utstrekning er basert på samme råvarer og samme produksjonsapparat.

Skatter. De skattene som går inn i berekningen er inntektsskatt til stat, kommune og landsting. Dessuten har en etter 1. juli 1939 tatt med den alminnelige pensjonsavgiften, slik at tallet på noteringer blir 4. Satsene for kommune- og landstingsskatten er veide gjennomsnitt for de 49 noteringsstedene; vektene er folketallet på hvert sted. Undertiden tar en også omsyn til eventuelle skatteutjamningsbidrag. Ved berekningen av det alminnelige skatteindekstallet og ved innpasningen av det i de totale leveomkostningene, rekker en ut hele skattebyrden for en viss familie ved hjelp av skattesatsene. Under dette tar en omsyn til stedsfradrag som kan forekomme. Skatteindekstallet blir reknet om to ganger om året, nemlig 1. april da en rekner med de siste kommuneskattsatsene, og 1. oktober da en ser på eventuelle forandringer i landstings- og statsskatten.

Andre utgifter. Her inngår det 65 poster i berekningen. (Da er f. eks. ulike slag medisin reknet som en post; rekker en som i det foregående alle kvaliteter for seg, får en 95 noteringer.) Flere av de prisene det gjelder her er like over hele riket, eller varierer i samsvar med fastsatte takster o. l., og blir derfor ikke samlet inn i de enkelte byene. Det gjelder f. eks. prisene på symaskiner, glødelamper, tannkrem, medisin, legehonorar, skolepenger, aviser, bøker, foreningskontingent, forsikring, kringkastingsavgift, leketøy, grammofonplater, sykler, jernbanereiser, renter av lån, utgifter til telefon, telegram, porto, skrivesaker, tobakk og alkohol. For enkelte av de postene som er nevnt her er det overhodet ikke samlet inn prisnoteringer av Socialstyrelsen, men prosentvis prisforandringer som er inntruffet blir bereknet og rapportert av den som gir oppgaven. Det største antallet av prisene i gruppa «andre utgifter» blir imidlertid samlet inn gjennom styrelsens ombudsmenn i 15 byer, og gjelder tiden omkring den 15. i hvert

kalenderkvartals siste måned. Indekstall for hele gruppa «andre utgifter» blir gitt kvartalsvis i Sociala Meddelanden.

Av forandringer som ble gjort i prismaterialet fra og med 1. juli 1939 kan en nevne overføringen av tobakksposten fra «matvarer» til «andre utgifter», og innføringen av alkohol i berekningene. Når gruppeindekstallene skal settes sammen til et generalindekstall, brukes fra og med 1. juli 1939 et husholdningsbudsjett som er sammensatt slik:

Tabell d.

Budsjettpost:	Nåværende budsjett	
	Kr.	Pst.
Matvarer	1 192	34,7
Bolig	509	14,8
Brensel	113	3,3
Klær	478	13,9
Skatter	223	6,5
Andre utgifter	923	26,8
I alt	3 438	100,0

Budsjettet gjelder en arbeider- eller funksjonærfamilie på mann, kone og 2 barn.

Aftenposten meldte 6. juni 1941 at det er gjort visse forandringer med den svenske leveomkostningsindeks i samsvar med endringene i kostholdet. Avisen skriver bl. a.: «Det gjennomsnittlige prisenivå i Sverige har ifølge Riksbankens forbruksindeks steget med 0,3 pct. fra midten av april til midten av mai. Generalindekstallet pr. 15. mai blev 141,5 mot 141 foregående måned. På grunn av den skjerpede forsyningssituasjon for kjøtt og flesk har disse varer sviktet i Riksbankens indeks med 4, henholdsvis 9 enheter. Slike forandringer i indeksen etter den aktuelle stilling, kan foretas som følge av denne indeks' karakter av en kjedeindeks, uten at sammenligningsgrunnlaget med tidligere perioder påvirkes. Reduksjonen er gjennomført ensartet for samtlige poster bortsett fra hønsekjøtt, som har fått noget større betydning enn tidligere. I den totale vekstsum har en tilsvarende reduksjon med 13 vektenheter funnet sted.»

IV. *Det Statistiske Sentralbyrås leveomkostningsindeks.*

Her i Norge bereknes den offisielle leveomkostningsindeksen av Det Statistiske Sentralbyrå. Denne indeksen ble opprinnelig utarbeidd av Sosialdepartementet, første gang i 1916. Som grunnlag ble brukt en spesialundersøkelse over husholdningsregnskaper som tok til mellom 1. september og 1. oktober 1912 og varte i ett år. Det ble delt ut 290 regnskapsbøker, av disse 170 til familier bosatt i Kristiania. En fikk tilbake 193 (68 prosent) av bøkene, og av disse kunne 174 brukes ved bearbeidingen. Familiene var arbeider- og lavere funksjonærfamilier, bare noen ganske få hørte til de sjølstendig næringsdrivende. For føring av regnskapsbøkene ble det gitt en godtgjøring på 20—25 kr., og de beste fikk premier på 20—100 kr. Resultatene av undersøkelsen er trykt i Sociale Meddelelser 1917, side 165—197, der en også finner en jamføring med en liknende undersøkelse i Sverige 1913/14. Som basis for indeksoppstillingen brukte Sosialdepartementet leveomkostningene i juli 1914.

I årene 1916/17 ble det holdt en ny undersøkelse over leveomkostningene. Det var denne gangen to atskilte kortere forbruksterminer med i undersøkelsen, nemlig august 1916 og februar 1917. Brukbare regnskapsbøker fikk en fra 83 arbeiderfamilier, 21 tjenerfamilier og 16 andre familier, i alt 120. Resultatene finnes i «Dyrtidens virkninger på levevilkårene II», 1918.

I september 1918 ble endelig den tredje offisielle undersøkelsen over leveomkostningene satt i gang. Regnskapsperioden ble satt til ett år, fra 9. september 1918 til 9. september 1919, og regnskapsheftene ble samlet inn hver fjerde uke. Brukbare regnskaper fikk en fra 58 arbeiderfamilier, 21 tjenere og 16 andre familier, i alt 95.

Det Statistiske Sentralbyrå overtok utarbeidingen av indeksen i 1918. For perioden 1914—1919 ble det bare foretatt indeksberegninger for 4 av årets måneder (mars, juni, september og desember); først fra mars 1920 er det blitt foretatt indeksberegninger for hver måned. Til 1919 ble indeksen bare stilt opp ireknet skatt, fra 1920 til og med 1932 ble det oppstilt to leveomkostningsindekser, en indeks med skatt og en uten skatt. Fra 1933 blir det bare utarbeidd en indeks for leveomkostningene uten skatt.

Det husholdningsbudsjettet som var opptatt i 1912/13 ble brukt som grunnlag for leveomkostningsindeksen like til 1931. På et møte av sosialstatistikere i Genève i 1925 ble det vedtatt en oppmoding til alle land om å sette i gang nye husholdningsundersøkelser innen utgangen av 1928, hvis den undersøkelsen som lå til grunn for leveomkostningsindeksen var eldre enn fra 1920.

For å revidere grunnlaget for leveomkostningsberegningene foretok byrået i 1927/28 en ny husholdningsundersøkelse som omfattet 135 arbeiderfamilier i byene Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Drammen. Denne undersøkelsen viste at de gjennomsnittlige utgiftene pr. husholdning lå betydelig høyere enn utgiftene etter byråets daværende leveomkostningsberegninger. Gjennomsnittlig lå utgiftene ifølge den nye undersøkelsen omlag 40 prosent høyere enn før, og sjøl for den laveste utgiftsgruppa ca. 32 prosent høyere. Det skulle etter det se ut som om undersøkelsen omfattet arbeidere med høyere levestandard enn arbeiderne i 1912/13, og en sammenlikning mellom inntektene i de to husholdningsundersøkelsene og de bereknede leveomkostningene godtgjør også dette. Etter husholdningsregnskapene var inntektene i Oslo gjennomsnittlig 133 prosent større og i Bergen 150 prosent større enn i 1912/13, mens leveomkostningene var steget med henholdsvis 85 og 96 prosent. Den reelle inntekten var altså 26—28 prosent større i utvalget for 1927/28. Etter arbeidsgiverforeningens oppgaver over dagsfortjenesten lå reallønnen for industriarbeidere i 3. kvartal 1927 i gjennomsnitt omlag 30 prosent høyere enn i 1914. Dette viser at bokførerene i 1927/28 stammer fra samme økonomiske lag som bokførerene i 1912/13. En liten forskyvning i grunnlaget blir det for så vidt familiene er litt større enn i 1912/13; omreknet etter samme enhetsskala som i 1912/13 falt det i 1927/28 2,82 forbruksenheter på hver familie mot 2,49 i 1912/13 i den gruppa som leveomkostningene blir bereknet etter.

En setter hit det resultatet undersøkelsen ga med omsyn til sammensetningen av husholdningsbudsjettet for arbeiderfamilier i Oslo og Bergen (gjennomsnitt for alle de arbeiderfamilier som undersøkelsen omfattet i disse byene):

Tabell e.

Regnskapsposter m. v.	Absolutte tall		Relative tall	
	Oslo 1927—28 Kr.	Bergen 1927—28 Kr.	Oslo 1927—28 Pst.	Bergen 1927—28 Pst.
Matvarer	1 732,84	1 810,23	40,6	43,0
Drikkevarer og tobakk	152,48	124,71	3,6	3,0
Bolig	464,09	477,10	10,9	11,3
Lys og brensel	191,42	218,78	4,4	5,2
Bekledning	515,87	517,40	14,2	13,4
Skatter	300,60	317,50	7,1	7,5
Forenings- og forsikringsutgifter . .	220,20	253,48	5,2	6,0
Gaver, reiser, fornøyer, lotteri og utgifter til intellektuelle øyemed .	309,78	221,58	7,3	5,3
Andre utgifter	375,11	272,45	6,7	5,3
I alt	4 262,84	4 213,18	100,0	100,0

Etter gjennomsnittsförbruket i de 135 familiene ble det så bereknet en ny rekke indekstall for leveomkostningene. Det ble også foretatt en del forandringer og utvidelser av prismaterialet og forandret litt på selve berekningsmetoden. En beholdt framleis utgangspunktet juli 1914 = 100, og måtte derfor rekne utgiftene i husholdningsundersøkelsen 1927/28 ned til juli 1914-nivået. Dette ble gjort ved hjelp av det gamle prismaterialet og de nye vektene.

I 1931 foretok Sentralbyrået en ny berekning av leveomkostningene fra og med 1928 på grunnlag av den nye husholdningsundersøkelsen. En framstilling av den nye berekningsmåten og av forskjellen mellom indekstallene etter den gamle og den nye metoden for årene 1928—1931 finner en i Statistiske Meddelelser 1931, nr. 9—10.

Fra 1. januar 1940 foretok byrået en ny omlegging av leveomkostningsindeksen, til 1938 som basis. Berekningsgrunnlaget er det samme som før (1927/28), men prismaterialet er utvidet en del.

Sentralbyråets leveomkostningsindeks bereknes nå etter denne formelen:

$$\frac{\sum q_{1927/28} \cdot p_{\text{berekningsmåned}}}{\sum q_{1927/28} \cdot p_{1938}}$$

Mengdetallene tar en altså fra husholdningsundersøkelsen 1927/28. For matvarer og brensel brukte en høsten 1939 disse mengdeenhetene:

Tabell f.

Ferskt oksekjøtt, stek kg	11,28	Ferskt svinekjøtt kg	13,38
» suppekjøtt »	22,08	» flesk »	8,03
» kalvekjøtt, stek »	1,79	Saltet og røket flesk »	6,93
» » annet .. »	2,92	Fersk torsk »	17,10
» sauekjøtt, stek »	4,76	» sei »	40,46
» » annet ... »	6,48	» hyse »	3,55
Kjøttdeig »	20,85	» kveite »	2,56
Middagspølser »	16,73	» sild »	13,75
Saltet, hakket og tørret kjøtt »	7,24	Saltet torsk »	12,53
Melk, nysilt l	566,00	Røket hyse »	3,99
» skummet »	116,00	Spekesild »	5,45
Fløte, alm. »	26,79	Klippfisk »	3,87
» krem »	1,35	Saltet uer »	5,50
Kondensert melk .. 1/1 boks	28,76	Fiskeboller »	8,95
Smør kg	9,50	Hvetemel »	49,13
Margarin »	88,63	Rugmel »	11,98
Sveitserost »	0,77	Potetmel »	7,30
Gaudaost »	5,28	Havregryn »	9,77
Geitost »	11,71	Byggryn »	0,64
Nøkelost »	2,81	Risengryn »	4,45
Kumysost »	2,44	Makaroni »	0,69
Pultost »	1,09	Poteter »	321,36
Egg »	29,08	Hodekål »	28,04
Kaffe »	21,72	Gulerøtter »	17,40
Farin »	64,40	Bønner »	0,43
Raffinade »	23,32	Erter »	7,69
Sjokolade »	3,60	Svisker »	4,70
Te »	0,33	Rosiner »	2,04
Sirup »	11,62	Tørrede epler »	0,33
Lys og brensel:		Appelsiner »	19,39
Petroleum l	28,71	Rugbrød »	321,25
Kull kg	248,78	Hvetebrød »	72,11
Koks hl	16,45	Grov- og kneipbrød »	22,61
Ved m fvn.	0,95		

Prisene tar en fra de månedlige prisoppgavene fra 31 norske byer. Middelprisen bereknes ved et vanlig aritmetisk gjennomsnitt, slik at alle byer veier likt. Gjennomsnittsprisen på hver enkelt vare multipliseres med den tilsvarende varemengden i husholdningsbudsjettet, og summen reknes så om i forhold til 100. Følgende forenklete eksempel¹⁾ som omfatter en del animalske fødemidler viser hvordan et indekstall utreknes:

Varesort	Forbrukt varemengde i året etter husholdningsregnskapet	Priser		Utgift	
		Juli 1914	1939	Juli 1914	1939
		øre	øre	kr.	kr.
Ferskt oksekjøtt, stek . . .	11,28 kg	141	263	15,90	29,66
Ferskt fleisk	8,08 kg	141	239	11,32	19,19
Melk, nysilt	566,00 l	17	31	96,22	175,46
Smør, meierismør	9,50 kg	244	380	23,18	36,10
Egg	29,08 kg	130	194	37,80	56,42
		Sum kr. . .		184,42	316,88

$$316,88 : 184,42 = x : 100$$

$$x = \frac{316,88 \cdot 100}{184,42} = 172.$$

Indekstallet for 1939 med juli 1914 som basis er 172. Det betyr at en i 1939 i gjennomsnitt må betale 72 prosent mer enn i juli 1914 for de samme varemengdene.

Det blir reknet ut delindekser for de ulike grupper av fornødenheter som indeksen omfatter, nemlig «matvarer», «drikkevarer og tobakk», «kull, koks, ved og petroleum», «gass og elektrisitet», «bekledning», «husleie» og «andre utgifter». Hovedindeksen bereknes så på grunnlag av disse delindeksene. Mengdetall brukes bare for gruppene «matvarer» og «kull, koks, ved og petroleum»; for de andre gruppene blir delindeksen reknet ut etter formelen

$$\frac{p_{\text{berekningsmåned}}}{p_{1938}} \cdot \sum q_{1927/28} \cdot p_{1938}$$

$$\sum q_{1927/28} \cdot p_{1938}$$

Framgangsmåten er at en først finner de relative priser og deretter tar et uveiet aritmetisk gjennomsnitt av disse ($q = 1$). Dette gjennomsnittet brukes ved den videre beregningen.

Direktør Gunnar Jahn ved Statistisk Sentralbyrå uttalte seg i et intervju i Arbeiderbladet 1. desember 1939 om en revisjon av byråets leveomkostningsindeks. Direktøren innrømmer «at indeksen lider av en del svakheter,» og sier videre: «Den ble jo «grunnlagt» i 1914, og siden justert i 1927/28 ved nye husholdningsundersøkelser. Men den bygger jo for det første bare på oppgaver fra 31 byer og 135 familier. Landsbygda er således ikke tatt med. Dessuten har jo sikkert forbruket forandret seg i de siste åra. Vi har derfor i Statistisk Sentralbyrå tre år på rad foreslått at det foretas nye undersøkelser av husholdningene, for på et bredere grunnlag å legge til rette materiale for indeksen. Men regjeringen har ikke sett seg i stand til å avse midler til dette. Det blir da også en ganske dyr undersøkelse, for folk må jo betales for å føre nøyaktige regnskaper, slik som vi må forlange.»

Direktøren framhever at en slik undersøkelse framleis er påkrevd, men at den ikke kan «foretas i en krisetid som nå. Da kan vi ikke finne ut det normale forbruk hos en arbeiderfamilie. Nå er det jo rasjonering, prisregulering og prisstigning, slik at forbruket allerede har forskjøvet seg. Når folk ikke får de varene de helst vil ha, kjøper de det som ligger nærmest.»

«Men jeg har jo allerede understreket i samband med dette at vi lever i en krisetid,» sier direktør Jahn til slutt. «Jeg har nemlig begynt å ta 1938 som

¹⁾ Eksemplet er tatt fra artikkelen om «Indeks» i Arbeidernes Leksikon.

basis for indekstallet. Utgangspunktet må heretter være den siste fredstid. Så mye kan komme til å forandre seg nå under krigen. Utgangspunktet 1914 er iallfall ikke lenger aktuelt.»

Fra fagforeningshold er det også blitt rettet kritikk mot leveomkostningsindeksen. En finner således en del merknader til indeksen i «Konjunkturer, priser og fagorganisasjonens lønnspolitikk», utgitt av Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon 1938. Det heter her bl. a.:

«... Det har vært reist megen diskusjon om og kritikk av leveomkostningsindeksen som lønnsregulator. Det er imidlertid klart at prinsipielt kan en aldri gå med på en slavisk lønnsregulering efter indeksen gjennem en hel konjunkturperiode, det betyr på stedet marsj. Er man først blitt hengende i en indeks, er all utsikt til forbedring av levestandarden borte — dette gjelder alle indekser og i enda sterkere grad leveomkostningsindeksen, fordi denne bygger på arbeidernes forbruk som selvfølgelig ikke kan være nogen bestemmende norm for hvad en skal ha i lønn.

«Lønnen bestemmes ikke av forbruket, men av produksjonen. Men selv engrosprisindeksen som viser prisbevegelsen i produksjonen vilde være en bremse, hvis den blev lagt til grunn for en slik indeksregulering. I begge tilfeller vilde det bety på stedet marsj. Prisenes størrelse forteller jo ingenting om mulighetene for lønnsforhøielser. . . .

«Indeksen er blitt som en ubønnhørlig mystisk makt som henger over lønnsforhandlingene og er ikke til å komme forbi. Noget av denne makt ligger i at man bruker ordet «indekstall». Det vilde være bedre om vi brukte det norske ord forholdstall, for de viser bare forholdet i prisene på et bestemt forbruk på forskjellige tidspunkter. . . .

«Av all den kritikk som har vært reist mot indeksens beregningsgrunnlag, må vi fastholde denne at vi nu snart må komme bort fra sammenligningen med 1914, før krigen. . . . Vi bør snarest finne et annet år å sammenligne lønninger og leveomkostninger med enn 1914, som vi i sin tid måtte forlate 1876 og 1905 som sammenligningsår. Mange arbeidsgivere og konservativt innstilte mennesker tenker enda i sitt stille sinn: vi må komme tilbake til 1914, både m. h. t. priser og lønninger, for da var alle ting normale.

«Vi anerkjenner selvfølgelig ikke det lønnsnivået som var i mange fag i 1914 for normalt. Vi kunde jo da spørre: var lønnsnivået i jern- og metallindustrien normalt, voksne mannlige fagarbeidere hadde der kr. 26,97 pr. uke, eller var lønningene mere normale hos typografene som hadde kr. 32 pr. uke.

«Hele samfundets velstand har vært i vekst siden før krigen, det er uomtvistelig, det produseres mere av alle varer og kan produseres enda mere. Denne voksende velstand har alle krav på å få sin del av. Selv om målet var å holde tritt med denne utvikling, vilde det være dårlig politikk å følge en leveomkostningsindeks, som bygger på et fast forbruk på et tilbakelagt tidspunkt, automatisk op og ned. Og hvis målet er å få en større del av det voksende produksjonsutbytte, hvad der kan være påkrevet, så vil dette aldri lykkes, hvis en låser lønningene sammen med indeksen.

«Leveomkostningsindeksen er et konjunkturmål som viser oss bevegelsene i detaljprisinivået, et ufullkomment mål, men det beste vi har til å konstatere om det blir dyrere eller billigere å leve. Det har vært tider hvor det har vært heldig at vi har hatt indeksregulering, til og med helautomatisk. I nedadgående tider har den vært en garanti for at den i de gode tider oparbeidede, forbedrede levestandard, i hvert fall ikke har gått ned — selv om pengelønnen er gått ned, og det nettop fordi den betyr på stedet marsj. I en nedgangsperiode kan det være fornuftig politikk å følge indeksen.

«I 1927 fikk de fag som hadde automatisk indeksregulering 8,2 procent nedslag i lønningene, mens de fag som ikke hadde indeksregulering fikk sine lønninger satt ned med 15 procent ved voldgiftsdom; det var 6,8 procent mere enn indeksen var gått ned.» . . .

En skal ikke her komme nærmere inn på disse merknader,¹⁾ men en nevner at i samband med framlegg om lønnsregulering på basis av leveomkostningene

¹⁾ Se ellers side 47 og følgende, likeens side 65—67.

i Frankrike i 1938, tok Den faglige Internasjonale spørsmålet opp til drøfting, og kom fram til følgende konklusjon: «I alle høve må en være klar over at lønnsreguleringen etter indeks ikke kan erstatte de kollektive overenskomstene. Den kan bare gå inn som et ledd i de faglige organisasjoners lønnspolitikk, og som et slikt ledd har den muligheter, men også sin begrensing.»

I en publikasjon «Leveomkostninger, lønninger, reallønn og levestandard i tiden september 1939 til november 1940», utgitt av A. F. L. desember 1940, finner en videre en artikkel av sekretær Johanne Reutz ved organisasjonens statistiske kontor: «Er en ny leveomkostningsindeks aktuell?» Det blir her framhevd at leveomkostningsberegningene ikke gir noe riktig uttrykk for forandringene i levestandarden under de rådende uensartede pris- og varetilhøva. Det heter i den forbindelse bl. a.:

«Den viktigste ulempe er at flere og flere varer forsvinner helt eller rasjones, slik at de bare kan fåes i utilstrekkelige mengder. Det første forbrukerne da gjør er å forsøke å få fatt i samme slags varer, selvom disse er dyrere enn de priser som Byrået opererer med, for lengst mulig å opprettholde samme levestandard som før. Dette kommer ikke frem i indeksberegningene.

Omsetningsforholdene blir også vanskeligere. Vi kjenner til at folk forsøker å skaffe seg varer til høyere priser, at det oppstår en tendens blant kjøpmennene til ikke å overholde maksimalprisene og vi får salg «under hånden». Alt dette, som det blir mer av jo lenger tid rasjonerings og vareknappheten varer, kommer ikke til uttrykk i indeksen. Rasjoneringsen i seg selv er jo en forringelse av levestandarden som ikke kan måles i noen indeks.»

«Som grunnlag til bedømmelsen av levestandarden, blir leveomkostningsindeksen mer og mer ubrukelig. Den gir nok enda et uttrykk for prisbevegelsen på bestemte varer, men flere og flere av disse forsvinner fra omsetningen, nye varer og erstatningsvarer som det brukes mere av kommer ikke med. Selvom derfor lønningene fulgte indeksen nøye, gikk arbeidernes levestandard likevel ned.

Å beregne en ny leveomkostningsindeks nå vil ha liten praktisk betydning. Den nye husholdningsundersøkelsen som indeksen skulle bygge på måtte strekke seg over et helt år og omfatte et tilstrekkelig antall husholdninger. Den ville for det første bli en temmelig dyr affære, dernest ville den ingen praktisk verdi få. Den ville være 2 år gammel før den kunne tas i bruk. En kan gå ut ifra at forbruket ut over vinteren vil forandre seg ustanselig fra uke til uke.

En kan nok foreta en husholdningsundersøkelse en måned i høst og en måned til våren for å konstatere de faktiske leveforhold under okkupasjonen, men som grunnlag for leveomkostningsberegningene vil en slik sosialstatistisk undersøkelse være helt verdiløs.»

I samband med indekstkritikken setter en også hit en artikkel i Aftenposten 24. april 1941: «Leveomkostningsindeks eller rasjoneringsindeks?» Avisen skriver:

«Leveomkostningsberegningene er igjen satt under debatt. En av våre kolleger finner at den beregning som Statistisk Centralbyrå foretar, lider av fundamentale svakheter og at resultatene av indeksberegningene derfor blir meningsløse. Hovedanken er at man i beregningene opererer med uforandret forbruk av varer. Det bemerkes for eksempel: «Nu da kjøtt har vært meget vanskelig å opdrive og det dessuten er dyrt, vil det uelastiske indekstall figurere med store prisstigninger, mens utgiftene på grunn av fiskeprisenes fall faktisk er gått ned.¹⁾ Leveomkostningsberegningene tar ikke det fjerneste hensyn til disse frivillige eller nødvendige endringer i kostholdet. Den annen hovedanke er at der opereres med hele årskvanta og at indeksgrunnlaget ikke er variert etter sesongen. En tredje er at beregningene ikke tar hensyn til rasjoneringsen. Konklusjonen er at indekstallet må vise «opskrudde resultater» og at «tiden synes å være inne til en grundig revisjon av de leveomkostningsberegninger, hvis stigning på ureelt grunnlag bare foruroliger publikum.»

Det er selvsagt noget i denne kritikk. Leveomkostningsindekstallet beregnet på grunnlag av normalt vareutvalg og normale vektorer må i disse tider nærmest bli å betegne som hypotetisk. Vår kollega nevner spesielt kjøtt. Men det ligger like nær å nevne kaffe. Når rasjonen er satt ned til 10 gr. pr. uke,

¹⁾ Jfr. side 77, 3dje avsnitt.

har kaffen praktisk talt ikke lenger noget å gjøre med husholdningsregnskapet. I Sverige har man tatt hensyn til rasjoneringen og senket vektene for kaffe¹⁾ og matfett med henholdsvis 45 og 15 pct. Men, for her er et men, det vilde ikke bli mindre misvisende om man uten videre strøk kaffen eller reduserte vekten i overensstemmelse med rasjonen. Resultatet vilde gi lavere leveomkostningstall. Leveomkostningsindeksen vilde på den måte etter hvert få preg av en rasjone-ringsindeks og ikke få noget med leveomkostningene å gjøre. Det vilde således langt fra tjene sitt formål. For en utgift som brensel er saken enklere. Der kan man føre inn erstatningsvaren. Det har også byrået gjort, det har strøket kull og koks og har i stedet ført inn ved målt etter varmeeffekten. Dette har dog ikke gitt lavere indekstall, hvis det hadde, vilde det ikke stemt med de faktiske forhold. Hvor det gjelder omlegning av levemåten og spiseseddelen, fremstiller det sig som vanskelig, for ikke å si uoverkommelig å finne en tilfredsstillende erstatning for det normale vareutvalg. Forholdet er det at det knapt er to familier som ordner sig på samme måte. Og, hvad det er vesentlig for saken, hvordan tilpasningen til forholdene enn skjer, så vil det neppe bli billigere. Husmødrene som strever med å skaffe måltidene på bordet til familien, vil nok ha den erfaring — det er vårt inntrykk — at billigere er det ikke blitt å leve, og det blir dessverre ikke mere å legge til side for familiefaren.

Det kan være grunn for Det Statistiske Centralbyrå til å ta indeksberegningen op til prøvelse, men vi må innrømme at vi ikke ser nogen tilfredsstillende løsning. En indeksberegning skal gi tendens og utvikling fortløpende. Ellers blir det ikke nogen indeks, og den har ingen verdi. Situasjonen idag gir absolutt ingen basis for nogen revisjon. Hvad skulde det også tjene til? Vi har jo ingen indeksregulering av lønninger. Men det har på den annen side absolutt interesse å holde beregningene intakt, og så lenge et almindelig skjønn sier at de ikke gir et helt misvisende resultat, får man være fornøyd med dem. Det vil nær sagt aldri være mulig å få en indeks som tilfredsstiller alle. Nogen vil synes beregningene ligger for høit, andre at de er for lave. Slik var det også i normale tider. Man får være opmerksom på at indeksberegningen er en norm, ikke noget fullgyldig uttrykk for individuell levemåte og inntekts- og utgiftsnivå.

Hvad den generelle anke angår, at man ikke tar hensyn til sesongvariasjonen i forbruk av forskjellige varer, så er det neppe riktig, da det er gjort i og med bestemmelsen av vektene, og det er forandringene i indekstallet fra år til år som har interesse, og det som skal registreres.»

I samme forbindelse skriver Aftenposten 6. juni 1941 under overskriften «Blir leveomkostningsberegningene tilpasset forholdene?»:

«En prisindeks bygger på et bestemt utvalg av varer, og i almindelighet er vektene av disse satt i et fast forhold til hverandre. Meningen er at man gjennom indeksrekken skal kunne følge utviklingen av pris- og utgiftsnivået, det vil si hvad det koster å oprettholde en bestemt levestandard. Under forhold som vi nu befinner oss i, da viktige varer er rasjonert og andre er vanskelige eller umulige å få, blir slike beregninger temmelig illusoriske. Men som vi hevdet i en artikkel forleden, er det ingen liketil sak å tilpasse leveomkostningsberegningene dagens situasjon, fordi den skifter så å si fra dag til dag og fra sted til sted. Man kan føre inn nye varer, man kan redusere vektene overensstemmende med rasjonene, men man har ingen som helst sikkerhet for at de nye beregninger blir nogenlunde nær almengyldige eller gir et mere korrekt uttrykk for hvad det koster menigmann og hans familie å leve. I Sverige har man i en viss grad forsøkt å tillempe leveomkostningsberegningene efter forholdene, og her hjemme har Statistisk Centralbyrå som før meddelt ført inn ved istedenfor koks og kull i beregningen. Og her er saken forholdsvis enklere for såvidt som alle nu er henvist til ved og man kan bygge på vedens varmeverdi i relasjon til kull og koks. Direktør Jahn forteller oss på vår henvendelse at byrået også har tatt den øvrige del av indeksen op til behandling med muligheten av en revisjon for øie, men man er opmerksom på at det ikke kan bli noget helt tilfredsstillende resultat. Man prøver sig dog frem, og det er sannsynlig at en revisjon vil finne sted.»

¹⁾ Statistisk Sentralbyrå har visstnok gjort det samme, og rekner i stedet med kaffesurrogater

V. Andre forbruksbudsjetter og kostholdsundersøkelser.

Det kan her være av interesse å komme litt inn på en del av de forsøkene som er gjort for å stille opp teoretiske forbruksbudsjetter. Det kan dels dreie seg om gjennomsnittsbudsjetter som skal uttrykke en jevnt bra levemåte, og dels minimumsbudsjetter som representerer det en må kalle eksistensminimum.

I 1891 utkom «Kogebog for folkeskolen og hjemmet» av de to folkeskolelærerinnene Dorothea Christensen og Helga Helgesen. I denne boka finner en bl. a. en fullstendig fortegnelse over middagsmat for et helt år.¹⁾ Den ser slik ut:

*Anvisning for arbeiderfamilier i smaa kaar til billige og nærende middagsmaaltider.
365 middager til 2 voksne og 3 børn — opført i række efter deres pris,
de billigste først.*

25 middage	af udvandet og stegt sild, med poteter og melkevell.	à 30 øre —	6	øre for hver	kr. 7,50
52 »	af forskjell. retter af ind- mad med suppe og poteter	» 35 » —	7	—»— »	18,50
40 »	af spegesild med poteter og ølebrød	» 35 » —	7	—»— »	14,00
20 »	af fersk sild og sildesuppe	» 35 » —	7	—»— »	7,00
10 »	sildegryn og pandekager	» 35 » —	7	—»— »	3,50
25 »	af sildekager og havre- grynsvelling	» 39 » —	7½	—»— »	9,75
20 »	af havregrød og blod- pandekage	» 42 » —	8½	—»— »	8,50
15 »	af potetsuppe og plukfisk	» 56 » —	11	—»— »	8,40
15 »	af seisuppe og seikager	» 56 » —	11	—»— »	8,40
20 »	af stegt lever og risen- grynsvelling	» 58 » —	11½	—»— »	11,60
20 »	af ertesuppe og ludefisk	» 65 » —	13	—»— »	13,00
15 »	af bønnesuppe og flesk	» 67 » —	13½	—»— »	10,05
15 »	af lapskaus og saftsuppe	» 75 » —	15	—»— »	12,00
15 »	af risengrød og stegt flesk	» 80 » —	16	—»— »	17,60
20 »	af fersk kjød og kaalsuppe	» 80 » —	16	—»— »	17,60
10 »	af salt grynsuppe paa amerikansk kjød og po- tetstappe	» 82 » —	16½	—»— »	8,20
10 »	af kjødkager og grønsuppe	» 120 » —	22	—»— »	12,00
18 »	opvarmet mad, prisen gaar ind i de øvrige middage.				
					kr. 181,80

Gjennomsnittsprisen blir 9,9 øre pr. person for hver middag. Poteter er medreknet, men ikke brød, står det i oppskriften.

Hele den tids økonomiske nivå kommer enda bedre fram i følgende

Udgiftsoverslag for arbeiderfamilier

bestaaende af mand, kone og to børn i skolealderen.

Indtægt kroner 700,00 pr. aar.

Husleie (værelse med adgang til kjøkken)	kr. 96,00
Brænde	» 10,00
Petroleum til belysning og enkel «Beatrice»	» 10,00
Sygekasse	» 10,00
Skolesager	» 10,00

Overføres kr. 136,00

¹⁾ Se «Et 50-års jubileum i skolekjøkkenet», Kooperatøren 1941, nr. 14—15, s. 248—250.

	Overført kr. 136,00
Skat	» 0,00
Brandassurance	» 2,00
Gangklæder og skotøi	» 70,00
Vask, renhold og reparation	» 5,00
Tobak og fornøielser	» 7,00
Mad	» 460,00
	kr. 700,00

I en note til dette budsjettet står det at en til middag skal bruke 182 kr. året og til frokost og aften 278 kr. En har da reknet med grøt og melk om kvelden, og at det brukes hjemmebakt brød.

Prisene var jo annerledes den gangen, men ikke så mye som en skulle tro. Denne kokeboka tar med en noksa detaljert prislister over de viktigste føde-midlene, og den viser bl. a. at norsk hvetemel koster 30 øre pr. kg, erter 50 øre, sukker 60 øre, «margarinsmør» kr. 1,35, nysilt melk 16 øre literen, egg 1,20 for sneset. Det er altså ikke bare et spørsmål om priser, selve levestandarden er hevet for det jevne folk i de årene som siden er gått.

I «Meddelelsesbladet» for Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon 1941, nr. 4, side 136, finner en noen betraktninger vedrørende levevilkårene for landarbeiderne. Bladet skriver:

«Hedmark faglige Samorganisasjon har foretatt et interessant regnestykke. En har forutsatt at en landarbeider med hustru og tre barn kjøper inn alt det de kan få på rasjoneringskortene sine og hva det koster for hver uke. Så har en lagt til innkjøp av nødvendig melk og poteter og endelig tatt uketrekken til skatt, ved, husleie, sykekaske samt fagforeningskontingenten. Med andre ord — en har regnet ut hva eksistensminimum er for en landarbeider i en uke. For margarin er regnet med 10 dager, slik at denne summen er i høyeste laget.

«Tall er vanligvis tørr lesning. Men disse tall er så gripende at ingen kan komme forbi dem. De forteller i all sin enkelhet om tusenvis av landarbeideres kamp for tilværelsen. De er til å få forstand av.

«Vi gjengir uten videre kommentar skrevet som vi mottok fra Hedmark:

Rasjon for en person i en uke (rasjoneringskortene).

Priser pr. 15. mars.

40 gr. kaffe à kr. 4,20 pr. kg.	kr. 0,17
100 » farin à kr. 1,52 pr. kg.	» 0,15
100 » kokt sukker à kr. 1,74 pr. kg.	» 0,17
500 » margarin à kr. 2,29 pr. kg. (10 dager)	» 1,15
1600 » bakemel à kr. 0,39 pr. kg.	» 0,62
30 » kaffetilsetning à kr. 2,25 pr. kg.	» 0,07
Barbersåpe og grønnsåpe	» 0,11

For 5 familiemedlemmer	kr. 2,44 × 5 =	kr. 12,20
3 liter melk i 7 dager à kr. 0,23 pr. l.	»	4,83
2,5 kg. poteter i 7 dager à kr. 0,14 pr. kg.	»	0,98
Husleietrekk i 6 dager à kr. 0,60 pr. dag	»	3,60
Skattetrekk i 6 dager à kr. 0,33 pr. dag	»	2,00
Sykekaske i 6 dager à kr. 0,20 pr. dag	»	1,20
Fagforeningskontingent i uken	»	0,50
Vedtrekk (eller vedkjøp) 40 øre pr. dag	»	2,40

kr. 27,71

«Av ukelønnens 30 kr. som er satsen for topplønn, har en så igjen 2,29 kr. til å kjøpe tråd, bøtesaker, klær, betale lys og til å kjøpe middagsmat i ukens 7 dager.»

Cand. oecon. Knut Getz Wold har foretatt en undersøkelse for å bestemme det en kan kalle en «konvensjonell minimumsstandard» for fami-

lier av ulik størrelse i Oslo for to-tre konjunkturelt forskjellig beliggende år i 1930-årene (1930, 1933 og 1938).¹⁾

I innledningen skriver Getz Wold bl. a.: «Betegnelsen konvensjonell minimumsstandard er brukt for på denne måten å understreke den relative karakter begrepet har. Til tross for denne vanskelighet har forsøk på å skaffe tallmessige uttrykk for begrepet tiltrukket seg stor interesse, og det foreligger en rekke utenlandske undersøkelser som tar sikte på å bestemme en slik minimumsstandard; på engelsk ofte betegnet med «poverty line», tysk «Mindestlebensbedarf», svensk «fattigdomsstreck». Gangen i undersøkelsen «er i regelen den at der etter fiksering av visse standardkrav og en omkostningsberegning på grunnlag herav, følger et overslag over hvor stor prosentdel av befolkningen innen vedkommende område lever under den beregnede poverty line. Grunnlaget for disse siste overslag er som oftest fullstendige eller representative spesialundersøkelser over inntektsforholdene i vedkommende befolkningsgruppe.»

Det heter videre at omkostningsberegningene for de forskjellige framleggene til standardkosthold er «sammenført med forenggende inntekts- og lønnsstatistisk materiale, for å skaffe holdepunkter for bedømmelse av om de forskjellige befolkningslags inntekter gir dem økonomiske muligheter for å gjennomføre de oppstillede kostholdsplaner. . . . Det er imidlertid ikke mulig — selv bortsett fra de statistiske forbehold som må tas ved sammenligningen — å trekke bestemte konklusjoner av disse beregninger. Så lenge det bare foreligger omkostningsberegninger for forskjellige kostholdsstandards, kan en ikke komme lenger enn til å beregne kostholdsutgiftenes prosentvise andel i inntekten om kostholdsforslaget skal følges. Men skal en kunne bedømme om en bestemt inntekt for en familie av en viss størrelse kan ansees for tilstrekkelig til å sikre en fastlagt minimal levestandard, må en selvsagt ha et fullstendig standardbudsjett å gå ut fra. Et slikt minimumsstandardbudsjett er det denne undersøkelsen tar sikte på.»

«Beregninger av denne art kan imidlertid ha mere vidtrekkende formål enn de rent beskrivende. I virkeligheten har en rekke av de oppstilte beregninger vært foretatt for å gi holdepunkter for lovgivning om minstelønninger, for fastsettelse av størrelsen av familietilleggene til de forskjellige sosiale trykdegreners understøttelsessatser osv. På alle disse områder vil beregninger av denne art kunne gi verdifull veiledning. Endelig må nevnes betydningen av slike kalkyler for fastsettelsen av de skattefri minimumsfradrag i de forskjellige skatteklasser osv.»

Getz Wold foretar for hver enkelt av de store hovedpostene på budsjettet (matvarer, bolig, klær osv.) beregninger for å fastlegge en minimumsstandard etter rent objektive kriterier, og på grunnlag av disse berekner han totalutgiftene etter den oppstilte minimumsstandarden for forskjellige familietyper. Han rekner med disse familietypene:

Familie nr. 1: Enslig mann.

— » 2: Mann, kone og et barn (5 år).

— » 3: » » » to » (3 og 7 år).

— » 4: » » » fire » (2, 6, 9 og 11 år).

— » 5: » » » sju » (2, 5, 7, 10, 12, 13 og 15 år).

Det heter videre i undersøkelsen: «En spesiell vanskelighet foreligger ved utgiftsberegningen for en voksen mann. Det vil være lite rimelig her å gå ut fra en selvstendig husholdning. Det synes naturligere å regne med de utgifter en slik mann påfører en allerede eksisterende husholdning. Overensstemmende med dette prinsippet er det til husleie, lys og brensel regnet med forskjellen mellom utgiftene til en leilighet på 2 værelser og kjøkken og en leilighet på 1 værelse og kjøkken, idet det forutsettes at mannen har eget værelse. For mat, klær osv. kan utgiftene uten videre regnes etter de oppstilte standardkrav.»

Totalutgiftene under de ulike poster blir slik for de 5 familietypene i hvert av de tre årene undersøkelsen omfatter (alle beløp i kroner):

¹⁾ Undersøkelsen er ennå ikke offentliggjort.

Tabell g.

1930							
	Kost	Bolig	Lys og brensel	Klær	Diverse	Skatt	Sum
Familie nr. 1	423	145	44	141	63	0	816
» » 2	969	260	106	324	145	16	1 820
» » 3	1 170	405	150	395	176	16	2 312
» » 4	1 806	405	150	578	258	13	3 210
» » 5	2 938	708	185	945	422	46	5 244
1933							
Familie nr. 1	370	165	43	136	63	0	777
» » 2	852	287	103	313	145	15	1 715
» » 3	1 035	452	146	381	176	15	2 205
» » 4	1 607	452	146	558	258	9	3 030
» » 5	2 601	753	180	911	422	42	4 909
1938							
Familie nr. 1	476	208	50	160	70	0	964
» » 2	1 093	345	120	368	161	64	2 151
» » 3	1 321	553	170	448	196	80	2 768
» » 4	2 041	553	170	656	287	88	3 795
» » 5	3 319	843	210	1 072	469	199	6 112

«For hvert år gir tallene et tydelig inntrykk av den sterke stigning i leveomkostningene som finner sted med økende familiestørrelse om samme standard skal kunne opprettholdes. På den annen side gir en jevnføring mellom de tre år et bilde av leveomkostningenes fall fra 1930 til 1933 og av den sterke stigning som fant sted fra 1933 til 1938, og av hvordan disse bevegelser virker inn på familienes økonomi.»

Som resultat av undersøkelsen anslår Getz Wold antallet av personer under minimumsstandarden i Oslo i hvert av de tre årene slik:

Tabell h.

Antall personer under minimumsstandarden	1930	1933	1938
Forsorgsunderstøttede	27 197	27 777	22 646
Sosialtrygdede	10 489	10 234	10 158
Liknede	9 386	8 685	14 943
Ikke liknede	3 734	9 971	2 186
I alt	50 806	56 667	49 933
I pst. av hjemmehørende middelfolkemengde . .	19,9	21,6	18,2

Foruten de offisielle husholdningsundersøkelsene i Norge er det også gjort et par private undersøkelser. En nevner dr. Gerhard Hertzbergs undersøkelse i 1932 over ernæringen til 35 familier fra ulike samfunnsklasser i et industristrøk nær Bergen.

Meget omfattende og grundig var den siste store kostholdsundersøkelsen i Norge som ble satt i verk av Sosialistiske Lægers Forening våren 1933.¹⁾ Undersøkelsen omfattet i alt 301 familier, mest på landsbygda i det østlige og sydlige Norge. 65 av familiene var sjøforsørgende småbrukere, skog- og landarbeidere og industriarbeidere på landsbygda, 132 familier var delvis forsorgsunderstøttet og 104 var helt forsorgsunderstøttet. Forfatterne beklager at de ikke i større grad har fått med i materialet fisker- og småbrukerfamilier fra Vestlandet og Nord-Norge, og sier at om en skal dømme etter det alminnelige inntrykket, så er det «grunn til å anta at om vi også hadde fått med representanter for disse — ganske tallrike — befolkningslag, vilde det fremkomne bilde av ernæringsforholdene blitt enda mørkere.»

¹⁾ Se Karl Evang og Otto Galtung Hansen: «Norsk kosthold i små hjem», Oslo 1937.

Det ble sendt ut omlag 1 300 husholdningsskjemaer gjennom ca. 150 tillitsmenn utover landet, og av disse skjemaene kom 407 utfylt tilbake. Hvert skjema ga plass for angivelse av forbrukte matvarer i 4 uker, og ved siden av det for opplysninger om familiens størrelse, familieforsørgerens yrke, økonomiske tilhøve, eventuell arbeidsløyse, forsorgsunderstøttelse, om familien sjøl produserer matvarer av noen art osv. De fleste skjemaene ble ført i mai måned, en del i de to siste ukene av mai og de to første av juni. På grunn av mangelfull utfylling, misforståelser, uleselig skrift osv. ble 106 av de innkomne skjemaene forkastet. En hadde da som nevnt igjen til nærmere bearbeiding oppgaver fra 301 familier.

De 301 familier teller i alt 1 707 personer, derav er ikke mindre enn 882 (51,7 prosent) barn under 14 år. Hvis en sammenlikner dette med tall fra folketellingen 1930, viser det seg at materialet er barnerikere enn gjennomsnittlig for den samlede befolkningen i landet, og også barnerikere enn befolkningen i bygdene. Forholdsvis stiller tallene seg slik: Pr. 100 individer var det i Norge som helhet 26,5 barn under 14 år, i Norges bygder 28,7 og i Sosialistiske Lægers materiale 51,7 barn under 14 år. Dette høye tallet skyldes først og fremst at undersøkelsen særlig har tatt sikte på å omfatte familie-kosthold. Dernest spiller det trolig en viss rolle at størsteparten av materialet utgjøres av økonomisk dårlig stilte familier, hvor en må anta at barnetallet er høyere enn gjennomsnittlig i den øvrige del av befolkningen. Endelig skriver størsteparten av familiene seg fra landsbygda, som er rikere på barn enn befolkningen i hele landet sett under ett. Forfatterne skriver at en må feste seg ved materialets barnerikdom først og fremst på grunn av de spesielle kravene en må stille når det gjelder barns ernæring, særlig med omsyn til kostens sammensetning og kvalitet, og de framhever at disse kravene er overordentlig dårlig fylt.

Om forholdet mellom kosthold og barnetall heter det bl. a.: «Sammenligner man forbruket av en del viktigere næringsmidler i familier med stor barneflokk og i familier med få eller ingen barn, viser det sig for alle 301 familier i gjennemsnitt at med økende barnetall i familien synker forbruket av fersk fisk, friske grønnsaker, brød, margarin, flesk, sukker, sirup og kaffe. Også kostens samlede mengde (kaloritallet) synker.»

I tabell i har en stilt en del resultater fra Sosialistiske Lægers undersøkelse sammen med tilsvarende tall fra husholdningsundersøkelsene i 1912/13 og 1927/28. En ser gjennomsnittsförbruket av en rekke viktige næringsmidler, uttrykt i gram pr. forbruksenhet pr. dag.

Tabell i.

	Oslo kommune 1912/13	Statistisk Sentralbyrå 1927/28	Sosialistiske Lægers Forening 1933
Nysilt melk (hmelk)	258,0	410,0	314,0
Skummet melk	221,0	84,0	211,0
Natursmør	16,7	6,9	3,9
Ost	19,5	21,9	15,3
Egg	8,7	21,0	14,0
Kjøtt	76,0	98,4	27,1
Fisk	85,2	125,5	41,8
Poteter	197,4	238,0	391,0
Grønnsaker, friske	37,7	33,7	9,8
Frukt, frisk	42,5	44,0	0,8
Flesk	14,4	11,0	19,0
Margarin	40,5	66,3	50,2
Sukker	53,2	63,6	51,0
Sirup	4,5	8,4	15,1
Brød	328,1	325,4	69,6
Mel og gryn	101,8	62,2	313,1
Erter og bønner	5,1	6,1	2,9
Tørret frukt	4,1	7,8	0,8
Saft og syltetøy	1,4	1,8	0,9
Kaffe	11,2	15,9	11,0

«Sosialistiske Lægers Forenings undersøkelse fra 1933 av 301 mindre be- midlede familier vesentlig på den norske landsbygd viser et meget dårlig kosthold i forhold til de andre undersøkelser. Forbruket av nysilt melk er således lavt, natursmør og fløte brukes nesten ikke. Særlig opsiktsvekkende er det overmåde lave forbruk av kjøtt og fisk. Frukt forekommer nesten ikke, og også forbruket av grønnsaker er helt minimalt. Bare to næringsmidler viser vesentlig høiere tall enn ved de tidligere undersøkelser: mel og gryn, og poteter. Alt i alt gir det av oss funne utvalg av næringsmidler en kost som er utilstrekkelig for det menneskelige behov både når det gjelder kostens mengde og dens sammensetning.»

«For brede lag av den norske befolkning ligger det med de nuværende inntekter helt utenfor mulighetens grense å sikre sig og familien en fullt ut til- strekkelig ernæring, hvis samtidig også andre livsfornødenheter skal tilgodesees i beskjeden målestokk. Selv for de best lønnede industriarbeidergrupper vil mat- utgiftene med to barn på 10 og 13 år sluke 50 pct. av inntekten. Så meget som 5 barn i familien vil helt ut overskride de flestes økonomiske evne.

Vi kan herav trekke den overmåde betydningsfulle slutning at hvis brede lag av den norske befolkning skal få mulighet til å skaffe sig en fullt tilstrekkelig ernæring, er betingelsen enten en almindelig økning av inntekten, eller, hvad der innebærer det samme, en prissenkning på de nødvendigste og mest anvendte næringsmidler.»

«Undersøkelsen fra 1933 er den eneste av de større undersøkelser som er gjennomført etter at den økonomiske krise hadde satt inn i 1929, og etter at krisen hadde fått anledning til å virke i noen tid. Det er derfor meget å beklage at man ikke fra vårt land har kostholdsundersøkelser for de samme befolkningslag i tiden før krigen, slik at en direkte sammenligning her kunde vært mulig.»

VI. Oslo kommunes leveomkostningsindeks.

Den leveomkostningsindeksen som utarbeides av Oslo kommunale statistiske kontor skiller seg fra Sentralbyråets indeks av følgende grunner:

- 1) Oslo kommunes indeks bygger bare på oppgaver fra Oslo by.
- 2) Som grunnlag bruker en husholdningsregnskapene fra 1912/13.
- 3) Som basisår brukes 1914, i stedet for 1938 i Sentralbyråets indeks.
- 4) Skatter og fagforeningskontingenter tas med i Oslo kommunes indeks.

I nedenstående tabeller får en det antall husholdninger undersøkelsen fra 1912/13 bygger på, fordelt etter den årlige utgift.

Tabell k.

Utgiftsgrupper Kr.	Antall husholdninger	
	Absolutte tall	Relative tall
1 200—1 750	31	30,1
1 750—2 500	54	52,4
2 500—4 000	18	17,5
I alt	103	100,0

Tabell l.

Utgiftsgrupper Kr.	Antall husholdninger	
	Absolutte tall	Relative tall
1 200—1 500	12	11,4
1 500—1 750	19	18,1
1 750—2 000	28	26,7
2 000—2 500	26	24,8
2 500—3 000	8	7,6
3 000—4 000	10	9,5
(Over 4 000	2	1,9*)
I alt	105	100,0

*) Budsjettene for disse 2 familiene er ikke nyttet i undersøkelsen, men kommer som et tillegg.

Undersøkelsen omfattet 69 arbeiderfamilier, 32 funksjonærfamilier og 2 sjøltstendig næringsdrivende. Nedenstående tabell m viser de 103 familier fordelt etter familiens størrelse, og tabell n viser den gjennomsnittlige familiestørrelsen i de ulike utgiftsgrupper.

Tabell m.

Antall personer	Antall familier	
	Absolutte tall	Relative tall
2—4	52	50,5
5—6	32	31,1
7 og flere	19	18,4
I alt	103	100,0

Tabell n.

Utgiftsgruppe Kr.	Gjennomsnittlig antall personer i hver familie
1 200—1 750	4,28
1 750—2 500	5,07
2 500—4 000	6,11
Gjennomsnitt	5,00

Tabell o viser familiene fordelt etter leilighetens størrelse.

Tabell o.

Leilighetens størrelse	Antall familier
1 rom og kjøkken	17
2 — » —	48
3 — » —	38
I alt	103

En gir i det følgende en oversikt over undersøkelsens tabellverk.

Tabell 1: Oversikt over husholdningenes sammensetning m. v.

Bokens nr.	Hoved- personens yrke	Leilighetens		Familiemedlemmenes		Konsumenheter	Losjerende og spise- gjester	Anmerkninger (Besøk, fravær osv.)
		belig- genhet (sogn)	stør- relse	antall	kjønn og alder			

(Ved omrekningen til konsumenheter bruker en de forbrukstallene som er gitt i tabell o (side 62). Disse tallene brukes når en skal berekne hva fravær, besøk, losjerende osv. har å si. For de losjerende er oppgitt om de har full kost, frokost, aftens e. l.)

Tabell 2: De enkelte husholdningers inntekter og utgifter.

Bok nr. 1..2..3...103

Bok nr. 1..2..3...103

Inntekter:

- I. Inntekt av arbeid
 - 1. Mannens hovedinntekt
 - 2. — biinntekt
 - 3. Hustruens arbeidsfor-
tjeneste
 - 4. Barnas bidrag
- II. Inntekt av losjerende og
spisegjester
- III. Forsikring
- IV. Gaver
- V. Øvrige inntekter

Utgifter:

- I. Matvarer:
 - A. Kjøttmat
 - B. Fiskemat
 - C. Landmannsvarer
 - D. Brød, mel, gryn
 - E. Grønnsaker, frukt,
bær

- F. Kolonialvarer
- II. Drikkevarer og tobakk
- III. Bekledning
- IV. Bolig
- V. Lys og brensel
- VI. Vask og renhold
- VII. Utgifter til innbo
- VIII. Leggehjelp og medisin
- IX. Tjenerhold
- X. Forenings- og forsik-
ringsutgifter
- XI. Skatter
- XII. Gaver
- XIII. Utgifter i intellektu-
elle øyemed
- XIV. Fornøyer og ad-
spredelser
- XV. Lotteriutgifter
- XVI. Reiser
- XVII. Øvrige utgifter

(En rekke av disse hovedgruppene er igjen delt opp i flere undergrupper.)

Tabell 3: *Inntekter og utgifter innen de ulike utgiftsgrupper.*

Tabellen har samme forspalte som tabell nr. 2.

Absolutte tall i kr.	Alle hushold- ninger	Derav med utgift kr.								
		1200— 1500	1500— 1750	1750— 2000	2000— 2500	2500— 3000	3000— 4000	1200— 1750 *)	1750— 2500	2500— 4000 *)
Antall husholdninger . . .	103	12	19	28	26	8	10	31	54	18
Antall familiemedlemmer pr. husholdning	5,00	4,25	4,21	4,89	5,27	5,88	6,80	4,23	5,07	6,11
Inntekter:										
I. Inntekt av arbeide . . .								1623,88		3024,22
1. Mannens hovedinntekt										
» » »										
» » »										
Utgifter:								1551,10		3050,08
» » »										
» » »										

*) Det er disse familiegruppene som danner grunnlaget for utarbeidingen av leveomkostningsindeksen for henholdsvis en arbeiderfamilie og en funksjonerfamilie.

Tabell 4: *Inntekter og utgifter innen de ulike utgiftsgrupper i relative tall*

(inntekter i alt = 100 og utgifter i alt = 100).

Samme forspalte og hode som foregående tabell.

Tabell 5: *Inntekter og utgifter pr. forbruksenhet innen de ulike utgiftsgrupper.*

Samme forspalte og hode som foregående tabell.

Tabell 6: *De konsumerte mengder innen de ulike utgiftsgrupper.*

(Her har en bare tatt med de to gruppene som danner grunnlaget for indeksberegningen (se tabell 3).)

		Derav med utgift:	
		1 200— 1 750	2 500— 4 000
Antall husholdninger		31	18
» familiemedlemmer pr. husholdning		4,23	6,11
I. Matvarer:			
A. Kjøttmat	kg	111,41	169,64
1. Ferskt oksekjøtt	»	26,10	34,81
2. » kalvekjøtt	»	4,91	6,52
3. » sauekjøtt	»	9,36	15,48
4. » reinkjøtt	»	4,53	7,52
5. Fugl og annet ferskt kjøtt	»	0,83	4,04
6. Salt, røkt og tørket kjøtt	»	3,39	6,07
7. Ferskt, salt, røkt og tørket flesk	»	19,36	31,11
8. Kjøttdeig	»	18,58	24,16
9. Oppskjær og pålegg	»	5,48	6,82
10. Middagspølser	»	6,36	14,62
11. Kraftbein	»	3,44	7,18
12. Andre kjøttvarer	»	8,45	10,44
13. Kjøthermetik	boks	0,77	1,08
B. Fiskemat	kg	74,89	121,67
1. Fersk torsk	»	4,38	12,37
2. » sei	»	1,49	3,50
3. » hyse (kolje)	»	0,49	4,95
4. » makrell	stk.	57,68	95,50
5. » kveite (hellefisk)	kg	0,56	1,83
6. » flyndre (rødspette)	»	0,70	1,57
7. » småsild	liter	4,53	5,14
8. » annen sild	stk.	61,00	82,00
9. Annen fersk saltvannsfisk	kg	0,68	2,23
10. Fersk ferskvannsfisk	»	0,21	0,27
11. Skalldyr (reker, hummer osv.)	»	0,10	0,84
12. Salt torsk	»	3,38	4,99

13. Spekesild	stk.	42,00	54,00
14. Salt uer (rødfisk)	kg	0,56	—
15. Annen salt fisk	»	0,11	0,58
16. Tørrfisk og klippfisk	»	0,61	4,21
17. Røkt fisk	»	1,30	5,07
18. Lutefisk	»	5,89	4,55
19. Andre fiskevarer (boller, pudding, rogn osv.)	»	2,14	5,20
20. Hermetiske fiskeboller	boks	12,90	11,00
21. » sardiner og ansjos	»	6,92	12,00
22. Annen fiskehermetikk	»	3,05	3,83
C. Landmannsvarer:			
1. Nysilt melk	liter	285,41	506,14
2. Skummet melk	»	291,37	265,00
3. Annen melk	»	12,65	12,90
4. Fløte	»	31,65	47,10
5. Smør	kg	18,74	36,72
6. Margarin	»	43,44	69,44
7. Fett	»	2,29	4,31
8. Mysost	»	2,28	6,17
9. Geitost	»	6,47	19,76
10. Primost	»	0,57	0,36
11. Pultost	»	2,48	2,85
12. Gammelost	»	0,18	0,38
13. Nøkkelost	»	4,19	5,40
14. Sveitserost	»	1,46	2,24
15. Gaudaost	»	1,81	3,48
16. Annen ost	»	0,55	0,64
17. Egg	stk.	231,00	377,00
D. Brød, mel og gryn			
1. Husholdningsbrød	kg	470,25	688,44
2. Hvetebød (franskbrød, loff osv.)	»	290,07	442,41
3. Småbrød	»	14,12	19,61
4. Annet brød	»	13,83	28,77
5. Rugmel	»	10,18	29,35
6. Hvetemel	»	53,85	58,99
7. Byggmel (grynmel)	»	55,96	60,36
8. Havremel	»	1,48	0,65
9. Potetmel	»	3,50	3,95
10. Annet mel	»	4,93	8,05
11. Byggryn (hele og halve)	»	0,47	0,06
12. Havregryn	»	1,02	2,64
13. Sagogryn	»	13,44	21,41
14. Risgryn	»	0,64	2,09
15. Andre gryn (polenta, perle osv.)	»	4,58	8,14
16. Makaroni	»	2,01	1,83
E. Grønnsaker, frukter, bær			
1. Poteter	kg	0,17	0,13
2. Kvitekål (hodekål)	»	347,95	556,02
3. Andre friske grønnsaker (løk osv.)	»	247,76	353,10
4. Erter, gule, grønne	»	22,36	49,77
5. Andre konserverte grønnsaker	»	26,43	48,90
6. Epler	»	4,79	7,00
7. Andre friske innenlandske frukter	»	0,76	0,90
8. Appelsiner	»	4,15	9,18
9. Andre sydfukter	»	5,12	8,70
10. Blåbær og tyttebær	»	11,40	18,70
11. Rips	»	2,02	1,69
12. Stikkelsbær	»	12,44	27,89
13. Andre friske bær	»	3,80	7,92
14. Svisker	»	2,30	8,60
15. Andre tørrede bær og frukter	»	4,39	21,53
16. Nøtter	»	2,69	1,93
17. Syltede frukter og bær (syltetøy)	»	2,10	3,11
18. Saft	»	0,53	1,08
F. Kolonialvarer			
1. Raffinade og syltesukker	»	0,14	0,91
2. Farin	»	0,90	0,54
3. Sirup	»	79,68	149,41
	»	25,09	48,46
	»	32,64	69,50
	»	4,24	7,64

4. (Sukkertøy)				
5. Honning	kg	0,54	0,12	
6. Kaffe, brent	»	13,99	19,07	
7. Kaffetilsetning og kaffe-surrogater	»	0,64	0,61	
8. Te	»	0,20	0,47	
9. Sjokolade	»	1,63	2,47	
10. Kakao	»	0,71	1,07	
II. Drikkevarer og tobakk:				
A. Drikkevarer hjemme	liter	28,76	51,34	
1. Alkoholfri maltedrikker (vøtterøl o. a.)	»	1,87	5,60	
2. Andre alkoholfri drikker (brus, selters osv.)	»	0,66	5,63	
3. Alkoholsvakt øl	»	9,09	10,73	
4. Alminnelig øl (bayer, pilsner)	»	13,36	22,17	
5. Sterkt øl (bokøl)	»	1,05	1,50	
6. Vin	»	0,45	1,63	
7. Konjakk og whisky o. a.	»	1,39	2,87	
8. Akevitt	»	0,53	0,46	
9. Punsj, likør og annet brennevin	»	0,32	0,54	
10. Sprit	»	0,04	0,16	
C. Tobakk:				
1. Skrå-, røketobakk og snus	kg	1,50	1,53	
2. Sigarer	stk. ¹⁾	11,00	52,00	
V. Lvs og brensel:				
1. Kull	kg	659,00	631,00	
2. Koks	hl	14,26	30,13	
3. Ved	kbm	1,63	1,80	
4. Petroleum	liter	159,74	117,82	
5. Gass	kbm	8,48	252,17	
VI. Vask og renhold:				
A. Rengjøringsmidler	kg	32,74	55,52	
1. Vaskesåpe og toilettsåpe	»	3,49	4,52	
2. Grønnsåpe	»	14,57	26,06	
3. Annet (soda, lut o. a.)	»	14,68	24,94	

Tabell 7: De konsumerte mengder pr. konsumentenhet innen de ulike utgiftsgrupper.

Tabell 8. De detaljprisene som ifølge husholdningsregnskapene er betalt for varer i 1912/13.

Nedenstående tabell p viser leveomkostninger for en arbeiderfamilie i årene 1913 og 1914 bereknet på grunnlag av forbruksmengdene i en gjennomsnittshusholdning i 1912/13 på vel 4 personer (4,23) og med en gjennomsnittsinntekt på 1 551,10 kr.

Tabell p.

I. Matvarer:		Bereknet forbruk	1913 kr.	1914 kr.
1. Oksekjøtt, ferskt	kg	26,1	33,41	30,80
2. Sauekjøtt	»	9,4	12,83	12,69
3. Kalvekjøtt	»	4,9	5,85	5,54
4. Dyrekjøtt	»	4,5	5,90	5,13
5. Salt kjøtt (sauekjøtt)	»	3,4	3,81	3,60
6. Ferskt og salt fleisk	»	19,4	29,88	29,88
7. Smør	»	18,7	45,44	45,82
8. Margarin	»	43,4	61,63	68,50
9. Sveiseros	»	1,5	2,88	3,05
10. Mysost	»	2,3	1,63	1,50
11. Pultost	»	2,5	2,50	2,43
12. Egg	stk.	231,0	23,45	24,37
13. Nysilt melk	liter	285,0	52,16	52,73
14. Skummet melk	»	291,0	19,79	17,75
15. Hvetemel	kg	56,0	17,92	19,04
16. Rugmel	»	54,0	10,80	13,50
17. Potetmel	»	5,0	2,30	2,40
18. Husholdningsbrød	»	290,0	69,89	79,17
19. Erter	»	4,8	1,87	2,21
20. Poteter	»	249,0	16,60	21,58
21. Kaffe, brent	»	14,0	34,44	33,25
22. Raffinade	»	25,0	14,75	15,25
23. Farin	»	32,7	17,33	17,99
24. Andre matvarer			230,44	237,59
I alt			717,50	739,77

¹⁾ Forbruksmengdene av sigarer og sigaretter er utreknet som om hele forbruket faller på sigarer.

II. Lys og brensel:

1. Kull	kg	620,0	17,30	17,17
2. Koks	hl	14,3	25,74	25,17
3. Ved	favn	0,7	16,92	18,38
4. Petroleum	liter	160,0	30,08	28,80
5. Annet (lyspærer, veker etc.)				5,81
I alt			90,04	95,33

III. Bekledning:

1. Klær			122,71	129,99
2. Skotøy			51,76	53,10
I alt			174,47	183,09

IV. Husleie:

2 rom og kjøkken			293,00	313,00
------------------	--	--	--------	--------

V. Skatter

			29,28	24,64
--	--	--	-------	-------

VI. Diverse

			246,81	249,65
I alt			1 551,10	1 605,48 ¹⁾

En bruker nå følgende varer ved berekningen over leveomkostningene (arbeiderbudsjettet):

Tabell q.

Vareslag:		Menge:	
I. Matvarer:			
1. Oksekjøtt, ferskt norsk, stek	} .. kg	26,1	(med gjennomsnittspris for disse to sorter)
2. » » » suppekjøtt			
3. Sauekjøtt, norsk, forpart	} .. »	9,4	—»—
4. » » bakpart			
5. Sauekjøtt, salt, norsk	} .. »	3,4	—»—
6. » » islandsk			
7. Kalvekjøtt, ferskt, gjøkalv, bryst	} .. »	4,9	—»—
8. » » » stek			
9. » » spekalv			
10. Flesk, ferskt, norsk, sideflesk	} .. »	19,4	—»—
11. » saltet » »			
12. Torsk, nyslaktet	»	4,4	
13. » saltet	»	3,4	
14. Kolje, røket	»	1,3	
15. Sild, fersk (ikke småsild)	»	5,0	
16. Spekesild, norsk 10—12 stkr. pr. kg	»	3,3	
17. Fiskeboller, prima av norsk hyse .. 1/1 boks		13,0	
18. Melk, nysilt (butikksalg)	ltr	285,4	
19. » skummet (ikke håndskummet)	»	291,4	
20. Smør (meieri)	kg	18,7	
21. Margarin, animalsk, beste	} .. »	43,4	(med gjennomsnittspris for disse to sorter)
22. » » billigste			
23. Ost, geitemysost B. G. 30	»	6,5	
24. Egg, norske, friske	stk.	231,0	
25. Hvetemel, finsiktet, norsk formalning	kg	56,0	
26. Rugmel, blandet siktemel	»	54,0	
27. Havregryn, norske pressede	»	13,4	
28. Poteter, norske, nye	»	247,8	
29. Erter, gule (Magdeburg)	»	4,8	
30. Kaffe, Santos, superior, brent	} .. »	14,0	(med gjennomsnittspris for disse tre sorter)
31. » Salvador » »			
32. » Java Bali »			
33. Farin	»	32,6	
34. Raffinade	»	25,1	
35. Alminnelig husholdningsbrød (rugbrød) ..	»	290,1	

¹⁾ Disse to tall vil en finne i publikasjonene som grunnlag for senere berekninger.

II. Lys og brensel:

1. Petroleum, Water White	ltr	50,0
2. Kull, husholdnings	kg	620,0
3. Koks nr. 2	hl	14,0
4. Granved, hoggen	favn	0,7

III. Bekledning:

1. Blått kamgarn, norsk, vekt ca. 550 gr	mtr
2. Halvullent norsk shoddystoff	»
3. Ubleket lerret, norsk, ca. 140 cm br. vekt ca. 240 gr	»
4. Blåtøy, norsk, mønstret, vaskeekte, ca. 65 cm vekt ca. 100 gr	»
5. Stout, 70 cm br. vekt 100 gr	»
6. Vinterfrakk (konfeksjon)	stk.
7. Dress (konfeksjon) av blått kamgarn ca. 500 gr's vare. Utstyr B.	»
8. » » » norsk slitestoff. Utstyr C.	»
9. Arbeidsskjorte (blåskjorte)	»
10. Mansjettskjorte, kulørt	»
11. Herre trøye, trikotasje av makko	»
12. » benklær » » »	par
13. Trøye, trikotasje av ull	stk.
14. Benklær » » »	par
15. Ullstrømper, lange maskinstrikkede, norske av 4-tr. garn	»
16. Sort rund stiv hatt (hårhatt)	stk.

Skotøy:

1. Herre fettlærstøvler, plugget	par
2. Boxcalf støvler, randsydd, herre nr. 42	»
3. » » » dame » 39	»
4. Halvsåling og flikking av herrestøvler	»
5. » » » » damestøvler	»

IV. Husleie:

2 rom og kjøkken.

V. Skatter.

VI. Diverse.

En skal ikke her komme inn på de endringer i petroleumskvantum og andre endringer i forbruksmengder som en har foretatt etter at gass, elektrisk lys osv. ble alminnelig. Men en skal se litt nærmere på den måte indeksen bereknes på i normale tider. En deler berekningene på to budsjetter: arbeiderbudsjettet og funksjonærbudsjettet. For arbeiderbudsjettet gjelder berekningen en gjennomsnittsfamilie på 4,23 personer. Som en ser er dette budsjettet spaltet i matvarer, lys og brensel, bekledning, husleie, skatter, diverse. Fullstendige berekninger hvor alle disse data inngår får en hver 4. måned (pr. 15. mars, 15. juni 15. september og 15. desember). Men hver måned innhentes oppgaver for matvarer, lys og brensel, og en nytter så de sist bereknede beløp for de andre poster og offentliggjør leveomkostningsindeksen bereknet pr. 15. i måneden (foreligger omkring 24. i måneden). Dette blir bare gjort for arbeiderbudsjettet. Det er nemlig ikke noen større forskjell i bevegelsen for de to budsjetter. En har sett krav om å få fullstendige berekninger hver måned for begge to budsjettene, men det er i grunnen lite formålstjenlig, da det er uråd f. eks. å få justert ny husleie hver måned. Skattene (stats- og kommuneskatt) er også fastslått for ett år om gangen. Når en har fått skattesedlen i august, får en ikke noen ny før et år etter. Beklekningspostene viser heller ikke ordinært slike dagfluktuasjoner som matvarer (og brensel).

Ad matvarer: Hver måned får kontoret inn oppgaver fra 29 kjøpmenn spredt over hele byen. Prisoppgavene gjelder bestemte mengdeenheter av varer pr. den 15. i måneden og er faktiske priser, ikke gjennomsnittspriser. En gir nedenfor det skjema kjøpmennene fyller ut.

Oslo kommunale statistiske kontor.

Priser i småsalg

på en del viktigere forbruksartikler notert den 15de 19.....
hos.....

Vareslags	Mengde enhet	Pris angitt i øre	Vareslags	Mengde- enhet	Pris angitt i øre
Oksekjøtt, ferskt, norsk, stek . . .	kg		Ost, gauda, norsk (helfet)	kg	
» » » mellomstek	»		» geitemysost B. G. 30	»	
» » » suppekjøtt	»		» nøkkelost H. 30	»	
» » » høyrygg	»		Kumysost	» ¹⁾	
» » » bibringe	»		Pultost	»	
Saukjøtt, norsk, forpart	»		Egg, norske, friske	»	
» » » bakpart	»		Hvetemel, finsiktet, norsk formaling	»	
» » » stek	»		Rugmel, blandet siktet	»	
Saukjøtt, salt, norsk	»		Byggmel, norsk	»	
» » » forpart	»		Havremel, norsk, finsiktet	»	
» » » lår	»		Potetmel, superior eller lign.	»	
» » » islandsk	»		Havregryn, norske, pressede	»	
» » » forpart	»		Byggryn, hele, prima	»	
» » » lår	»		Risengryn, prima	»	
Kalvekjøtt, ferskt, gjøkav, bryst . . .	»		Semulegryn, (av hvet)	»	
» » » stek	»		Makaroni pr. pk. à 1/4 kg.	1/4 kg	
» » » spekalv	»		Poteter, norske, nye (5 liter)	3 kg	
» » » forpart	»		» » gamle (»)	»	
» » » bakpart	»		Hodekål	kg	
Kvalkjøtt	»		Gulerøtter	»	
Kjøttdeig, alminnelig	»		Bønner, brune	»	
Karbonadeig	»		Erter, gule, (Magdeburg)	»	
Middagspølser, ferske	»		Appelsiner, (Valencia)	»	
» » røkte	»		Epler, friske (Amerikanske Baldevin)	»	
Skinkestek	»		» » utenlandske	»	
Flesk, ferskt, norsk, sideflesk . . .	»		» » norske	»	
» » saltet, » »	»		Plommer, Sultana, 80—85 stkr. . .	»	
» » amerikansk karbonadeflesk . .	»		» » Santa Clara, 60—70 stkr. . .	»	
Dyrekjøtt, ferskt, lår	»		Rosiner (Valencia selected)	»	
Torsk, sløyet, uten hode	»		Tørrede epler (amerikanske)	»	
» » nyslaktet	»		Kaffe, Rio, alm. brent	»	
» » saltet	»		» Santos, superior, brent	»	
Hyse (kolje), fersk, nyslaktet . . .	»		» Salvador	»	
» » røket	»		» Java Bali, brent	»	
Sei, nyslaktet	»		» Guatemala	»	
» sløyet, uten hode	»		Farin	»	
Kveite (hellefisk), stor, oppskåret .	»		Raffinade	»	
Makrell, fersk (ikke småmakrell) . .	»		Sjokolade, alm. norsk kokesjok. nr. 3	»	
» » saltet	»		Kakao, norsk (pr. pk. à 1 kg.) . . .	»	
Sild, fersk (ikke småsild)	»		Te (Ceylon)	»	
Spekesild, norsk, 10—12 stkr. pr. kg.	»		Sirup, prima engelsk	»	
Klippfisk, Møre	»		Salt, kjøkkensalt	»	
» » Sørlandsk	»		Petroleum, Water White	5 liter ²⁾	
» » Norlandsk	»		» » Standard White	» ²⁾	
Uer, saltet	»		Grønnsåpe, alm.	kg	
Fiskeboller, prima, av norsk hyse .	1/1 boks		Kull, husholdnings-	100 kg ²⁾	
Melk, nysilt, (butikksalg)	l		Koks nr. 2	hl ²⁾	
» » på flasker	»		» » 3	» ²⁾	
» » skummet (ikke håndskummet)	»		Granved, hel, 60 cm. lang	mtre favn	
Fløte, alminnelig, rå	»		» » hoggen	»	
Kremfløte	»		Bjerkeved, hel, 60. cm. lang	»	
Kondensert melk, norsk usukret . . .	1/1 boks		» » grovhoggen	»	
Smør, meierismør, norsk, 1. klasses	kg		Alminnelig hushold- } vekt i gram		
» » fjellsmør, norsk, 1. klasses . .	»		ningsbrød (rugbrød) } pris i øre . .		
Margarin, høyeste prisklasse	»		Hveteløff } vekt i gram . . .		
» » mellomste »	»		(vannløff) } pris i øre . . .		
» » billigste »	»		Kneipbrød } vekt i gram . . .		
» » animalsk, beste	»		» » pris i øre		
» » » billigste	»		Grovbrød } vekt i gram . . .		
» » vegetabilsk, beste	»		» » pris i øre		
Ost, norsk sveitser, imit.	»				

1) Føy til hva slags. 2) Såfremt oppgaven gjelder kjøp eller salg i mindre partier enn ovenfor nevnt, bes dette anmerket.

En sender dessuten ut et tilleggskjema for følgende varer:

Vareslag:	Mengdeenhet	Pris oppgitt i øre
Egg, beste kvalitet (ikke kyllingegg)		
Hvetemel, 95 % formaling		
Bakemel		
Byggryn, hele, norsk formaling		
Hodekål (Prisen må gis pr. kg., ikke pr. stk.)		
Gulrøtter (Prisen må gis pr. kg., ikke pr. bunt)		
Kaffetilsetning, Norcaf		
—»— Trio		
—»— Rika		
Gaudaost, helfeit F. 45		
—»— halvfeit H. 30		
Geitmysost B. G. 28		
Nøkkelost, halvfeit H. 30		
—»— kvartfeit K. 20		

(En nevner at en ikke får oppgaver fra kooperasjonen, bare fra private. Det kunne også vært interessant her å foreta en berekning særskilt for øst- og vestkant).

Etter hvert som de utfylte skjemaer innleveres blir de gjennomgått, og en konfererer med kjøpmannen hvis en finner grunn til å tvile på oppgavene. Oppgavene føres inn i en protokoll hvor en i tabellen har varesorten som forspalte og en rubrikk for hver kjøpmann (1 til 29) i tabellhodet. Når alle oppgaver er kommet inn (omkring den 20. i måneden) og de nødvendige oppringninger er foretatt, rekner en så ut et gjennomsnitt for hver enkelt varesort på grunnlag av de noteringene en har fått inn for de ulike vareslag. Er det en vare som en ikke har fått oppgaver for, nyttes prisen for foregående måned. En tar ikke her noe omsyn til den omsatte mengde hver enkelt pris representerer, men rekner et uveiet gjennomsnitt. I månedsheftet vil en finne tabeller med gjennomsnittspriser pr. den 15. i måneden for 55 varer. De varene en nytter i berekningen, framgår av tabellen side 43 og 44. En tar så og multipliserer de funne gjennomsnittspriser for de ulike varene med de vektmengder av varene som går med til et årsforbruk (se tabellen side 43 og 44), og får på dette vis fram det absolutte beløp i kroner på matvarekontoen. Dette gjelder hovedpostene innenfor hver gruppe. I tillegg til dette kommer så de mindre postene, f. eks. kjøttdeig, oppskjær og pålegg, middagspølser, kraftbein osv. i «Kjøttmat»-gruppa. For disse mindre viktige varene henter en ikke inn priser, men går ut fra at den prosentvise forandringen i prisen på disse varene er den samme som for hovedvarene i vedkommende gruppe. Det samme er tilfelle i de andre hovedgruppene, f. eks. fiskemat, landmannsvarer osv. (se tabellen side 40 og 41). Derfor vil en også se at tabell p (side 42) er utgiftsposten «Andre matvarer» ganske stor.

Ad bekledning: En samler hver måned inn spesifiserte oppgaver fra 12 firmaer, men berekningen utføres bare hvert kvartal. På side 44 vil en finne de varer en nytter i berekningen.

Ad husleie: Husleia bereknes på denne måte: Husleia finnes pr. 1. desember for omlag 22 000 leiligheter på 2 rom og kjøkken uten hall. De siste oppgavene en har er fra 1. desember 1938 og omfattet da 58,5 prosent gamle og 41,5 prosent nye leiligheter. Den gjennomsnittlige husleie utreknes og brukes i våre indeksberegninger for arbeiderbudsjettet. For funksjonærbudsjettet bereknes på samme måte husleia for 3 rom og kjøkken uten hall.

Ad skatter: Skattene er vanskelige. De lå nemlig lavt i 1913/14 (lav inntekt og lav skatteprosent), og som kjent stiger den skattbare inntekt i en sterk progresjon når en kommer ut over en viss minsteinntekt. En har imidlertid for året 1938 øket gjennomsnittsinntekten med 100 kr. for en arbeiderfamilie (på grunnlag av stigning i arbeidslønningene), og har da et skatteberegningsgrunnlag på 3 300 kr.¹⁾ (En berekner byskatt og statsskatt, derimot ikke alderstrygd av omsyn til indeksens formål: å vise tendensen.)

Når det gjelder berekningen av skatteposten, så skulle en egentlig her ha sammensetningen av antall personer for hver enkelt familie for seg, og likeens de ulike familienes inntektstilhøve. Ut fra dette kunne en så finne de enkelte familiers skattebeløp og deretter det gjennomsnittlige skattebeløp. Denne berekningsmåten kan en vanskelig gjennomføre, og en har derfor valt å berekne skattebeløpet for en bestemt familiestørrelse (4,23 personer) med en årsinntekt som reguleres etter den gjennomsnittlige prosentvise lønnsstigning for arbeiderfamilier i Oslo (etter oppgaver fra Statistisk Sentralbyrå).

Ad diverse: Diverse er en post som omfatter en hel rekke småposter. Her inngår f. eks. glass og steintøy (oppgaver hvert kvartal fra 3 kjøpmenn), kjøkkenutstyr (oppgaver hvert kvartal fra 5 kjøpmenn), møbler (oppgaver hvert kvartal fra 3 kjøpmenn). Dessuten får en skjønnsmessige oppgaver over utgifter til teater, kino, dampskip, reise, brennevin, tobakk osv.

VII. Berettiget og uberettiget kritikk.

Leveomkostningsindeksen gir ikke noe uttrykk for hvor «dyrt» det er å leve i dag. Det er en relativ indeks med 1914 som basis, og ut fra dette basisår gir den en karakteristikk av observasjonsåret. Den gir med andre ord tendensen.

Vi må da i de ulike år (når en alminnelig relativindeks og ikke kjedeindeks nyttes) holde de forbrukte varemengder ens og la prisene variere. Det er på samme måte som når en konstaterer at gjennomsnittshøyden for rekrutter er steget så og så mye når gjennomsnittshøyden i 1914 = 100. Vi har da ikke uttalt noe om endringen i vekt. Men vi kan rette kritikk mot indeksgrunnlaget og si at det ikke har noe med virkeligheten å gjøre, hvis de varemengder indeksen nytter er gått ut av bruk eller er helt andre med omsyn til kvaliteter osv. Undersøkelsen i 1927/28 tyder ikke på at det tidligere materiale er ubrukbart til å vise tendensen. Denne blir nemlig den samme etter nytt og gammelt berekningsgrunnlag.

Skulle en reise kritikk mot indeksen slik den var før krigsutbruddet, kunne det være en rekke ting å framføre.

Før det første er det klart at forbruket i 1939 var delt over et større område enn i 1912/13. Kostholdet var mer variert. Importen av kolonialvarer f. eks. er blitt stadig større i tiden etter forrige verdenskrig, bruken av frukt og grønnsaker har hatt et veldig oppsving særlig etter oppdagelsen av vitaminene, osv.

Videre kan en nevne at innkjøpsmetoden er en annen i vår tid. I langt større utstrekning enn før blir innkjøpene nå (1939) gjort i smått, og det gjør det samme varekvantum (årsforbruket) dyrere. Før var det mer virkelig matlagning i hjemmene, brød- og kakebaking, salting av kjøtt og fisk, hjemmelagede pølser og fiskemat. Dette er det nå på det nærmeste slutt med. I stedet har en fått delikatesseforretningene med kokte poteter og alle slags opplaget mat og pålegg. Råvareprisene har vel ikke forandret seg mer enn indeksen viser, men varene blir mye dyrere på grunn av all den videre fordeling og bearbeiding som småforretningene foretar. Omsetningsleddet sluker uforholdsmessig mer.

Hvis det tilfeldigvis var høye priser på landmannsvarer i basisåret, har en kanskje fått et skjevt bilde av disse forbruksmengdene, og derfor et prosentvis feilaktig bilde av forbruket av matvarer i forhold til andre varer.

Et viktig moment er også den stigningen i reallønningene som har funnet sted fra 1912—13 til 1939. Når reallønnen forandres, vil det som regel føre til at forbruket forskyves i en eller annen retning. Også andre tilhøve har virket på samme vis, f. eks. den nedsatte arbeidstid, lengere ferier, utviklingen av sport og uteliv osv.

En annen sak er at den gjennomsnittlige familiestørrelse og familietype er en ganske annen nå enn i 1912/13. I arbeiderbudsjettet rekker en med 4,23 personer pr. familie og i funksjonærbudsjettet med 6,11 personer. Særlig den siste er meget for høy. Følgen er at en kan få forbruksmengder av de enkelte varegrupper som avviker sterkt

¹⁾ For inntektsåret 1940 har en rekket med en inntekt for en arbeiderfamilie på 3 500 kr. I kl. 4 blir da stats- og kommuneskatt for denne familien 148 kr.

fra de faktiske forhold (melk, brød, poteter osv.). Hadde en reknet indeks for ulike familietyper, f. eks. mann og kone, mann og kone og 6 barn osv., er det ikke sikkert at bevegelsen i disse to indekser ville vært den samme.¹⁾ Den prismessige dispersjonalitet de enkelte varer imellom ville avvekslende influere på varegrupper med små og store vekter, og derved ha ulik innvirkning på de to indeksene. Særlig vil dette spille en rolle i krisetider. Er det så at varer med større vekter i beregningen gjennomgående har steget sterkere enn varer med små vekter?

Men en tror likevel at hvis husmødrene i dag hadde høve til å nytte levemåten fra 1914 og gjorde innkjøp på samme vis, i den utstrekning det rent teknisk lot seg gjøre, og hvis de foretok bearbeidingen av råvarene i hjemmene og ikke kjøpte det meste ferdiglaget, så ville en slippe den prisfordyrelsen som skyldes tilføring av nye tjenester og bearbeiding av varene før de kommer i forbrukernes hender.

For å prøve om materialet var foreldet, ble husholdningsundersøkelsen i 1927/28 satt i gang. Denne undersøkelsen tok sikte på å konstatere endringen i forbruket. Det er imidlertid god samsvarighet mellom leveomkostningsindeksen bereknet etter nytt og etter gammelt grunnlag. Etter budsjettgrunnlaget for 1912/13 var utgiftene til matvarer i 1914 737,77 kr. Etter samme grunnlag var matutgiftene med de priser som ble betalt i mars 1939 1 163,37 kr., eller 57 prosent mer enn i 1914.

Etter det nye berekningsgrunnlag av 1927/28 ble utgiftene til matvarer i 1914 1 014,38 kr. og i mars 1939 1 596,43 kr.; det blir også 57 prosent høyere matvareutgifter i 1939 enn i 1914. En nevner at direktør Sollid straks etter at han ble tilsatt ved dette kontor foretok en sammenlikning av indeksen etter nytt og gammelt grunnlag, etter de priser som ble betalt i desember 1936. Etter det nye grunnlag ble matvareutgiftene 1 446,46 kr. og etter det gamle grunnlag 1 054,56 kr. — i begge tilfeller en stigning på 43 prosent siden 1914. Ved henvendelse til sekretær Langeland fikk en opplyst at årsaken til at kontoret ikke for lenge siden var gått over til det nyeste berekningsgrunnlag, var den gode samsvarighet han hadde konstatert i prisbevegelsen, enten indeksen ble reknet ut etter det nye eller etter det gamle grunnlag. Dessuten ville det by på store vansker for de mange tariffavtalene som var sluttet på grunnlag av indeksen basert på undersøkelsen av 1912/13.

Ellers må en vel kunne si at i dag er budsjettet fra 1912/13 vel så bra i samsvar med det faktiske forbruket som budsjettet fra 1927/28. Vareknappheten og rasjoneringen har ført med seg at budsjettet fra 1927/28 gir uttrykk for en høyere levestandard enn den en i virkeligheten kan opprettholde nå. Professor Knut Breirem skriver i «Tidskrift for det norske landbruk» 1941, hefte 9, side 231: «Omlegningen av kostholdet betyr en vesentlig nedsettelse av den levestandard vi hadde før krigen, men det er ikke til å unngå.»

Da det bare er prisbevegelsen fra tid til annen som leveomkostningsindeksen skal gi, kan det synes merkelig at kontoret også offentliggjør de absolutte tall. Grunnen er ganske enkelt den at en ved det har stilt åpen muligheten for forskjellig valg av basisår. Det kan jo være mange som er mer interessert i f. eks. 1934 eller 1939 som basisår enn 1914.

De absolutte tall som kontoret offentliggjør samtidig med indeksen, forteller bare hva gjennomsnittsfamilien fra 1912/13 måtte ha betalt i dag for nøyaktig det samme forbruk som husholdningsundersøkelsen 1912/13 viste. Den indeksformelen en bruker, rekker med konstante varemengder, men varierende priser. Oppgavene gir altså ikke uttrykk for mengdevariasjonen i forbruket, men gir prisvariasjonen for de samme varemengder i de ulike år.

Et av de stadige klagepunktene mot leveomkostningsindeksen er dens «treghet», den reagerer for sent. Ikke sjelden kan en legge merke til at prisstigning på en rekke varer ikke straks gir seg det utslag gjennom indeksen som en skulle vente. Stigningen vil kanskje først komme til uttrykk i indekstallet for neste måned. Årsaken til dette ligger imidlertid ikke i indeksens berekningsgrunnlag eller berekningsmetode. Når avisene melder om prisstigning på de og de varer, er det maksimalprisene som

¹⁾ Etter husholdningsundersøkelsen 1912/13 er det for familier med årsutgift 1 200—1 500 kr. reknet ut hvordan næringsutgifteen fordeles på de ulike grupper næringsmidler i familier med forskjellig personantall. Det viser seg at utgiftene til kjøtt, landmannsvarer, grønnsaker, frukt og bær utgjør en mindre del av den samlede næringsutgift jo tallrikere familien blir. Derimot stiger i samme forhold den prosentdelen som faller på forbruket av fisk, på brød, mel og gryn og på kolonialvarer.

Samler en de enkelte varegrupper i hovedgruppene animalske og vegetabiliske næringsmidler, får en disse tallene:

Antall personer i familien	Animalske matvarer	Vegetabiliske matvarer	I alt
	Pst.	Pst.	Pst.
2—4	63,9	36,1	100,0
5—6	60,6	39,4	100,0
7 og flere	57,1	42,9	100,0
I gjennomsnitt . .	61,1	38,9	100,0

«Det fremtræder her særlig tydelig, hvorledes forbruket mere og mere gaar over fra animalske til vegetabiliske fødebidler (særlig brød), jo større familiens personantal blir — forutsat at den samlede årsutgift forblir uforandret.»

er satt opp. Leveomkostningsindeksen bygger imidlertid ikke på maksimalpriser, men på de faktiske priser hos en rekke kjøpmenn, og disse kjøpmenn behøver ikke sette sine priser så høyt som de fastsatte maksimalprisene. En kan også tenke seg at enkelte kjøpmenn har gamle varelager som ikke kan selges til høyere priser, men som skal selges til de gamle prisene. Først når kjøpmannen sjøl begynner å skaffe seg varer til forhøyede priser kan han sette prisene opp, og først da vil prisstigningen komme til syne i leveomkostningsindeksen.

I en krisetid som nå kan en reise kritikk mot indeksen på et annet grunnlag enn før. Et forbruksskjema som under normale tilhøve i alle fall noenlunde svarte til det faktiske forbruk i husholdningene blir nå helt misvisende, fordi forbruket må legges om som følge av kvalitetsforandringer, rasjonering, direkte vareknapphet osv.

Når det gjelder kvalitetsforandring av enkelte av de varer indeksen bygger på, kan en f. eks. nevne at mens en før bare fikk prisnoteringer på kjøtt av 1. og 2. klasse, så blir nå også 4. og 5. klasses kvalitet notert. Også brød og mel har vært utsatt for store kvalitetsendringer; det samme gjelder margarin og ost, fløte, øl, såpe osv.

Før de aller fleste varer gjelder det at en ikke lenger kan ha et så høyt forbruk som tidligere. Det skyldes dels at vedkommende varer er rasjonert, og at de rasjonerte mengder ikke er så store som det en reknet for normalt forbruk før krigen (brød, smør, kaffe osv.). For andre, ikke-rasjonerte varer er årsaken direkte varemangel (appelsiner og andre sydfrukt, ost osv.). For å oppveie den kalori-mengden en på dette viset taper, må forbruket legges om slik at en nytter erstatnings-varer for enkelte av de varene som ikke lenger er å få i så store mengder som før, eller slik at en går over til helt nye varer.

I krisetider som de en lever i nå hender det ofte at en nyttiggjør seg ting som før ikke ble utnyttet slik de kunne, eller ting som i det hele tatt ikke ble funnet verdige til folkemat. Da togene var fulle av bær, gikk folk sjelden på bærtur, og veldige mengder kunne råtne ned om høstene. Nå er skogen full av bærplukkere som samler forråd til vinteren, sjøl rognebærene blir brukt. En kan tenke på kvalkjøttet som nå er blitt en delikatesse, og en har også tatt i bruk kjøttet av makrellstørje, håbrand, nise, måke, kråke osv. Til te plukker en blad av solbær, bringebær, dverg-bjerk o. a., en samler løvetannblad og karvekål osv., osv.

Det var under forrige verdenskrig en oppdaget at kvalfettet kunne spises. Det var motbydelig og hang fast under ganen; men da en hadde lært å raffinere det, ble det den naturligste ting av verden at kvalfettet hørte med til det daglige brød. Slik vil det sikkert gå også under denne krigen. Mye av det som ennå er nytt og uvant og som en før aldri fant på å bruke, vil uten tvil få sin faste plass i kostholdet i framtida.

Men det hender av og til at de nye varene og erstatningsvarene som dukker opp i tider med varemangel og rasjonering er av temmelig tvilsom kvalitet. I samband med dette gjengir en et utdrag av «Beretning fra Oslo helseråd for året 1940», som omhandler helserådets næringsmiddelkontroll. Det heter i meldingen bl. a.:

«Det er gitt distriktskontrollørene beskjed om særlig å ha sin oppmerksomhet henvendt på nye nærings- og nydelsesmidler og surrogater for disse, som de måtte komme over i utsalgene. Dette viste seg snart å være påkrevd. Straks kaffe- og terasjoneringen trådte i kraft kom det på markedet mange kaffe- og te-erstatningsmidler. De fleste av disse har med omsyn til sammensetning tilfredsstillende næringsmiddelovens bestemmelse, men mange av dem ble gitt en misvisende betegnelse som helserådet forlangte forandret. Betegnelser som «Kaffehjelp», «Hjelpekaffe», «Kaffemix», «Santos» ble således ikke tillatt. Andre kaffetilsetningsmidler som viste seg å være rene humbugpreparater er blitt forbudt.¹⁾

Som nytt av året og karakteristisk i forbindelse med eggmangelen må nevnes alle de forskjellige såkalte «eggpulvere» som er ført på markedet. Ved utgangen av året hadde vi tatt ut prøver av i alt 21 forskjellige «eggpulvere» som alle sammen bare besto av natriumkarbonat, stivelse og en gul farge. En forlangte at disse pulvere skulle betegnes som bakepulver, kakepulver eller lignende; men har tillatt at gammel emballasje inntil videre blir brukt når den blir overstemplet «uten egg».

I løpet av året er det importert atskillig av svisker og fiken (såkalte industri-fiken) som har vært så angrepet av midder, biller og mark at de ikke har kunnet tillates brukt som næringsmiddel på vanlig måte. En del partier er tillatt rensset og brent for å brukes som kaffetilsetning, i andre partier har foreurenningen vært så sterk at helserådet ikke engang har kunnet tillate det til dette bruk. Det er også blitt importert en del partier av kanstanjemel som var så befyngt med midder og larver at det ble erklært utjenlig til menneskeføde.»

Kvalitetsforringelse og vareknapphet gjør seg gjeldende ikke bare for matvarer, men også når en ser på klær og skotøy. En har således fått nye og dårligere tøy-sorter, og en indeks over kvalitetsforandringene ville få et synkende forløp. Samtidig er imidlertid prisene stadig steget, og spenningen mellom pris og kvalitet vil bli større og større. Skulle en framstille dette grafisk, ville figuren få formen av en

¹⁾ I særmeldingen fra Helserådets kjemiker blir det nevnt et par eksempler på slike «humbug-preparater». Et ekstrakt av kaffegrut ble f. eks. solgt under navn av ekte kaffeekstrakt; en annen kaffe-tilsetning besto bare av farget natriumbikarbonat; en tredje prøve besto av 75 prosent natron og 25 prosent brente eikenøtter.

liggende stor V. Både pris- og kvalitetsendringene vil influere på leveomkostningene, men det er bare prissiden en kan trekke inn i indeksberegningen.

Mangelen på såpe og sysaker gjør det også vanskelig å foreta så effektiv rengjøring og så grundige reparasjoner som før, og i tillegg til den dårligere kvaliteten forårsaker dette at klærne får en kortere levetid.

Fra tid til annen ser en at leveomkostningsindeksen blir uriktig brukt. En skal her ta et par eksempler:

En avis har f. eks. i august 1939 interesse av å framheve at det ikke er noe å utsette på de stigende matvarepriser, og sier: «Mat er så billig så. For 1938 var indekstallet for matvarer 162, lys og brensel 184, bekledning 224, husleie 211, skatter 311, diverse 243. Det gir generalindeks 195.» I dette kategoriske «mat er så billig så» gir bladet indekstallet en uriktig anvendelse, idet det direkte sammenlikner indekstallene for de ulike grupper. Indekstallet for matvarer sier sjølsagt at nøyaktig de samme bestemte varemengder og kvaliteter nyttet av en arbeiderfamilie i 1912/13 og 1938 ville (når innkjøpsmåte, kundebetjening osv. er den samme) bety et pengeutlegg på 162 kr. i 1938 for hver 100 kr. brukt i 1914. Det gjelder under forutsetning av at fordyrende mellomledd som lettere kreditt, avbetaling, visergutter o. a. forsvant. «Mat er så billig så» tar stilltende disse forutsetningene bort og utvider indekstallet til å gi uttrykk for nåtidens vareutvalg, innkjøpsmåte osv. Indekstallet gjelder et bestemt vareutvalg og sier ikke noe om det større vareutvalg og den større variasjonsbredde innenfor varegruppene med omsyn på kvaliteter o. a. som helhet «er så billig så». Et mål for en endring i vareforbrukets sammensetning, endringer i innkjøpsmåte m. v. måtte andre indekser gi.

Hvor gal avisens bruk av indekstallene er, framgår av følgende: Det er en kjent sak at matvareprisene lå relativt høyt i 1914 og relativt lavt i 1934. Som eksempel nevner en at matvareindeksen for mars 1939 etter gammelt berekningsgrunnlag lå «bare» 57 prosent høyere enn i 1914, mens bekledningsindeksen samtidig lå 123 prosent høyere enn i 1914. Fra juni 1934 til mars 1939 steg matvareindeksen 25,8 prosent, mens bekledningsindeksen samtidig bare steg 12 prosent. Med basis i juni 1934 lå altså matvareindeksen i mars 1939 på 126 og bekledningsindeksen på 112. Hadde statistisk kontor benyttet 1934 som basis, ville altså ikke dette bladet kunne ha skrevet som det gjorde.

I en artikkel i en annen Oslo-avis 22. mai 1939 skriver en innsender: «Jeg har lenge forundret meg over det budsjett Oslo kommunes statistiske kontor finner det passende å sette opp for en arbeiderfamilie.» Oslo kommunes statistiske kontor driver ikke sosialpolitikk. Basisår og utvalg av varer er gitt, og kontoret kan ikke etter forgodtbefinnende forandre dette til hva en måtte finne å være «passende». I artikkelen er gjort et reknestykke på grunnlag av det kronebeløp — 23 kr. — som etter indeksen går med til mat for 4 personer i en uke. Dette blir 0,77 pr. person pr. dag. «Jeg tillater meg å spørre: Hvor kan en få en dagsrasjon mat for denne pris?» Indeksen sier at med 23 kr. — under samme forutsetninger som før — ville en hver uke kunne kjøpe de samme mengder av vareutvalget som i 1914. Dette fastslår indekstallet, men ikke om det skal betraktes som noe riktig «offentlig mål for hva mat (et aldeles ubestemmelig uttrykk med et utall av definisjoner) koster i forhold til andre levestandarder i dag». Det er meningsløst å tillegge indekstallet evne til å si noe om levestandarden og spørre om «denne levestandard (1194 kr. av 3181 kr. til mat) gir uttrykk for Osloarbeidernes lovpriste levestandard». En kan trygt gå ut fra at familiens matbehov (hvis inntekten er 3181 kr.) dessverre må avspises med 1194 kr., idet andre behov som i sosial henseende finnes å være like nødvendig også må ha dekning. Det er vel ingen i Oslo som vil snakke om «en høy levestandard» for en familie på 4 personer med 3181 kr. i inntekt. Men inntektsstatistikken vitner om at det er mange finansekvilibriste som må tøye og snu på ørene. «Den høye levestandard» er et tøyelig begrep. Begrepet levestandard kan være absolutt eller relativt definert. Hvordan er de kommunale ytelser i forskjellige former tatt med i de enkelte år? Det er kanskje arbeidere med inntekter på 6000 kr. og derover årlig artikkelforfatteren tenker på i stedet for 3000 kr. når det snakkes om «den høye levestandard» Osloarbeiderne etter innsenderens mening har? Det er ikke det grunnlag indeksen bygger på.

I artikkelen nevnes videre middagen på St. Hallvard, og det framheves: «Det er utelukkert at noen husmor i denne by kunne lage en forsvarlig middag billigere.» Er det nå så helt sikkert at de familier hvis regnskaper danner grunnlaget for indeksen hadde en forsvarlig middag hver dag og med det vareutvalg St. Hallvard representerer? Havregrøt, salt sild, velleng og andre billige retter forekommer vel heller ikke ofte på St. Hallvard. Dessuten gjør en den forutsetning at husmødrene som er nødt til det forstår å utnytte restene bedre, og de har heller ikke de variasjoner St. Hallvard byr på. Det er vel også sjelden en familie på 4 personer (kone, mann, to barn) konsumerer i en middag de porsjoner St. Hallvard utleverer til fire. Det kunne kanskje strekke til for to middager for en økonomisk husmor. En skulle tro innsenderen rekner St. Hallvard-middagen 1939 som en standard for hva arbeiderfamiliene i 1913 brukte.

En siste innvending mot indeksen lyder: «Studerer en statistikken nærmere så viser det seg at prisene på landmannsvarer lå eksepsjonelt høyt i regnskapsåret 1912/13.» Ved et uheldig valg av basisår, f. eks. et år hvor landmannsvarer er betydelig dyrere i forhold til andre varer, vil det sjølsagt influere på de varemengder som blir forbrukt av disse artikler. Kanskje vil også enkelte varemengder gå helt ut. Men dette svekker imidlertid ikke indeksens evne til å gi uttrykk ikke for mengdevariasjoner i forbruket, men for prisvariasjonene for de samme vare-

mengder i de ulike år, uansett om de varemengdene berekningen bruker avviker fra de faktiske mengder familiene bruker i dag. Når innsenderen sier: «Disse kvanta er målet for Osloarbeidernes «høye levestandard» i dag når matvareindeksen beregnes til 162», så vet han vel at en indeks med faste vekter må bruke de samme varemengder ved hver berekning for å få fram prisvariasjoner som kan sammenliknes.

I sin annen artikkel presiserer innsenderen at det vareutvalget familiene i 1912/13 nyttet, ikke engang dekker de forsorgsunderstøttedes krav i Oslo i dag. Enten må familiene i 1912/13 ha levd rent elendig, eller også er det en gledelig vekst i forståelsen av de forsorgsunderstøttedes krav på å betraktes som likeverdige med andre mennesker i dag. Konklusjonen «at de utgifter til mat som kommunens statistiske kontor rekner med, ligger vel 30 prosent under det «Oslokomiteen» har henstilt til Oslo formannskap å bevilge til forsorgsunderstøttede familier i byen», skyter over målet når det gjelder å kritisere indeksen. Det kan like godt være en kritikk mot arbeiderfamiliene i 1912/13 forat de har vært så beskjedne i sitt matvareforbruk, når de samme varemengder innkjøpt i dag ikke engang dekker de forsorgsunderstøttedes krav. I den videre utvikling av artikkelen nevner innsenderen en funksjonærfamilie med vel 6 personer og inntekt 6150 kr. En får inntrykk av at det er Oslo kommunes statistiske kontor som bestemmer hvor meget det skal brukes på matvarekontoen. Det er familiene i 1913 som har angitt mengdene. «Men hvis statistikken ikke formår å løfte maten vår opp i et plan — — —». Det er et underlig formål «statistikken» skal påta seg: Å drive forbrukspolitikk!

En kan også støte på andre misforståelser vedrørende leveomkostningsindeksen. Det er enkelte som i fullt alvor mener at indeksen tar omsyn til prisbevegelsen på sand, sement, spiker, jern etc. Det foreligger her en forveksling. Statistisk Sentralbyrå rekner ut en engrosindeks hvor disse varene inngår, mens hovedindekstallet («generalindeksen») som Oslo kommunale statistiske kontor berekner bare gjelder det som går inn under begrepet leveomkostninger.

Videre kan en støte på følgende resonnement: «Kontoret innhenter oppgaver over priser på koks, ved, kull osv. og fordeler brenselutgiftene på årets 12 måneder.» Kontoret innhenter priser på brenselvarer f. eks. pr. 15. september og setter disse priser inn på hele årets forbruk, innhenter så priser pr. 15. oktober og nytter disse priser på hele årets forbruk osv. Folk flest kjøper vel brensel i hvert fall for en måned framover, og de som pr. 15. september faktisk kjøper inn for hele året, vil da hvis deres lønninger nøyaktig følger leveomkostningsindeksen og prisene senere stiger, altså kassere inn en vinning. Andre varer, f. eks. egg, har også meget sterk sesongbevegelse, men i vintermånedene når eggene har høy pris og blir lite brukt av inntektsstakere med små inntekter, rekner en likevel årets forbruk som vekt i månedsberekningene. «Hvis en tar indeksen alvorlig og sier at en i en forretning for 1,00 kr. får den samme varemengde i oktober 1939 som en i september fikk for 1,00 kr., da vil ikke et levende menneske tro dette.» Enkelte varer vil nok ha steget mer og andre ha falt slik at en godt kunne risikere å få betydelig mer for 1,00 kr. i oktober enn en ville ha fått for 1,00 kr. i september. Det er den gjennomsnittlige stigning i penger i årsforbruket av 1912/13 innkjøpt i oktober og i september kontoret konstaterer, ikke hva en tilfeldigvis for en kronens penge ville få av en tilfeldig varemengde. En legger merke til enkelte varer som har steget sterkt, men glemmer at andre varer samtidig kan ha falt i pris og tenker absolutt ikke på hvilken vekt vedkommende vare har i husholdningen. Det har svært liten betydning for leveomkostningene om f. eks. pepper, kanel, ingefær og slike ting stiger med 50 prosent, hvis andre varer som teller mere bare stiger et par prosent. «Kjøpmennene som gir vareprisene er interessert i å skjule prisstigningen og gir derfor opp for lave priser.» En ser naturligvis på oppgavene og undersøker om det er noe mystisk. Men kjøpmennene er ikke pliktig til å holde maksimalprisene, og det er disse som oftest blir slått opp i avisene med spørsmål om hvorfor ikke leveomkostningsindeksen viser sterkere stigning. I en Oslo-avis for 28. november 1939 nevnes melk, fløte, gule erter, risengryn, havregryn, farin, raffinade og margarin som varer med prisstigning fra 15. oktober. «Det er betraktelige stigninger som skulle veie tungt i en indeks.» Her har en fullstendig oversett at varer som oksekjøtt, sauekjøtt og fisk er falt i pris fra 15. oktober til 15. november, og de veier også tungt (sammenliknet med erter og gryn). Det er da ikke å undres over at avisen finner prisstigningen lav. Videre forsøker avisen å bevise at leveomkostningene er steget 12—13 prosent fra 31. august til 14. november 1939 ved å gi oppgaver over et ukesforbruk av varer for en familie på 4 personer i Rena med en gjennomsnittlig bruttolønn av 60 kr. pr. uke.

	31/8	14/11
½ kg raffinade	0,40	0,58
0,7 » farin	0,50	0,62
0,4 » salvador	1,16	1,20
2 » margarin	3,56	3,84
2 » hvetemel	0,72	0,74
9 » brødmel	2,88	2,97
½ » havregryn	0,23	0,23
½ » sirup	0,25	0,38
En taffelost	1,00	1,30

Overføres 10,70 11,86

	Overført	10,70	11,86
½ kg gule erter	0,30	0,38	
¼ » rosiner	0,28	0,33	
½ » egg	1,05	1,15	
½ » salt	0,05	0,08	
2 » flesk	4,80	5,20	
14 liter melk	3,64	3,92	
¼ kg risengryn	0,19	0,20	
½ » grønne erter	0,35	0,38	
1 hl koks	3,70	4,60	
	25,06	28,10	

En legger merke til at det er et utplukket vareutvalg. Det er opplagt at slike beregninger er langt mer utfredsstillende som indikator for prisbevegelsen enn års-oppgaver for en mere variert familiestørrelse og med en inntektsspredning. En slik indeksberegning som den bladet nytter, med «hele 18 varer», kan neppe brukes for andre enn nettopp denne gruppa på Rena. I stedet for en uheldig «leveomkostnings-indeks» ville det da være like godt å rekne ut en vareprisindeks, men sjølsagt er en vareprisindeks noe helt annet enn en leveomkostningsindeks og ville vise en helt annen stigning. Likeens viser avisen til stigningen i engrosprisindeksen. Det er som før nevnt ikke nettopp det samme som en leveomkostningsindeks. Men det er riktig nok at en indeks pr. 15. november ikke har fått med eventuelle prisstigninger mellom den 16. november og 28. november. Det er også riktig at en ikke har fått med stigning i bekledning, skotøy o. l., fordi prisene på disse varene noteres bare en gang pr. kvartal.

VIII. Andre indekser.

a) Statistisk Sentralbyrås engrosprisindeks.

I Statistiske Meddelelser 1924, nr. 2, side 83—96, gir professor Wedervang en utgreiing om Statistisk Sentralbyrås engrosprisindeks. Det heter her bl. a.:

«... det ideelle utgangspunkt for beregningen av det innenlandske engrosprisinivå vil være den samlede verdi av engrosomsetningen til bestemte tidspunkter. . . I nærværende tilfelle har man valgt året 1916 fordi der for det år foreligger produksjonsstatistikk for industrien. På grunnlag av dette materiale samt beregninger over høstutbyttet i jordbruket og den utenrikske handelsomsetning har man kalkulert sig frem til et beløp for den innenlandske handel. Det er dog å merke at man ikke slavisk har kunnet holde sig til det enkelte år. . . .

Når det gjelder å konstatere den innenlandske omsetning kan innførsels- og utførselsomsetning i sin helhet ikke komme i betraktning, men bare den del derav som omsettes i landet efter import, resp. før eksport. Av importen vil dog det meste komme i omsetning. Det gjelder for det første innførselen i konsumsjonsøiemed, dernæst store deler av importen i produksjonsøiemed, skjønt det her ofte foregår direkte import til produsenten og denne del må holdes utenfor, idet den først kommer med i den innenlandske omsetning som produserte halv- eller helfabrikata. For eksportens vedkommende er tatt med bare den del som omsettes fra produsent til eksportør.

For den innenlandske produksjons vedkommende gjelder det å skille ut de mengder som ikke kommer i handelen. Av akerbrukets produksjon vil det meste bli konsumert eller direkte benyttet som råstoff for kjøtt- og melkeproduksjonen, og av denne igjen vil store mengder bli forbrukt av produsentene.

Industriens produksjon vil for største delen gå i omsetning. Undtagelser danner her hovedsakelig de industrigrupper hvor produksjonen i større utstrekning er vertikalt koncentrert (f. eks. tremasse-, cellulose- og papirindustrien, tekstilindustrien). . . .

Ved bestemmelsen av de varer indeksen omfatter har man fulgt det prinsipp å få med de viktigste innen de enkelte grupper. . . . For prisopgavens vedkommende har man dels benyttet offisielle noteringer og annet offentlig materiale, dels måttet henvende sig til private forretningsdrivende. . . .

Av lett forståelige grunner har man valgt 1913 som basisår. Dette medfører at man i mange tilfeller ikke har kunnet skaffe sig materialet så spesifisert at opgavene muliggjør en bedømmelse av prisenes sesongvariasjoner i basisåret, hvilket vilde vært av stor interesse ved analysen av i hvilken utstrekning prisindeksens resultat for den enkelte måned er underkastet utslag av helt sesongmessig og altså forbigående karakter. For mange varer kan man dog ved hjelp av det eksisterende materiale gjøre sig op en mening om dette, selv om man ikke kan fastslå alle sesongvariasjonenes totale utslag.

Den omstendighet at prisene for en stor del er innhentet fra private forretningsmenn medfører videre at man ikke kan offentliggjøre det og heller ikke i detalj redegjøre for de for hver vare benyttede kvaliteter, hvilket eller vilde ha vært ønskelig. . . .

Selve bearbeidelsesmetoden er følgende: På grunnlag av det tidligere nevnte

statistiske materiale har man kalkulert sig frem til et omtrentlig omsetningskvantum for de enkelte varer eller varegrupper. Disse kvantiteter multipliseres så med de på de enkelte tidspunkter gjeldende priser, hvorved fremkommer omsetningsbeløp.¹⁾ For hver gruppe summeres disse beløp sammen, summen i 1913 settes = 100, og indekstall regnes ut. Totalindeksen beregnes på samme måte på basis av de enkelte grupperes samlede omsetningsbeløp. . . . Indeksen beregnes pr. 15. i hver måned, altså for samme tidspunkt som Byråets leveomkostningsberegninger.»

Med omsyn til omfanget av indeksen viser en til følgende oversikt:

Vegetabilske levnetsmidler:

Rugmel
Hvetemel
Byggmel
Havregryn
Poteter
Kaffe
Farin
Raffinade
Sjokolade

Kobber
Sink
Aluminium
Kobbertråd

Murstein, sement og glass:

Murstein
Takstein
Sement
Vindusglass

Animalske levnetsmidler:

Oksekjøtt
Sauekjøtt
Kalvekjøtt
Flesk, ferskt
— salt
Raffinert fett
Meierismør
Margarin
Melk
Egg
Geitost
Gaudaost
Sveitserost
Spekesild
Tørrfisk og klippfisk
Fiskeboller

Trelast:

Rulast:
Planker, battens
Bjelker og firkant
Høvellast:
Golvplanker og bord
Panel

Tremasse, cellulose og papir:

Mekanisk masse, våt
Cellulose, sulfitt
— sulfat
Papir
Avispapir
Kraftpapir
Trefritt trykk
Treholdig trykk
Skrivepapir

Fôrstoffer og gjødning:

Havre
Mais
Høy
Gris
Sildemel
Oljekaker og oljemel
Kaligjødning
Norgessalpeter
Superfosfat

Tekstilvarer:

Ull
Ullgarn
Bomullsgarn
Hampegarn
Ulltøyer
Bomullstøyer
Ulltrikotasje
Bomullstrikotasje
Snører og liner
Garn og not av bomull
— » hamp

Brensel og mineralske smøreoljer:

Kull
Koks
Cinders
Ved
Petroleum
Bensin
Smøreolje (mineralsk)

Huder og skinn:

Rå huder
Sålelær
Overlær
Skotøy av fettlær
— » boxcalf
— » chevreaux

Jern og metaller:

Rujern
Stangjern
Plater, vanlige
— galvaniserte
Bjelker
Spiker
Trådstift

Diverse:

Linolje
Tran
Grønnsåpe
Sinkhvitt
Salt
Fyrstikker

1) Formelen for beregningen blir $\frac{\sum \frac{q_0}{p_0} \frac{p_1}{1}}{\sum \frac{q_0}{p_0} \frac{p_0}{0}}$ hvor q_0 og p_0 er henholdsvis mengder og priser i

1913, mens p_1 er pris på det senere tidspunkt,

I alt omfatter indeksen 95 artikler og 174 kvaliteter eller prisserier. Omsetningsbeløpet i 1913 var 720 mill. kroner, og det fordeler seg slik på de ymse gruppene:

Tabell r.

Varegruppe	Omsetningsbeløp i mill. kr.	Antall priser eller kvaliteter
Vegetabiliske levnettsmidler	102,6	14
Animalske levnettsmidler	212,8	28
Forstoffer og gjødning	43,2	12
Brensel og olje	91,1	16
Jern og metaller	36,3	16
Murstein, sement og glass	11,1	5
Trelast	34,0	19
Tremasse, cellulose og papir	15,2	8
Tekstilvarer	113,7	34
Huder og skinn	45,4	13
Diverse	14,8	9
I alt	720,2	174

Av dette faller 315,4 mill. kroner eller 43,8 prosent på levnettsmidler, 404,8 mill. kroner eller 56,2 prosent på andre varer. Ved spalting i råvarer og forbruksartikler faller 49 prosent på den første gruppa og 51 prosent på den siste.

I 1931 ble berekningsgrunnlaget for indeksen lagt om. I en utgreiing om dette i «Statistiske Meddelelser» samme år heter det bl. a.:

«De nye vekter er i det vesentlige bygget på offentlige oppgaver fra industriens produksjonsstatistikk, den utenlandske handelsomsetning, «Husdyrbruket — Produksjonen», «Meieribruket i Norge» og «Skogbruksstillingen i Norge», og gjelder årene 1927 og 1928.»

Det heter videre at vareutvalget er utvidet med brenselolje, sinkplater og enkelte osteslag. Fetsild har en måttet ta ut, da det var uråd å få pålitelige priser fra Bergen som er det store omsetningsmarked. Før brukte en priser fra Oslo. Det samme var tilfelle med tørrfisk og klippfisk, der en gikk over til å nytte noteringene på Kristiansund og Bergen Børs. Før koks, jern- og stålbejelker, ulltøyer og bomulls-tøyer henter en inn priser fra flere grosserere enn før.

I nedenstående tabell s viser en hvilken vekt de ulike varegruppene har hatt før og etter omleggingen.

Tabell s.

Varegruppe	Før omleggingen Pst.	Etter omleggingen Pst.
Vegetabiliske levnettsmidler	14,2	17,8
Animalske levnettsmidler	29,6	28,2
Forstoffer og gjødning	6,0	7,1
Brensel og olje	12,7	13,7
Jern og metaller	5,0	5,9
Murstein, sement og glass	1,5	1,4
Trelast	4,7	3,2
Tremasse, cellulose og papir	2,1	3,7
Tekstilvarer	15,8	10,7
Huder, skinn, lær og skotøy	6,8	6,0
Kjemiske og tekniske varer	2,1	2,3
	100,0	100,0

I 1939 ble det foretatt ny omlegging av engrosprisindeksen til 1938 som basis. Samtidig ble berekningsgrunnlaget revidert. Vektene som før var den innenlandske engangsomsetning engros i 1927 og 1928, gjelder etter dette omsetningen i 1934 og 1935.

Før flere varer foregikk det ganske store forskyvninger i omsetningsmengdene.

Vareutvalget ble utvidet med: Øl, tobakk, sirup, svsker, rosiner, kokosmel, rapsmel, kalkkammonsalpeter, bly, jern- og ståltråd, jern- og stålør, elektriske kabler, kokekar o. l. av aluminium, ovner og kaminer, elektriske komfyrer, glødelamper, elektromotorer, råoljemotorer, dører, vinduer, lintøyer, kunstsilketøyer, trikotasje av kunstsilke, herrekonfeksjon, dresser og frakker, kapper av oljetøy, fottøy av gummi, automobildekk, soda, teknisk porselen og fajanse-servise.

Prismaterialet ble også utvidet en del.

På grunn av de nye varene som kom til, ble det gjort en rekke endringer i gruppene. Kaffe som tidligere var med under gruppa «vegetabiliske levnetsmidler», er nå ført under en ny gruppe «vegetabiliske nytelsesmidler» sammen med øl og tobakk. I stedet for gruppa «murstein, sement og glass» har en nå gruppa «stein, leire og glassvarer». Foruten murstein, takstein, sement og vindusglass inneholder gruppa nå teknisk porselen og fajanse-servise. Det er også kommet til en ny gruppe — «gummi-produkter» — som inneholder kalosjer, snøsko, gumminsko og automobildekk. Tøyer ble før ført under helfabrikata, da en ikke hadde med noen varer fra bekleddnings-industrien; de føres nå sammen med råvarer og halvfabrikata. Det samme gjelder jernbjelker og kobbertråd.

I nedenstående tabell t viser en Sentralbyråets indekstall for engrospriser for tiden januar 1939 til juli 1941, med det berekningsgrunnlag som ble innført i 1939 (basis 1938 = 100).

Tabell t.

Måned	1939	1940	1941
Januar	97,3	118,8	147,5
Februar	97,4	123,8	152,9
Mars	97,3	130,3	157,4
April	97,6	131,3	157,6
Mai	98,0	130,9	163,5
Juni	97,6	130,2	165,4
Juli	98,0	132,1	166,5
August	98,4	136,0	—
September	99,9	135,0	—
Oktober	108,3	137,5	—
November	114,4	145,2	—
Desember	116,3	146,8	—

b) Indeks for byggeomkostninger.

I «Stormbulletin», februar 1939, finner en en utgreiing om A/S Stormbulls indeks for totale byggeomkostninger. Framgangsmåten ved berekningen er utarbeidd av professor Frisch. Indeksen er utarbeidd over et nøyaktig byggeregnskap og omfatter alle de poster som går inn under dette, med en spesifikasjon som omtrent svarer til spesifikasjonen i kataloger og prislister. De enkelte postene føres månedsvis à jour, og for at indeksen skal følge med i forandringen i hustypene, blir berekningen utarbeidd over en varierende byggebeskrivelse.

Det bereknes to indekser, en for en trevilla i Aker og en for et boligbygg. Som grunnlag for utarbeidningen av indeksen for en trevilla er valt en tomannsbolig som ble oppført i Lofthus Hageby i Aker, mens indeksen for boligbygg (murbetong) baserer seg på en på forhånd valt leiegård i Oslo.

Når det gjelder arbeidslønningene, har en gått ut fra foreliggende akkord-målinger. Ved uttrekningen av materialpostene har en brukt A/S Stormbulls indeks for byggeartikler og jern, og for andre materialer, f. eks. elektrisk materiell, rør og sanitærutstyr, glass, trevarearbeider osv. har en hentet inn opplysninger fra en rekke spesialfirmaer i Oslo. Andre momenter som spiller inn i de totale byggeomkostningene og som er tatt med i indeksen er byggelånsrenter, bygningsgebyrer, tinglysingsgebyrer, arkitekthonorar osv. Derimot er sjølsagt ikke verdien av tomten tatt med i berekningen. Som basis for indeksen er valt året 1932, idet en setter byggeomkostningene i januar 1932 = 100.

I nedenstående tabell u viser en A/S Stormbulls indekser for totale byggeomkostninger (basis 1932), for byggeartikler (basis 1938) og for jern (basis 1914) for tiden august 1939 til september 1941.

Tabell u.

År	Totale byggeomkostninger		Byggeartikler		Jern
	Boligbygg (Murbetong)	Trevillabygg	Inklusive byggningsjern og stålbjelker	Eksklusive byggningsjern og stålbjelker	
1939:					
August	114,8	136,1	101,3	101,3	197,0
September	116,0	137,6	101,6	101,5	199,0
Oktober	118,7	138,9	107,5	104,1	267,5
November	120,4	141,1	108,8	105,4	267,5
Desember	124,1	144,3	113,7	108,3	299,8

År	Totale byggeomkostninger		Byggeartikler		Jern
	Boligbygg (Mur/betong)	Trevillabygg	Inklusive byggningsjern og stålbjelker	Eksklusive byggningsjern og stålbjelker	
1940:					
Januar	124,8	144,7	114,2	108,4	307,1
Februar	127,7	151,8	116,6	111,0	307,1
Mars	129,1	153,0	118,9	113,5	310,1
April	129,1	153,0	118,9	113,5	310,1
Mai	126,7	150,4	118,9	113,5	310,1
Juni	126,2	149,5	118,9	113,5	310,1
Juli	128,4	151,2	121,3	115,8	313,2
August	123,4	144,0	124,3	119,2	313,2
September	128,9	151,7	137,1	132,0	337,8
Oktober	129,6	151,9	138,5	133,6	337,8
November	129,6	151,9	138,5	133,6	328,8
Desember	131,2	159,9	143,2	138,9	328,8
1941:					
Januar	133,6	163,1	144,5	140,3	328,8
Februar	133,7	163,2	145,2	140,7	358,4
Mars	134,3	163,5	146,1	141,6	358,4
April	134,3	163,5	146,1	141,6	358,4
Mai	136,9	164,4	153,3	149,9	358,4
Juni	138,5	164,9	156,1	153,1	358,4
Juli	138,5	164,9	156,1	153,1	358,4
August	138,7	165,1	156,1	153,1	358,4
September	143,8	171,1	156,1	153,1	358,4

Sekretær i Norges Brannkasse, cand. oecon. Thorvald Johnsen, behandler i Statsøkonomisk Tidsskrift 1940, side 247—257, spørsmålet om en indeks for byggeomkostninger. Med omsyn til de kravene en må stille til statistikken over byggeomkostninger, skriver han bl. a.: «Den bør gi oss opplysninger om byggeomkostningenes absolutte høyde ved forskjellige typer av hus. I en viss utstrekning bør en få kontinuerlige oppgaver over undergrupper av varer eller arbeider som går inn i de totale byggeomkostninger. Videre bør en kunne se forskjellen i byggeomkostningene i de forskjellige strøk av landet. Endelig må det beregnes en indeks som viser byggeomkostningenes bevegelse for representative hustyper fordelt på distriktene.»

I samarbeid med Statistisk Sentralbyrå har Norges Brannkasse planlagt en undersøkelse som skulle tilfredsstille de kravene som er nevnt her.

Som «typehus» har Brannkassen for byer og villastrøk valt den samme tomannsbolig som A/S Stormbull nytter, mens en for landdistriktene har valt å legge til grunn Landbruksdepartementets hustype nr. 16 for bureisingsbruk.

Anbudsprisene skal legges til grunn ved indeksberegningen. Ved det har en fått en mest mulig solid basis, og en har alltid høve til å gjøre direkte kontroll ved å foreta sammenlikninger med regnskaper for oppførte bygg. Når det gjelder spørsmålet om hvor detaljert beregningen skal være, har en en naturlig grense i de material- og mengdebetegnelse som brukes i kataloger og prislister. Dette prinsippet er i det store og hele gjennomført i den nye indeks for byggeomkostninger. For trevillaens vedkommende har en spesifisert materialene i 112 poster med disse hovedgruppene: støpnings-, mur- og pussarbeid, tømmer- og snekkerarbeid, snekkerarbeid fra fabrikk, glassarbeid, tapetserings- og malerarbeid, blikkenslagerarbeid, elektrisk anlegg, sanitær-anlegg, sentralvarmeanlegg, og en samlepост som omfatter arkitekthonorar, brann-assurans, bygningsavgift o. l. Under hver post er først ført nøyaktig kalkulert de materialmengdene som er gått med, og dernest beregnet det antall timer som er nødvendig for å utføre arbeidet.

c) Pris- og lønnsindekser i jordbruket.

Når det gjelder utviklingen av lønns- og pristilhøva i jordbruket, er det i en rekke år drevet undersøkelser ved Norges Landbrukshøyskoles institutt for driftslære og landbrukøkonomi. Dette instituttet utarbeider en månedlig indeks for prisene på jordbruksprodukter og tekniske produksjonsmidler og for arbeidslønningene i jordbruket. Instituttets sjef, professor dr. Paul Borgedal, gir i en artikkel «Prisforholdenes utvikling i jordbruket etter krigen og stillingen nu» i Statsøkonomisk Tidsskrift 1931 (side 24—42) en nærmere utgreiing om denne indeksen. Det heter her bl. a.:

«Min nye produksjonsindeks omfatter 24 produkter fordelt på 7 grupper. Indeksen utarbeides som en sumindeks etter formelen

$$\frac{\sum p_1 q_x}{\sum p_0 q_x} (p_1 = \text{produktpris i den periode indeksen skal beregnes for, } p_0 = \text{produktpris i basisperioden, } q_x = \text{pro-})$$

duksjonsmengdene). Veiningen utføres i henhold til produktenes andel av bruttoavkastningen, dog slik at produkter som produseres vesentlig av hensyn til husholdningens behov ikke er medtatt. De anvendte priser er statens innkjøpspriser for hvete, bygg og rug, Oslo torvpriser for havre, poteter og høi; for kjøtt og flekk Felleslakteriets notering for de slags denne omfatter, for øvrig noteringene fra Oslo Kjøtt-hall; for meieriprodukter Statistisk Centralbyrås opgaver over betalte priser til meieriene, og for egg Eggcentralens noteringer. En indeks over prisene for de konsumsjonsartikler som vanlig må kjøpes inn ved produsenthusholdninger er utarbeidet etter samme formel som for produktprisindeksen. Denne konsumsjonsindeks omfatter 47 nødvendige konsumsjonsartikler. Statistisk Centralbyrås detaljpriser fra Oslo er benyttet.

«For de tekniske produksjonsmidler er det utregnet særindekser for følgende grupper: kunstgjødsel, kraftfôr, maskiner og redskaper, bygningsmaterialer og fraktsatser ved jernbanene. Fellesindeksen for de tekniske produksjonsmidler samt fellesindeksen for disse og konsumsjonsartikler (behovsmiddelindeksen) er utregnet som

aritmetisk veiet middel av indekstallene etter formelen $\frac{\sum I W}{\sum W}$ (I = indekstallet,

W = veiningstallet). Vektene er tilnærmet beregnet etter utgiftenes sammensetning i henhold til «Regnskapsresultater fra norske gårdsbruk.»

«Ved arbeidslønnsindeksens utregning er lønnen for menn tillagt dobbelt så stor vekt som lønnen for kvinner.

«Denne siste fullstendige indeksberegning går tilbake til april 1925. Før den tid er indeksen utregnet på en litt avvikende måte. Men forskjellen er ikke større enn at tallene kan anvendes for å illustrere utviklingen i grove trekk. Som basis for indeksberegningen er anvendt femårsperioden 1. april 1909—31. mars 1914. Hvor de benyttede prisserier ikke går tilbake til basisperioden, er prisene i denne korrigert på grunnlag av forholdet mellom prisene i sammenlignbare prisserier.»

Følgende tabell gir en oversikt over prisenes bevegelse i forhold til femåret 1. april 1909—31. mars 1914.

Tabell v.

Driftsår	Indekstall for		
	jordbruks- produkter	tekniske produksjons- midler	arbeidslønn
1909/14 . . .	100	100	100
13/14 . . .	106	—	—
14/15 . . .	114	112	—
15/16 . . .	158	136	125
16/17 . . .	210	174	168
17/18 . . .	296	256	234
18/19 . . .	389	327	326
19/20 . . .	379	308	390
20/21 . . .	400	365	439
21/22 . . .	342	305	362
22/23 . . .	250	249	291
23/24 . . .	275	245	274
24/25 . . .	339	285	294
25/26 . . .	273	235	272
26/27 . . .	189	171	228
27/28 . . .	187	163	199
28/29 . . .	178	163	185
29/30 . . .	154	152	183
30/31 . . .	138	130	174
31/32 . . .	123	123	161
32/33 . . .	113	127	152
33/34 . . .	112	119	146
34/35 . . .	121	122	147
35/36 . . .	138	133	152
36/37 . . .	142	144	162
37/38 . . .	162	156	189
38/39 . . .	161	162	200
39/40 . . .	166	172	215
40/41 . . .	211	214	238

Når det gjelder prisutviklingen for jordbruksprodukter i tiden 1939—1941, viser en til nedenstående sammenlikning mellom Instituttets totalprisindeks for jordbruksprodukter og Statistisk Sentralbyrås engrosprisindeks.

Tabell w.

	Instituttets totalprisindeks for jordbruksprodukter		Statistisk Sentralbyrås engrosprisindeks	
	Indeks for mars måned 1909/14 = 100	Stigning i løpet av siste år	Indeks for mars måned 1938 = 100	Stigning i løpet av siste år
1939	152	—	97,3	—
1940	188	23,7 pst.	130,3	33,9 pst.
1941	232	23,4 »	157,4	20,8 »
Stigning fra mars 1939 til mars 1941		52,6 »		61,8 »

Prisindeksen for jordbruksvarer steg altså med vel 50 prosent i løpet av disse to årene, mens engrosprisindeksen steg med vel 60 prosent.

Med omsyn til forandringene i arbeidslønningene i jordbruket i tiden 1939—1941 skriver professor Borgedal i «Jordbrukets prisindeks og jordbruksproduktenes bytteverdi (kjøpekraft) 1939—40 og 1940—41», side 18:

«Etter oppgave fra Statistisk Sentralbyrå steg arbeidslønna med 7,5 prosent fra 1938/39 til 1939/40. Vår indeks som bygger på byråets tall, steg da fra 200 til 215. — stigningen var ubetydelig større for kvinnelønn enn for mannlønn. Etter samme kilde steg arbeidslønna i jordbruket i gjennomsnitt med 12 prosent for menn og 10 prosent for kvinner fra 1939/40 til 1940/41. Vår indeks for arbeidslønna går da opp fra 215 til 238. En ser at mannlønna dette året er steget sterkere enn kvinnelønna i motsetning til det som har vært vanlig tidligere år. Årsaken er sikkert den forserte anleggsvirksomhet som i høy grad har økt etterspørselen etter mannlig arbeidskraft, mens det ikke har vært noe tilsvarende når det gjelder kvinnelig arbeidshjelp. I forhold til lønningene før krigen 1914/18 ligger likevel kvinnelønna atskillig høyere enn mannlønna, idet indeksen for mannlønn 1940/41 ligger på 226 mot 263 for kvinnelønn når lønningene i 1909/14 = 100.

Arbeidslønna fortsetter å stige. I mai 1941 ble minstelønnssatsene for arbeidere med tariffestede lønninger satt opp med 12 prosent, og det er grunn til å tro at lønningene i det fri arbeidsmarked er steget minst like sterkt. Vi har bl. a. en oppgave over stigningen i avtalte lønninger ved Oslo Arbeidskontor som synes å vise det.

Tabell x.

Avtalt månedslønn ved Oslo Arbeidskontor.

	Avtalt lønn i kr.						Stigning fra 1939 til 1941 i pst.
	April 1939			April 1941			
	Minimum	Maksimum	Gjennom- snitt	Minimum	Maksimum	Gjennom- snitt	
Agronomer (på arbeidsgiverens kost)	75	125	90	85	150	113	26
Gårdsgutter (—»—)	40	90	70	50	130	88	26
Ugifte fjøsakarar (—»—) . .	60	100	75	60	125	95	27
Gifte gårdsakarar (på egen kost)	100	150	125	150	200	167	34
Gifte fjøsakarar (—»—) . . .	100	160	133	140	200	172	29
Budeier (på arbeidsgiverens kost)	35	70	55	35	90	65	18
Innepiker (—»—)	25	70	47	35	80	53	13

En har ikke tilsvarende tall for 1940, men hvis en som ovenfor regner med 10—12 prosent stigning fra 1939 til 1940, så skulle stigningen fra 1940 til 1941 være ca. 15 prosent for mannlønn, mens kvinnelønna skulle ha steget ubetydelig.

Etter Landbrukets Prissentralers undersøkelser skulle arbeidslønna for menn være steget med 15—17 prosent fra våren 1940 til våren 1941, mens stigningen i kvinnelønna skulle være 12—14 prosent. Den gjennomsnittlige lønnsstigningen i jordbruket fra våren 1940 til våren 1941 er sannsynligvis ca. 15 pst.»

I samband med dette kan en også sitere en artikkel i Aftenposten 10. september 1941 der det bl. a. heter: . . . »Således er tross den krigsbetingede lønnsstopp de socialt uholdbare lave lønninger i landbruket, skogbruket og fiskeri bedret, i landbruket endog to ganger, slik at arbeiderne i disse virker har fått en merkbar endring av sin økonomiske stilling.»

IX. Dyrstedsgruppering.

I Sverige har Socialstyrelsen på grunnlag av leveomkostningsindeksen gjennomført en såkalt «dyrortsgruppering»; en inndeling av byene i grupper etter høyden av leveomkostningene i vedkommende by. Dette spørsmålet blir behandlet i en artikkel av amanuens Lars Widén, Stockholm: «Metoden vid dyrortsgruppering med flera budgetsystém», «Statsvetenskaplig Tidskrift» 1940, side 135—147. Det heter her bl. a. at dyrstedsgrupperingene skal tjene som grunnlag dels ved graderingen av de skattefri fradragene, og dels ved lønnsreguleringene for stats-tjenestemenn etter høyden av leveomkostningene i den byen der de gjør tjeneste. Ikke bare staten, men også det private næringslivet i Sverige foretar nå i stadig større utstrekning tilpasning av lønningene etter disse grupperingene. Fra et lønnspolitisk synspunkt er altså dyrstedsgrupperingen meget viktig, og har til hensikt å tjene som grunnlag for en utjamning av reallønnene de ulike byene imellom.

I hovedsaka bygger dyrstedsgrupperingen på det arbeidet som er gjort i samband med leveomkostningsberekningene for å bestemme de konsumerte mengdene av ulike varer på ulike steder, og innsamlingen av prisnoteringer for disse varemengdene. Gjennom særskilte leveomkostningsundersøkelser, basert på husholdningsregnskapsmetoden, får en oppgaver over gjennomsnittsforbruket i visse husholdninger. Ved undersøkelsen i Sverige i 1933 ble det valt ut visse steder med overveiende pengehusholdning, altså byer og bymessig bebygde strøk. På hvert sted ble det gjennom særskilte lokale nemnder delt ut regnskapsbøker til arbeidere og lavere funksjonærer, med familier som i regelen besto av mann, kone og mindreårige barn. Disse bøkene var bestemt for ett års regnskap, og de hadde trykte rubrikker til anføring av husholdningens sammensetning, inntekter og utgifter. Utgiftene skulle videre spesifiseres etter mengden av innkjøpte vareslag.

Etter at regnskapsbøkene var samlet inn, ble oppgavene for hver husholdning stilt opp i særskilt skjema. Dette inneholdt bl. a. antallet på forbruksenheter i husholdningen, de forbrukte mengdene i regnskapsåret og familiens årsinntekt. På grunnlag av disse opplysningene bereknet en så gjennomsnittsforbruket for en familie på 3,3 forbruksenheter med et årlig utgiftsbudsjett på omlag 3 400 kr. Disse oppgavene om vedkommende families forbruk la en siden til grunn for det budsjettet en brukte ved dyrstedsgrupperingen 1935; men slik at en ved denne grupperingen brukte et forkortet budsjett som bare omfattet 65—70 prosent av de samlede utgiftene.

Gjennom leveomkostningsundersøkelsen er en blitt klar over de ulikhetene i levemåte som finnes fra sted til sted i landet. En har derfor delt Sverige inn i fem landsdeler med stort sett ensartede forbruksvaner, og for hver av disse landsdelene har en bereknet de mengdene som i et år er konsumert av en normalfamilie av den størrelsen som er nevnt ovenfor. En brukte altså fem ulike budsjett-systemer ved grupperingen.

Den annen hovedfase i arbeidet med dyrstedsgrupperingen var å skaffe prisoppgaver fra alle de stedene som undersøkelsen omfattet. De kommunale myndighetene på stedet ga opplysninger om middelpriser på de ulike vareslag som går inn under gruppene «matvarer», «lys og brensel» og «andre utgifter». Statistisk Sentralbyrå ga oppgaver over skattene, mens finansdepartementet kom med opplysninger om skatteutjamningsbidragene for de ulike stedene. Oppgaver over husleieprisene fikk en dels gjennom boligtellingsen 1934, dels fra de kommunale myndighetene.

På grunnlag av de oppgavene en slik hadde fått, reknet en ut leveomkostningene for hvert sted. Deretter bestemte en den såkalte «riksmedeldyrheten», som er et gjennomsnitt av årsmkostningene for hvert sted veiet med folketallet i vedkommende by. I 1935 var dette middeltallet 1 881 kr. Ved å sette dette tall som basis = 1 000, reknet en så om alle de årlige leveomkostningssummene til indekstall.

Videre fastsatte en antallet av grupper for inndelingen og grensene for disse gruppene. Ved dyrstedsgrupperingen i 1935 satte en opp disse gruppeintervallene:

Gruppe A:	— 930	svenske kroner.
» B:	931— 990	—»—
» C:	991—1 050	—»—
» D:	1 051—1 110	—»—
» E:	1 111—1 170	—»—
» F:	1 171—1 230	—»—
» G:	1 231—	—»—

Departementet avgjør i hvert tilfelle hva for en gruppe de enkelte byene skal komme i. Plasingen av byene i grupper skjer nemlig ikke helt mekanisk etter de bereknede indekstallene og de grensene som er satt opp. For at ikke to nabobyer skal komme i hver sin gruppe på grunn av en liten forskjell i indekstallet, foretar en undertiden omplasinger etter en særskilt prøve, som bl. a. fører med seg en mer alminnelig undersøkelse av de økonomiske tilhøva i byen.

I brev til den svenske regjeringen av 10. april 1941 kom Socialstyrelsen med framlegg til ny dyrstedsgruppering. Etter dette framlegget skulle prisinnsamlingen gjelde alle de 2 500 kommunene i landet, og dessuten en rekke slike steder (stasjonsbyer, forsteder o. l.) som i undersøkelsen er skilt ut fra den kommunen de administrativt hører til, i alt omlag 4 000 steder. En regner med gjennomsnittlig 100 prisoppgaver fra hvert sted, altså i alt omlag 400 000 oppgaver. Etter regjeringens vedtak ble undersøkelsen gjennomført for tiden 16.—21. juni 1941.

Dyrstedsgrupperingen i Sverige ser i det hele ut til å være blitt et fast ledd i forvaltningen og et hjelpemiddel av vidtrekkende betydning også for det private næringslivet. Den svenske finansministeren skrev i 1931 i sin oversikt over de retningslinjene en skulle følge ved en ny dyrstedsgruppering bl. a.: «Uppenbart torde vara, at dyrortsgrupperingarna utgöra et snart sagt ufrånkomligt led i en efter tidens krav anpassad skatte- och lönepolitik.»

Også Danmark og Finnland har gjennomført liknende dyrstedsgrupperinger, men de er ikke så konsekvente og ikke så mye brukt som den svenske.

Spørsmålet om en dyrstedsgruppering i vårt land blir tatt opp av sekretær Olav Juvkam i en artikkel i «Statsøkonomisk Tidsskrift» 1937, hefte 1, side 1—15. Det heter her bl. a.: «Spørsmålet er om en dyrstedsgruppering — jeg oversetter direkte den svenske betegnelse — er nødvendig hos oss. En slik statistikk er et temmelig stort og kostbart apparat å få i stand. Hittil har vi som bekjent valgt å spare disse utgiftene. Det er imidlertid et spørsmål om dette lenger er forsvarlig politikk. Forholdene har utviklet sig slik at det er blitt mer og mer bruk for en slik statistikk. Staten griper jo inn på flere og flere områder av det økonomiske liv. Når f. eks. staten yder støtte til økonomisk svaktstillede samfundsmedlemmer, synes det å være riktig at støtten så vidt mulig effektivt er den samme over hele landet.»

«Mange vil sikkert spørre: Er nu forskjellen i leveomkostninger stedene imellem av noen større betydning? Blir ikke denne forskjellen utjevnet efter hvert som samferdselsmidlene utvikles? Disse spørsmål kan vi ikke her i landet svare på med eksakte tall. Vi har så godt som ingen statistikk på dette område. — — — Det viser sig imidlertid at prisene kan variere temmelig meget. Endog detaljprisene på melvarer er ikke de samme overalt, skjønt en sekk mel — takket være Statens Kornforretning — koster det samme på enhver jernbanestasjon og ethvert dampskibsstoppested i landet. På lys og brensel varierer antagelig prisene enda mer enn på levnetsmidler. Størst er imidlertid forskjellen i husleien. I de store byer er den som bekjent langt større enn i småbyene og de fleste av landdistriktene.»

Juvkam nevner flere områder hvor det er bruk for dyrstedsgrupperingen; folkepensjoneringen (alderstrygd) og forsorgsvesenet, skatteutjamningen mellom

kommunene, lønnsavtaler både i det private ervervsliv og for kommunenes og statens funksjonærer.

Med omsyn til bearbeidingen av det statistiske materialet skriver Juvkam at en først må berekne leveomkostningene for hvert enkelt sted som er med i undersøkelsen på grunnlag av husholdningsundersøkelser og prisoppgaver. Det må gjelde alle landets kommuner, og en del stasjonsbyer og andre steder på landet med sammentrengt bebyggelse som skiller seg fra det omliggende land-distrikt med omsyn til leveomkostninger. «Det tallet som leveomkostningene på hvert sted skal sammenlignes med må bli de gjennomsnittlige leveomkostningene for hele riket. Dette riksgjennomsnittet setter en = 100 eller = 1 000. De enkelte steders leveomkostninger regnes da i procenter eller promille av riksgjennomsnittet. For hvert sted får en da et indekstall som ligger over eller under 100 eller 1 000.»

Om grunnlaget for grupperingen sier Juvkam at det «må være en ganske anderledes omfattende husholdningsundersøkelse enn de vi hittil har hatt her i landet. Innhentelsen av priser bør som nevnt skje ved hjelp av prisnevnder i hver kommune. Og de prisoppgaver som nevndene avgir, bør være tilgjengelige for publikum, som bør få anledning til å uttale sig om dem innen en bestemt frist».

For å belyse de ulikhetene som er til stede i levesett og leveomkostninger fra by til by gir en noen tabeller fra husholdningsundersøkelsen 1912/13 for byene Oslo, Bergen, Trondheim, Drammen, Kristiansand og Hamar.¹⁾

Tabell y viser de relative tall for fordelingen av gjennomsnittsutgiftene på de enkelte hovedkonti.

Tabell y.

By	Nærings- og nydelses- midler	Bekledning	Bolig	Lys og brensel	Andre utgifter	I alt
	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.
Oslo	45,01	14,11	17,29	5,15	18,44	100,00
Bergen	47,49	14,29	13,58	5,09	19,55	100,00
Trondheim	44,91	15,42	16,98	5,00	17,69	100,00
Drammen	52,96	15,02	12,52	4,15	15,35	100,00
Kristiansand	47,50	18,02	11,91	4,62	17,95	100,00
Hamar	45,86	13,82	18,34	5,12	16,86	100,00

I tabell z viser en for hver by hvor stor prosentdel av totalutgiftene det faller på de ulike grupper av næringsmidler, f. eks. kjøttmat, landmanns-varer osv.

Tabell z.

By	Kjøtt- mat	Fiske- mat	Land- manns- varer	Brød, mel, gryn	Grønn- saker, frukt, bær	Koloni- alvarer	Andre nærings- midler	Mat, hentet eller spist ute	Mat- varer i alt
	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.
Oslo	7,98	2,28	15,92	7,74	2,91	4,88	0,10	1,12	42,98
Bergen	6,22	3,65	15,43	10,62	3,81	5,61	0,04	0,73	45,61
Trondheim	7,36	2,89	14,38	10,18	2,67	4,88	0,10	1,02	43,48
Drammen	10,01	2,40	19,63	9,45	3,56	5,52	0,12	0,09	50,78
Kristiansand	7,29	2,55	16,90	9,89	3,56	5,03	0,05	0,22	45,49
Hamar	8,48	1,58	17,86	8,98	2,03	6,42	0,15	0,89	45,39

¹⁾ Se «Husholdningsregnskaper ført av en del mindre bemidlede familier i Kristiania, Bergen, Trondhjem, Drammen, Kristianssand og Hamar i aaret 1912/13», utgitt av Kristiania kommunes statistiske kontor, Kristiania 1915.

En viser også en sammenlikning med en del byer i andre land for den delen av utgiftsbudsjettet som mindre bemidlede familier bruker til fisk og fiskevarer:

Tabell æ.

I norske byer (1912—1913)	2,56	pst.
I Stockholm (1907—1908)	1,68	»
I danske byer (1909)	1,50	»
I finske byer (1908—1909)	1,80	»
I tyske byer (1907)	0,70	»
I amerikanske byer (1903)	1,04	»

I undersøkelsen heter det: «Da fiskepriserne her i landet er betydelig lavere end paa de øvrige forannævnte steder, er forskjellen, naar man ser hen til forbruksmængden, endnu betydeligere.»

«Saa stor forskjell mellem byerne, som der er i fiskeforbruket, er der ikke med hensyn til de andre næringsmiddelposter. Landmandsvarer er der forholdsvis størst forbruk av i indlandsbyerne — Drammen staar her høist — og minst i de mere mot kysten liggende byer Bergen og Trondhjem. Et omvendt forhold gjør sig gjældende for brødforbrukets vedkommende. Dette er størst i Bergen, Trondhjem og Kristianssand, minst i Kristiania, Drammen og Hamar. Utgiften til grønsaker, frugter og bær varierer, som det synes, efter vedkommende steds geografiske beliggenhet og klima. . . . De forskjelligheter som viser sig med hensyn til utgiftsposterne «kolonialvarer» og «andre næringsmidler» kan der bare lægges mindre vekt paa. Derimot er utgiften til «mat hentet eller spist ute» meget varierende»

Det er videre foretatt berekninger for å finne utgiftene til hver budsjettpost p.r. forbruksenhet i de enkelte byer. Om grunnlaget for berekningen av forbruksenheter heter det i publikasjonen at en har «fundet det nødvendig at tilveiebringe en enhet, som kan anvendes som grundlag for sammenligninger mellem familier av forskjellig sammensætning, saaledes at der under hensyntagen hertil og til de øvrige forhold, som indvirker forstyrrende paa familiernes forbruk, kan gjøres mere paalidelige sammenligninger mellem konsumtionsforholdene inden forskjellige grupper og paa de enkelte steder. Oprindelig anvendte man ved disse beregninger den enkle regel 1 voksen persons forbruk = 2 barns. I de nyere undersøkelser er de anvendte enheter — de saakaldte konsumentenheter eller forbruksenheter — overalt basert paa et fysiologisk grundlag. Ved valget mellem de forskjellige anvendte systemer har man ved denne undersøkelse anset det mest hensigtsmessig at benytte det samme, som er kommet til anvendelse ved to for kort tid siden fuldførte undersøkelser i Stockholm og Finland.»

En har satt en voksen manns forbruk = 1,0 og en voksen kvinnes = 0,8. Ellers er forbrukstallene for de enkelte aldersår følgende:

Tabell ø.

Aldersår	Enhetstall	
	Menn	Kvinner
0— 3	0,1	0,1
4— 6	0,2	0,2
7— 9	0,3	0,3
10—12	0,4	0,4
13—14	0,5	0,5
15—16	0,7	0,6
17—18	0,9	0,7
19 og derover	1,0	0,8

En finner følgende relative tall for utgiftene pr. forbruksenhet i de enkelte byer:

Tabell a.

By	Matvarer	Drikkevarer og tobakk	Bekledning	Bolig	Lys og brensel	Andre utgifter	Utgifter i alt
	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.
Oslo	44,28	2,38	15,01	15,47	5,19	17,72	100,00
Bergen	43,61	2,38	15,10	10,47	4,67	23,82	100,00
Trondheim	40,38	1,62	19,05	15,53	4,45	18,97	100,00
Drammen	43,52	1,65	17,33	13,75	5,63	18,12	100,00
Kristiansand	42,75	2,43	17,05	12,11	5,18	20,48	100,00
Hamar	40,47	0,53	14,67	15,88	5,23	23,22	100,00

«Den procent av utgifterne, som medgaar til næring, kan til en viss grad benyttes som et maal for vedkommende familiers større eller mindre velstand. Som det sees, medgik der til matvarer efter de oven anførte tal en lavere procent i de mindre byer end i de større, tiltrods for at den samlede utgift . . . var høiere i de sidstnævnte. Tallet synker jevnt med byernes størrelse. Trondhjem danner riktignok her en undtagelse, men dette er vistnok bare tilsynelatende, idet det har sin aarsak i at regnskaperne fra denne by hovedsagelig skrev sig fra funktionærfamilier, der pleier at anvende forholdsvis mere til klær og bolig og mindre til næring end arbeiderfamilier i tilsvarende kaar.»

Tabell a₁ viser forbruket av de ulike varer pr. voksen mann (eller pr. forbruksenhet) på hvert sted.

Tabell a₁.

Vareslag	Oslo	Bergen	Trondheim	Drammen	Kristian- sand	Hamar
I. Matvarer						
1. Kjøtt kg	49,21	39,31	39,75	48,26	38,08	40,32
2. Fisk »	34,89	73,91	50,27	26,35	36,42	14,35
3. Melk og fløte . . l.	268,97	254,34	288,24	257,98	248,49	277,37
4. Smør kg	9,25	5,02	5,22	14,89	10,82	1,34
5. Margarín og fett »	20,43	24,66	16,20	13,87	20,51	21,92
6. Ost »	10,02	9,46	8,56	11,13	6,19	10,88
7. Egg stk.	105,00	57,00	50,00	72,00	87,00	64,00
8. Brød og makaroni kg	148,23	234,53	134,77	150,54	222,75	84,50
9. Mel »	45,09	23,24	59,92	54,04	12,58	77,21
10. Gryn »	8,99	9,77	9,86	9,71	11,61	6,59
11. Poteter »	105,82	88,35	97,04	105,85	99,28	58,77
12. Grønnsaker . . . »	22,03	11,84	9,81	30,68	21,69	8,27
13. Frukt og bær . . »	22,58	17,48	10,58	23,83	26,17	10,61
14. Sukker »	27,72	26,24	22,65	27,21	25,72	26,63
15. Kaffe »	6,17	6,82	4,36	5,67	5,24	4,90
II. Drikkevarer						
1. Alkoholfri drikker l.	2,05	3,21	2,41	1,53	3,25	0,61
2. Øl »	11,45	7,16	1,88	12,78	6,93	1,69
3. Vin »	0,27	0,34	0,12	0,13	0,34	0,28
4. Brennevin »	1,33	0,52	0,75	1,27	1,70	0,24
III. Tobakk						
1. Skrå, røketobakk, snus kg	0,60	0,86	0,51	0,66	0,55	0,11
2. Sigarer ¹⁾ stk.	8,00	10,00	5,00	4,00	5,00	3,00
IV. Lys og brenselartikler						
1. Kull kg	269,00	100,00	429,00	303,00	6,00	95,00
2. Koks hl	6,37	3,73	2,49	1,21	0,15	3,19
3. Ved kbm	0,71	0,40	0,99	1,50	2,83	3,06
4. Petroleum l.	46,94	42,14	7,04	12,25	12,69	7,10
5. Gass kbm	34,03	110,70	20,21	8,55	64,02	—
V. Rengjøringsmidler						
1. Såpe kg	7,94	4,99	5,90	7,34	6,44	4,95
2. Soda, lut o. a. »	6,09	4,00	4,78	3,97	3,38	4,38

¹⁾ Forbruksmengden av sigarer og sigaretter er reknet ut som om hele forbruket falt på sigarer. Prisen pr. stk. for sigarene er lagt til grunn ved mengdebereknningen.

«Mens i østlandsbyerne Kristiania, Drammen og Hamar vegten av det forbrukte kjøt er betydelig større — særlig paa Hamar — end vegten av den i husholdningen anvendte mængde fisk, er forholdet omvendt for Bergens og Trondhjems vedkommende. I Bergen er endog den forbrukte mængde fisk næsten dobbelt saa stor som kjøtkonsumen. I Kristianssand er forbruket av begge artikler omtrent like stort. Av egg synes Kristiania-familierne at ha brukt betydelig mer end familierne i de øvrige byer. Av brød brukte Bergens- og Kristianssands-familierne betydelig mere og Hamar-familierne meget mindre end husholdningerne i de andre byer. Til gjengjæld bruktes der paa Hamar adskillig mere mel end paa de øvrige steder, mens konsumtionen av denne artikkel i Bergen og Kristianssand var av mere underordnet betydning. Forbruket av poteter er i alle byer noksaa jevnt med undtagelse av Hamar, hvor det var usedvanlig lite, idet det pr. enhet (eller voksen mand) ikke utgjorde mere end ca. 59 kg. eller henved 100 liter i bokførelsesaaret. Det er mulig at familierne ved bokførelsesaarets begyndelse kan ha sittet inde med beholdninger, som ikke er kommet med i regnskapene. Herom savnes dog nærmere oplysninger.»

På grunnlag av undersøkelsen ble det utarbeidd en oversikt over levedyrheten i de 6 byene. Som felles berekningsgrunnlag nyttet en de utregnede gjennomsnittlige forbruksmengdene i en gjennomsnittshusholdning for alle byer. Denne gjennomsnittshusholdningen besto av 5,23 personenheter og hadde en årsutgift på 1985,52 kr. En viser i tabell b₁ de relative tall for levedyrheten. Som utgangspunkt for de relative tall er brukt det gjennomsnittsbudsjettet som ligger til grunn for alle byene, slik at utgiftsbeløpene innen dette budsjettet er satt = 100 og de bereknede utgiftsbeløpene for hver enkelt by er reknet ut i prosent herav.

Tabell b₁.

By	Matvarer	Lys og brensel	Husleie	I alt for den del av husholdningsbudsjettet som en har kunnet berekne
	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.
Alle byer	100,00	100,00	100,00	100,00
Oslo	104,64	104,86	105,02	103,82
Bergen	93,81	106,69	96,15	97,14
Trondheim	96,86	93,42	99,70	97,63
Drammen	100,27	93,62	84,02	97,58
Kristianssand	99,12	95,67	73,67	94,68
Hamar	97,08	102,74	80,77	93,78

«Leveomkostningerne, saavidt som disse kan beregnes, er efter dette høiest i Kristiania og lavest i Hamar. I det store og hele synes levedyrheten at staa i et vist forhold til byernes størrelse, idet forholdstallet med undtagelse av en liten avvikelse for Bergen er synkende fra den største til den mindste av de heromhandlede byer. For Bergen, Trondhjem og Drammen er dog beløpet praktisk talt det samme.

«Den del av utgiftsbudsjettet, som paa denne maate har kunnet beregnes, utgjør gjennomsnittlig ca. 70 pct. av aarsutgiften. De øvrige 30 pct. omfatter en hel mængde poster, for hvilke forholdet med de foreliggende oplysninger ikke lar sig bestemme. Den betydeligste av disse poster er beklædningsutgiften.»

En setter til slutt hit en tabell som viser fordelingen av utgiftene i en arbeiderhusholdning i Oslo sammenliknet med en del byer i andre land (tabell c₁), og en tabell som viser forbruksmengdene pr. person for en rekke viktige matvarer i byene Oslo, Bergen, København og Stockholm (tabell d₁).

Tabell c1.

By	Nærings- og nydelses- midler	Husleie	Bekledning	Lys og brensel	Skatter	Andre utgifter	I alt
	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.
Oslo (1912/13)	45,8	18,2	12,8	5,3	1,5	16,4	100,0
København (1909)	48,2	14,4	9,9	4,7	1,3	21,5	100,0
Stockholm (1907/08)	46,5	18,9	10,0	4,5	4,0	16,1	100,0
Helsingfors (1908/09)	47,7	15,8	12,6	3,7	0,9	19,3	100,0
Berlin (1907)	51,1	16,7	8,0	3,9	1,2	19,1	100,0

«Efter disse tal at dømme synes av de heromhandlede byer Kristiania næst efter Stockholm at være det dyreste levested og København det billigste.»

Tabell d1.

Forbruksmengder pr. person.

	Enhet	Køben- havn	Stock- holm	Oslo	Bergen
Kjøtt og flesk, ferskt og salt	kg.	26,6	26,6	16,9	14,4
Fisk, fersk og røkt	»	7,2	7,8	10,2	25,8
Smør	»	6,3	6,8	4,8	2,5
Margarin	»	7,5	1,6	10,4	13,6
Ost	»	3,8	2,6	4,9	5,7
Egg	stk.	68,0	132,0	56,0	36,0
Mel	kg.	8,1	35,8	25,4	11,4
Poteter	»	52,0	56,0	56,0	49,0
Sukker og sirup	»	20,8	18,0	15,5	15,5
Kaffe	»	3,3	3,9	3,3	3,3
Rugbrød	»	69,1	—	69,0	102,6

«Kvantitativt set brukes der i de to norske byer mindre av kjøt og flesk, av smør og egg samt av sukker og sirup end i nabolandenes hovedstæder, men mere av fisk, margarin og ost end i de sidstnævnte byer. For poteter og kaffe synes der ikke at være større forskjell i forbruksmengdene.»

X. Indeksregulering av lønninger.

Spørsmålet om leveomkostningsindeksens betydning ved lønnsreguleringer ble nærmere behandlet av sekretær, cand. oecon. Kaare Petersen i et foredrag «Lønnsregulering og leveomkostninger» i Kringkastingen 17. desember 1939 (se «Sosialt Arbeid» 1940, hefte 2, side 57—62). Sekretær Petersen skriver bl. a.:

«Et gjennomsnittbudsjett gir . . . uttrykk for forbruket og utgiftene blant en spesiell gruppe lønsmottagere med en bestemt lønn. Det er derfor . . . klart at forbruket vil være forskjellig ettersom en har en stor eller liten inntekt. En av de postene som varierer sterkest er utgiftene til mat. De undersøkelser som ble foretatt i Norge i 1927—1928 viste at mens en familie med en inntekt på under 900 kr. pr. forbruksenhet brukte omtrent 50 prosent av lønningen til mat, brukte en familie med 2 100 kr. eller mer i inntekt pr. forbruksenhet bare 28 prosent av inntekten til mat. Det er klart at sammensetningen av budsjettene i disse to tilfellene blir ganske forskjellig. Nå er det et annet moment som spiller sterkt inn her. Erfaringsmessig vet en at matvareprisene svinger mye sterkere enn prisene på de andre varer som brukes i en husholdning. Vi har ikke noen prisoppgaver som går langt tilbake her i Norge, men i Sverige har en gjort undersøkelser som viser mange interessante resultater. Mellom 1842 og 1937 var det 12 perioder med stigende priser, og i alle disse periodene steg matvareprisene betraktelig sterkere enn de øvrige priser. I de etterfølgende nedgangstider sank

så matvareprisene tilsvarende sterkere. I Norge kan vi finne lignende eksempler fra de senere årene. Fra 1928—1939 sank således matvareprisene med 22 prosent, mens prisene på «andre varer» bare sank med 6 prosent. På den annen side steg matvareprisene fra 1933 og opp til 1937 med 19 prosent, mens prisene på «andre varer» bare steg med 4 prosent. Det er alltid slik at jo sterkere f. eks. prisstigningen er og jo hurtigere den kommer, jo større avvikelser vil det bli i prisene på matvarer og på andre varer. Når prisstigningen er stoppet opp, vil forskjellen i prisene etter hvert utjevnes igjen. Det er da klart at de husholdninger som har prosentvis størst utgifter til matvarer også vil få de sterkeste svingninger i leveomkostningene. La oss ta et eksempel: Regner vi ut en leveomkostningsindeks på grunnlag av et familiebudsjett med inntekt 900 kr. pr. forbruksenhet, ville leveomkostningene fra 1928 til 1933 ha sunket med 15 prosent. Regner en ut en tilsvarende indeks for en familie med inntekt på 2 100 kr. pr. forbruksenhet, ville leveomkostningene bare være sunket med omtrent 10 prosent, fordi matvarene veier mindre i budsjettet. Nå er det slik i Norge at den offisielle leveomkostningsindeksen regnes ut på grunnlag av det minste budsjettet med en inntekt om året på 900 kr. pr. forbruksenhet. Hvis en brukte denne indeksen til å regulere lønningen for den som hadde 2 100 kr. i inntekt pr. forbruksenhet, ville lønningene for denne inntektsgruppe blitt redusert med 15 prosent, mens leveomkostningene for gruppen bare var gått ned med 10 prosent. De har altså fått en lønnsreduksjon som er 33 prosent større enn de skulle ha hatt. Omvendt ville det være når prisene stiger. Da vil alle som har en høyere inntekt enn det budsjettet er basert på, få et større tilskudd enn de skulle hatt for å opprettholde konstant levestandard, mens omvendt de som har mindre inntekt enn den som tilsvarende indeksbudsjettet, får et mindre tilskudd til sin lønn enn de skulle hatt. Strengt tatt kan altså leveomkostningsindeksen bare brukes for den inntektsgruppe den er beregnet for. Det er derfor feilaktig når en bruker den samme indeksen til å regulere lønningene for alle inntektstakere i landet.

Det er også et annet moment en må ta i betraktning. Gjennomsnittsbudsjettet er regnet ut for en spesiell gjennomsnittsfamilie med et visst antall medlemmer. Hvis to lønsmottagere har samme inntekt men forskjellig forsørgelsesbyrde, så vil de reelt sett stå i to forskjellige lønnsklasser. Tenker vi oss f. eks. en familie med 3 600 kr. i lønn, bestående av mann, kone og 3 barn, vil de komme i en budsjettklasse med inntekt omtrent 900 kr. pr. forbruksenhet, mens en familie med like stor lønn, men bare bestående av mann og kone vil komme i gruppen 1 800 kr. pr. forbruksenhet. Som jeg viste for en stund siden vil leveomkostningene for disse to gruppene kunne variere meget forskjellig. Får disse to familiene regulert sin lønn etter den samme indeksen, betyr det at deres reallønn kommer til å svinge forskjellig. I nedgangstider når matvareprisene går sterkt ned, vil familien med mange barn få den fordelaktigste lønnsregulering. Når prisene stiger er det derimot familien uten barn som er gunstigst stillet.»

Sekretær Petersen framholder videre at hensikten med indeksreguleringen er å sikre lønsmottakeren en mest mulig uforandret levestandard, men tilføyer at bruken av leveomkostningsindeksen ved lønnsregulering kan «føre til at lønnen blir bundet fast på et bestemt nivå, og hindre at lønsmottageren får del i den alminnelige velstandsøkningen i landet. I Norge har en f. eks. brukt leveomkostningene for en familie i 1928 som grunnlag for indeksberegningen. Hvis en lønsmottager får regulert sin lønn nøyaktig etter leveomkostningene i 1928, vil han altså bli sikret til enhver tid å få akkurat den samme mengde varer som han fikk i 1928. I tidsrommet 1928—1938 er imidlertid produksjonen i landet gått fram med kjempeskritt, og en kan si at vi rundt regnet har 25 prosent mer varer å bruke nå enn vi hadde den gang. Nasjonalinntekten er m. a. o. steget med 25 prosent. Lønsmottageren som har fått sin lønn indeksregulert på grunnlag av 1928-forbruket, har imidlertid ikke fått noe som helst godt av denne velstandsframgangen. Den 25 prosents økingen i varemengden i landet går til dem som ikke får lønnen indeksregulert, mens lønsmottageren fremdeles lever på 1928-nivået. Selv om reallønnen derfor absolutt sett er uforandret fra 1928, får lønns-

mottageren med den indeksregulerte lønning en stadig mindre del av nasjonalinntekten. Omvendt blir det hvis nasjonalinntekten går tilbake, slik at vi får en stadig mindre mengde varer å bruke. Under normale forhold kan en riktignok regne med at velstanden og nasjonalinntekten vil stige slik som den har gjort det siden 1918. I en krigssituasjon som den vi nå er oppe i, kan vi imidlertid risikere at den varemengden vi får til disposisjon til forbruk blir mindre og mindre. Råstoffmangel og avsetningsvansker kan hemme produksjonen, og blokade og betalingsvansker kan gjøre det vanskelig å få varer hjem fra utlandet. De høye prisene ute gjør også at vi får mindre for pengene våre. Det blir da etter hvert mindre varer på hvert enkelt individ i landet. Vareknappheten vil da gjerne gi seg utslag i høyere priser. De som får sin lønn indeksregulert, har nå rett til å få lønnstillegg som tilsvarende prisstigningen. De høyere lønningene vil igjen øke produksjonsomkostningene, noe som atter hever prisene på varene. Høyere pris vil si høyere lønninger osv. Hvis det bare er en liten gruppe av lønsmottagere som får lønnen indeksregulert, vil disse få sin lønn hevet slik at de fremdeles får samme mengde varer som de fikk før, mens alle de andre får mindre enn de fikk før. Hvis alle lønsmottagerne og alle næringsdrivende derimot krever «full kompensasjon» for prisstigningen, vil det resultere i stadig stigende priser og stigende omkostninger. Priser og lønninger skrues oppover i en stadig skruengang. Det hele vil før eller senere ende med inflasjon og økonomisk kaos.

Indeksregulering av lønninger og fortjenester er et nødvendig ledd i en rettferdig samtunnsordning. Det ligger imidlertid, som en har hørt, en betydelig fare i å bruke indeksreguleringen for ubetinget eller kritikkløst. Når nasjonalinntekten stiger, vil lønsmottagerne få en prosentvis stadig mindre og mindre del av nasjonalinntekten, mens de, når nasjonalinntekten går nedover og det blir mindre varer, vil få en relativ større og større del av nasjonalinntekten. Indeksreguleringen vil i begge tilfelle virke urettferdig og uheldig. Det må derfor bli et mål for den offentlige indeksregulering av lønningene at den tar hensyn både til forskjell i inntekt, forsørgelsesbyrde og forbruksvaner og til velstandsframgangen i landet.»

- Indeksens bruk som lønnsregulator ble også behandlet av sjefen for det danske statistiske departement, Einar Cohn, i et foredrag i dansk kringkasting i august i år. (Se Morgenbladet 23. august 1941.) Han uttalte bl. a.: «Det vesentlige synspunkt for en lønnsregulering etter prisindeks må være dette at de samfunnsgrupper hvis pengelønn ligger fast under en prisstigningsperiode ikke skal bli forholdsvis dårligere stillet enn de samfunnsgrupper hvis inntekter stiger med stigende priser.» Hvis nå prisstigningen bare skyldes en øking av den innenlandske kjøpekraften, var saka klar nok. Da ville pristallet slik som det er bygd opp vise virkningene av prisoppgangen, og det er sjølsagt at lønsmottakerne måtte få sin lønn regulert etter dette. Men hvis prisstigningen også skyldes varemangel, er den et uttrykk for en forminskert velstand i samfunnet som helhet. En fullstendig regulering av lønningene etter pristallet, som er bereknet på et uforandret forbruk, ville da bety at disse lønsmottakere ikke bare ville slippe en forringelse av sin forholdsmessige stilling overfor de andre samfunnsgrupper, men kanskje til og med forbedre den. På samme måte er det med den stigningen som skyldes høyere omkostninger for import og produksjon. Stigning i frakter, stigning i råvareprisene, stigning på varer hvis produksjon en ønsker fremmet, går inn i pristallet, sjøl om prislovgivningen i en rekke tilfeller skjærer bort en tilsvarende avanseøking. Den lønsmottaker som ved en stigning i pristallet får godtgjøring for disse stigningene, slipper altså å være med på betalingen av de forhøyede omkostningene. På liknende måte er det med skattestigningen. En godtgjøring for denne vil bety at lønsmottakeren blir fritatt for en tilsvarende del av sin forpliktelse overfor samfunnet, samtidig som skattebeløpet kan komme til å gå inn i produksjonen som ny omkostning. Om det i en annen situasjon skal bli gitt dekning for skattestigning eller for andre av de utgiftsøkningene som prisstigningen har ført med seg, må avgjøres under omsyn til de økonomiske og sosiale tilhøve som veier tungt i denne forbindelse.

XI. Indeksen under krisen.

Når leveomkostningsindeksen under normale tilhøve fungerer uten forstyrrelser, vekker den som regel ingen særlig interesse og godtas som sjølsagt. Men i krisetider, når den gjerne er minst presentabel, blir den aktuell og trekkes fram til alminnelig diskusjon.¹⁾

Prisutviklingen de siste par årene og utsiktene for prisutviklingen i framtida har i høy grad øket betydningen av leveomkostningsberegningene og skjerpet kravene til beregningsmetodene. På samme tid har imidlertid de store forskyvningene i varetilførsler og priser, i tillegg til rasjonering og andre tiltak for regulering av konsumsjonen, skapt nye vansker i indeksarbeidet og i visse tilfelle gjort det umulig å følge strengt de reglene en hittil har brukt ved beregningen av en indeks for leveomkostningene.

Avsperringen og andre økonomiske følger av krigen har skapt ekstraordinære tilhøve for både forsyninger og prisutvikling, og dette har gitt motiv til nye krav om endringer i indeksberegningen.

Som nevnt før berekner en nå leveomkostningsindeksen på basis av en viss uforandret konsumsjonssammensetning, normalhusholdningen. Uforandret levestandard betyr altså her ganske enkelt at nettopp denne sammensetningen av konsumsjonen beholdes, uten omsyn til hvordan prisene forskyves innbyrdes og varetilførslene veksler. Konstruksjonen tar ikke noe omsyn til den tilpasningen av forbrukets sammensetning som stadig finner sted, til den aktive husholdningen, som ved en praktisk bedømmelse synes å være et viktig middel til å bevare eller høyne levestandarden. Særlig i en situasjon når det er akutt mangel på visse varer, eller det er gjort regulerende inngrep i varefordelingen slik at konsumsjonssammensetningen ikke kan bli uforandret, er en slik leveomkostningsberegning nokså virkelighetsfjern. Beregningen tar ikke omsyn til den tilpasningen hver husholdning foretar både gjennom frivillig fornuttig økonomisering og gjennom offentlige reguleringsiltak. Den kan derfor systematisk komme til å gi for høye verdier for en stigning i leveomkostningene.

Det er klart at om en eller flere varer som inngår i normalbudsjettet helt forsvinner fra markedet, så blir det uråd å la beregningen følge prinsippet med konstante vekter. Det samme gjelder rasjonerte varer, når den rasjonerte mengde ikke kommer opp til den mengden som er ført opp på normalbudsjettet. Begge disse omstendighetene gjelder nå for en rekke varer. Det ville ikke vært noen grunn til å trekke spørsmålet fram hvis det hadde dreiet seg om et fåtall av varer med liten betydning i budsjettet, men de varene dette er skjedd med er til dels av stor betydning. Og framfor alt må en være forberedt på at utviklingen på varemarkedet vil fortsette i samme retning, og at det vil bli uråd å håndheve metoden med faste vekter for stadig flere og viktigere varer.

Byråsjef Johansson nevner i sitt foredrag et eksempel på de avvikelser en kan finne mellom forandringen i leveomkostningsindeksen og den faktiske variasjonen i en families utgifter slik den framgår av en husholdningsregnskapsundersøkelse. Mellom 1. mars og 1. juni 1940 steg den offisielle svenske indeksen for livsfornødenheter fra 125 til 132. En undersøkelse som ble foretatt av Statens Institut för folkhälsan og Livsmedelkommissionen over forbruket i 400—500 familier i løpet av 14 dager i februar og 14 dager i mai samme år, viste imidlertid at utgiftene til livsfornødenheter i 14 dager i gjennomsnitt pr. familie var 65,10 kr. i februar og 64,30 kr. i mai. Mens den offisielle indeksen viste en stigning på 6 prosent i denne tre-måneders perioden, så hadde de faktiske utgiftene holdt seg omtrent konstante, ja, de viste til og med en svak nedgang. Det hadde altså lyktes husholdningene å legge om sitt forbruk slik at de helt hadde unngått den sterke stigningen i leveomkostningene som etter indeksen skulle ha funnet sted. Ennå mer oppsiktsvekkende er det at denne omleggingen fant sted uten noen senkning av den næringsfysiologiske standarden. Kaloriverdien i maten var stort sett uforandret, eller til og med litt høyere (3816 pr. dag pr. forbruksenhet

1) Se det svenske «Nationalekonomiska Föreningens förhandlingar» 1940, hefte 3, hvor en finner trykt et foredrag av byråsjef Alf Johansson: «Levnadskostnadsindex», holdt på Nationalekonomiska Föreningens møte 8. oktober 1940.

i mai mot 3 800 i februar), og tilførselen av mineralsalter var også praktisk talt uforandret. Den eneste næringsfaktoren som viste noen større nedgang var vitamin C, men dette kom i hovedsaka av den vanlige sesongmessige nedgangen i appelsinforbruket mellom månedene februar—mai og hadde ikke noe større å gjøre med prisutviklingen i disse månedene.

En har her stilt den berekningen av leveomkostningene etter metoden med faste vekter som brukes både ved levnetsmiddelindeksen og ved den alminnelige leveomkostningsindeksen opp mot berekningen av de faktiske utgiftene. Under søkelsen skulle tyde på at en i dette tilfelle kan si at utslaget i utgiftsindeksen måler endringen i leveomkostningene like godt som en prisindeks med faste vekter. En kan imidlertid ikke generalisere dette til å ha almengyldighet, og en kan sjølsagt heller ikke alltid godta den definisjonen av begrepet levestandard som ligger i en utgiftsindeks brukt som leveomkostningsindeks. Et utgiftsindeks påvirkes ikke bare av prisenes forandringer, men også av de mengdene som er brukt, og hvis f. eks. disse skulle synke mens prisene var uforandret, ville utslaget bare avspeile en senkning av levestandarden. Den billigste levestandarden har en når en sulter ihjel. Når det gjelder å bestemme forandringer i leveomkostningene kan en utgiftsindeks bare aksepteres hvis den blir kombinert med et objektivt eller konvensjonelt, alminnelig godkjent bedømmelsesgrunnlag av ikke-statistisk art, f. eks. et næringsfysiologisk når det gjelder matvarer, et varmeteknisk når det dreier seg om brensel osv. I en indeks med konstante vekter ligger nettopp i den faste sammensetningen av forbruket en garanti for at indeksen gjelder en uforandret levestandard. Hvis den faste sammensetningen av forbruket svikter, må en få en annen garanti. Under de nåværende tilhøva er det uråd å unngå å røre ved det faste vektsystemet. Det synes da rimelig at en søker et kompromiss mellom på den ene side det naturlige kravet om at det budsjett som ligger til grunn ved berekningen av leveomkostningene blir revidert med henblikk på faktiske forskyvninger i forbruket, og på den annen side det kravet som er like så naturlig for den enkelte konsument, nemlig at de leveomkostningene som indeksen viser svarer til en viss standard med omsyn på næring osv. For å nå en slik løsning må en gå ut fra det forbruksbudsjettet som forandringene i leveomkostningene bereknes på grunnlag av. Dette budsjettet må en imidlertid på den ene siden tilpasse med omsyn på forskyvningene i tilgangen av varer i den faktiske sammensetningen av forbruket, og på den annen side med omsyn på visse standardkrav både i næringsfysiologisk og andre henseender. Den rammen en må stille opp for slike forandringer i budsjettet bør fikseres i så enkle og lett begripelige regler som mulig. De må videre være av en slik art at når en på grunnlag av dem gjør modifikasjoner i indeksberekningen, så må det alment kunne erkjennes at forandringene er i samsvar med virkeligheten.

Statistikken over leveomkostningene er på mange måter av stor betydning. Den har for det første til enhver tid den oppgave å vise størrelsen av leveomkostningene og hvor mye de har steget eller sunket på ulike steder av landet. Tall som viser dette er egnet til å lette avgjørelsen i lønnskonflikter, idet de gir et saklig grunnlag for drøftingen og danner et naturlig utgangspunkt for de meglings tiltakene som blir tatt av staten. Dernest har denne statistikk til oppgave å belyse den måten hvorpå utgiftene fordeler seg på de ulike livsfornødenhetene. Slik kan den brukes til en saklig bedømmelse av den byrden som alle konsumsjonsskatter fører med seg. Det er videre kjent at forbruket i husholdningene stadig forandres, på grunn av forandrede pristilhøve, nye moter, produksjon av nye varer osv. Å følge denne vekslingen og klargjøre de forholdene som hører med hit er av stor interesse og praktisk nytte for de lovgivende myndigheter og for statens øvrige sosialpolitiske virksomhet.

På samme tid som en gjennom leveomkostningsberekningene kan få utgiftene statistisk belyst, kan en også få belyst inntektene. Gjennom husholdningsregnskapsbøkene er det nemlig mulig med tall å angi hvordan vedkommende

families inntekt deler seg f. eks. på kapitalinntekter og arbeidsfortjeneste. Videre kan en på den måten få klargjort hvor stor del kone og barn har av familieinntekten og hvordan eventuelle leieboere eller liknende øker denne.

Alt i alt kan en trygt si at en indeks over leveomkostningene er av uvurderlig betydning for den praktiske økonomiske og sosiale politikk.

XII. Oversikt over tabellverket m. v.

En setter først hit en del tabeller over priser fra år som ligger så langt tilbake at de ikke er med i Oslo kommunale statistiske kontors berekninger.

Tabell 1 (side I) gir en oversikt over årlige gjennomsnittspriser for en rekke varer på Kristiania torv i årene 1835, 1845, 1855, 1865 og 1875—1909. Disse prisoppgavene er gitt av Stadsveieren.

I «Christiania Dampkjøkken i femti aar 1858—1908», Christiania 1908, finner en tabeller over prisene på en rekke varer i løpet av disse 50 år. Hvis en sammenlikner Dampkjøkkenets priser med andre prisoppgaver fra samme tid, må en imidlertid merke seg følgende (se meldingen side 169): «Dampkjøkkenet er en stor kjøber og kan derfor skaffe sig varene til priser, der ligger adskilligt under de almindelige detaljnoteringer. Hvis man trak op linjerne efter detaljpriserne, er det sandsynligt, at de ikke vilde falde helt parallele med vor grafiske fremstilling, om de end selvfølgelig i store træk vilde falde sammen. Detaljhandelens priser paa-virkes jo, som bekjendt, at saamange faktorer, der ligger udenfor selve vareværdien, f. eks. at kjøbmændene nu i saa stor udstrækning maa bringe varene rundt til kunderne, at kravene til lokalernes udstyr, emballage m. v. er stegne, af husleiens og afgifternes stigning, af den indbyrdes konkurrence, af kreditgivningen m. v. Vor prisindex er uafhængig af disse indflydelser. Den gjengiver varernes skiftende værdi under bibehold af uforandrede afsætningsvilkår.»

For kjøtt, brød og poteter finner en følgende oversikt over prisene i tiden 1858—1907:

Tabell e₁.

År	Kjøtt (øre pr. kg)	Brød (øre pr. kg)	Poteter (øre pr. 100 kg)	År	Kjøtt (øre pr. kg)	Brød (øre pr. kg)	Poteter (øre pr. 100 kg)
1858	} 55	—	410	1883	76	19	690
1859				1884	71	19	495
1860	50	} 19	503	1885	67	18	473
1861	53		587	1886	65	18	418
1862	60		567	1887	59	18	393
1863	58		447	1888	64	17	457
1864	54	} 20	493	1889	67	15	432
1865	47		363	1890	76	16	446
1866	57		410	1891	73	20	616
1867	61		659	1892	73	19	606
1868	62	} 19	660	1893	66	17	401
1869	67		610	1894	70	16	377
1870	67		500	1895	67	13	439
1871	62		453	1896	61	12	451
1872	66	} —	470	1897	67	12	388
1873	71		697	1898	77	16	472
1874	71	—	720	1899	76	17	477
1875	83	21	650	1900	79	17	439
1876	87	—	587	1901	83	17	423
1877	93	—	610	1902	81	17	422
1878	79	—	514	1903	85	17	383
1879	67	—	420	1904	80	16	459
1880	65	21	626	1905	85	14	402
1881	66	21	536	1906	90	14	338
1882	76	18	532	1907	91	19	522

Det som her kalles kjøtt er sannsynligvis kukjøtt. En finner ingen direkte opplysninger om dette, men i 50-årsmeldingen (side 164) blir «kjøtt» nevnt i motsetning til «andre slagteriprodukter» som blir spesifisert som oksekjøtt, sauekjøtt, kalvekjøtt, flesk, rendyrkjøtt o.s.v.

For en rekke andre varer har en prisnoteringer for årene 1880—1907. I tabell f₁ setter en hit en del av disse. (Alle priser oppgitt i øre.)

Tabell f₁.

Vareslag	Enhet	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889
Oksekjøtt	Kg	—	—	—	—	—	—	61	55	61	64
Sauekjøtt	»	—	—	—	—	—	—	55	56	61	63
Kalvekjøtt	»	—	—	—	—	—	—	—	67	69	69
Flesk	»	89	83	107	95	77	73	74	72	71	73
Klippfisk	»	27	37	43	46	44	40	36	35	38	50
Melk	Liter	15	15	16	15	15	14	14	12	12	11
Fløte	»	—	—	—	—	—	—	81	80	80	61
Smør	Kg	185	183	174	168	173	165	150	153	165	169
Grønne erter	100 kg	—	2260	2260	2006	2333	2097	2037	1777	1946	2473
Farin	»	8600	8500	7930	7790	7535	6930	6888	6800	7309	7697
Crushed sukker	»	—	—	9686	9400	8160	8021	7547	7548	7795	8963
Rugmel	»	—	—	—	—	—	—	—	2051	1652	2000
Hvetemel	»	—	—	—	—	—	—	2135	2239	1902	2203
Potetmel	»	—	—	—	—	—	—	2411	2298	1947	2880

Vareslag	Enhet	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
Oksekjøtt	Kg	75	71	71	63	70	64	58	63	72	70
Sauekjøtt	»	76	65	67	59	65	61	60	68	78	71
Kalvekjøtt	»	80	66	93	85	99	70	74	81	89	83
Flesk	»	75	80	85	88	87	65	62	80	89	82
Klippfisk	»	42	43	42	41	41	35	34	39	48	51
Melk	Liter	12	12	11	11	11	11	11	11	11	12
Fløte	»	58	55	55	55	55	55	55	55	57	60
Smør	Kg	160	166	171	162	162	154	151	149	164	173
Grønne erter	100 kg	2496	2688	2712	2367	2065	1872	1722	1798	1822	1847
Farin	»	6909	6410	5530	5133	4907	4377	4509	4270	4412	4507
Crushed sukker	»	7350	6382	5548	6166	5222	4745	4933	4644	4547	4585
Rugmel	»	1970	1965	2473	1928	1854	1521	1358	1369	1540	1650
Hvetemel	»	2167	2550	2110	1842	2013	1821	1904	2360	2605	2239
Potetmel	»	2379	2944	3419	2563	2362	2329	2329	2378	2906	3045

Vareslag	Enhet	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907
Oksekjøtt	Kg	73	81	78	84	80	85	89	90
Sauekjøtt	»	75	84	80	79	78	84	89	89
Kalvekjøtt	»	90	93	87	93	85	93	97	101
Flesk	»	95	100	97	91	87	96	101	91
Klippfisk	»	51	53	55	54	48	50	53	54
Melk	Liter	12	13	13	13	13	13	13	13
Fløte	»	60	60	60	60	60	60	60	60
Smør	Kg	173	176	178	175	165	185	185	182
Grønne erter	100 kg	2275	2105	2444	2402	2393	2071	2515	2394
Farin	»	4586	4435	4092	4162	4351	4921	5227	5394
Crushed sukker	»	4670	4693	4229	4456	4437	5195	5494	5639
Rugmel	»	1537	1503	1507	1490	1465	1513	1539	1815
Hvetemel	»	2159	2150	2119	2120	2372	2299	2244	2297
Potetmel	»	3001	2792	2757	2840	3075	3221	3062	3115

Pristabellene bygger på utdrag av Dampkjøkkenets lagerbøker så langt disse går tilbake (1886/87). For tidligere år er disse bøkene ødelagt, og en har da vært nødt til å bruke de mindre fullstendige oppgavene som finnes i årsmeldingene. Pristabellen for «kjøtt» er for hele tiden utarbeidd etter årsmeldingene.

I 50-årmeldingen vil en også finne prisnoteringer for flere andre varer, som en imidlertid ikke har tatt med her. Det gjelder f. eks. helegryn, gule erter, svsker, rosiner, sago, flere slags krydderier, grønnsaker og bær o.s.v. (Se «Christiania Dampkjøkken i femti aar», side 170—172.)

En gir videre i tabell g₁ en oversikt over Einar Ruuds engrosprisindeks for importvarer for årene 1880—1910 (basis 1891—1900 = 100).

Tabell g₁.

År	Animalske levnetsmidler og poteter	Korn og mel	Kolonial- varer	Manufaktur- varer	Jern og metaller, kull, koks, petroleum og lær	General- indeks
1880 . .	107	144	138	139	135	133
1881 . .	115	149	136	139	116	131
1882 . .	129	133	124	129	110	125
1883 . .	124	130	121	125	107	121
1884 . .	115	117	111	122	99	113
1885 . .	105	115	105	116	99	108
1886 . .	95	108	102	114	98	103
1887 . .	97	95	108	112	100	102
1888 . .	99	98	106	113	101	103
1889 . .	98	106	113	112	105	107
1890 . .	97	108	112	111	111	108
1891 . .	101	131	110	105	105	110
1892 . .	103	120	111	102	98	107
1893 . .	108	100	118	102	94	104
1894 . .	101	83	105	98	90	95
1895 . .	96	84	99	99	92	94
1896 . .	92	87	97	98	91	93
1897 . .	92	92	89	96	90	92
1898 . .	100	101	89	93	98	96
1899 . .	100	103	89	96	112	100
1900 . .	105	100	91	110	130	107
1901 . .	105	98	87	105	110	101
1902 . .	110	102	81	105	103	100
1903 . .	105	98	83	112	101	100
1904 . .	103	100	88	116	100	101
1905 . .	105	101	92	118	104	104
1906 . .	109	104	85	127	116	108
1907 . .	114	123	86	134	119	115
1908 . .	116	123	88	125	103	111
1909 . .	119	118	90	125	102	111
1910 . .	122	104	98	134	106	113

Tabell 2 (side II) viser de absolutte tall for leveomkostningene for arbeider- og funksjonærbudsjettene, og de to indeksrekkene med henholdsvis 1914 og 1938 som basis = 100. For arbeiderbudsjettet omfatter tabellen årene 1890—1940, for funksjonærbudsjettet årene 1901, 1904, 1908 og 1912—1940. For tiden 1932 til juni 1940 gir en dessuten hvert år særskilte tall for hver av månedene mars, juni, september og desember, d.v.s. de måneder en foretar fullstendig berekning.

I tabellene 3, 4 og 5 (side IV, VI og VIII) har en satt opp de bereknede årlige leveomkostninger i årene 1901—1940 for en arbeiderfamilie, fordelt på de ulike utgiftsposter som budsjettet omfatter. For nærmere å vise utviklingen etter utbruddet av den nåværende krig, viser en i nedenstående tabell h₁ de absolutte tall i kroner for utgiftene til de ulike hovedgrupper som arbeiderbudsjettet omfatter, bereknet pr. 15. i hver måned fra august 1939 til august 1941.

I samband med dette viser en også til nedenstående tabell i₁, som viser den prosentvise stigning i utgiftene til de ulike hovedgrupper som arbeiderbudsjettet omfatter, når utgiftssummene den 15. i hver måned fra 15. august 1939 sammenliknes med utgiftene den 15. august 1941.

En ser at stigningen i løpet av de to årene som sammenlikningen gjelder har vært størst for lys og brensel, hvor prisene 15. august 1941 lå over dobbelt så høyt som 15. august 1939. Matvareprisene var i gjennomsnitt steget med vel 50 prosent. Når det gjelder de andre utgiftsgruppene, bruker en 15. september 1939 som det første tidspunkt for sammenlikningen. I tiden fra da til 15. august 1941 var beklædningsposten steget med 40,9 prosent, skatter med 14,3 prosent og diverseposten med 20 prosent. Husleie er den eneste utgiftspost som ikke viser noen stigning i det tidsrommet en ser på her.

Fra måned til måned har stigningen stort sett vært noenlunde jevn, men en merker seg enkelte sterke sprang. Mest iøynefallende er stigningen i utgiftene til lys og brensel fra september til oktober 1939, og i månedene januar—mars 1940. Fra mars til april 1940 hadde en også en ganske stor prisstigning på matvarer. I august-september 1940 fant det sted en sterk stigning i alle utgiftsgrupper, i hovedsaka en følge av den økte omsetningsavgift.

Tabell 6 (side IX) gir indekstall for leveomkostningene for en arbeiderfamilie for årene 1890—1940, med delindekser for hovedgruppene «Matvarer», «Lys og brensel», «Bekledning», «Husleie», «Skatter» og «Diverse». Generalindeksen er ført opp både med basis 1914 og basis 1938. For 1935—1937 gir en hvert år særskilte tall for hver av månedene mars, juni, september og desember, og for tiden 1938 til august 1941 blir det hvert år gitt særskilte tall for alle årets måneder.

Med omsyn til berekningsgrunnlaget for årene 1890—1900 heter det i en utgreiing fra Kristiania kommunale statistiske kontor:

«Matvareposten samt lys og brændsel er beregnet dels efter priserne paa Kristiania torv og dels (for importvarernes vedkommende) efter de gjennomsnitspriser som findes angit i handelsstatistikken. Herunder er altsaa forutsat at detaljpriserne i det store og hele har fulgt engrosprisernes bevægelse.

«Beklædningsposten er utelukkende beregnet efter priserne paa importvarer efter handelsstatistikken.

«Husleiens bevægelse er tilnærmelsesvis beregnet efter brandtaksten i gennemsnit pr. leilighet hvert aar. Resultatet herav stemmer bra med de forskjellige uttalelser om husleiestigningen i 90-aarene.

«Skatteposten er beregnet paa vanlig maate efter de den gang gjældende skatteprocenter m. v.

«Diverse har man latt bevæge sig i samme forhold som de øvrige poster tilsammen.»

Når det gjelder tiden fra 1900 til kontoret i 1920 begynte å samle inn regelmessige oppgaver over beklædningspriser, husleie osv., så har de ulike indekspostene vært bereknet på grunnlag av følgende opplysninger:

For matvarer, lys og brensel ble det hentet inn priser siste lørdag i hver måned fra detaljkjøpmenn i forskjellige bydeler.

Prisene på beklædning fikk en for 1914 fastslått på grunnlag av en prisundersøkelse dette året. For tidligere år prøvde en å finne prisbevegelsen gjennom henvendelser til et større antall representative manufakturforretninger, skreddere, skotøyforretninger og skomakere, og på grunnlag av de opplysningene en slik samlet inn, bereknet en skjønsmessige gjennomsnittspriser for hvert år. Etter 1914 fikk en fra en rekke kjøpmenn hvert år oppgaver over den antatte prosentvise prisstigningen fra år til år, og disse prosentsetsatsene la en deretter til grunn for berekningen.

Husleia ble delvis bereknet på grunnlag av de opplysningene som ble innhentet i samband med statens og kommunenes folketellinger i enkelte år. For de årene da det ikke var folketellinger, måtte en imidlertid nytte skjønsmessige berekninger.

Skatten ble bereknet etter oppgaver fra likningskontoret.

Med omsyn til diverseposten, så brukte en den samme framgangsmåten som tidligere; idet en gikk ut fra at den prosentvise forandringen i utgiftene til denne budsjettposten ville svare til gjennomsnittsförändringen for de andre utgiftsgruppene.

Det kan her være av stor interesse å foreta en sammenlikning mellom leveomkostningsindeksen for arbeiderbudsjettet og de tilsvarende tallene fra Statistisk Sentralbyrås leveomkostningsindeks. En gir derfor i tabell k₁ nedenfor Sentralbyråets indekstall for de samlede leveomkostninger og de enkelte grupper i årene 1914—1940 (1938 = 100).

Tabell k₁.

År	I alt	Mat- varer	Drikke- varer og tobakk ¹⁾	Kull, koks, ved og petro- leum	Gass og elektri- sitet ²⁾	Bekled- ning ³⁾	Husleie	Andre utgifter
Juli 1914	58,4							
Mars 1915	67,2							
» 1916	80,6	87,6	—	85,4	—	91,0	60,8	66,9
» 1917	99,9	111,4	—	115,8	—	118,8	62,0	82,7
» 1918	140,2	154,0	—	257,9	—	169,0	62,6	112,2
» 1919	150,1	169,2	—	166,7	—	204,8	66,6	127,0
Gjennomsnitt 1920	175,2	194,2	—	284,1	177,5	208,0	85,8	135,8
—»— 1921	161,8	179,5	—	202,8	187,5	186,4	92,2	140,7
—»— 1922	134,9	140,6	—	142,0	161,4	156,7	96,1	127,5
—»— 1923	127,8	132,1	—	131,6	146,1	143,0	98,4	121,6
—»— 1924	139,6	152,2	—	147,8	142,3	149,2	100,1	124,5
—»— 1925	141,9	155,8	—	128,4	140,0	156,0	101,8	128,4
—»— 1926	120,8	119,9	—	114,8	137,0	128,8	101,8	122,0
—»— 1927	108,6	105,8	—	98,0	137,0	109,0	103,0	115,2
—»— 1928 ⁴⁾	104,6	102,8	—	84,4	132,4	104,6	101,8	109,7
—»— 1928 ⁵⁾	101,8	102,5	95,1	88,4	108,5	102,0	102,0	97,9
—»— 1929	96,8	96,1	91,8	84,6	106,5	98,6	100,0	96,5
—»— 1930	94,1	92,8	90,5	81,4	104,5	94,8	99,1	96,2
—»— 1931	89,1	84,9	91,1	77,2	103,4	88,9	98,5	93,7
—»— 1932	87,2	81,5	92,7	75,7	102,4	89,0	98,0	92,5
—»— 1933	86,0	79,4	94,5	72,7	102,0	88,8	97,1	92,5
—»— 1934	86,2	80,2	95,0	71,8	101,8	89,1	95,2	92,6
—»— 1935	88,1	84,1	95,4	73,0	101,2	89,2	94,5	92,8
—»— 1936	90,4	87,5	97,0	78,4	100,6	90,5	95,5	93,6
—»— 1937	96,8	96,1	97,8	95,6	100,2	97,8	97,8	97,2
—»— 1938	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
—»— 1939	101,8	101,7	101,5	98,0	99,8	100,8	101,6	100,9
—»— 1940	118,2							

1) Tatt med blant «Andre utgifter» i den gamle berekningen.

2) Tatt med blant «Andre utgifter» før 1920.

3) Før 1920 bygd bare på Oslo-oppgaver.

4) Etter det gamle berekningsgrunnlaget.

5) Etter det nye berekningsgrunnlaget.

Av særlig stor betydning er det å se på utviklingen av de to indekser etter krigsutbruddet høsten 1939. I tabellene l₁ og m₁ gir en derfor en mer detaljert oversikt over de månedlige indekstall for de to indeksene i tiden august 1939 til august 1941.

Tabell l₁. Leveomkostningsindeks for en arbeiderfamilie i Oslo.

Indekstall 1938 = 100.

År og måned	Total uten skatt	Mat-varer	Lys og brensel	Mat-varer, lys og brensel	Skatter	Bekledning	Husleie	Diverse	Total med skatt
<i>1939:</i>									
August	(100,0)	97,7	96,7	97,6	—	—	—	—	(100,8)
September	101,7	100,7	97,6	100,8	122,4	100,6	103,9	102,9	102,8
Oktober	(103,6)	102,9	116,2	104,6	—	—	—	—	(104,1)
November	(104,7)	105,6	116,4	107,0	—	—	—	—	(105,2)
Desember	106,7	107,0	118,7	108,5	122,4	107,3	103,9	105,2	107,1
<i>1940:</i>									
Januar	(106,7)	106,6	120,4	108,4	—	—	—	—	(107,1)
Februar	(109,2)	110,9	134,8	114,0	—	—	—	—	(109,6)
Mars	114,0	114,4	153,0	119,3	122,4	117,9	103,9	110,4	114,8
April	(116,7)	121,3	153,3	125,4	—	—	—	—	(116,9)
Mai	(117,8)	123,9	153,2	127,7	—	—	—	—	(117,9)
Juni	117,8	121,4	157,9	126,0	122,4	120,9	103,9	120,0	117,9
Juli	(118,6)	123,2	159,5	127,8	—	—	—	—	(118,7)
August	(117,6)	120,7	160,3	125,8	—	—	—	—	(117,8)
September	123,7	127,9	173,0	133,7	139,9	136,0	103,9	114,2	124,2
Oktober	(125,7)	131,7	181,9	138,1	—	—	—	—	(126,1)
November	(126,4)	133,6	182,2	139,8	—	—	—	—	(126,8)
Desember	129,0	135,3	182,2	141,3	139,9	138,8	103,9	121,8	129,3
<i>1941:</i>									
Januar	(129,0)	135,1	182,9	141,2	—	—	—	—	(129,8)
Februar	(130,3)	138,5	182,9	144,2	—	—	—	—	(130,6)
Mars	132,4	141,9	189,9	148,0	139,9	141,4	103,9	121,9	132,6
April	(132,6)	142,4	189,9	148,5	—	—	—	—	(132,8)
Mai	(133,0)	143,4	189,9	149,3	—	—	—	—	(133,2)
Juni	134,4	145,1	196,5	151,7	139,9	141,7	103,9	123,5	134,6
Juli	(135,2)	147,2	196,5	153,5	—	—	—	—	(135,3)
August	(135,2)	147,2	196,5	153,5	—	—	—	—	(135,4)

Tabell m₁. Statistisk Sentralbyrå's leveomkostningsindeks.

Indekstall 1938 = 100.

År og måned	Total uten skatt	Mat-varer	Drikke-varer og tobakk	Kull, koks, ved og petroleum	Gass og elektrisitet	Bekledning	Husleie	Andre utgifter
<i>1939:</i>								
August	100,8	100,9	—	92,2	—	—	—	—
September	101,3	101,8	101,0	93,4	99,6	100,8	102,6	100,6
Oktober	102,9	104,2	—	109,1	—	—	—	—
November	104,9	108,1	—	114,2	—	—	—	—
Desember	106,8	109,2	103,2	117,9	99,6	106,9	102,6	102,8
<i>1940:</i>								
Januar	106,9	109,1	—	124,0	—	—	—	—
Februar	109,0	112,6	—	138,9	—	—	—	—
Mars	113,6	116,7	110,5	154,5	99,6	115,6	102,6	107,2
April	114,3	117,7	—	161,7	—	—	—	—
Mai	115,3	119,8	—	163,2	—	—	—	—
Juni	115,5	119,2	113,6	165,0	99,6	118,1	101,8	107,7
Juli	116,4	120,6	—	171,2	—	—	—	—
August	116,8	121,3	—	174,9	—	—	—	—
September	125,7	130,3	126,4	196,0	100,8	135,2	101,8	114,8
Oktober	126,6	131,7	—	202,1	—	—	—	—
November	127,4	133,3	—	203,1	—	—	—	—
Desember	130,5	135,4	127,1	203,5	100,8	146,4	101,8	118,1
<i>1941:</i>								
Januar	131,9	137,1	127,1	205,2	101,2	148,2	101,8	119,8
Februar	133,7	139,9	127,1	207,6	101,2	150,5	101,8	120,7
Mars	135,0	143,7	127,1	211,1	101,2	152,8	94,2	121,0
April	135,8	144,9	127,1	213,6	101,2	153,6	94,2	121,5
Mai	136,9	146,3	127,1	214,0	—	155,9	—	122,1
Juni	138,9	147,6	127,1	241,6	—	158,8	—	123,3
Juli	139,5	148,0	128,9	247,9	—	159,5	—	123,7
August	—	—	—	—	—	—	—	—

En vil her legge merke til at Oslo-indeksen (total uten skatt) og Sentralbyråets indeks i november og desember 1939 praktisk talt hadde samme høyde. Denne parallelliteten holdt seg også i de tre første månedene av 1940, men i månedene april—august 1940 steg Sentralbyråets indeks svakere enn Oslo-indeksen. Sentralbyrået hadde da ikke forbindelse med alle de byene som prisberegningen omfatter, og det er mulig at dette er grunnen til ulikheten i bevegelsen. Fra september 1940 var oppgavene igjen fullstendige, og Sentralbyråets indeks viste sterkere stigning. Ved utgangen av 1940 viste Sentralbyråets indeks en stigning i leveomkostningene på 29,5 prosent fra august 1939, mens Oslo-indeksen i det samme tidsrom var steget 29,0 prosent uten skatt og 28,9 prosent med skatt. Fra januar 1941 har imidlertid Sentralbyråets indeks steget sterkere enn Oslo-indeksen.

Som nevnt før samler Sentralbyrået inn prisoppgaver fra 31 byer, og prisene f. eks. fra Kongsberg veier likt med Oslo-prisene. En del av ulikheten i bevegelsen kan nok komme av dette. Viktigere er imidlertid at de to budsjettenes opererer med ulike vektmengder av samme varesorter. Som eksempel kan en nevne at Oslo-indeksen regner med bare 17,4 kg fersk og saltet fisk av ymse slag, mens det tilsvarende tallet for Sentralbyråets indeks er 108,76 kg.

Nå har imidlertid prisen på fiskevarer for alle byer under ett steget relativt mer enn kjøttprisene i tiden fra 9. april 1941. I en redegjøring fra Prisdirektoratet (Aftenposten 15. oktober 1941) heter det bl. a.: «Fiskernes gjennomsnittspris for skrei ved årets fiskerier var med 26 øre pr. kg. dobbelt så stor som i 1939, for storsild var gjennomsnittsprisen 24 kr. mot 4,60 kr. pr. hl., for makrellen betyr årets gjennomsnittspris 61,2 øre en tredobling. Denne opgang er vesentlig større enn for matvarer ellers. I leveomkostningsberegningen er fiskeprisene steget med 91,6 pct. siden 15. august 1939 mot en stigning av 47,6 pct. for matvarer ialt.» Denne stigningen i fiskeprisene vil slå sterkere ut i Sentralbyråets indeks enn i Oslo-indeksen, på grunn av den relativt større vekt Sentralbyrået har gitt fisk og fiskevarer i budsjetten.

Av stor betydning er videre det forhold at flere av de byene Sentralbyrået får sine prisoppgaver fra har vært utsatt for krigsoperasjoner; derved er alle varelager «reausert», og de nye varene som selges har et høyere prislage.

Det er også sannsynlig at Oslo gjennomgående har forholdsvis større lager, særlig da av skotøy og bekledningsvarer enn de fleste andre byene. Oslo-kjøpmennene har derfor ikke høve til å sette opp prisene så fort som i andre byer.

Videre vil en peke på at bekledningsposten — som har steget sterkt — relativt veier mer i Sentralbyråets forbruksbudsjett enn i det som brukes ved beregningen av Oslo-indeksen. En vil ellers legge merke til at bekledningsposten i Sentralbyråets budsjett har steget sterkere enn den samme posten i Oslo-budsjettet. Det er igjen de ødelagte lagrene i småbyer og ulikheten i varekvaliteten som har skylden.

Til slutt nevner en at Sentralbyrået foretar fullstendig berekning for alle utgiftsgrupper hver måned, mens det blir gjort bare for månedene mars, juni, september og desember for Oslo-budsjettet. En riktig sammenlikning får en derfor bare for de nevnte månedene.

Tabell 7 (side XI) viser de tilsvarende tall som tabell 6 for funksjonærbudsjettets vedkommende for årene 1913—1940. For 1938 til juni 1941 gir en her hvert år særskilte tall for månedene mars, juni, september og desember.

I tabell 8 (side XII) får en gjennomsnittsprisene i småsalg på en rekke viktige matvarer og brensel for årene 1901—1940.

En ser at prisene beveger seg uten større forandringer i årene 1901—1906. For 1907 viser tallene en del stigning, og i de siste årene før krigen stiger prisene jevnt fra år til år. I krigsårene fra 1914 er prisstigningen meget sterk. For en rekke varer kulminerer stigningen i 1919, for andre først i 1920. Prisene faller så i 1921 og 1922 og for mange varer også i 1923. I 1924 er det igjen sterk stigning, som fortsetter i 1925 for en rekke varer. I 1926 er imidlertid omslaget kommet; indekstallet for matvarer går ned med hele 68 poeng fra året før (sml.

tabell 6). Denne nedgangen fortsetter i årene framover, for de fleste varer helt til 1933. Fra og med 1934 har det igjen vært stigning, som har vært særlig sterk etter krigsutbruddet høsten 1939.

For nærmere å sammenlikne prisvariasjonene under forrige verdenskrig med pristilhøva etter utbruddet av den nåværende krig, gir en i tabell 9 (side XVI) prisene på en rekke viktigere matvarer og brensel særskilt for hver måned i årene 1914—1918, mens tabellene 10, 11 og 12 (side XXII, XXIV og XXVI) gir de tilsvarende priser for hver måned i tiden januar 1939 til august 1941.

Til slutt setter en hit en tabell som jamfører leveomkostningsindeksene i en rekke land med hverandre i tiden etter krigsutbruddet høsten 1939.

Tabell n₁.

	Norge (Statistisk Sentralbyrå) 1. juli 1914 = 100	Sverige (Social- styrelsen) 1. juli 1914 = 100	Danmark (Statistiske Departement) Juli 1914 = 100	Finnland (Byrå för social forskning) Januar/juli 1914 = 100	Stor- britannien (Ministry of Labour) Juli 1914 = 100	Tyskland (Stat. Reichsamt) 1913/14 = 100
<i>1939:</i>						
Juli	173	169	183	108,8	155	126,9
Oktober	176	171	190	114,4	169	126,3
<i>1940:</i>						
Januar	183	178	203	120,4	177	127,0
April	196	186	222	129,4	180	129,4
Juli	199	193	233	132,1	185	132,7
Oktober	217	197	248	138,8	192	130,2
<i>1941:</i>						
Januar	226	204	259	144,9	194	131,5
April	233	219	263	151,2	209	132,4
Juli	239	219	275	154,2	—	136,1

XIII. Norges stilling under krigen 1914—1918.¹⁾

a) Økonomiske tilhøve.

De stigende priser er et alvorlig problem for den norske befolkning i dag, særlig når en ser prisstigningen i sammenheng med knappheten på mange varer, en vareknapphet som for enkelte varer er aksellererende. Og spørsmålet om rådgjerder på dette område, for best mulig å ta vare på folkehelsen i en vanskelig tid, står i forgrunnen blant folk. Det gjelder ikke minst de mindre bemidlede i samfunnet, i første rekke flertallet av lønsmottakerne, fiskerbefolkningen og store deler av middelstanden, nemlig de deler som i og med de faste inntekter har en gitt levestandard, folk som ikke har høve til noen ekstrasfortjeneste som kunne eliminere den prisstigning som har funnet sted i løpet av krigen.

Det dreier seg her i hovedsaka om tre sentrale problemer som fra samfunnsmessig synspunkt krever sin løsning: 1. Lønnsspørsmålet. 2. Prisregulering og priskontroll. 3. De sosiale dyrtidstiltak og forsyningsspørsmålene.

En har i tidligere nr. av Statistisk Månedsskrift gjort rede for ett av disse aktuelle dyrtidstiltak, nemlig spørsmålet om husleiestønad til barnerike familier; og i samband med det har en også antydnet innføringen av en spesiell brenselstønad under de nåværende ekstraordinære tilhøve. Her skal en gjøre rede for hvordan dyrtidsspørsmålene i sin helhet lå an under forrige verdenskrig, og gi en del konkrete opplysninger om hvordan disse livsviktige spørsmålene ble løst eller forsøkt løst i perioden 1914—1918. En skal dernest på bakgrunn av en oversikt over forskyvningene i prisnivået i Norge i perioden etter utbruddet av den annen verdenskrig (1939—1941) gjøre rede for de forordninger landets myndigheter under nåværende krig har gitt i forsyningsspørsmålene, prisreguleringsspørsmålene og andre aktuelle dyrtidsspørsmål.

En vesentlig forskjell mellom krigssituasjonen 1914—18 og nå er at Norge var nøytral under verdenskrigen 1914—1918. Påkjennningene var derfor mindre, særlig i økonomisk henseende. Og til dette kommer det faktum at Norge hørte til de land som hadde høve til å berike seg på krigen og den høykonjunktur som krigen skapte.

Virkningen av krigskonjunktura 1914—1918 viste seg sterkest i skipsfarten. Den norske handelsflåtes verdi var i 1914 bereknet til omlag 400 mill. kroner, i 1916

¹⁾ Framstillingen i dette og de følgende kapitler bygger i hovedsaka på offisiell statistikk og på artikler i ulike fagforeningstidsskrifter, f. eks. «Kjøttindustriarbeideren» september 1941, «Treindustriarbeideren» oktober, november, desember 1939 osv.

til 2300 mill. De opptjente bruttofrakter utgjorde i 1914: 211 mill. kroner, i 1915: 474 mill., i 1916: 1062 mill., i 1917: 1107 mill., i 1918: 905 mill., mens tallene for de første etterkrigsår var 1032 mill., i 1919 og 1280 mill. kroner i 1920. Inntektene av skipsfarten muliggjorde store innkjøp av varer fra utlandet.

Perioden 1914—1920 i Norge kjennetegnes ved et voldsomt øket tempo i landets industrielle utvikling. Dette henger sammen med høykonjunkturen i samband med krigsleveransene. Norsk industri fikk som følge av krigen mellom stormaktene midlertidig en monopolstilling. Høykonjunkturen og de høye «monopolpriser» på de fleste varer førte til svære kapitalplaseringer, med nyanlegg og store utvidelser på alle områder. Industrierarbeidernes antall vokste under disse tilhøva i betraktelig grad. Samtidig og på denne bakgrunn får en i krigsårene matknapphet og rasjoneringen som fulgte av det, en påtakelig ågring med levnetsmidler og en ikke mindre påtakelig dyrtid. Dyrtiden skapte etterhånden en betydelig uro i befolkningen; framfor alt gjaldt det den store dyrtidsbevegelsen i 1917, som foruten arbeidere og de dårlig stilte stats-tjenestemenn også omfattet brede lag av middelstanden.

Den umiddelbare virkning av krigen i 1914 var at det inntrådte en betraktelig arbeidsløys, i hovedsaka på grunn av kullmangel og betalingsvansker i de første ukene etter krigsutbruddet. En sterkt medvirkende årsak til disse vanskene var at Norge var helt uforberedt på krigen. Ifølge Norsk Arbeidsgiverforenings oppgaver, som i alt omfattet litt over 60 000 arbeidere, sank beskjeftigelsesgraden i fabrikkindustrien fra 1. til 29. august 1914 med 14 prosent. Fagorganisasjonens oppgaver går ut på at av 69 531 organiserte arbeidere var 10,3 prosent helt arbeidsledige. Til dette kom 17,6 prosent som arbeidet på innskrenket tid, det vil si at ca. 28 prosent av de fagorganiserte arbeidere var rammet av bedriftsinnskrenkningene. Denne krise på arbeidsmarkedet var imidlertid meget kortvarig. Etter noen måneders forløp ble den avløst av en voksende og langvarig høykonjunktur, som ikke bare oppsøgte de tidligere industriarbeidere, men som også førte til at nye lag — vesentlig fra landsbygda — ble trukket inn i den industrielle produksjonsprosessen.¹⁾

Den høykonjunktur som satte inn i Norge i 1915, og som varte til 1919—20, var i utpreget grad en krigskonjunktur. Den hadde hovedsakelig sin grunn i de to krigførende parters krigsbehov for varer fra Norge: tonnasje, kjemiske produkter og bergverksprodukter, leveranser til ammunisjonstabrikkene, hermetikk til hærforsyningen m. v. Derfor førte verdenskrigen 1914—1918 til en ennå mer ujamn utvikling av de forskjellige industri- og næringsgrener enn tilfellet hadde vært i førkrigstiden. Framfor alt var denne perioden en blomstringstid for den norske fraktfart, den elektrokjemiske industri og hermetikkindustrien. I hermetikkindustriens sentrum, Stavanger, fantes det f. eks. da krigskonjunkturen kulminerte ikke mindre enn 78 hermetikkfabrikker, og de fleste av dem var «barn av krigen». Et slående eksempel på betydningen av de norske krigsleveranser er den kjensgjerning at 58 prosent av entente-maktens behov for salpeter ble dekket av norsk produksjon. Men det var samtidig ikke ubetydelige krigsleveranser til Tyskland. «Vi får allerede,» skriver Johan Vogt i sin bok «Mens våpnene hviler», «et inntrykk av Norges betydning for den tyske krigsførsel når vi undersøger verdibeløpet for den totale eksport til Tyskland. I det siste år før verdenskrigen, i 1913, hadde den norske eksport utgjort et verdibeløp på 67 mill. kroner. I året 1915 var verdibeløpet steget til ikke mindre enn 181 mill. kroner. Det hadde i denne tid også funnet sted en del prisstigning, men denne var ennå ikke særlig stor. Vi kan anslå at selve varemengden som sendtes til Tyskland blev øket til omtrent det dobbelte i krigens første år.»

I hovedsaka var Norge dengang i en slik situasjon, at krigsleveransene i de kvanta og kvoter som ble fastsatt ved forhandlinger med statsmaktene, ble stilt som vilkår for eller dannet en nødvendig forutsetning for levering av kull, industriprodukter og levnetsmidler til Norge. Under disse tilhøve, og stimulert av den stadig voksende krigskonjunkturgevinsten, utvikler den norske industri seg til et verksted for de krigførende makter. Jo lenger krigen varte, desto større gevinst for de norske krigsleverandørene.

En skal her nevne en del tall som viser krigskonjunkturen og de norske næringsdrivendes krigsgevinst. (En gjengir tallene i denne sammenheng som en nødvendig bakgrunn for vurderingen av leveomkostningenes stigning og de sosiale dyrtidstiltak.)

Antallet av private aksjebanker, som i stor utstrekning beskjeftiget seg med jobbing og krigsspekulasjon, steg fra 166 i 1913 til 195 i 1919. Deres utlån på kassakreditt steg i det samme tidsrom fra 323,8 mill. til 2 744,2 mill. kroner. Aksjeindeksene under krigen viste en sterk stigende kurve, som kulminerte på forskjellige tidspunkter i de forskjellige næringsgrener. Etter de oppgaver som blir gitt av professor Wilhelm Keilhau i hans bok «Norge og verdenskrigen» kulminerte hvalfangstaksjene i august—september 1916 på indekstallet 441,7, bankaksjene i oktober 1917 på 126,2, industriaksjene i mars 1918 på 193,5, skipsaksjene i mai 1918 på 581,5 og forsikringsaksjene i september 1918 på 112,6. Totalindeksen for aksjer kulminerte i mai 1918 på 305,3. (Jfr. statistiske tabeller hos Keilhau: «Norge og verdenskrigen».)

Når det gjelder de skipsaksjeselskaper som ligger til grunn for utarbeidingen av den indeksen som er nevnt her, utgjorde det utbetalte utbytte i prosenter av den kapital som til enhver tid faktisk var anbrakt i selskapene gjennomsnittlig 18,1 prosent for 1914, 22,9 prosent for 1915, 48,3 prosent for 1916, 37,5 prosent for 1917 og 41,7 prosent for 1918. Det er videre verd å legge merke til at den veldige profitt som aksjeeierne

1) Jfr. utviklingen fra 9. april 1940.

i skipsfarten høstet under verdenskrigen var basert på et synkende antall skip i fraktfart i utenriksfarten.

Utførselsverdien for tømmer og trevarer steg fra 31,1 mill. kroner i 1914 til 67,7 mill. kroner i 1918, for mekanisk og kjemisk tremasse fra 49,5 til 132,7 mill. kroner, for kjemiske industriprodukter fra 43,5 til 101,1 mill. kroner. I metallindustrien varierte det gjennomsnittlige utbytte mellom 8,8 prosent i 1914 og 13,9 prosent i 1917. I nærings- og nytelsesmiddelindustrien var utbyttet i 1917 gjennomsnittlig 16,4 prosent, men i hermetikkindustrien tatt for seg var det langt større. Svovel- og kobbergruvene hadde særlig i 1915 en høykonjunktur med en samlet produksjon på 530 000 tonn, derav over 210 000 tonn til Tyskland. Prisene steg hurtig, særlig på grunn av den tyske etter-spørsel for krigsøyemed.

Når det gjelder lønnsnivået i krigsårene 1914—1918, var lønnsstigningen ifølge den offisielle statistikk sterkere i jord- og skogbruket enn i industrien:

Tabell 01.

	Jord- og skogbruk	Industri
Gjennomsnitt 1914	100	100
—»— 1915	108	112
—»— 1916	148	125
—»— 1917	213	170
—»— 1918	288	253

Til denne statistikk bemerker Keilhau: «Forklaringen må søkes i organisasjonsmessige maktforhold. Industriarbeiderne hadde ved krigsutbruddet tilkjempet sig et høiere lønnsnivå enn arbeiderne i jord- og skogbruk, men samtidig holdt de langvarige tariffavtaler igjen mot en kontinuerlig lønnsstigning.»

Nedenfor gir en Det Statistiske Sentralbyrås levnetsmiddelindeks for 1914—1918. Når en sammenlikner den med de tallene som er gitt ovenfor, ser det ut som om den gjennomsnittlige reallønn lå på et forholdsvis lavt nivå i de første krigsårene, men at det skjedde en viss stigning i reallønnen i løpet av de to siste krigsår (1917 og 1918):

Tabell p1.

	(Basis juli 1914 = 100)
Desember 1914	109
— 1915	129
— 1916	161
— 1917	225
— 1918	260

En må her ta omsyn til at utviklingen av lønnsnivået i de ulike nærings- og industrigrupper var ujamn. For en del grupper av lønnstakere, først og fremst i de viktigste bedrifter for krigseksport, i bygningsindustrien og for tømmerhoggere og fløtere steg reallønnen i det store og hele betraktelig, men for en rekke gruppers vedkommende steg reallønnen gjennomsnittlig ikke noe eller i ganske uvesentlig grad.

I visse perioder og fag steg de nominelle lønninger langt ut over rammen av de gjeldende avtalene.

De samlede lønnstillegg var i 1914 1 367 668 kr. og i 1915 2 045 776 kr., således meget beskjedne beløp.

Dette forhold bedret seg i 1916, idet den oppnådde lønnsforhøyelse da er anslått til 11 704 157 kr., hvilket utgjør gjennomsnittlig 255,12 kr. pr. arbeider pr. år.

Her har en da ikke tatt med de krise- eller dyrtidstillegg som ble gitt for de prolongerte tariffoverenskomststers vedkommende.

I alt var det i året 1916 prolongert 50 overenskomster som gjaldt 21 751 arbeidere, hvorav 15 356 organisert.

Krise- eller dyrtidstillegget ved disse prolongasjonene er anslått til 5 378 000 kr. = 247,25 kr. pr. arbeider. Legger en dette til den lønnsforbedringen som er bereknet ovenfor, utgjør det samlede lønnstillegg i året 1916 i alt 17 082 000 kr., eller gjennomsnittlig 261,34 kr. pr. arbeider.

I 1917 utgjorde lønnsforbedringene 24 005 126 kr. eller gjennomsnittlig 472,80 kr. pr. arbeider pr. år.

Medreknet krise- og dyrtidstillegg ved prolongerte overenskomster var den totale merfortjeneste pr. arbeider pr. år anslått til 261,34 kr.

Ved prolongasjonen av 35 tariffar som omfattet 5 520 arbeidere oppnådde en 1 329 985 kr. eller gjennomsnittlig 318,18 kr. pr. arbeider pr. år.

I 1918 — det siste krigsåret under forrige verdenskrig — oppnådde en ved revisjon av overenskomstene en lønnsforhøyelse som tatt under ett er anslått til 31 519 033 kr., dvs. gjennomsnittlig 747,37 kr. pr. arbeider pr. år.

55 tariffar for 6 025 arbeidere (hvorav 4 926 organiserte) ble prolongert dette året. Det dyrtidstillegg som en ved disse prolongasjonene oppnådde for tilsammen 4 747 arbeidere er bereknet å utgjøre 3 250 992 kr. eller gjennomsnittlig 539,58 kr. pr. arbeider pr. år. I alt oppnådde en i krigsårene 1914—1918 et samlet lønnstillegg på 76 019 603 kr.

b) Leveomkostningene.

Når det gjelder leveomkostningene under krigen 1914—1918, så vil en i «Sociale Meddelelser» nr. 4, 1918, finne en oversikt over leveomkostningenes stigning i Norge i tiden fra juli 1914 til august 1918.

I nedenstående tabell q₁, viser en gjennomsnittsprisen ved en rekke tidspunkter i 17 norske byer for den varemengden som i midten av juli 1914 kostet 100 kr.

Tabell q₁.

I midten av november 1915	kr. 124
- » » august 1916	» 151
- » » november 1916	» 156
- » » mars 1917	» 169
- » » mai 1917	» 185
- » » august 1917	» 208
- » » november 1917: a) ¹⁾	» 223
b) ²⁾	» 215
- » » januar 1918	» 231
- » » mars 1918	» 239
- » » mai 1918	» 248
- » » juni 1918	» 252
- » » juli 1918	» 258
- » » august 1918	» 262

Under forutsetning av uforandret forbruk var de samlede leveomkostninger etter disse oppgaver i august 1918 mer enn 2½ ganger så store som før krigen, idet det samme forbruk som i juli 1914 kostet 100 kr., i august 1918 ville kostet 262 kr. Særskiilt for a) matvarer, b) lys og brensel, c) bekledning og d) husleie framgår prisstigningen av følgende forholdstall:

Tabell r₁.

		a) matvarer	b) lys og brensel	c) bekledning	d) husleie
I juli 1914		100	100	100	100
- november 1915		129	150	127	106
- august 1916		161	230	159	108
- november 1916		166	228	168	109
- mars 1917		183	232	191	110
- august 1917		214	542	229	110
- november 1917	{ 1) 2)	{ 230 216 }	562	251	110
- januar 1918		241	555	266	110
- mars 1918		253	539	282	110
- mai 1918		264	526	297	110
- juni 1918		271	517	304	110
- juli 1918		279	513	312	111
- august 1918		284	515	320	111

Om leveomkostningenes stigning sett i forhold til lønnsnivået uttaler Statistisk Sentralbyrå i en publikasjon om «Lønninger og levevilkår i Norge under verdenskrigen» (juli 1918) bl. a.:

«Alle private og offentlige lønninger man har faat kjendskap til er steget betydelig fra 1914—1918, men stigningen er overordentlig ujevn.

For at begynde med den viktigste gruppe: haandverks- og fabrikarbeidere, utearbeidere og tjenere hos private, saa ligger vistnok lønsstigningen her for den store mængde mellem 80 og 100 procent; for forholdsvis faa utgjør stigningen mindre end 60 eller over 120 procent. Enkelte arbeidergrupper har opnaad uforholdsmæssige paa-læg i forhold til flertallet, dels over hele linjen, dels i enkelte byer og bygder; dette hænger sammen med virksomheter som i særlig grad har arbeidet under høitryk med stor fortjeneste. Lønsstigningen for Statens og kommunernes dagarbeidere har fuldt holdt skridt med stigningen for de tilsvarende private arbeidere. Butik- og lagerbetjeningen er vistnok gjennomgaaende stedmoderlig behandlet og sitter trangt i det. Kontorlønningene er vanskeligere at gjøre rede for. Det ser ut til at en hel del middelaldrende og ældre, ikke specialutdannede folk har faat liten lønsforbedring. Det sto:ø gros av yngre folk har antagelig greiet sig nogenlunde bra, og ikke saa faa, baade yngre og ældre, særlig av de bedst utdannede, har opnaad jobbeindtægter paa mægler-, reder-, forsikringskontorer el. a. Som man kunde vente har indtægtsstigningen for stats- og kommunefunksjonærer ikke holdt skridt med indtægtsstigningen i privat tjeneste; for mange av de lavest lønnete maa tilstanden maa sikkert være ganske fortvilet.

1) Forutsatt at forbruket av brød for en halvdel besto av landsbrød og for en halvdel besto av finsket rugbrød.

2) Forutsatt at hele brødforbruket besto av landsbrød.

Det økede dyrtidstillæg for statstjenestemænd vil jo hjelpe endel; ogsaa mange kommuner har bevilget økede tillæg fra 1. juli iaar. For folk med høieste utdannelse paa de forskjellige omraader i privat virksomhet: jurister, ingeniører, statsøkonomer, handelsgymnasiaster m. fl. har lønsforholdene i de sidste par aar været yderst gunstige.

Efter de nyeste opplysninger fra Socialdepartementet kan leveomkostningenes stigning fra krigens utbrudd til april iaar anslaaes til 140—145 procent. Etter dette kan det ikke være tvil om at det store flertall av dem som arbeider i andres brød lever daarligere, ganske betenkelig daarligere end før. Mens leveomkostningene er fordyret med 140 procent, er inntægterne gjennomgaaende gaatt op med 90 procent. For mange av de daarligst stillede arbeidere og funksjonærer betyr dette en kummerlig levemaate, for de allerfleste mennesker i vort land stadige økonomiske bekymringer og innskærpingen paa alle hold. Det maa dog tilføies at denne forskjell utjevnes noget gjennom de forskjellige offentlige foranstaltninger til lindring av dyrtidens virkninger. Men selv om der tages hensyn hertil, blir der dog en væsentlig avstand mellom inntægts- og utgiftsstigningen.»

c) Forsyningspolitikk og krisetiltak.

Det er ikke uten interesse i dag å studere forsyningspolitikken og krisetiltakene i Norge under forrige verdenskrig. Mange tiltak dengang kan også vise seg å få aktualitet under denne krigen; særlig hvis krigen blir langvarig og det oppstår vareknapphet på en rekke områder.

En måtte under krigen 1914—1918 foreta beslagleggelser av varer, det måtte under Provianteringskommisjonens ledelse innføres varer, og det måtte sørges for fordeling, magasinering og lagring m. v.

Av større beslagleggelser for Statens rekning ble det således foretatt to i den første tid etter krigsutbruddet i 1914. Det var en stor ladning rug og bygg som kom til Bergen med dampskipet «Refugio» i august 1914; videre beslagla Provianteringskommisjonen 1500 tonn av Skiens Aktiemøllens rugbeholdning. Av beslagleggelser for rekning av fylker og kommuner ble det foretatt en hel del. Det var salgspartier en slik sikret seg til fordeling innen vedkommende distrikt. Enkelte steder var det også på tale å beslaglegge beholdninger hos gårdbrukerne, og det kom forespørsler til Provianteringskommisjonen i den anledning. (Oscar Pedersen framhever i sin bok «Norsk Dyrtidspolitik» at beslagleggelsene ikke alltid ble respektert. Ved disposisjonene over det mel som i samsvar med avtale med mølleieerne ble utmalt av det beslaglagte kornet fra «Regugio», hadde f. eks. kommisjonen atskillig bry med å få sine anvisninger om levering etterkommet av to av de firmaene som hadde importert ladingen.)

Også på andre måter hadde kommisjonen store vansker å kjempe med overfor de private forretningsfolk. Det kom således til departementet en indignert protest fra Den norske Handelsstands Fællesforening i anledning av at kommisjonen tenkte på å la Statens beholdninger gå direkte til de kommunale provianteringsråd til videre formidling til forbrukerne, altså uten handelsstandens mellomkomst. (Osc. Pedersen: Norsk Dyrtidspolitik, side 145.)

Provianteringskommisjonens import- og fordelingsvirksomhet utviklet seg litt etter litt til landets største forretning i matvarer, og omsetningen gikk opp i mange millioner.

Etter som prisstigningen fortsatte, måtte de rene dyrtidstiltak også komme til å innta en stadig bredere plass i kommisjonens virksomhet. For å bøte på kjøttmangelen og skaffe folk billig mat som erstatning for det dyre kjøtt ble det etter forberedende arbeid av forskjellig art, den 14. september 1915 lagt fram en kgl. resolusjon som lydde slik:

«I medhold av § 4 i lov av 18. august 1914 om salg og utførsel av fødevarer m. v. bestemmes, at utførsel av saltet fetsild av alle merker inntil 25 stykker pr. kg., fanget etter 1. juli 1915, skal være forbudt fra 20. september 1915 og inntil videre, medmindre vedkommende eksportør:

- a) godtgjør at han har avholdt til dækning av det innenlandske behov et visst kvantum, der inntil videre fastsettes til 10 procent, forholdsvis av alle merker, av de partier som utføres;
- b) stiller den således tilbakeholdte sild pakket i tønder på 90 kg. netto til disposisjon for innenlandsk forbruk på sådan måte, til de priser og i så langt tidsrum, som Statens Provianteringskommisjon bestemmer og under dennes kontroll.»

Provianteringskommisjonen organiserte deretter salget av den silda som slik var holdt tilbake til provianteringsrådene. Silda ble solgt for 24—39 kr. pr. tønne, etter størrelsen. Markedsprisen (eksportprisen) var også på det tidspunkt omkring 100 kr. pr. tønne.

Da den nye ordningen hadde vært i kraft en stund og en hadde fått erfaring om hvordan den virket, viste det seg at den bestemte avsetning av 10 prosent ikke ga et tilstrekkelig kvantum for det innenlandske forbruk. Provianteringskommisjonen henstillet da inntrengende til Landbruksdepartementet enten helt å forby utførsel av saltet sild eller å forhøye prosenten.

Den 8. november 1915 ble det fastsatt ekstraavgifter for saltet sild. De pengene som kom inn ved denne avgift, ble brukt til salg av sild til redusert pris.

Provisianteringskommisjonen fikk videre i oppdrag å organisere og sette i verk en rekke andre av Statens direkte dyrtidstiltak. Den 14. september 1916 ble den gamle provianteringskommisjonen opphevd, og det ble bestemt at det midlertidig skulle opprettes et provianteringsdirektorat, som sorterte under Provisianteringsdepartementet. De sakene som inntil da hadde hørt inn under Statens Provisianteringskommisjon ble nå lagt under dette direktoratet.

I 1916 ble det vedtatt en regjeringsproposisjon om at tonnasjeavgiften skulle brukes slik: «a) til dekning av det underskudd som måtte oppstå derved at fødevarer (mel — vesentlig sammalt — korn, poteter, sild og fisk) for- og gjødningsstoffer er eller blir solgt til nedsatt pris, efter Landbruksdepartementets foranstaltning; b) til kontant bidrag til land- og bykommuner av inntil kr. 2 pr. innbygger efter siste folketelling. Bidraget beregnes og betales kvartalsvis og stilles til kommunestyrets rådighet for å anvendes til foranstaltninger mot dyrtiden, såsom nedsatt pris på brensel, fødevarer, såkorn, gjødningsstoffer m. v.» Tonnasjeavgiften utgjorde på det tidspunkt om lag 24 millioner årlig.

På et stort dyrtidsmøte i Oslo den 13. og 14. mai 1917 ble det reist en rekke dyrtidskrav overfor statsmaktene, bl. a. følgende:

Normalpriser på alle viktigere livsfornødenheter, ledsaget av produksjonsplikt og salgsvang.

Tilskudd til nedsetting av brenselsprisene, slik at de kan reduseres til minst det halve.

Bedre kontroll med salget av det sammalte mel, så rikfolk og kornprodusenter ikke blir tilgodesett med denne vare.

Suspendering av all toll på nødvendighetsartikler.

To tredjedels statstilskudd til alle kommunale dyrtidstiltak.

Rett for kommunene til å ekspropriere bedrifter som er nødvendig for å forsyne befolkningen med livsfornødenheter.

Krav om en statsløyving på minst 250 mill. kroner til løsning av de oppgavene som det er pekt på her.

Etter det sterke påtrykk som regjering og storting var utsatt for gjennom den store dyrtidsaksjon, som samlet ikke bare arbeiderne, men også brede lag av middelstanden om seg, ble det vedtatt å stille til regjeringens disposisjon i terminen 1917—1918 disse beløpene til dyrtidstiltak:

1. Kr. 36 000 000 til dekning av det underskudd, som måtte oppstå ved at sammalt mel selges til nedsatt pris.
2. Kr. 8 000 000 til dekning av underskudd ved salg av saltet sild, og saltet og tørret fisk til nedsatt pris.
3. Kr. 40 000 000 til følgende bidrag til kommuner:
 - a. Kr. 5 pr. innbygger uten vilkår om kommunalt bidrag.
 - b. Inntil kr. 5 pr. innbygger på vilkår av at kommunen løyver et beløp som utgjør $\frac{1}{2}$ av statsbidraget.
 - c. Ytterligere inntil kr. 5 pr. innbygger på vilkår av at kommunen løyver et beløp minst like stort som statsbidraget.

Av dyrtidsløyvingene ble kr. 50 000 stilt til regjeringens rådighet til praktiske forsøk med innenlandsk saltproduksjon.

I tillegg til dette kan en nevne at Staten i 1916 overtok all den oppfiskede makrell og ga fiskerne en bestemt pris pr. kg (75 øre). Forbrukerne fikk kjøpt den ferske makrell for 50 øre pr. kg. Den makrell som ikke ble brukt fersk måtte Staten konservere. Utgiftene til makrellforsyningen i 1916 beløp seg til 3,3 mill. kroner. I 1917 ble prisen i utsalg satt opp med 25 øre, altså til 75 øre pr. kg. Staten overtok da ikke noe ansvar for omsetningen av den ferske makrell, derimot forpliktet den seg til å overta all holdbar vare (saltet og hermetisk).

De direkte statsbevilgninger til dyrtidstiltak for terminen 1917—18 utgjorde i alt 124 mill. kroner, av dette som dyrtidstillegg for Statens tjenestemenn og pensjonister 24 mill. kroner.

Det ble videre i 1916 opprettet et Prisreguleringsråd, med en fullmakt som ble fastsatt gjennom følgende lovbestemmelser:

«§ 1. For å regulere prisene på fødevarer, kull, koks, ved, torv, mineralske oljer, førstoffer og andre varer kan Kongen, eller den han bemyndiger, inntil videre utferdige forskrifter for produsenter og handlende angående salget av sådanne gjenstander og den forteneste som selgere og mellommenn kan beregne sig.

§ 2. Den som overtrer nogen bestemmelse, truffet i medhold av § 1, eller som medvirker hertil, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder.»

Til landbruket ble det gitt en del direkte løyvinger under forrige krig, bl. a. følgende:

1) I 1916 ble det løyvet $\frac{1}{2}$ mill. kroner til bidrag til kommuner eller samvirkelag til bygging av kornmagasiner og til stønad for mølleindustrien i landdistriktene.

2) I 1917 løyvet dessuten Stortinget 1 mill. kroner til øking av bygdemagasinfondets midler. Pengene skulle lånes ut til kommuner til innkjøp av såkorn, settepoteter og kunstgjødsel.

3) Den 29. mars 1917 løyvet Stortinget for terminen 1917—1918 dessuten kr. 1 700 000 til ymse ekstraordinære tiltak (lån og bidrag) for å fremme jordbruksproduksjonen under krisen.

I stortingsproposisjon nr. 143 for 1916 foreslo Regjeringen løyvet 10 mill. kroner til prisreduksjon på brensel. Innstillingen ble enstemmig tilrædd av landbrukskomiteén og vedtatt i Stortinget 24. juli.

Av interesse er i samband med dette vedtaket i den rådgivende provianteringskommisjonen av 13. februar 1917. En gjengir her de viktigste punkter i dette vedtaket:

«1. Der må tas sikte på at landets brenselsbehov for kommende vinter tilfredstilles av ved og torv, så innført kull, koks og cinders som regel kun anvendes til samfundsmessig nødvendige formål, hvortil ved og torv ikke kan benyttes.

2. Det påhviler kommunene som en plikt å tilveiebringe det brensel for husbruk og bedrifter som er nødvendig for kommunene og deres innvåneres behov.

3. Det bidrag som Staten kan yde til brensel for husbruk anvendes som i budgett-terminen 1916—1917 til nedsettelse av brenselsutgifter for de enkelte forbrukere, særlig for økonomisk mindre velstillede, som ikke har rett eller adgang til gratis eller billig brensel.

4 c. Minsteprisen for et tidsrum av et år kan fastsettes for ved og torv på samme måte som bestemt i forskrifter av 8. desember 1916 for prisregulering.

4 d. Hvis der ikke på annen måte finnes brukelig utvei for å tilveiebringe nødvendig brensel kan Kongen eller den han dertil bemyndiger bestemme at en kommune, en amtskommune og Staten får tilladelse til ved ekspropriasjon å erverve i fornøden utstrekning rett til vedhugst og torvdrift på eiendom i egen eller annen kommune. Under vedhugst skal såvidt mulig forstlige hensyn tas.»

Ved lov av 10. mai 1916 ble det innført kommunal husleieregulering. Det kom flere forespørsler til Sosialdepartementet om en på grunn av økede brenselsutgifter kunne forhøye husleia uten husleienemndas samtykke. Om dette heter det for eksempel i Norsk Lovtidende 2. avd. for 1917, side 127:

«Skrivelse fra Socialdepartementet til amtmanden i Buskeruds amt i anledning av forespørsel fra formanden i en husleienævnd, om husleieførhøielse paa grund av økede utgifter til Centralopvarmning rammes av lov om kommunal regulering av husleie av 10. mai 1916 § 3, 3dje led. Det oplyses at Centralvarmningen i det foreliggende tilfelle indgik i den tidligere fastsatte husleie. Departementet uttaler, at den omspurte husleieførhøielse ifølge den nevnte lovs § 3 efter departementets mening ikke vil være retsgyldig uten husleienævnens samtykke.»

En skal her først gi noen opplysninger om brenselsbidrag m. v. i Oslo under krigen 1914—1918.

Prisen på koks i Oslo steg i løpet av året 1916 fra 64 til 90 kr. pr. tonn eller i småsalg fra kr. 3,50 til kr. 4,50. Som følge av det britiske kullforbud i begynnelsen av 1917, la provianteringsrådet i Oslo den 26. januar samme år beslag på alle beholdninger som tilhørte de private importører, uten omsyn til om beholdningene var kontrahert bort eller ikke. Etter at kullforbudet var hevet, kastet både stat og kommune seg energisk inn i markedet som kull- og koksimportører. Oslo kommune som i slutten av 1916 hadde gått til organisering av kommunal handel, overtok nå hele brenselsforsyningen. En fullstendig brenselsrasjonering ble gjennomført (delvis opphevet igjen i januar 1918). I tiden fra mars 1917 til 30. juni 1918 hadde Brenselsentralen i Oslo en totalomsetning på over 20,7 mill. kroner, mens totalomsetningen i de to neste budsjettår inntil St. Hans 1920 hadde en verdi av henholdsvis 13,4 og 14,5 mill. kroner.

Om brenselssituasjonen for de mindre bemidlede vinteren 1916—1917 skriver «Aftenposten» i en artikkel våren 1917 (nr. 173, 1917): «Kullnøden har gjort sig sterkt gjeldende. . . . Her i Kristiania har mange mennesker maattet fryse i den forløpne vinter og fryser fremdeles. I mange kontorer — ogsaa offentlige kontorer — har personalet maattet sitte med yttertøi og arbeide, fordi det ikke har været mulig at opdrive brændsel.» —

Under disse tilhøva fikk de offentlige ytelsene til billigere brensel et ganske stort omfang. En gjengir her noen tall for Oslos vedkommende. I budsjettåret 1916—1917 ble det gitt omlag 2 millioner i brenselsrabatt. I budsjettåret 1917—1918 ble det gitt brenselsrabatt til en sum av innpå 6,6 mill. kroner. (De tilsvarende tall for de to neste budsjettår, 1918—1919 og 1919—1920, var henholdsvis 2,6 og 2 mill. kroner.

Den 3. oktober 1916 ga provianteringsrådet i Oslo innstilling «om anvendelse av statens brenselsbidrag og om kommunalt tilskudd hertil». I innstil-

lingen heter det innledningsvis: «Ved kgl. resl. av 30te august d. a. er det bestemt, at Kristiania kommune skal faa kr. 1 118 000 av de 10 millioner kr. som ved stortingsbeslutning av 24de juli d. a. er stillet til regjeringens raadighet for at skaffe brændsel til husbruk til nedsat pris i budgетterminen 1916—1917. — Som almindelige regler for brændselsbidragets anvendelse fastsætter den kgl. resl. bl. a.: Bidragene maa bare ydes til brændsel for husbruk. Bidrag kan ikke ydes til forholdsvis bedre stillede. Av bidraget maa intet anvendes til administrasjons-utgifter.»

Det heter videre i innstillingen at det ved utløpet av fristen var kommet inn 39 000 søknader om brenselrabatt. Provianteringsrådet foreslo følgende regler for utdelingen av brenselbidraget i Oslo (i hovedsaka tiltrådt av bystyret i møte 12. oktober 1916):

«I. Enslige personer med egen husholdning og med indtægt til og med 1 200 kr. faar rabatmerker til 15 hl. koks.

II. Familieforsørgere, hvor familiens samlede aarsindtægt ikke overstiger 2 000 kr. og familieforsørgere med aarsindtægt kr. 2 000—2 500 og mindst 3 personer at forsørge faar:

for 1 værelse	rabatmerker til 20 hl.
» 1 værelse og kjøkken	» » 25 »
» 2 værelser og kjøkken	» » 30 »

III. Familieforsørgere med aarsindtægt:

2 000—2 500 og mindre end 3 personer at forsørge	
2 500—3 000 og mindst	3 » » »
3 000—3 500 og »	4 » » »
3 500—4 000 og »	5 » » »

osv.

får for 1 værelse	rabatmerker til 15 hl.
» » 1 værelse og kjøkken ..	» » 20 »
» » 2 værelser og kjøkken ..	» » 25 »

Raadet foreslaar, at rabatten sættes til kr. 2,00 pr. hl. koks og til kr. 4,00 pr. 100 kg. kul.

Dette forslag vil, saafremt ovenstaaende forslag til utdeling av merker vedtages, medføre en samlet utgift av kr. 1 927 580.

Raadet foreslaar derfor, at der til brændselsbidrag foruten de av staten bevilgede penger ydes et tilskudd av de midler som bystyret har bevilget til dyrtidsforanstaltninger av indtil kr. 850 000.»

Reglene ble vedtatt av bystyret med den endring at søkere i gruppe III skulle få samme antall rabattmerker som søkere i gruppe II. (Merutgiftene ved dette ble bereknet til 30 000 kr.)

En nevner i samband med denne stønadsordning at provianteringsrådet i Oslo den 9. august 1916 — etter framlegg av redaktør Kyrre Grepp — vedtok en ordning med omsyn til fordeling av melkekuponger:

«Alle ubemidlede familieforsørgere, som har mindst 1 barn under 12 aar at forsørge og som ikke nyder fattigunderstøttelse, vil kunne faa utlevert kuponger, som berettiger til at faa kjøpe nysilt melk efter en pris av 10 øre pr. liter.

For at faa utlevert melkekuponger maa vedkommende forsørger utfylde et skema som utleveres gratis fra alle postkontorer og aviskiosker i Kristiania.

Naar skemaet er utfylt indleveres det på kommunens dyrtidskontor, hvor forsørgeren, saafremt skemaet er i orden og hans indtægt i aaret 1915 ikke oversteg kr. 2 000 straks faar utlevert:

a) 1 hefte (à 35 kuponger) pr. barn under 12 aar. Hvert hefte skal vare 5 uker (1 kupong pr. dag). Hver kupong gir 3 øres rabat pr. ½ liter melk pr. dag.

b) 1 kontrolmerke hvorpaa ansøkerens kontrolnummer angis. Dette kontrolmerke maa forevises hver gang indehaveren ønsker nye kuponger. Kontrolmerket stemples med dato for hver kuponghefte-utlevering for at kontoret skal kunne kontrollere, at der gaar 5 uker mellom hver gang. Hvis ansøkerens indtægt

overstiger kr. 2 000 blir ansøkingen foreløbig at legge tilside for at imøtekommes, saafremt arbeidsutvalget finder, at der er anledning til det.»

I provianteringsrådets utgreiing av 9. mai 1917 heter det om gjennomføringen av denne ordningen:

«Fra og med 21de august 1916 har utlevering av melkekuponger fundet sted ved dyrtidskontoret etter ovenstaaende regler og kun med den forandring at ogsaa fattigunderstøttede nyder godt av melkerabatten. Det av kommunen bevilgede tilskudd av 6 øre pr. liter var gjeldende fra 21de august til og med 1ste desember, og androg til tilsammen kr. 51 571,61. I dette tidsrum blev 14 971 ansøkinger paa ialt 17 337 liter indvilget. Paa grund av de vanskelige forhold, hvorunder melkegrossererne i Kristiania arbeidet, bifaldt formandskapet den 13de desember f. a. provianteringsraadets forslag om at kommunen fra 1ste desember 1916 skulde overta den ene av de 2 øre som grossererne ydet som tilskud pr. liter til «billigmelken».

Kommunens tilskud blev saaledes 7 øre pr. liter og gjaldt til 5te februar 1917, da tilskuddet paa grund av at maksimalprisen paa melk blev forhøiet fra 26 til 27 øre pr. liter, i formandskapets møte den 14de februar d. a. blev forhøiet til 8 øre pr. liter.

Ved utgangen av januar maaned var kommunens utgift til billigmelken øket til kr. 145 764,57.

Ifølge andragende fra Kristiania melkegrosserere har formandskapet i møte den 25de april gaat med paa at kommunen fra 1ste april d. a. overtar ogsaa det resterende øre, som grossererne ydet som tilskud til billigmelken. Herved kommer kommunens tilskud op i 9 øre pr. liter for et kvantum som svinger mellem 19 000 og 20 000 liter pr. dag. Til og med 30te april d. a. var der ialt medgaat kr. 270 092,81.»

De samlede dyrtidsløyvingene i Oslo var i 1917—18 nesten 12 mill. kr. foruten utgiftene til skolebispisingen og de billige matsalg. Særlig for folk i de laveste inntektsklassene hadde rabattsystemet mye å si. I nedenstående tabell r₂ viser en størrelsen av dyrtidshjelpen for ulike inntektsklasser og familiestørrelser i budsjettåret 1917—18, forutsatt at familiene brukte alle de rabattmerkene de hadde rett til.

Tabell r₂.

Familie- størrelse	Leilighetens størrelse	Familie- inntekt	Samlet rabatt i 1917—18 på					I prosent av en antatt inntekt på kr. 1550 i 1913-14
			Brensel	Melk	Kjøtt	Fisk	I alt	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Enslige	1 rom	Inntil 1000	84,00	—	4,00	2,60	90,60	—
Enslige	1 rom	1000—2000	84,00	—	—	2,60	86,60	6
4 personer . . .	1 rom og kjøkken	Inntil 2500	132,00	43,80	16,00	10,40	202,20	13
4 personer . . .	Minst 2 rom og kjøkken	Inntil 2500	168,00	43,80	16,00	10,40	238,20	15
4 personer . . .	1 rom og kjøkken	2500—4200	132,00	—	—	10,40	142,40	9
4 personer . . .	Minst 2 rom og kjøkken	2500—4200	168,00	—	—	10,40	178,40	12
6 personer . . .	1 rom og kjøkken	Inntil 3100	132,00	87,60	24,00	15,60	259,20	17
6 personer . . .	Minst 2 rom og kjøkken	Inntil 3100	168,00	87,60	24,00	15,60	295,20	19
6 personer . . .	1 rom og kjøkken	3100—5400	132,00	—	—	15,60	147,60	10
6 personer . . .	Minst 2 rom og kjøkken	3100—5400	168,00	—	—	15,60	183,60	12

En nevner videre at ved vedtak i april 1917 fikk en følgende regler «Om skattebidrag m. v. til nybygninger for arbeider- og middelklassen»:

«1. Formandskapet bemyndiges til indtil videre — dog ikke utover utgangen av 1918 — at tilstaa personer eller selskaper, som vil opføre bygninger med boliger for arbeider- og middelklassen, et aarlig tilskud lik beløpet av den paa vedkommende bygg utlignede eiendomsskat, forsaavidt formandskapet finder at vedkommende byggearbeide er av betydning til minskning av bolignøden. Tilskud tilstaaes paa vilkaar som formandskapet bestemmer, dog ikke utover et tidsrum av høist 10 aar.

2. Paa lignende vilkaar og under samme forutsetning som under punkt 1 nævnt bemyndiges formandskapet indtil videre for et tidsrum av høist 10 aar at eftergi fæsteavgiften paa bortfæstede tomter samt renter av kjøpesummen for tomter, som er solgt av kommunen til egne hemsbebyggelse.»

En skal her gi en oversikt over de innkjøpene som ble gjort av Oslo provianteringsråd i tiden 29. august 1914—30. juni 1917:

Tabell s1.

Tidsrom	Varesort	Mengde i kr.	Bereknat pris i kr.
<i>a. Korn- og melvarer.</i>			
29/8 1914—30/6 1916	Rug	3 145 420	
	Hvete	1 079 145	
	Rugmel	53 175	
	Hvetemel	438 952	1 035 510,21
	Havregryn ¹⁾	89 128	
	Splitterter	46 800	
	Grønne erter	4 108	
1/7 1916—30/6 1917	Rug	530 000	
	Hvete	250 000	
	Hvetemel	105 000	1 026 185,50
	Havregryn	1 500 000	
	Maisgrøp	10 600	
<i>b. Sukker.</i>			
29/8 1914—30/6 1916	Farin	25 000	
1/7 1916—30/6 1917	Farin ²⁾	3 602 808	
	Raffinade	1 403 272,7	4 140 028,65
	Crushed	50 000	
<i>c. Saltet kjøtt og flesk.</i>			
29/8 1914—30/6 1916	Saltet kjøtt	90 000	128 115,00
1/7 1916—30/6 1917	Saltet kjøtt ³⁾	1 070 403	
	Saltet flesk	937 000	3 496 351,89
<i>d. Hermetikk.</i> Mengde i bokser.			
1/7 1916—30/6 1917	Kjøttboller	25 000	
	Kjøttkaker	75 000	
	Karbonader	40 000	
	Fiskeboller	45 000	633 951,50
	Seikaker	75 000	
	Seiboller	12 000	
	Torskerogn	150 816	
<i>e. Poteter.</i> Mengde i kg			
1/7 1916—30/6 1917	Danske poteter ⁴⁾	2 500 000	
	Norske poteter ⁵⁾ .. tønner	31 479	570 715,35
<i>f. Salt.</i> Mengde i hl			
1/7 1916—30/6 1917	Salt	1 000	11 475,00
<i>g. Gjødningstoffer.</i> Mengde i kg			
1/7 1916—30/6 1917	Superfosfat	30 000	
	Norgessalpeter	40 275	49 061,85
	Kali ⁶⁾	185 000	
<i>h. Tomsekker.</i> Mengde i stk.			
1/7 1916—30/6 1917	Tomsekker ⁷⁾	191 635	105 414,34

¹⁾ Annullert av selgeren.

²⁾ 1 000 000 kg av dette ikke mottatt pr. 30. juni 1917.

³⁾ 424 tønner islandsk sauekjøtt med S/S Flora torpedert.

⁴⁾ Annullert ved eksportforbud.

⁵⁾ Settepoteter inklusive.

⁶⁾ 150 000 kg av dette ikke mottatt pr. 30. juni 1917.

⁷⁾ Av dette var 65 635 stk. levert pr. 30. juni 1917.

Om prinsippet for fordelingen (salget) av de varene som er oppført her uttaler provianteringsrådet i sin melding:

«Efterhvert som prisstigningen og varenknapheten har gjort sig mere og mere gjældende paa det indenlandske marked, er der blit stor rift om de varer, som det offentlige har bragt i omsætning til billigst mulig pris til hjælp for forbrukerne. Det er selvsagt, at for at denne foranstaltning skal virke efter sin hensigt, er det absolut nødvendig at der føres en effektiv kontrol med, at detaljsalget av disse varer til forbrukerne foregaar uten tillæg av andre omkostninger end de, som er absolut nødvendige for formidlingen. Men ved siden herav er det ogsaa en vigtig opgave at paase, at varerne blir bedst mulig fordelt, saaledes at folkets store masse faar godt av foranstaltningen paa den maate, som det var tilsigtet.

Staten gikk i 1916, for at sikre varens formaalstjenligste anvendelse over til kun at selge til provianteringsraadene og paala disse fordelingen og kontrollen med prisene m. m. inden kommunen. Statens salg til provianteringsraadene har derfor fundet sted paa den betingelse, at varen, naar den av raadene bringes i omsætning, maa fordeles direkte til forbrukerne og kun til almindelig husbruk, uten andet pristillæg end faktiske utgifter. Proviauteringsraadene kan dog ogsaa fordele varene gjennom kooperative eller private deltajhandelsforretninger inden vedkommende kommune, naar raadet overtar ansvaret for, at de av staten opstillede detaljpriser ikke overskrides.»

Fiskesentralen i Oslo begynte sin salgsvirksomhet 14. november 1916 og hadde 31. juli 1917 omsatt i alt 837 771 kg fisk, 11 615 kasser sild, 23 215 kasser makrell, 24 kasser røket makrell. Samlet vekt var 2 533 861 kg.

Innkjøpet var basert på å kjøpe så direkte og billig som mulig, men samtidig på å oppnå sikker og regelmessig levering.

Fiskesentralen bestemte de detaljprisene som dens forhandlere skulle holde, og for å gi et bilde av detaljprisene på fisk i Oslo i 1917 gjengir en her gjennomsnittet av de prisene som ble avertert i noen måneder.

Tabell t₁.

Fiskeslag	Priser i 1917 i øre pr. kg (gjennomsnitt)				
	Januar	Februar	Mars	April	Mai
Sild	50	35	30—25	52	—
Torsk	70	70	65—63	63	75
Sei	58	58	60	65	65—50
Kolje	70	70	70	75	75
Uer	75	75	75	75	75
Hellefisk	190	200	190	210	210—140

XIV. Lønnsreguleringer 1919—1939.

I samband med den framstilling en gir av indeksproblemet kan det ogsaa ha sin interesse å se i hvilken grad lønnsbevegelsen har fulgt indeksforløpet i perioden 1919—1939.¹⁾

1919. Resultatet av de avsluttede lønnsbevegelser²⁾ var at praktisk talt alle organisasjonsmessig bestående tariffoverenskomster var under revisjon. Lønnsforhøyelsen ved de avtalene som ble inngått i året har en bereknet til i alt 85 443 785 kr., d.v.s. en gjennomsnittlig lønnsforhøyelse pr. arbeider pr. år av 772,34 kr. Utenfor de lønnsforbedringene som ble oppnådd ved opprettingen av ovennevnte overenskomster, ble det uten skriftlig overenskomst avsluttet 80 lønnsbevegelser som omfattet 4 100 arbeidere, hvorav 3 604 organiserte. De oppnådde en samlet lønnsforbedring av 2 864 175 kr. eller gjennomsnittlig 706,16 kr. pr. år.

Den samlede bereknede lønnsforhøyelse ved årets tariffbevegelser skulle således bli 88 307 960 kr.

1920. Resultatet av årets avsluttede lønnsbevegelser var at det ble opprettet 934 overenskomster som omfattet 140 690 arbeidere, hvorav 115 884 organiserte. Den bereknede lønnsforhøyelsen ved de overenskomstene som ble opprettet i året er blitt

¹⁾ Se ellers side 75.

²⁾ Med «lønnsbevegelse» forstås en her enhver forandring i en bestående lønns- og tariffavtale.

anslått til 97 993 882 kr. Det utgjør en gjennomsnittlig lønnsforbedring pr. arbeider pr. år av 733,84 kr.

Hvis en går ut fra at de 7 155 arbeidere som ikke har fått merfortjenesten bereknet i hovedorganisasjonenes statistiske tabeller oppnådde en tilsvarende gjennomsnittlig lønnsforhøyelse pr. arbeider, 733,84 kr., så utgjør dette 5 250 625,20 kr. Den samlede lønnsforbedring i 1920 skulle således i alt bli 103 184 507 kr.

1921. Resultatet av årets avsluttede lønnsbevegelser var at det ble opprettet 301 overenskomster for 49 217 arbeidere, hvorav 39 382 organiserte. Ved lønnsbevegelserne i 1921 ble det gitt lønnstillegg til 413 arbeidere. Den samlede lønnsforbedring som disse oppnådde er bereknet til 197 060 kr. eller gjennomsnittlig 477,14 kr. pr. arbeider pr. år.

93 overenskomster som omfattet 9 594 arbeidere (hvorav 8 828 organiserte), ble i hovedsaka prolongert uforandret; i enkelte tilfeller med en del reduksjon i lønnssettsene.

De bereknede lønnsnedsettelsene ved årets tariffbevegelser ble anslått til 23 961 111 kr. Berekningen omfatter 35 256 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsreduksjon pr. arbeider blir således 679,63 kr. pr. år.

Dessuten ble det opprettet 36 overenskomster for 3 806 arbeidere, hvorav 3 739 organiserte, hvor lønnsreduksjonen varierer fra 8—25 prosent, uten at en har kunnet berekne den samlede lønnsnedsettingen. Går en ut fra at disse 3 806 arbeidere gjennomsnittlig fikk en tilsvarende lønnsreduksjon, nemlig 679,63 kr., så utgjør dette tilsammen 2 586 671 kr. Den samlede lønnsnedsettingen skulle således bli 26 547 782 kr.

Lønnsreduksjonene var for sjømannstariffene ca. 17 prosent; skreddernes ca. 15 prosent; de grafiske fag ca. 8—15 prosent; tekstilfabrikkene ca. 20—25 prosent; papirindustrien, sagbruk og høvleri ca. 20—24 prosent; elektrokjemiske virksomheter ca. 10—16 prosent; glassindustrien ca. 20—30 prosent; for jern- og metallindustrien fra 3—20 prosent, osv.

1922. Resultatet av årets avsluttede lønnsbevegelser var at det ble opprettet 360 overenskomster som omfattet 84 952 arbeidere, hvorav 64 981 organiserte.

Arbeidsgiverforeningen sa dette år opp alle overenskomster som kunne sies opp i 1922, med krav om betydelige lønnsreduksjoner. Tvistene ble avgjort ved voldgift.

De bereknede lønnsnedsettinger ved årets tariffbevegelser er anslått til i alt 72 310 861 kr. Berekningen omfatter 319 lønnsbevegelser med tilsammen 78 233 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsreduksjon pr. arbeider blir således 924,31 kr. pr. år.

1923. Resultatet av årets avsluttede lønnsbevegelser var at det ble opprettet 275 overenskomster for 81 196 arbeidere, hvorav 60 609 organiserte.

Arbeidsgiverne sa også i 1923 opp alle voldgiftsdommer og overenskomster etter hvert som oppsigelsesfristen var inne. De bebudet store lønnsreduksjoner, innskrenking av ferien m. v. Størsteparten av årets tariffbevegelser ble imidlertid brakt i orden uten at de tidligere arbeidsvilkårene ble gjort dårligere.

For flere industrier og fag ble det oppnådd lønnstillegg uten at disse er bereknet. Dette gjelder bl. a. elektrokjemisk industri, papirindustrien, sagbruksindustrien, tobakkindustrien osv.

Ved 23 lønnsbevegelser for 5 439 arbeidere, hvorav 3 846 organiserte, er lønnsforbedringen anslagsvis bereknet til 565 050 kr., eller gjennomsnittlig 103,89 kr. pr. arbeider.

77 overenskomster omfattende 40 557 arbeidere, hvorav 32 344 organiserte, ble prolongert i hovedsaka uforandret, i enkelte tilfeller med noe lønnstillegg og i andre tilfeller med lønnsreduksjon.

Den bereknede lønnsnedsettingen ved årets tariffbevegelser er anslått til 3 797 499 kr. Berekningen omfatter 59 lønnsbevegelser med i alt 22 628 arbeidere. Den gjennomsnittlige bereknede lønnsreduksjon pr. arbeider blir således 167,82 kr. pr. år.

1924. Resultatet av årets avsluttede lønnsbevegelser var at det ble opprettet 284 overenskomster som omfattet 80 980 arbeidere. Av disse var 65 756 organiserte. 20 overenskomster som omfattet 6 629 arbeidere, hvorav 5 449 organiserte, ble prolongert på det nærmeste uten forandringer. Under denne gruppa kom omlag 5 000 arbeidere ved Statens anlegg.

Den samlede lønnsforhøyelse ved de opprettede overenskomster i året er anslått til i alt 23 124 615 kr. Berekningen omfatter 67 874 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsforbedring pr. arbeider pr. år blir således 340,70 kr.

Ved 22 opprettede overenskomster for 6 477 arbeidere ble det gitt lønnstillegg uten at merfortjenesten er bereknet. Går en ut fra at disse arbeidene har fått et tilsvarende tillegg pr. arbeider, utgjør dette 2 206 713 kr. Det endelige resultat av årets lønnsbevegelser skulle således bli en bereknet merfortjeneste av i alt 25 331 328 kr.

Foruten de lønnsbevegelser som er tatt med her ble det f. eks. i sagbruksindustrien, hvor fellestariffen ikke var oppsagt, gitt et frivillig lønnstillegg av 5 prosent.

1925. Resultatet av årets avsluttede lønnsbevegelser var at det ble opprettet 392 overenskomster for 102 885 arbeidere, hvorav 83 529 organiserte.

41 overenskomster som omfattet 24 297 arbeidere, hvorav 21 496 organiserte, ble prolongert i hovedsaka uforandret.

Den samlede lønnsforhøyelsen ved de opprettede overenskomstene i året er anslått til i alt 21 677 914,82 kr. Beregningen omfatter 72 340 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsforbedringen pr. arbeider pr. år blir således kr. 299,67.

Det ble dessuten opprettet 22 overenskomster for 2 248 arbeidere, hvor det er gitt lønnstillegg uten at merfortjenesten er bereknet. Går en ut fra at disse arbeidere har fått et tilsvarende tillegg pr. arbeider, utgjør dette 671 498,16 kr. Det endelige resultat av årets lønnsbevegelser skulle således bli en bereknet merfortjeneste av 22 349 412,98 kr.

1926. Det ble opprettet 444 overenskomster for 92 293 arbeidere, hvorav 76 208 organiserte. 14 overenskomster for 3 423 arbeidere ble i hovedsaka prolongert uforandret. 11 overenskomster som omfattet 307 arbeidere, hvorav 254 organiserte, fikk en lønnsforhøyelse på i alt 102 691 kr. Dessuten var det 28 nye overenskomster som omfattet 1 361 arbeidere, hvorav 928 organiserte.

En har anslått den samlede lønnsreduksjon ved de overenskomstene som ble opprettet i året til i alt 41 251 016,75 kr. Beregningen omfatter 78 029 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsreduksjon pr. arbeider pr. år blir således 528,69 kr. Det ble dessuten opprettet 17 overenskomster for 9 173 arbeidere hvor det var lønnsreduksjon uten at reduksjonen er bereknet. Går en ut fra at disse arbeidere har fått en tilsvarende reduksjon pr. arbeider, utgjør dette 4 849 673,37 kr. Det endelige resultat av årets lønnsbevegelse skulle således bli en bereknet reduksjon av 46 100 690,12 kr.

1927. Det ble opprettet 531 overenskomster omfattende 98 454 arbeidere, hvorav 74 399 organiserte. 5 overenskomster som omfattet 363 arbeidere, ble prolongert i hovedsaka uten forandring. 4 overenskomster omfattende 69 arbeidere, alle organiserte, fikk en lønnsforhøyelse på tilsammen 38 736 kr. Dessuten var det 65 nye overenskomster for 2 674 arbeidere, hvorav 1 563 organiserte.

Den samlede lønnsreduksjon ved de overenskomstene som ble opprettet i året er anslått til i alt 30 731 068 kr. Beregningen omfatter 85 746 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsreduksjon pr. arbeider pr. år blir således 538,40 kr. Det ble dessuten i året opprettet 52 overenskomster omfattende 6 579 arbeidere, hvor det var lønnsreduksjon uten at reduksjonen er bereknet. Går en ut fra at disse arbeiderne har fått en tilsvarende reduksjon pr. arbeider, utgjør dette 2 224 754 kr. Det endelige resultat av årets lønnsbevegelser skulle således bli en bereknet reduksjon av 32 955 822,64 kr.

1928. Det ble opprettet 447 overenskomster for 86 898 arbeidere, hvorav 64 951 organiserte. 77 overenskomster omfattende 21 485 arbeidere ble prolongert i hovedsaka uforandret. 32 overenskomster omfattende 1 711 arbeidere, hvorav 1 143 organiserte, fikk en lønnsforhøyelse på i alt 320 878 kr. Dessuten var det 149 nye overenskomster som omfattet 7 411 arbeidere, hvorav 6 111 organiserte.

Den samlede lønnsreduksjon ved de overenskomstene som ble opprettet i året er anslått til i alt 9 099 949 kr. Beregningen omfatter 55 643 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsreduksjon pr. arbeider pr. år blir således 163,54 kr. Dessuten ble det i året opprettet 23 overenskomster omfattende 1 877 arbeidere, hvor det var lønnsreduksjon uten at reduksjonen er bereknet. Går en ut fra at disse arbeiderne har fått en tilsvarende reduksjon pr. arbeider, utgjør dette 306 964,58 kr. Det endelige resultat av årets lønnsbevegelser skulle således bli en bereknet reduksjon av 9 406 913,58 kr.

1929. Det ble opprettet 882 overenskomster omfattende 96 697 arbeidere, hvorav 68 874 organiserte. 165 overenskomster som omfattet 52 481 arbeidere ble prolongert nesten uten forandring. 43 overenskomster omfattende 17 073 arbeidere, hvorav 14 150 organiserte, fikk en lønnsforhøyelse på tilsammen 2 259 811 kr. Dessuten var det 449 nye overenskomster omfattende 19 900 arbeidere, hvorav 11 031 organiserte. Den samlede lønnsreduksjon ved avtaler opprettet i året er anslått til i alt 179 357 kr. (gjennomsnittlig 169,84 kr. pr. arbeider pr. år for tilsammen 1 056 arbeidere). Tar en med en anslagsvis berekning for 479 arbeidere, hvor reduksjonen ikke ble bereknet, utgjør den samlede reduksjon i året 260 710,36 kr. Det totale resultat av lønnsforandringer i 1929 blir etter dette en samlet lønnsforbedring på 1 999 100,64 kr.

1930. Det ble opprettet 718 overenskomster som omfattet 78 866 arbeidere, hvorav 62 233 organiserte. 76 overenskomster omfattende 25 455 arbeidere ble prolongert overveiende uforandret. Dessuten var det 316 nye overenskomster for 10 371 arbeidere, hvorav 8 683 organiserte. Anslagsvis var det endelige resultat av årets lønnsbevegelser bereknet til en forbedring av 2 575 130,36 kr.

1931. Det ble opprettet 765 overenskomster som omfattet 112 439 arbeidere, hvorav 86 056 organiserte. 130 overenskomster for 8 186 arbeidere ble prolongert uten forandring av noen betydning. 95 overenskomster omfattende 8 015 arbeidere, hvorav 2 219 organiserte, fikk et lønnstillegg på i alt 2 540 786 kr. Dessuten var det 190 nye overenskomster omfattende 4 530 arbeidere, hvorav 3 908 organiserte.

Det endelige, anslagsvis bereknede resultat av årets lønnsbevegelser blir en reduksjon av i alt 10 018 584,97 kr.

1932. Det ble opprettet 834 overenskomster omfattende 65 041 arbeidere, hvorav 50 104 organiserte. 110 overenskomster omfattende 31 025 arbeidere ble prolongert uten nevneverdige endringer. 192 overenskomster som omfattet 3 755 arbeidere, hvorav 3 198 organiserte, fikk et lønnstillegg på i alt 1 174 927 kr. Dessuten var det 360 nye overenskomster omfattende 8 187 arbeidere, hvorav 6 874 organiserte.

Resultatet av lønnsforandringen i 1932 framgår av nedenstående tabell:

Tabell u1. *Lønnsforandring 1932.*

	Antall overens- komster	Antall arbeidere	Derav organiserte	Lønnsforandring pr. år	
				i alt kr.	pr. arbeider kr.
I alt reduksjon . . .	71	7 971	6 931	911 900,00	114,40
I alt forbedring . . .	192	3 755	3 198	1 174 927,00	312,89

Hva reduksjonen angår må en videre ta omsyn til at det utenom det som er nevnt ble opprettet 10 overenskomster omfattende 827 arbeidere, hvor det var lønnsreduksjon uten at reduksjonen er bereknet. Går en ut fra at disse arbeiderne fikk en tilsvarende reduksjon pr. arbeider, utgjør dette 94 108,80 kr. Sluttsummen med omsyn til reduksjonene skulle etter en slik anslagsvis berekning bli i alt 1 006 508,80 kr.

1933. Det ble opprettet 958 overenskomster som omfattet 54 397 arbeidere, hvorav 47 181 organiserte. 401 overenskomster omfattende 38 228 arbeidere ble prolongert i hovedsaka uforandret. 230 overenskomster for 4 494 arbeidere, hvorav 3 477 organiserte, fikk et lønnsstillegg på i alt 957 064 kr. Dessuten var det 460 nye overenskomster omfattende 8 220 arbeidere, hvorav 6 750 organiserte. Resultatet av lønnsforandringene i 1933 framgår ellers av nedenstående tabell:

Tabell v1. *Lønnsforandring 1933.*

	Antall overens- komster	Antall arbeidere	Derav organiserte	Lønnsforandring pr. år	
				i alt kr.	pr. arbeider kr.
I alt reduksjon . . .	60	5 546	4 452	710 314,00	128,08
I alt forbedring . . .	230	4 494	3 477	957 064,00	212,96

Til dette kan en merke at den anslagsvis bereknede reduksjonen som vanlig er noe høyere, nemlig 812 009,52 kr.

1934. Det ble opprettet 775 overenskomster omfattende 71 188 arbeidere, hvorav 51 885 organiserte. 146 overenskomster som omfattet 22 819 arbeidere ble prolongert uten forandringer av betydning. 31 overenskomster omfattende 6 859 arbeidere, hvorav 6 682 organiserte, fikk lønnsnedslag på i alt 517 063 kr. Dessuten var det 324 nye overenskomster omfattende 15 665 arbeidere, hvorav 11 185 organiserte.

1935. Det ble opprettet 992 overenskomster som omfattet 115 094 arbeidere, hvorav 96 246 organiserte. 182 overenskomster for 24 453 arbeidere ble prolongert uten nevneverdige forandringer. 9 overenskomster som omfattet 305 arbeidere, hvorav 290 organiserte, fikk et lønnsnedslag på i alt 50 908 kr. Dessuten var det 539 nye overenskomster omfattende 18 128 arbeidere, hvorav 13 533 organiserte.

Den samlede lønnsforbedring ved overenskomster opprettet i året er anslått til i alt 7 468 281 kr. Berekningen omfatter 79 892 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsforbedring pr. arbeider pr. år var således 93,48 kr.

Det ble dessuten opprettet 33 overenskomster omfattende 6 569 arbeidere, hvor det var lønnsforbedring uten at forbedringen er bereknet. Går en ut fra at disse arbeiderne har fått en tilsvarende forbedring pr. arbeider, utgjør dette 614 070,12 kr.

Det endelige resultat skulle således bli en bereknet forbedring på 8 082 351,12 kr.

1936. Resultatet av årets lønnsbevegelser var at det ble opprettet 1 739 overenskomster omfattende 125 818 arbeidere, hvorav 91 834 organiserte. 72 overenskomster som omfattet 4 536 arbeidere ble i hovedsaka prolongert uten noen endringer. 2 overenskomster omfattende 118 arbeidere, alle organiserte, fikk et lønnsnedslag på i alt 20 420 kr. Det var dessuten 1 046 nye overenskomster omfattende 20 234 arbeidere, hvorav 17 388 organiserte.

Den samlede lønnsforbedring i året er anslått til i alt 20 247 646 kr. Berekningen omfatter 105 485 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsforbedring pr. arbeider pr. år blir således 191,95 kr. Det ble dessuten i året opprettet 31 overenskomster omfattende 3 704 arbeidere, hvor det var lønnsforbedring uten at forbedringen er bereknet. Går en ut fra at arbeiderne her har fått en tilsvarende forbedring pr. arbeider, utgjør dette 710 982,80 kr.

Det endelige resultat skulle således bli en bereknet forbedring av 20 958 628,80 kr.

1937. Det ble opprettet 3 192 overenskomster omfattende 256 476 arbeidere, hvorav 208 794 organiserte. 6 overenskomster for 77 arbeidere ble prolongert uten endringer av større betydning. 1 overenskomst som omfattet 1 arbeider fikk et lønnsnedslag på 1 080 kr. Dessuten var det 1 125 nye overenskomster omfattende 24 167 arbeidere, hvorav 21 625 organiserte.

Den samlede lønnsforbedring er anslått til i alt 68 770 417 kr. Beregningen omfatter 246 369 arbeidere. Den gjennomsnittlige lønnsforbedring pr. arbeider pr. år blir således 279,14 kr. Det ble dessuten i året opprettet 55 overenskomster omfattende 2 817 arbeidere, hvor det var lønnsforbedring uten at forbedringen er bereknet. Går en ut fra at disse arbeidere fikk en tilsvarende forbedring pr. arbeider, utgjør dette 786 337,38 kr.

Det endelige resultat skulle således bli en bereknet forbedring av 69 556 754,38 kr. 1938. Det ble i året revidert og opprettet 3 200 tariffier omfattende 195 925 arbeidere, hvorav 155 644 organiserte. Dessuten var det i 1938 indeksregulering for 620 tariffier omfattende 124 648 arbeidere, hvorav 108 330 organiserte.

Det samlede lønnstillegg beløp seg til 214 502 kr. (iberegnet indeksreguleringen). 19 overenskomster hadde en samlet lønnsreduksjon av 23 557 kr.

Til dette kommer for 204 overenskomster et samlet tillegg til overtidsbetalingen av 22 388 kr., mens det for 6 overenskomster var en samlet reduksjon i overtidsbetalingen av 2 552 kr.

1939. Omlag 350 overenskomster som utløp innen 31. mai ble prolongert for ett år for 90 000—95 000 arbeidere. (Dette gjaldt i første rekke jernindustrien, bergverkene, tekstilindustrien, trikotasjeindustrien, byggefagene, de grafiske fag, skotøyindustrien, skreddere, bakere, konditorer, kjemiske fabrikker, garverier og lærvarefabrikker, bryggerier, tobakksfabrikker, såpefabrikker og Norsk Hydro.)

Også tariffene for innenriks- og utenriksfarten ble prolongert ett år, etter at loven om arbeidstiden til sjøs gikk i orden 10. mars.

For fangst- og fiskeflåten i Nord-Norge ble tvisten avgjort ved frivillig voldgift, og resultatet var et gjennomsnittlig tillegg på 4—5 prosent.

XV. Lønnstilhøva for kommunale arbeidere og funksjonærer 1914—1939.

Under forrige verdenskrig fikk de kommunale arbeidere på samme måte som den øvrige arbeiderklasse en rekke dyrtidstillegg. I Oslo var både lønna og stigningen størst. I Tromsø og Lillestrøm steg lønningene i alt ikke mer enn henholdsvis 54 og 84 prosent; timelønn for alminnelige arbeidere var på disse steder henholdsvis 1 kr. og 81 øre uten noe dyrtidstillegg. Også i Fredrikstad, Arendal, Hamar og Drammen var de kommunale arbeidere forholdsvis lavt lønnet. I de fleste kommuner hadde gatefeierne minst for timen. Best lønn av de kommunale arbeidere hadde dels øvede gassverksarbeidere eller montører, dels renovasjons- eller kloakkarbeidere.

De lavere kommunale funksjonærer (med lønn under 2 500 kr. før krigen) oppnådde med familietillegg en lønnsforbedring under krigen som dreier seg om 70—100 prosent i de fleste byer, d.v.s. litt mindre enn gjennomsnittsstigningen for arbeidere og tjenere. De høyere kommunale gasjer steg nokså ujamt, i regelen ikke over 50—60 prosent ireknet dyrtidstillegg. I Oslo var påleggene forholdsvis store, i Bergen langt mindre. (Jfr. N. Rygg: Lønninger og levevilkår under verdenskrigen.)

En gjengir her en tabell over stigningen i timelønna for de kommunale arbeidere i Oslo.

Tabell w1.

Voksen alminnelig dagarbeider beskjeftiget ved	Antall ukentlige arbeidstimer		1913—14	April 1918		Stigning			Årsinntekt 1917—18 for familie på 4 personer
	1913—14	April 1918	Lønn pr. time	Lønn pr. time	Dyrtidstillegg	Dyrtids-tillegg ikke med-reknet	Med-reknet tillegg for egen person	Med-reknet tillegg for 4 personer	
			Kr.	Kr.		Prosent	Prosent	Prosent	Omlag kr.
ruleggingsarbeid . . .	56	48	0,50	0,81	Kr. 2,80 pr.	62	132	170	3 234
aterenhold	56	48	0,46	0,75	dag + familie-	63	139	180	3 090
eplantningsvesenet . . .	56	48	0,46	0,75	tillegg 0,60	63	139	180	3 090
irkegårdsarbeid	53 ¹⁾	48	0,53	0,75	for første	42	108	143	3 090
annvesenet	56	48	0,46	0,75	for sørgede,	63	139	180	3 090
loakkesvesenet	56	48	0,46	0,75	0,50 for annen	63	139	180	3 090
renovasjonsvesenet . . .	52	48	0,58	0,81	for sørgede	40	100	133	3 234
			0,50	0,75	og 0,40 for	50	120	158	3 090
lektrisitetverket	54	48	0,44	0,81	hver av de	84	164	207	3 234
			0,39	0,75	følgende	92	182	231	3 090
Gassverket:									
etortarbeidere	48	48	0,50	0,94		88	158	196	3 546
jauere, gravere m. v. . .	54	48	0,40	0,75		88	175	223	3 090
lavneingeniørvesenet . .	52	48	0,50	0,75		50	120	158	3 090
teinpukking pr. m ³ . . .			3,80	3,80		15	—	—	—

1) For faste arbeidere. Sesongarbeidere 57 timer.

En tilføyer nedenfor de tilsvarende årslønninger (i samme rekkefølge) i 1917—18 for familier på 4 personer i Bergen:

Tabell x1.	Brulleggingsarbeid	kr. 2 740
	Gaterenhold	» 2 621
	Beplantningsvesenet	» 2 604
	Kirkegårdsarbeid	» 2 740
	Vannvesenet	» 2 947
	Kloakkvesenet	» 2 947
	Renovasjonsvesenet	» 3 451
	Elektrisitetsverket	» 2 979
	Gassverket: retortarbeidere	» 3 059
	— sjauere, gravere m. m.	» 2 858
	Havneingeniørvesenet	» 2 949

I Fredrikstad utgjorde lønnstillegget fra 1914 til april 1918 for gatarbeid, vannlednings- og kloakkarbeid m. v. 75 prosent, når dyrtidstillegg ikke reknes med, 93 prosent medreknet dyrtidstillegg for egen person og 115 prosent medreknet tillegg for 4 personer. (Årsinntekten 1917—18 for familier på 4 personer utgjorde kr. 2 208.)

I Skien oppnådde familier på 4 personer et samlet tillegg av 144 prosent for gate- og vannledningsarbeid m. v. og 164 prosent for arbeidere i kloakkvesenet.

Forskyvningene for de kommunale funksjonærer kan en til en viss grad vise ved følgende talloppgaver fra Oslo kommune:

Tabell y1.

Lønningsgruppe (1913—14)	Gjennom- snittslønn 1913—14	Gjennom- snittslønn 1917—18	Dyrtids- tillegg	Gjennom- snittsinntekt 1917—18 for familier på 4 personer
	Kr.	Kr.		Kr.
Under 1 500 kr.	1 243	2 441	240 kr. pr. år	3 161
1 500—1 999 »	1 709	2 991	+ familie-	3 711
2 000—2 499 »	2 207	3 533	tillegg 180 kr.	4 253
2 500—2 999 »	2 789	4 244	for første for-	4 964
3 000—3 499 »	3 150	5 325	sørgede, 160	6 045
3 500—3 999 »	3 600	5 400	kr. for annen	6 120
4 000—4 999 »	4 280	6 270	forsørgede og	6 990
5 000—5 999 »	5 467	9 000	140 kr.	9 720
6 000—6 999 »	6 133	9 667	for hver av	10 387
7 000—7 999 »	7 200	1 0000	de øvrige	10 720
8 000—8 999 »	—	—	forsørgede.	—

En gjengir dernest en tabell som viser forskyvningene i lønnsnivået i 10-års-perioden 1921—1930, med sammenlikningsgrunnlag lønnsnivået 1913—14.

Tabell z1. *Timelønninger for kommunale arbeidere i Oslo 1921—30.*

	Timelønninger							Bereket årsinntekt 1930
	1913—14	Septbr. 1921	Novbr. 1922	Oktbr. 1925	August 1927	August 1929	August 1930	
<i>Menn:</i>	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Brulleggingsarbeid	0,50	2,31	1,75	2,03	1,56	1,52	1,52	3 648
Gaterenhold	0,46	2,19	1,63	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
Beplantningsvesenet	0,46	2,14	1,63	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
Kirkegårdsarbeid	0,53	2,19	1,63	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
Vann- og kloakkvesenet	0,46	2,19	1,63	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
Renovasjonsvesenet	0,50	2,38	1,81	2,03	1,63	1,58	1,58	3 792
Elektrisitetsverket	0,44	2,19	1,63	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
Gassverket:								
Retortarbeidere	0,50	2,44	1,88	2,03	1,56	1,52	1,52	3 648
Sjauere, gravere m. v.	0,40	2,19	1,63	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
Havneingeniørvesenet	0,50	2,19	1,63	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
Steinpukking	pr. m ³ 3,30	pr. m ³ 4,80	—	1,90	1,44	1,39	1,39	3 336
<i>Kvinner:</i>								
Park- og kirkegårdsarbeid	0,26	1,56	1,06	1,28	0,98	0,96	0,96	—
Personale ved skolebespis- ningen	—	—	—	1,88	1,05	1,02	1,02	2 448

Den nye tariff for de kommunale arbeidere i Oslo kommune året 1930, som fikk 2 års varighet, inneholdt en del forbedringer med omsyn til ferie, lønn under sykdom o.s.v.

Siden 1930 er lønningene blitt forandret nokså mye. I årene fra 1930 til 1934 ble det i de fleste byer foretatt en prosentvis nedsetting av de faste lønssatsene, dels bare av grunnlønnen, dels både av grunnlønn og alderstillegg. I et par byer der det hadde vært gitt dyrtidstillegg ble dette nå sløffet. I 1935 var det ingen alminnelige lønnsreguleringer for de kommunale funksjonærer.

Fra 1936 har lønnsnivået for de kommunale arbeidere og funksjonærer igjen vært stigende. De faste lønssatsene er forhøyet, dels ved oppheving av de tidligere reduksjoner, dels ved løyving av prosentmessige tillegg eller ved alminnelig lønnsrevisjon for alle stillinger. For en stor del er lønnsforhøyelse også foretatt gjennom midlertidige tillegg (dyrtidstillegg, konjunktur- og reguleringstillegg).

Tabell æ1. *Lønninger for kommunale arbeidere 1938—39.*

Oslo	kr. 14,00 pr. dag, gruppe I, formenn og særlig kvalifiserte arbeidere.
	» 13,00 pr. dag, gruppe II, faglærte.
	» 12,00 pr. dag, gruppe III, ikke faglærte.
	» 9,00 pr. dag, kvinnelige arbeidere.
Bergen	» 13,07 pr. dag, gruppe I.
	» 12,05 pr. dag, gruppe II.
	» 11,52 pr. dag, gruppe III.
Trondheim	» 1,57 pr. time + konjunkturtilllegg 9 øre pr. time gruppe I.
	» 1,48 — + —»— 9 » — II.
	» 1,38 — + —»— 9 » — III.
	Etter 5 år tillegg kr. 0,05 pr. time og etter 8 år ytterligere kr. 0,05 pr. time.
Stavanger	» 1,59 pr. time, ordinær timelønn.
	» 1,69 pr. time, fagarbeidere.
	» 1,75 pr. time, fagarbeidere ved elektrisitetsverket.
	» 1,85 pr. time, høyspenningsmonterere.

Tabell ø1.

Kommunale dyrtidstillegg (konjunkturtilllegg, reguleringstillegg) 1938—39.

Oslo	Dyrtidstillegg 300.
Bergen	For budsjett-terminen 1938—39 er løyvt følgende dyrtidstillegg til lønnsregulativets satser.
	a) For stillinger utenfor lønnsklasse:
	Lønn kr. 12 000, dyrtidstillegg kr. 550.
	Lønn under kr. 12 000 til kr. 11 000, dyrtidstillegg kr. 600.
	Lønn under kr. 11 000 til kr. 10 000, —»— » 650.
	Lønn under kr. 10 000, —»— » 700.
	b) Lønnsklasse I
	Lønnsklasse II
	Lønnsklasse III
	Lønnsklasse IV
	Lønnsklasse V
	Lønnsklasse VI
	Lønnsklasse VII
	Lønnsklasse VIII
	Lønnsklasse IX
	Lønnsklasse X
	Lønnsklasse XI
	Lønnsklasse XII
	Resp. for tjenestemenn med lønn til og med kr. 2 750 og med lønn derover.
	c) Diverse stillinger med særskilt regulativ:
	Oppsynsmenn m. fl. dyrtidstillegg kr. 650.
	Håndverkere, fagarbeidere m. fl. .. —»— » 500.
	Førere og maskinister på renovasjonsvesenets båt og «Havnebåten» —»— » 600.
	Havnebetjenter
	Trondheim
	Drammen
	Kristiansand S.
	Ålesund
	Haugesund

For mer detaljerte opplysninger om lønnsforandringene for de enkelte grupper av kommunale arbeidere og funksjonærer i de forskjellige kommuner, viser en ellers til følgende kildeskrifter, som også er nyttet i den korte framstillingen er har gitt her:

Norges offisielle statistikk. Lønninger 1914—1930.

Statistisk årbok 1919, 1929 og 1940.

Oslo kommunes forhandlinger 1914—1918.

Kommunale lønninger 1939 (utgitt av Norges Byforbund).

XVI. Norges stilling under den nåværende krig.

a) Prisnivå og lønninger 1939—1941.

En går så over til å se på dyrtiden under den nåværende krig og statsmyndighetenes tiltak. Den nåværende krig rammer folkeforsyningen i et land med Norges økonomiske struktur særlig hardt. Hele landets økonomi var basert på handelsflåten utnyttning og en meget omfattende eksport og import. Når det klikker så fullstendig som nå på disse viktige områdene, betyr det en avgjørende innskrenking i tilførslene til landet; ikke bare for råstoffer, brensel m. v., men også når det gjelder levnetsmidler av enhver art. Norge kan ikke broføre seg, vi har alt for lite kraftfôr, vi produserer ikke sukker, frambringer ikke kaffe og te, — for ikke å snakke om at de ekstraordinære forhold etter okkupasjonen den 9. april 1940 i seg sjøl skaper ekstraordinære vansker for folkeforsyningen på en rekke områder. Erfaringene fra den forrige krigen viser at en rekke spesielle tiltak var nødvendig for å skaffe de brede lag av folket et minimum av levnetsmidler til en overkommelig pris. Dette problemet er også aktuelt i dag, og vil etter all sannsynlighet bli det i stigende grad. Prisnivået og fordelingen av levnetsmidler etter rettferdige og mest mulig effektive prinsipper er under de nåværende tilhøva en sak av avgjørende innflytelse på den reelle levestandard for det overveiende flertall av landets befolkning. I det følgende skal en gi en nærmere utgreiing om disse spørsmål, ut fra det statistiske materialet som foreligger, de bestemmelser og forordninger m. v. som gjelder nå, og på bakgrunn av erfaringene fra forsynings- og dyrtidspolitikken i Norge under forrige verdenskrig.

Cand. oecon. Johan Vogt kom den 30. september 1936 med en betenkning «Om igangsettelse av statistisk-økonomiske undersøkelser som ledd i forberedelsen av en planøkonomi for Norge». Med henblikk på stillingen under krig og blokade heter det her i konklusjonen: «Norges økonomiske selvhjelpsrad har i første rekke bestrept sig efter å forberede en løsning av Norges brenselforsyning i tilfelle av krig og blokade. Det er en påtrengende oppgave allerede nu å forberede selvforsyning av alle nødvendige varer som uten for store omkostninger kan produseres innenfor landets grenser. Denne økonomiske selvhjelpenhet i krigstilfelle vil forøvrig i betydelig grad kunne utbygges i samarbeide med Sverige, idet vareforbindelsen med dette land i alle tilfelle vil kunne opprettholdes. Denne økonomiske beredskap i krigstilfelle vil imidlertid bare kunne utbygges på en effektiv måte i forbindelse med en planøkonomisk utvikling av landets alminnelige produksjonskapasitet. De tilspissede internasjonale motsetninger stiller således nu utformningen av denne planøkonomi på dagsordenen som en påtrengende oppgave.»

Når det gjelder forsyningen med levnetsmidler pekte Vogt bl. a. på at 80 prosent av det norske folks levnetsmiddelforbruk dengang ble dekket ved innenlandsk produksjon, og at reelle muligheter var til stede for å utvide denne innenlandske produksjon i meget stor grad.

Det heter videre i utgreiingen: «Under en planøkonomi vil landbrukets vareoverskudd mest hensiktsmessig måtte innkjøpes gjennom centraliserte innkjøpsorganisasjoner, som samtidig må besidde oversikt over befolkningens reale behov for de forskjellige slags landbruksprodukter, og som i overensstemmelse dermed må tilstrebe at produksjonen av de forskjellige landbruksvarer blir avpasset i et forhold til hverandre som svarer til dette reale behov. Dette centraliserte innkjøp av landbrukets vareproduksjon vil foreløbig la i hvert fall den vesentligste del av landbrukets pengeinntekter passere gjennom offentlige eller halvoffentlige institusjoner, og vil derved også gi en oversikt over landbrukets faktiske inntektsforhold, og ennvidere muliggjøre en overgang til en kildebeskatning av landbruket.»

I denne forbindelse setter en hit nedenstående tabell å1 og fig. 1, som framstiller produksjonsindeksen for industrien fra januar 1939 til mars i år, etter Det Statistiske Sentralbyrås månedsindeks med basis i 1938.

Tabell å1. Industriproduksjonen.

Måned	Hele industrien			Eksportindustrien			Hjemmeindustrien		
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	1939	1940	1941
Januar	98	111	97	100	106	80	97	113	104
Februar	105	111	97	111	106	75	103	114	107
Mars	103	106	95	100	91	68	105	113	107
April	104	69	95	98	45	62	107	80	110
Mai	105	61	101	101	38	75	106	71	113
Juni	109	79	—	105	50	—	111	92	—
Juli	88	82	—	99	64	—	82	90	—
August	108	96	—	102	69	—	111	108	—
September	114	105	—	100	77	—	120	118	—
Oktober	114	106	—	105	83	—	118	116	—
November	116	108	—	109	86	—	119	118	—
Desember	115	103	—	111	82	—	117	113	—

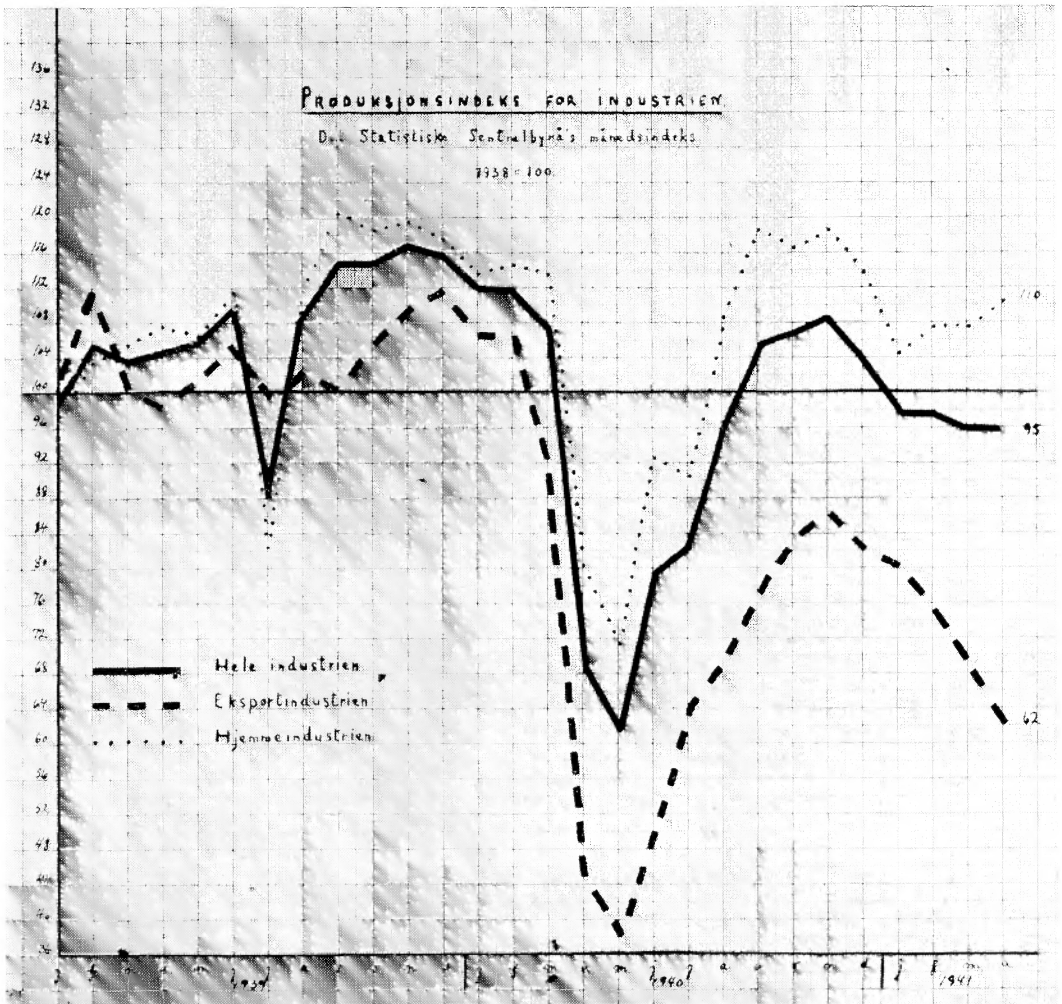

Fig. 1.

For å få bildet klart når det gjelder prisbevegelsen, er det nødvendig å se utviklingen i 1940 på bakgrunn av svingningene i prisnivået i løpet av året 1939. Det er nødvendig å trekke et ganske skarpt skille mellom de første 8 måneders fredsperiode i 1939 og de siste 4 måneders krigsperiode.

La oss som eksempel ta prisnivået i Storbritannia og de nordiske land, fordi det her i alle fall inntil krigen hersket en sterk indre økonomisk sammenheng, på grunn av tyngden i det gjensidige varebytte. Stigningen i prisene i disse land i tiden januar—august 1939 var ikke mer enn 1 eller 2 prosent. I Storbritannia steg således engrosprisindeksen (1929 = 100) fra 85 i januar 1939 til 86 i sommermånedene samme år. I Norge var stigningen litt større, nemlig fra 99 i januar til 101 i august 1939. Sverige holdt seg uforandret på 95, mens Danmark viste en enhets stigning fra 102 til 103. I flere andre land var der til og med et lite prisfall. Det var f. eks. tilfelle i U. S. A., hvor prisindeksen gikk ned fra 81 i januar til 79 i august 1939, og i Frankrike hvor indekstallet sank fra 110 i januar til 107 i august 1939. Gjennomgående karakteriseres den nevnte 8 måneders fredsperiode ved en temmelig høy grad av stabilitet i prisnivået.

Krigsutbruddet førte i løpet av noen uker til en sprangvis og meget kraftig prisstigning. Særlig gjelder dette for råstoffer. Som eksempel kan en nevne at Moody's råvareindeks som i slutten av august 1939 lå i 140, på kort tid gikk opp i 173. Det kom imidlertid et tilbakeslag alt i løpet av oktober måned. Fra dette tidspunkt og til utgangen av året varierte råvareindeksen mellom 160 og 169. Indeks nivået fra september, den første krigsmåned, ble ikke nådd mere.

En nevner noen av de viktigste årsakene til at prisstigningen i de første krigsmånedene av året 1939 ikke fikk et større omfang og ble langt mindre enn i den tilsvarende perioden av forrige krig:

1) Offentlig kontroll med prisene i en rekke land. Både metoder og effektivitet har artet seg forskjellig, men en viss bremsende innflytelse på prisstigningen har kontrollen hatt overalt. I enkelte land tok en først og fremst sikte på å hindre unormal avanse, både ved engrossalg og i detaljhandelen. I andre land ble de viktigste faktorer i prisdannelsen trukket inn under kontrollsystemet. I begge tilfeller virker priskontrollen som sagt bremsende, i alle fall så lenge det er gamle beholdninger som kan selges ut, enten det er til gamle priser (førkrigspriser), eller til priser som ligger under det nye markedsnivå som ble skapt av krigssituasjonen.

2) Rasjoneringen førte i en rekke land gjennom minsket forbruk til en kunstig nedsettelse av etterspørselen. På den måten ble tendensen til alminnelig prisstigning i noen grad motvirket.

3) Gjennom krigen ble enkelte land avsperrert fra sine vanlige innkjøpsmarkeder. Varekravet ble ved det minsket, og det er også et forhold som motvirker prisstigningen.

4) Etter krigsutbruddet gikk en for en rekke råvarers vedkommende over fra en kunstig innskrenket produksjon til full utnyttning av produksjonskapasiteten. De krigførende land hadde dessuten lagret ganske store ekstraordinære beholdninger. Til dette kommer at den måten krigen ble ført på i de første fire krigsmånedene ikke førte til den sterke belastning på varemarkedet som en fikk senere (våren, sommeren og høsten 1940), gjennom et sterkt øket materialforbruk i krigsføringen.

5) Det forhold har også spilt inn at en i forretningsverdenen til dels har reknet med muligheten av en plutselig, så å si overraskende fredsslutning med derav følgende brå tendens til nedgang i prisnivået. En var redd for i en slik situasjon å bli sittende med store ekstraordinære lagre, innkjøpt til høye priser, og være nødt til i et gitt tilfelle å realisere disse varebeholdningene med tap. Sjøl om denne risiko er gjort mindre ved offentlige tiltak (statsgaranti, offentlig kreditt, clearingordninger og liknende), har den til en viss grad bremset iveren etter å foreta omfattende forsyningskjøp med det for øye å sikre seg ekstraordinære reservelagre.

For Norges vedkommende holdt engrosprisinivået seg noenlunde uforandret i 1939 inntil krigsutbruddet. Engrosprisene lå ved krigens utbrudd gjennomsnittlig omlag 7 prosent lavere enn i september—oktober 1937, da engrosprisinivået nådde sitt høydepunkt under den siste oppgående konjunktur, og 50 prosent høyere enn ved krigsutbruddet i 1914. Fra 15. august til og med 15. desember 1939 steg engrosprisindeksen i alt fra 98,4 til 116,3 eller med 18,1 prosent (1938 = 100). Stigningen var temmelig ujevn når en sammenlikner de enkelte måneders prisnivå. I september 1939 var stigningen bare 1,5 prosent, fra september til oktober var stigningen 8,4 prosent, fra oktober til november 5,6 prosent og fra november til desember 1,7 prosent. Prisstigningen var større i et land som Danmark, hvor engrosindeksen viser en stigning fra august til november 1939 med 24,3 prosent, mens stigningen i samme tidsrom i Norge utgjorde 16,3 prosent. I Sverige var stigningen i engrostallet 15 prosent, i U. S. A. godt og vel 5 prosent i samme tidsrom.

Nedenstående tabell viser ujamnheten i prisstigningen innen de ulike varegrupper (1938 = 100):

Tabell a2.

	August 1939	Desember 1939	Stigning fra aug. til desember 1939
Kjemiske og tekniske varer	96,8	143,7	Pst. 48,5
Jern og metaller, jern- og metallvarer	95,8	132,1	37,9
Brensel og oljer	97,1	127,7	31,6
Vegetabiliske næringsmidler	96,3	115,7	20,1
Tekstilvarer	98,3	115,9	17,9
Huder, lær og skotøy	96,7	113,4	17,2
Trevarer	105,5	122,7	16,3
Tremasse, sellulose og papir	88,5	102,8	16,1
Stein, leire og glassvarer	100,7	115,7	14,9
Gummiprodukter	107,6	122,6	14,0
Forstoffer og gjødning	95,9	105,9	10,4
Animalske næringsmidler	101,2	110,4	9,1
Vegetabiliske nytelsesmidler	101,9	104,8	2,9

På grunn av formålet med denne utgreiingen legger en særlig vekt på prisbevegelsen for levnetsmidler. Noen enkeltheter vil her være av interesse, idet en senere skal sammenholde prisutviklingen på levnetsmidler i året 1940 med prisenivået i 1939.

Som tabellen viser gikk gruppen vegetabiliske næringsmidler opp med 20,1 prosent fra august til desember 1939. En kan her til en jamføring gi følgende generelle tall som er av stor interesse for helhetsbildet.

- 1) Jordbruksvarer under ett steg med 9,6 prosent i det nevnte tidsrom.
- 2) Industrivarer under ett steg med 21,7 prosent.
- 3) Industriens helfabrikata steg bare med 11,8 prosent, mens stigningen for råvarer og halvfabrikata utgjorde nesten det tredobbelte (34,1 prosent).
- 4) Innførselsvarer under ett steg 30,4 prosent, mens stigningen på innenlandske varer i samme tid utgjorde 11,8 prosent.

Innenfor gruppen vegetabiliske næringsmidler var det sirupprisen som steg mest, nemlig med 121 prosent. Deretter kom prisene på raffinade med 45 prosent, poteter med 38 prosent, havregryn med 27 prosent og farin med 22 prosent, rosiner med 18 prosent, rugmel med gjennomsnittlig 12,5 prosent og hvetemel med gjennomsnittlig 6 prosent.

Av de animalske næringsmidler var det fiskeboller som steg mest, nemlig med 41 prosent, deretter kom raffinert fett med 38 prosents stigning. Så kom ferskt flesk med 22 prosent, mysost med 21 prosent, salt flesk med 19 prosent, nøkkelost med 13 prosent, margarin med 11 prosent, smør og gaudaost med 8 prosent, melk med 7 prosent og egg med 6 prosents stigning. Prisene på sauekjøtt, gjøkav og kukjøtt lå litt lavere i desember 1939 enn i august måned samme år, nemlig 4—8 prosent, mens oksekjøtt og spekalv lå litt høyere i pris, nemlig 7 til 11 prosent.

Når det gjelder leveomkostningene, gikk indeksen opp fra 99,0 i januar 1939 (når 1938 settes lik 100) til 100,8 i august og til 104,9 i november samme år. I desember 1939 var indeksen 106,8.

Tar en de enkelte varegrupper i budsjettet for seg, er de viktigste og mest karakteristiske tall følgende:

- 1) Indekstallet for kull, koks, ved og petroleum gikk opp fra 92,2 i august til 114,2 i november 1939, eller med 23,9 prosent. (Stigningen i koksprisen utgjorde 33,3 prosent.)
- 2) Utgiftene til matvarer i alt steg med 7,1 prosent i det nevnte tidsrom (fra august til november 1939).
- 3) Kolonialvarer hadde den sterkeste stigning, med 15,9 prosent.
- 4) Deretter kom gruppa melk, smør, margarin, ost og egg med 10,6 prosent, flesk med 8,1 prosent, fisk med 7 prosent, mel, gryn og poteter o. l. med 5,9 prosent og kjøtt med 1,5 prosent.

Ser en på Det Statistiske Sentralbyrås engrosprisindeks for perioden januar til september 1940 sammenliknet med året 1939, får en følgende tabell:

Tabell b₂.

1938 = 100.

Måned	Jordbruksvarer		Kolonialvarer		Industrivarer		Engrosprisindeks total	
	1939	1940	1939	1940	1939	1940	1939	1940
Januar	94	104	103	134	98	124	97	119
Februar	94	108	103	134	98	130	97	124
Mars	93	112	103	137	98	138	97	130
April	94	113	106	138	98	139	98	131
Mai	94	111	111	138	98	139	98	131
Juni	92	108	110	138	98	139	98	130
Juli	94	111	110	140	99	141	98	132
August	95	111	111	140	99	147	98	136
September . .	99	110	113	136	99	146	100	135
Oktober	101	—	124	—	111	—	108	—
November . . .	106	—	132	—	117	—	114	—
Desember . . .	104	—	133	—	120	—	116	—

Byrådet knytter for tiden april—september 1940 følgende forklarende merknader til talloppgavene: «Stigningen fra juni til juli skyldes for en del forhøyelsen av omsetningsskatten, mens stigningen fra juli til august for størstedelen skyldes forhøyelsen av avgiftene på bensin, petroleum og brenselolje og ny avgift på smøreolje. Var disse forhøyersene ikke kommet, ville indeksen vært 133,3 og stigningen bare 0,9 prosent. Nedgangen fra august til september skyldes at omsetningsskatten av engrossalg er falt bort. Hadde omsetningsskatten vært gjeldende også i september, ville engrospristallet for september ha vært 137,0. Når nedsettelsen av omsetningsskatten bare fører til 1,4 proSENTS fall i engrosprisindeksen, skyldes dette at ikke engrossalg alltid har vært fri for omsetningsskatt.

Under de nåværende forhold vil en beregning av prisindekser måtte bli usikker, først og fremst fordi det skjer store forskyvninger i de omsatte mengder. Byråets indeks bygger på omsatte mengder i 1934—36, men når disse mengder forskyves, vil selvfølgelig heller ikke beregningene gi et helt riktig uttrykk for forholdene i dag. Eksempelvis kan en nevne at de omsatte mengder av bensin og kull nå ikke har den innflytelse på prisenivået som under normale forhold, fordi det omsettes meget mindre enn normalt.

Prisstigningen fra august til september 1940 faller på gruppen stein-, leir- og glassvarer med 8,8 prosent, tekstilvarer med 2,8 prosent, vegetabiliske nytelsesmidler med 1,6 prosent, huder, lær og skotøy med 1,1 prosent, og brensel og oljer med 0,6 prosent. Vegetabiliske næringsmidler gikk ned med 1,7 prosent. De andre gruppene var så godt som uforandret. Indekstallet for industrivarer under ett var 0,4 prosent lavere i september 1940 enn i august, råvarer og halvfabrikata var 0,7 prosent lavere og helfabrikata 0,1 prosent lavere. Jordbruksvarer i alt gikk ned 1,2 prosent, — de animalske 0,3 prosent og de vegetabiliske 3,7 prosent. Indekstallet for innførselsvarer lå 2,1 prosent lavere i september enn i august 1940, mens de innenlandske varene lå 0,3 prosent høyere.»

Tar en et lengere tidsrom i sammenheng får en følgende engros-generalindeks (1938 = 100):

Tabell c₂.

	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940				
									Mai	Juni	Juli	Aug.	Sept.
Generalindeks . . .	79,7	79,5	81,0	83,1	87,4	101,6	100,0	101,7	130,9	130,2	132,1	136,0	135,0

Forskyvningen i indekstallet for leveomkostninger fra august 1939 til og med september 1940 framgår av nedenstående tabell:

Tabell d₂.

		Total uten skatt	Matvarer
August	1939	100,8	100,9
September	»	101,3	101,8
Oktober	»	102,9	104,2
November	»	104,9	108,1
Desember	»	106,8	109,2
Januar	1940	106,9	109,1
Februar	»	109,0	112,6
Mars	»	113,6	116,7
April	»	114,3	117,7
Mai	»	115,3	119,8
Juni	»	115,5	119,2
Juli	»	116,4	120,6
August	»	116,8	121,3
September	»	125,7	130,3

Byråets berekning over årlige leveomkostninger for en arbeiderfamilie på vel 4 personer (4,46) med et utgiftsbudsjett på ca. 3 600 kr. i 1938 stiller seg i hovedsdom slik at de ting (matvarer + drikkevarer og tobakk + lys og brensel, bekledning, husleie og andre utgifter) som i 1938 i gjennomsnitt kostet tilsammen 3 598,95 kr. (iberegnet fagforeningskontingent) i mars 1940 kostet 4 068,79 kr., i mai 1940 4 128,63 kr. og i august 1940 4 174,65 kr.

Med omsyn til enkelthetene når det gjelder forskyvningene i leveomkostninger i tidsrommet fra 15. april til 15. august 1940 skriver Byrådet følgende: «Det Statistiske Centralbyrås beregninger over leveomkostningene pr. 15. april viste et hovedindekstall på 114,3 (gjennomsnitt 1938 = 100). I mai gikk tallet opp til 115,3, i juni til 115,5, i juli til 116,4 og i august til 116,8. Fra april til august er leveomkostningene i alt steget 2,2 prosent. Matvareutgiftene er i alt steget 3,1 prosent i samme tidsrom. Indekstallet for matvarer, som i april var 117,7, gikk i mai opp til 119,8, i juni ned til 119,2, mens det i juli gikk opp til 120,6 og i august opp til 121,3. Stigningen fra juni til juli skyldes delvis forhøyelsen av omsetningsskatten.

Brenselsutgiftene er i alt steget 8,2 prosent fra april til august 1940. Indekstallet for kull, koks, ved og petroleum var i april 1940 161,7, i mai 163,2, i juni 165,0, i juli 171,2 og i august 174,9. For de andre utgiftsposter er det — som vanlig — ikke innhentet prisoppgaver for juli og august. Utgiftene til drikkevarer og tobakk er gått opp 2,8 prosent fra mars til juni 1940 — fra 110,5 til 113,6.

Beklekningsposten er i samme tidsrom steget 2,2 prosent — fra 115,6 til 118,1 og posten «Andre utgifter» 0,5 prosent fra 107,2 til 107,7. Husleien er gått ned 0,8 prosent siden juni 1939.»

Viktig og symptomatisk er den betraktelige stigning i leveomkostningene pr. 15. september 1940. Statistisk Sentralbyrås beregninger over forskyvningen fra august til september gir som resultat at hovedindekstallet (uten skatt og fagforeningskontingent) går opp 7,6 prosent, fra 116,8 til 125,7 (gjennomsnittet for 1938 = 100).

Stigningen skyldes for største delen økingen av omsetningsskatten. Uten denne forhøyelse ville stigningen trolig ha vært bare vel 1 prosent. Indekstallet for matvarer er gått opp 7,4 prosent fra august til september, nemlig fra 121,3 til 130,3. Utgiftene til flek og fisk er steget mest, med henholdsvis 14,3 og 14,1 prosent. Deretter kommer gruppen kjøtt med 11,0 prosent, melk, smør, ost og egg med 8,5 prosent, brød med 7,3 prosent og kolonialvarer med 6,5 prosent. Gruppen poteter, mel, gryn o. l. er gått ned med 5,9 prosent. Utgiftene til drikkevarer og tobakk er steget 11,3 prosent siden juni, fra 113,6 til 126,4. Brenselsutgiftene er steget 12,1 prosent fra august til september, fra 174,9 til 196,0. Utgiftene til gass og elektrisitet er gått opp 1,2 prosent, fra 99,6 til 100,8. Beklekningsposten er steget 14,5 prosent fra annet til tredje kvartal 1940, fra 118,1 til 135,2 prosent. Posten «Andre utgifter» steg med 6,6 prosent, fra 107,7 til 114,8 prosent.¹⁾

I «Meddelelsesbladet» for Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon, nr. 8, august 1941, kommer redaksjonen inn på lønssaka, som blir kalt «det mest brennende av alle spørsmål for landets lønsmottagere». Det heter videre bl. a.: «Stillingen på dette område er den at siden krigen brøt ut høsten 1939 har leveomkostningene i Norge steget med 38,39 prosent, fra et indekstall på 100,8 i

¹⁾ Når det gjelder den videre utviklingen av engrospriser og leveomkostninger etter september 1940 viser en til tabellene t (side 55), k₁ (side 75), m₁ (side 76) og til fig. 2 og 3 (side 102 og 103).

august 1939 til 139,5 i juli 1941. Matvarer alene er steget med 46,68 prosent, brenselutgiftene med 168,9 prosent og bekledningsartikler med 58,23 prosent. Regner man ut reallønnen på grunnlag av leveomkostningsindeksen for hver måned og Landsorganisasjonens lønnsindeks fra august 1939 til juli 1941, får en som facit at reallønnen er 76 i forhold til 100 i august 1939. Arbeiderne måtte altså ha 24 prosent lønnstillegg for å få kompensasjon for stigningen i leveomkostningene. Enda er det ikke tatt omsyn til den forringelse av levestandarden som ligger i korttidsarbeidet, rasjoneringen, overgangen til dårligere betalt arbeid, vareknappheten, omleggingen av forbruket til dyrere varer osv. . . . Mens prisene stadig fortsetter å stige, har arbeidslønningene vært låst fast til det samme nivå som i juni 1940. Det sier seg selv at en løsning av lønsspørsmålet nå melder seg som et uavviselig og uoppsettelig krav.»

I årene 1934 til 1939 er der etter oppgave fra Statistisk Sentralbyrå gjennomgående en viss stigning i arbeidslønningene, som nedenstående tabell viser.

Tabell e2. *Lønn pr. dag i kr.*

Pr. dag	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Eksportindustri	10,88	10,78	11,08	11,79	12,01	12,95
Industri ellers	11,20	11,22	11,53	12,46	13,67	13,91
Håndverk	13,50	13,62	14,58	15,57	17,80	17,65
Total	11,34	11,34	11,71	12,59	13,82	14,04

I januar 1940 oppnådde arbeiderne et lønnstillegg (12 og 8 øre pr. time og 7 prosent tillegg), altså 9 prosent stigning. Lønnsindeksen sto da i 109. Etter apriltillegget (8 og 5 øre pr. time og 4,5 prosent) var lønnsindeksen kommet opp i 115. Den 1. juli falt januartillegget på 12 og 8 øre og 7 prosent bort og lønnsindeksen falt ned i 106.

De månedslønte funksjonærene som lønnes etter overenskomstenes 6-års-satser eller derover fikk i 1940 en månedlig lønnsforandring som for hvert poeng indeksen endres fra 171 skal være:

	Regulering pr. 1. januar 1940	Regulering pr. 1. april og 1. juni 1940
Menn	kr. 2,11	kr. 1,58
Kvinner	» 1,66	» 1,25

Den 1. juni 1940 var situasjonen den at leveomkostningene var steget med 14 prosent fra høsten 1939, mens lønningene var steget med 6 prosent. Siden har det ikke vært noen forandringer i lønnsindeksen, mens leveomkostningene er steget med ytterligere 20,99 prosent siden 1. juni 1940.

Nedenstående tabell g2 viser bevegelsen av reallønnen fra august 1939 til juli 1941, sammenliknet med bevegelsen i leveomkostnings- og lønnsindeksene.

Tabell g2. *Reallønnens bevegelse fra august 1939.*

	Lønnsindeks	Leveomkostnings- indeks	Reallønn
1939: August	100	100,8	99,2
September	100	101,8	98,7
Oktober	100	102,9	97,2
November	100	104,9	95,8
Desember	100	106,8	93,6

	Lønnsindeks	Leveomkostningsindeks	Reallønn
1940: Januar	109	106,9	102,0
Februar	109	109,0	100,0
Mars	109	113,6	96,0
April	115	114,3	100,6
Mai	115	115,3	99,7
Juni	106	115,5	91,8
Juli	106	116,4	91,1
August	106	116,8	90,8
September	106	125,7	84,3
Oktober	106	126,6	83,7
November	106	127,4	83,2
Desember	106	130,6	81,2
1941: Januar	106	131,9	80,4
Februar	106	133,7	79,3
Mars	106	135,0	78,5
April	106	135,8	78,1
Mai	106	136,9	77,4
Juni	106	138,9	76,3
Juli	106	139,5	76,0

En vil finne dette nærmere belyst i nedenstående fig. 2 som framstiller bevegelsen i indeksene for lønninger, leveomkostninger, matvarepriser og engrospriser, og i fig. 3 som viser reallønnens bevegelse.

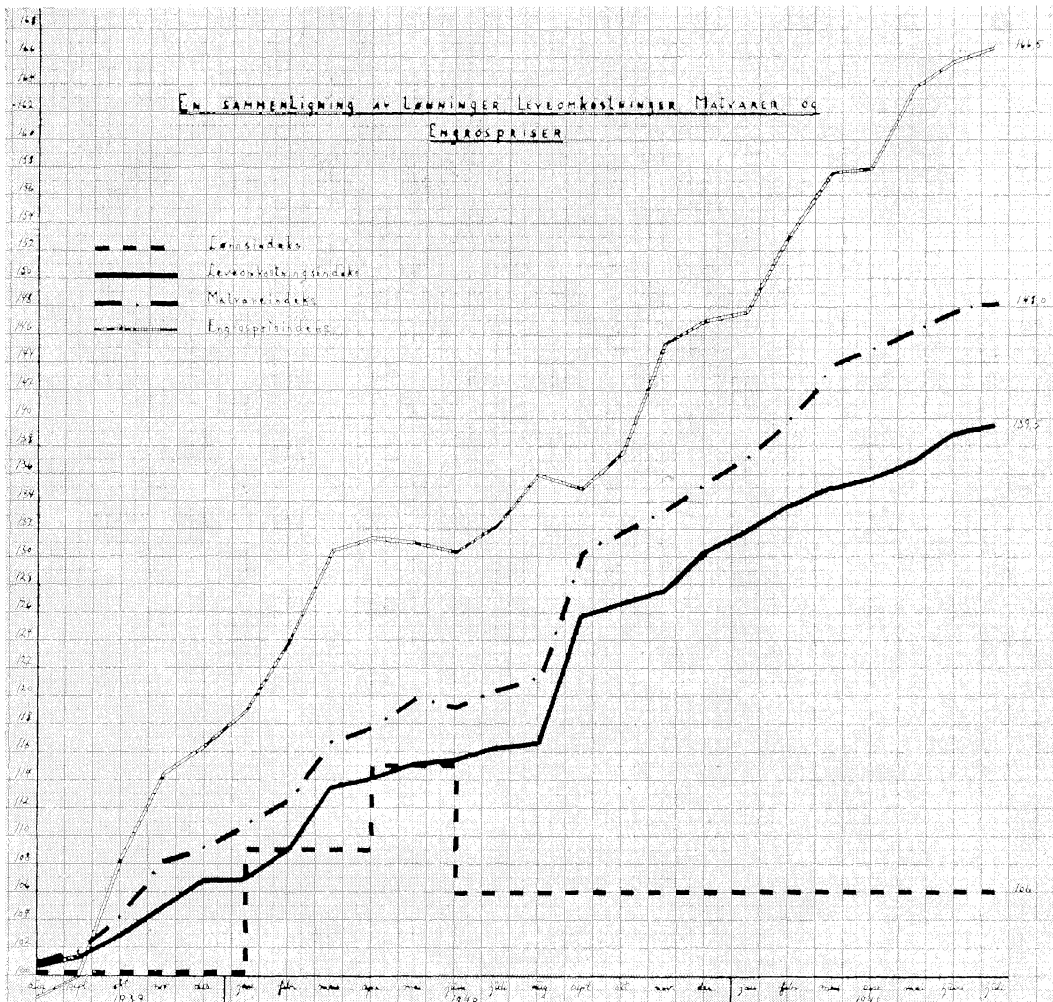

Fig. 2.

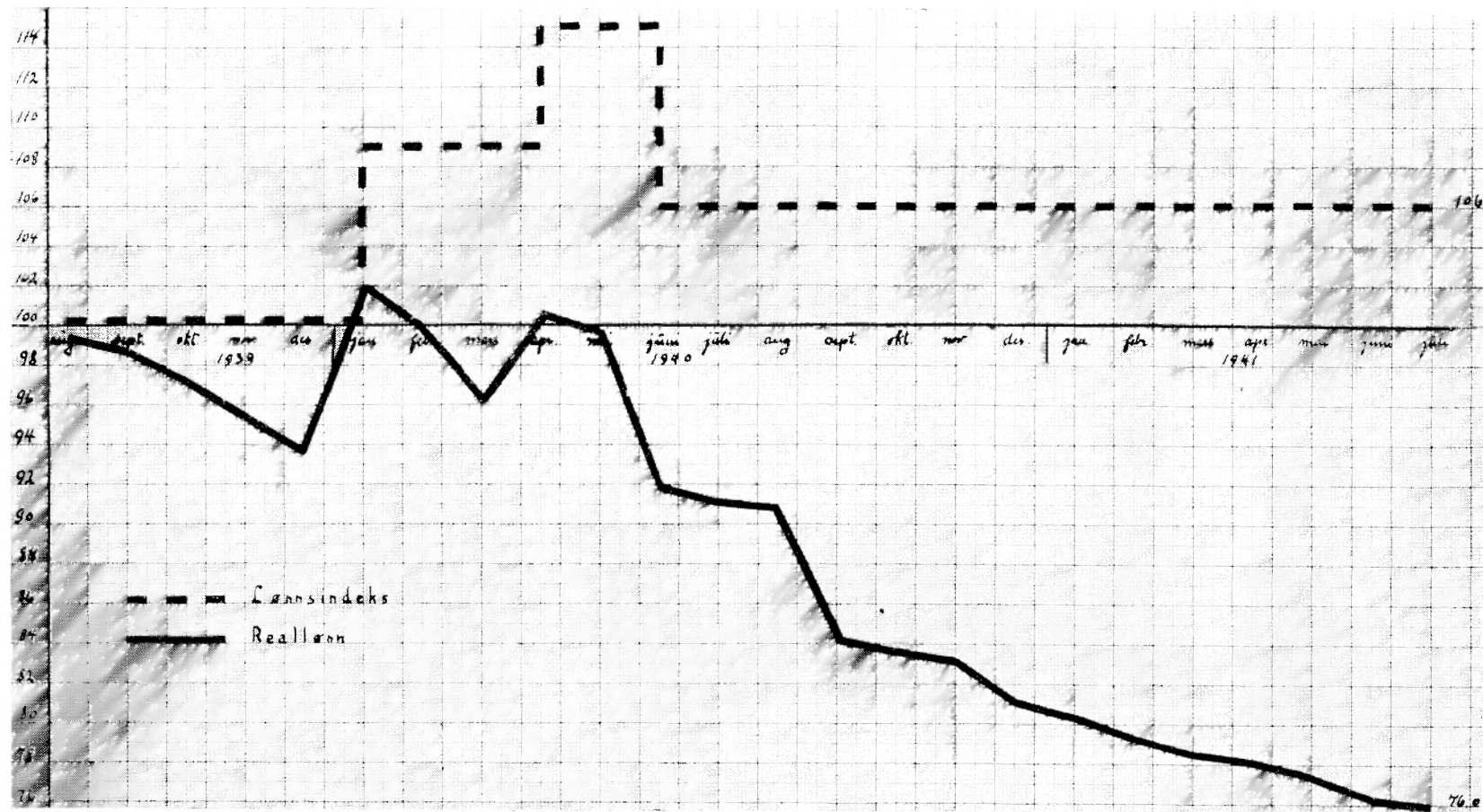

Fig. 3.

Også i Danmark er lønsspørsmålet meget aktuelt nettopp nå. Det har vært ført forhandlinger mellom fagforeningene og myndighetene om en indeksregulering av lønningene, men resultatet er foreløpig blitt avvisning av alle krav fra arbeidernes side. «Morgenbladet» skriver i den forbindelse 28. august 1941:

«Den danske institusjon som er satt i stedet for den tidligere megling og som treffer kategoriske avgjørelser, har erakket at arbeidslønnen skal være uforandret til 1. mars 1942. Dette har skapt uro i arbeiderkretser; Danmark har jo hatt en prisstigning som er betydelig høiere enn den i Norge, og det føles hårdt, når lønningene alene blir låst fast, mens de andre satser går jevnt opover. Formentlig kan man ad forhandlingsvei finne en utvei til å rette noget på dette skjeve forhold. Den faglige landsorganisasjons formann bruker sterke ord om det foreløbige resultat, og spør høist alvorlige tider i landet hvis noget slikt ikke skjer.»

b) Inflasjonsfaren.

Det er sterkt understreket fra alle hold at en med alle tjenlige midler vil hindre at de ekstraordinære økonomiske og finansielle tilhøva i Norge fører til inflasjon, med alle de økonomisk og sosialt katastrofale følger som erfaring fra andre land (Tyskland, Østerrike, Russland m. fl. land i perioden 1921—23) har vist at inflasjon fører med seg. For å bedømme de reelle mulighetene og for å oppnå de resultatene en ønsker må en imidlertid ta omsyn til de forskjellige faktorer i prisdannelsen. Videre må en ha oversikt over den umiddelbare virkning og virkningene (effektiviteten) på lengre sikt av de preventive tiltak som blir satt i verk med det nevnte formål for øye.

I et foredrag som professor Robert Kristensson ved Norges Handelshøyskole holdt i Bergen den 8. februar 1940 blir det med full rett pekt på at i dagens økonomiske politikk er det ett problem, som særlig er gjenstand for alle befolkningslags felles ønsker, og det er at en vil hindre en farlig alminnelig prisstigning, en inflasjon.

En alminnelig prisstigning på alle varer — sier professor Kristensson — kan enten komme fra en øket vareknapphet, eller fra øking i pengemengden eller kredittvolumet. Det siste er den typiske kredittinflasjon som oppstår ved at staten stiller mere kjøpekraft til disposisjon innen landet enn det sparingen tilsier. Inflasjonen er ofte den siste utvei for en stat til å skaffe midler i en kritisk situasjon, når alle andre finansielle hjelpemidler er uttømt. En av de første plikter for et økonomisk sentralorgan er derfor om mulig å hindre inflasjon. Inflasjonens skadevirkninger for samfunnet skyldes først og fremst at den forstyrrer grunnlaget for den økonomiske virksomhet i alle næringer. Den forfalsker alle kalkyler og beregninger, samtidig som den fører med seg en reell overflytning av verdier mellom de enkelte personer og bedrifter og mellom staten og de enkelte personer og bedrifter. En annen del av inflasjonens skadevirkninger består i at grunnlaget for statens og kommunenes økonomiske politikk blir forskjøvet. For disse oppstår den «gevinsten» at deres store lån blir redusert i verdi. Men samtidig blir grunnlaget for skattepolitikken helt forfalsket, på grunn av de skinngevinster og skinnatn som oppstår i selvangivelsene.

Blant de faktorer som virker i retning av en alminnelig prisøkning kan særlig påpekes følgende: 1) Tendensen til stigende priser på importvarer (alt pr. 15. november 1939, altså et par måneder etter krigsutbruddet, var pristallet for importvarer steget med 26 prosent). 2) De stigende priser på eksportvarer vil føre med seg at også prisene innenlands har tendens til en tilsvarende stigning (før 9. april 1940). 3) Gjennom prisstigningen på importvarer vil innenlandske varer som framstilles som erstatning for innskrenket import også stige i pris (når f. eks. importert kull og koks stiger i pris på grunn av sterkt begrensede tilførsler, så stiger også vedprisen betydelig, likeens torvprisen, trass i at disse varer produseres i vårt eget land og kan produseres i nær sagt ubegrenset mengde). 4) Forstyrrelser i produksjon og omsetning med overgang til erstatningsstoffer, nye varer i stedet for de gamle osv., øker produksjonsomkostningene ut over den ramme som er gitt gjennom den alminnelige prisstigning på produksjonsmidler (maskiner, brensel, råvarer m. v.). 5) Prisstigning grunnet hamstring. 6) Prisstigning (særlig på bygningsmaterialer o. l.) grunnet offentlige arbeider (f. eks. de som er satt i gang av den tyske okkupasjonsmakt) som forseres ferdig på kortere tid enn ellers vanlig. 7) Såkalt «autonom» prisstigning, på områder hvor utenlandsk konkurranse på grunn av krigstilstanden og transportmiddelnøden er stengt ute (helt eller delvis), og prisstigning som skyldes spekulasjonslagring i handel og industri: kreditt-ekspansjon som oppstår ved at offentlige myndigheters og privates lån overstiger den løpende sparing av årets inntekter.

En prisdannende faktor, som kan ha en viss betydning i retning av å øke den inflatoriske tendens er lønnsforhøyelsen. Men dette har ikke vært aktuelt i 1940 i noen nevneverdig grad, idet lønningene for det store flertall av lønnstakere i realiteten er senket. Bare for enkelte grupper, særlig en del av arbeiderne på de tyske flyplasser og andre anlegg, kan det være tale om at en øking av lønningene kan spille en viss rolle; men også på dette område går tendensen i den siste tid snarere i motsatt retning.

Som resultat av drøftelser av inflasjonsproblemet i Sverige kan en peke på en del synspunkter som er av interesse også for norske tilhøve.

Hvis en vil hindre inflasjon gjelder det for det første å søke å holde prisen (betalingen i kroner) til innenlandske produksjonsfaktorer så konstant som mulig. (Unntak fra denne regel bør bare tillates hvor den innenlandske produksjon trenger en oppmuntring, for eksempel når det gjelder løsningen av brenselsspørsmålet). Det gjelder for det andre at kapitalavkastingen må holdes på et mest mulig konstant nivå, hvis en vil begrense eller forebygge inflasjon. Videre gjelder for det tredje, om en vil hindre en inflasjonistisk prisstigning, at en hindrer en overdreven kredittutvidelse. I stedet for å gripe til en omfattende alminnelig kreditt ekspansjon må en heller følge en slik linje at kreditten utvides på visse felter som har betydning for å øke beskjeftigelsesgraden og summen av produkter for masseforbruk, mens kreditten bør innskrenkes på områder hvor en kreditt ekspansjon ikke betyr øket beskjeftigelse og en stigning i mengden av de framstilte produkter.

For det fjerde er regulering av importpriser av betydning. Og for det femte ville eventuelt en gradvis og skrittvis senkning av utenlandske valutakurser i visse tilfeller kunne gi en kompensasjon for forhøyelse av importpriser og frakter, forutsatt at en slik vei ikke er ufarbar på grunn av spesielle tilhøve.

Et beskyttelsesmiddel mot inflasjon kan også være lovmessige eller administrative tiltak som går ut på å hindre spekulasjonskjøp og -salg av skog og jordeiendommer (jfr. forordningen om forbud mot kjøp og salg av faste eiendommer på landet).

I denne forbindelse gjengir en en artikkel i Aftenposten 11. september 1941: «Schweiziske betraktninger om prisstigningen og prisstigningens årsaker.» Aftenposten skriver:

«I den finansielle fagpresse i Schweiz drøftes for tiden årsakene til den prisstigning som har funnet sted i den siste tid. Ved utgangen av juni måned iår var engrosprisindeksen for importvarer steget 115,5 procent siden krigens utbrudd. Innenlandske varer var i samme tidsrum bare steget 43,5 procent. Ialt ligger engrospristallet ved utgangen av første halvår iår på 171,7 mot 100 i august 1939. Der er fremsatt den formodning at stigningen som ikke er like stor i detaljhandelen, delvis skyldes inflatoriske tendenser.

Handelsbanken i Basel behandler dette forhold i sin sist utkomne månedsberetning, og kommer til den konklusjon at den prisstigning som har funnet sted vesentlig skyldes varene. Den særlig store prisstigning på importvarer tilskrives de vanskelige importforhold. Fraktomkostningene fra New York til Schweiz' grense er siden krigens begynnelse steget til minst det seksdobbelte. Forsikringspremiene inklusive krigsrisikoforsikringen, er endog øket til det 10—15-dobbelte, og derved er varens egentlige pris i mange tilfelle sunket til bare å være en biomkostning.

Når forhøelsen av leveomkostningene ikke er like stor som stigningen i engrosprisen, skyldes det for det første maksimalpriser og for det andre at indeksen for leveomkostningene på grunn av manglende elastisitet ikke gjengir prisutviklingen riktig.

Påstanden om at prisstigningen skyldes pengeforholdene støttes bl. a. på det faktum, at fra utgangen av 1939 til utgangen av juni iår har den schweiziske nasjonalbank øket sin valutabeholdning med 1 milliard. Det dreier sig her vesentlig om tilgodehavender i dollar som er omvekslet i schweiziske franc. Den økede kjøpekraft som derved er opstått, er imidlertid ikke helt inngått i seddelomløpet, da dette i samme tidsrum bare er øket med 91 millioner franc. Man antar at kjøpekraften tildels er blitt aktiv på kapitalmarkedet.

Beretningen fra Baseler Handelsbank nevner imidlertid at inflasjonsvirkningene ikke alene kan konstateres på de forskjellige prisindekser. Det faktum at detaljhandelens omsetning for tiden både verdimessig og kvantitativt er steget ganske betydelig, må også forstås som en indirekte inflatorisk virkning. Hvis denne utvikling fortsetter og der ikke opnåes likevekt mellom den varemengde man har til disposisjon og kjøpekraften, vil det inflatoriske pristrykk en dag bli permanent, anføres det. På den annen side er de fleste som har drøftet prisstigningen i Schweiz av den mening at årsaken til prisstigningen er å finne på verdensmarkedet.»

c) Prisregulering og priskontroll.

Prisene på livsfornødenheter spiller en avgjørende rolle for den reelle levestandard til alle lønsmottakere. Sjøl om vi var inne i en periode med lønnsregulering oppover, ville det ikke hjelpe stort hvis det ikke lyktes å bevare stabiliteten når det gjaldt prisene. I det første krigsår steg leveomkostningene med 15,8 prosent. Da har en ikke tatt omsyn til forhøelsen av omsetningsavgiften med 10 prosent, heller ikke de siste forordninger fra det tidligere Administrasjonsråd om forhøyelse av satsen for de direkte skatter. Når det gjelder den nominelle lønn, er bildet ujamt. Flertallet har fått en senkning i den nominelle lønn ved at det ene dyrtidstillegget er falt bort. På den annen side har betydelige grupper som er knyttet til de ekstraordinære anleggs- og byggearbeider i samband med okkupasjonen og gjenoppbyggingen i de krigsherjede strøk delvis hatt en stigning i den nominelle lønn. Alt i alt, i gjennomsnitt, er levestandarden imidlertid blitt forringet for det store flertall av lønsmottakere i landet. Det sier seg da sjøl at spørsmålet om en effektiv prisregulering og priskontroll har fått øket betydning.

En vil i det følgende gi et overblikk over de viktigste bestemmelsene om prisregulering og priskontroll som er blitt innført i Norge siden besettelsen den 9. april 1940.

Av grunnleggende betydning er forskrifter om prisforhøyelser av 27. april 1940. Her gjelder den hovedregelen at en ikke uten samtykke av Trustkontrollkontoret kan ta eller kreve høyere pris enn den som var vanlig i vedkommende distrikt den 8. april 1940.

Det er opprettet et stort antall lokale noteringsutvalg. De fleste av disse utvalgene foretar prisnoteringer for et større eller mindre antall varer. Dessuten blir det foretatt prisnoteringer av meldepliktige konkurranseregulerende sammenslutninger og grupper. Alt i alt er det derfor et meget stort antall varer og ytelser som er regulert på denne måten. For alle disse varer og ytelser er som nevnt regelen den at noteringene pr. 8. april 1940 framleis er maksimalnoteringer, hvis ikke Kontrollkontoret har gått med på forhøyelse av noteringene. Ved Kontrollkontorets bestemmelser av 29. august 1940 er det imidlertid innrømmet generell adgang til midlertidig å overskride noteringene i den utstrekning det er nødvendig for å dekke den økte omsetningsavgift. (Dette gjelder med nærmere fastsatte begrensninger, se Pristidende nr. 1, side 4 og flg.) Også bestemmelsene i Kontrollkontorets kunngjøring av 28. juni 1940 om dekning av premie til den nye varekrigsforsikring fører med seg en viss adgang til å gå ut over tidligere noteringer. (Se «Trustkontrollen» nr. 7, 1940, side 248.)

Kontoret har siden 8. april 1940 gitt særskilt samtykke til å forhøye noteringene for bl. a. disse varene: Tobakk, ull, egg, medisintan, herdet fett, kunstsmult, salt bensin m. m. Dessuten er en rekke lokale noteringer blitt justert.

Videre er det fastsatt nye prisbestemmelser for landbruksprodukter. En nevner her de bestemmelsene som har størst interesse fra forbrukernes synspunkt. Brødpriene blir uforandret, derimot får bakerne høve til å forhøye sine priser med inntil 10 prosent for kaker og annet finere bakverk som er bakt av finsiktet hvetemel. Melkeprisen forhøyes med 2 øre pr. liter, smøret med 50 øre kiloen og ost med 20 øre kiloen. Margarinprisene forhøyes ikke, derimot senkes smørinnblandingen fra 20 til 16 prosent. Fabrikksprisen på kunstsmult er forhøyet med 5 øre pr. kg. Potetprisen for salg fra detaljist i smått er satt til 18 øre pr. kg ireknet omsetningsavgift. Prisene er senere blitt forhøyet noe. Disse tillegg er bereknet på å gi deknings for lagringsutgifter. For alminnelig bakermel er prisene (når en ser bort fra forhøyelsen av omsetningsavgiften) ikke satt høyere enn de var i begynnelsen av april, før Statens Kornforretning gjennomførte sin prisreduksjon. Den reduksjon av prisene som fant sted i vår, opprettholdes framleis, og de småbønder og fiskere som baker brødet sitt sjøl og derfor kjøper større partier av mjøl, skal få rabattkort slik at også brødpriene for dem blir uforandret. En må videre nevne at det er gjennomført en sterk forhøyelse av ullprisene. Dette har prismyndighetene funnet nødvendig for å stimulere ullproduksjonen. En er fullt klar over at denne prisforhøyelse på råstoffet vil komme til å bevirke fordyring av alle ullvarer.

Det rettslige grunnlag for prisreguleringen er trukket opp i anordningen om prisregulering av 12. september 1940. Det heter der om Prisdirektoratets mandat:

«Prisdirektoratet kan gi slike bestemmelser som det finner nødvendig på grunn av kriseforholdene for å regulere og føre kontroll med priser, fortjeneste, omsetning og andre forretningsforhold. Herunder kan bl. a. bestemmes: a) at det skal være forbudt å holde varer tilbake fra omsetning, b) at ervervsdrivende skal være forpliktet til å delta i ordninger til utjevning av priser eller omkostninger.»

I hver kommune skal det være en kontrollnemnd til å se etter at bestemmelser som gis etter anordningen av 12. september eller i medhold av trustloven blir overholdt. Prisdirektoratet kan gi en kontrollnemnd myndighet til å treffe regulerende bestemmelser av lokal art eller gi den pålegg om å gjøre det.

Den som med forsett eller uaktsomt overtrer bestemmelser som er gitt i eller i medhold av denne anordning eller som medvirker til det, straffes med bøter inntil 500 000 kr. eller fengsel inntil 1 år eller med begge deler. Er overtredelsen begått under utøving av ervervsvirksomhet, kan den skyldige bli fradømt retten til å drive denne for en tid fra 1 uke og inntil 5 år.

I tiden fra 8. april 1940 er der bl. a. gjennom Kontrollkontoret eller Prisdirektoratet sendt ut offentlig kunngjøring om følgende spesielle prisreguleringer:

- 1) Maksimalpriser for poteter (19. april og 3. juni 1940).
- 2) Forbud mot husleie-pålegg (4. mai 1940).
- 3) Maksimalpriser for ved (revidert 18. september 1940 på grunnlag av de nye bestemmelser om omsetningsavgiften.)
- 4) Bestemmelser for omsetning av gassgeneratorved (18. september 1940).
- 5) Maksimalpriser for brenntorv (jfr. «Pristidende» for 21. september, s. 58).
- 6) Priser for tyske kull og sinders («Pristidende» for 21. september, s. 60).
- 7) Forbud mot fraktforhøyelser i den innenlandske kyst- og lokalfart (regulativsatsene pr. 1. september 1939 med tillegg av 50 prosent).
- 8) Bestemmelser om dekning av premier til den nye varekrigsforsikring.
- 9) Unntak fra forbudet mot prisforhøyelser av 27. april 1940 for forskjellige fiskevarer og landbruksvarer (kunngjøring av 27. juni 1940, jfr. «Trustkontrollen» nr. 7 for 1940).
- 10) Bestemmelser om omrekning av varepriser på grunn av nye offentlige avgifter.
- 11) Bestemmelser om omsetning av høy og halm (maksimalpriser pr. 17. september 1940, m. m.).

I tillegg til alle disse bestemmelsene må videre nevnes § 2 i prisforskriftene av 10. februar 1940 som forbyr unødig mellomhandel. Det heter der: «Det er forbudt å drive unødig mellomhandel som virker til prisfor-
dyring eller foreta oppkjøp av varer i det øyemed eller selge

til personer eller selskaper som driver eller akter å drive slik mellomhandel».

Kontrollkontoret har i den senere tid fastslått at det i en rekke tilfelle er syndet mot disse bestemmelser. «Varepartier har passert et usedvanlig stort antall omsetningsledd som hver har beregnet fortjeneste, slik at sluttprisen er kommet høyt over gjeldende pris. Ethvert misbruk av denne art og enhver annen prisovertreddelse som myndighetene blir kjent med, vil bli forfulgt etter loven.» («Pristidende» nr. 2, 1940, side 33).

Det er ikke tvil om at skjerpet vaktksomhet og større aktivitet også fra publikums side er nødvendig for å sikre en effektiv gjennomføring i praksis av de gjeldende prisforskriftene. Erfaringene fra forrige verdenskrig viste det, og det er blitt bekreftet også gjennom erfaringene under den nåværende krigen.

Alt i slutten av april 1940 slo Kontrollkontoret fast at det er «av den største betydning å unngå oppskruing av det alminnelige prisnivå med alle de mislige følger som det ville dra etter seg». Og videre: «Det er en selvfølge at alle tendenser til jobbing må slåes ned med hård hånd».

I en redegjøring den 12. september 1940 peker Kontrollkontoret imidlertid på at det i den senere tid har «vist seg sterke tendenser til utgliding på enkelte områder». Dette gjelder — uttaler Kontrollkontoret — særlig i anleggs- og byggevirksomheten og i handelen med forskjellige byggematerialer. Det er i mange tilfeller kommet fram priskrav som må karakteriseres som uforholdsmessige og i strid med gjeldende forskrifter. Det har også — etter hva Kontrollkontoret opplyser — vært tatt eller krevd ulovlig høye materialpriser. «Også kjedehandlene som var så alminnelig i jobbetiden under den forrige verdenskrig, har dukket fram igjen».

Kontrollkontoret framholder at det vil kunne få de alvorligste følger om disse prisstignings- og jobbetendenser skal fortsette. Det vil virke tilbake på hele vårt prisnivå og skape de største vansker både for de vanlige forbrukere og for hele vårt produksjons- og omsetningsliv. Alle krefter må derfor settes inn for å hindre det.

Kontrollkontoret forbereder spesielle reguleringer for de områder som nå særlig er i faresonen. Det vil også bli satt i verk omfattende undersøkelser for å få ram på de overtredelser som alt er gjort. «For at disse tiltak — uttaler Kontrollkontoret — skal få den tilsktede virkning, er det av den største betydning å få skapt en opinion mot de tendenser til misbruk som gjør seg gjeldende. Kontoret vender seg derfor til almenheten med en appell om å virke med til dette».

Ved kunngjøringer av 14. desember 1940 har Prisdirektoratet fastsatt en rekke nye prisreguleringsbestemmelser, og forskriftene har i sin helhet fått en mer utførlig og detaljert utforming.

Også de nye alminnelige prisforskriftene tar utgangspunkt i det forbudet mot prisforhøyelser som ble stilt opp ved forskriftene av 27. april 1940. I svar med det er det fastsatt i § 1 i de nye forskriftene at det er forbudt å ta eller kreve høyere pris for en vare eller ytelse enn den som gjaldt for samme slags vare eller ytelse den 8. april 1940. Alle endringer i dette må være godkjent av prismyndighetene. Videre er det bl. a. fastsatt:

1) Det blir også reknet som prisforhøyelse at den varemengden prisen skal gjelde for blir forminskert, eller at det blir foretatt endring til ugunst for kjøperne av rabatter eller andre forretningsvilkår som har vært gjeldende før.

2) Første gangs fastsetting av prisen for nye varer eller ytelser skal godkjennes av Prisdirektoratet eller av den myndighet som direktoratet godkjenner.

3) Forskriftene gjelder for alle slags ervervsvirksomhet (varig eller leilighetsvis, privat, kommunal eller offentlig) og for alle arter av omsetning, også salg ved frivillig eller tvungen auksjon.

I prisforskriftene er det også tatt med andre generelle prisregler, f. eks. forbud mot urimelige priser og urimelige forretningsvilkår, forbud mot unødvendig mellomhandel, forbud mot å holde tilbake varer fra omsetningen m. v. Bestemmelsene er i hovedsaka hentet fra prisforskriftene av 10. februar 1940, men er delvis forandret og utvidet.

De alminnelige prisforskriftene fastsetter de grunnregler som heretter skal gjelde for prisreguleringer. De suppleres av en del særskilte maksimalpriser eller andre spesialbestemmelser fra prismyndighetene, og dessuten av følgende tre grupper av generelle bestemmelser:

1) Retningslinjer ved prisforhøyelser for norske varer.

2) Forskrifter om prisforhøyelser for importvarer.

3) Forskrifter om konkurransereguleringer og samvirkelag. (Se Pristidende nr. 11, 1940.)

Når det gjelder den lokale prisreguleringen og håndhevelsen av prislovgivningen, kontrollnemndas virksomhet og de erfaringene en har fra priskontrollen i praksis, viser en til forhandlingene på prismøtet i Oslo 13. og 14. mai 1941 (se Pristidende for 9. juni 1941).

d) Andre krisetiltak.

I den senere tid er det på visse områder inntrådt, eller må reknes med, en tiltagende vareknapphet i forhold til det alminnelige samlede behov og den standard med omsyn på leवनivå som den norske befolkning hadde oppnådd i førkrigstiden (tiden før september 1939). Dette forhold gjelder ikke minst for en rekke viktigere levnetsmidler av betydning i den alminnelige husholdning. Det er derfor et viktig spørsmål å sikre en rasjonell og mest mulig tilfredsstillende tilførsel av levnetsmidler til byene og å sørge for en mest mulig rettferdig fordeling av de varemengder, den mat, som overhodet kan skaffes til veie.

Rent forsyningsmessig sett er det gitt en rekke forordninger med det formål å bedre stillingen. Videre har en del industrielle bedrifter tatt initiativet til å skaffe sine arbeidere og funksjonærer nødvendige levnetsmidler eller brensel eller begge deler. På en del steder er disse tiltakene kommet istand etter framlegg og henstillinger fra fagorganisasjonen.

Spørsmålet om innføring av brenselsbidrag eller -rabatt er under utredning som et spesielt sosialt dyrtidstiltak.

Likeens er apparatet for prisregulering og priskontroll bygd ut videre skritt for skritt.

Under en fortsatt prisstigning i samband med vareknapphet vil det uten tvil bli nødvendig med en rekke sosiale dyrtids- og forsynings tiltak. En viser her til erfaringene fra krigen 1914—1918.

Når det gjelder fordelingen av smør, ost, egg og poteter, så må den baseres på beregninger over den sannsynlige tilgang. I motsatt fall vil en særlig i de større byer risikere en ennå mere merkbar vareknapphet, med fare for at ikke engang det alminnelige rasjoneringsbehov vil kunne dekkes. Ved en sentralisert innkjøpsvirksomhet vil en kunne oppnå at det vil bli mindre høve til å jobbe opp prisene på illegal måte ved at en hel del kjøpere konkurrerer om de varemengdene som er tilgjengelige.

For de større byer bør det videre holdes så store lagre av saltet sild, fisk, klippfisk og tørrfisk (eventuelt også hermetikk) at en aldri behøver å komme i den stilling at en ikke kan levere disse varer som erstatning for utilstrekkelig tilførsel av, f. eks. kjøtt og fleusk. Alt dette forutsetter fellesinnkjøp, eller at innkjøpene og fordelingen i hvert tilfelle foregår i innbyrdes kontakt og under en felles dirigering.

En minner videre om at det under krigen 1914—1918 måtte foretas beslagleggelser av varer i ikke liten utstrekning, det måtte under Provianteringskommissjonens ledelse importeres varer, og det måtte ved offentlige tiltak sørges for fordeling, magasinering, lagring m. v.

Dette er dobbelt nødvendig under de spesifikke tilhøve som er til stede under nåværende krig, da våre resurser er atskillig mindre når det gjelder tilførsler utenfra og behovet for planmessig og effektiv utnyttning av alle innenlandske forsyningsmuligheter desto større.

Det bør også drøftes om ikke tiltak med omsyn til kommunalt salg eller distribusjon av viktige levnetsmidler (eventuelt til nedsatte priser eller rabattmerker) nå som under forrige verdenskrig bør gjennomføres som ledd i folkeforsyningen. — Videre vil det være av stor betydning at en ordning med brenselsbidrag eller brenselsrabatt (som under forrige krig) snarest vil kunne gjennomføres, med virkning alt for den vinteren som kommer.

Aftenposten melder 13. september 1941 at forhandlingene i den danske regjering om en kriseordning til vinteren foreløpig er avsluttet. Framlegget fra regjeringen omfatter følgende punkter, som er av den største betydning for en effektiv forsyningsordning til vinteren:

- 1) Maksimalpris på mat, klær osv.
- 2) En smørordning basert på jevn fordeling med litt høyere priser.
- 3) Arbeidsskatten avskaffes for alle.
- 4) Omsetningsskatten beholdes uforandret.
- 5) Høyere tilskudd til klær for mindre bemedlede.
- 6) Utvidelse av standardordningen, foreløpig for sko og arbeidsklær.
- 7) Reduserte priser for en rekke varegrupper og viktige bruksgjenstander.
- 8) Foreløpig utsetting av deknings spørsmålet.

Tabell 1. Årlige gjennomsnittspriser på Kristiania torv 1835—1909.¹⁾

Vareslag	Enhet	1835	1845	1855	1865	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883
		øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre
Oksekjøtt	Kg	30	35	52	39	73	72	77	69	55	51	51	60	61
Kalvekjøtt (spekalv)	»	}	—	—	—	88	86	87	80	63	62	59	71	68
—»— (gjøkalv)	»													
Saukjøtt	»	34	43	54	50	91	87	84	80	70	66	69	78	80
Flesk	»	44	58	77	62	98	97	93	68	65	76	76	82	80
Smør	»	110	118	161	162	212	204	219	176	153	186	188	188	183
Talg	»	107	105	120	82	69	71	75	74	72	67	63	63	63
Havremel	100 kg	1000	—	—	—	1677	1573	1451	1223	1156	1325	1560	1300	1264
Bjerkeved	favn	1180	1267	1417	1237	1870	—	—	—	—	—	—	—	—
Granved	»	640	893	973	747	1293	—	—	—	—	—	—	—	—
Furuved	»	766	940	1163	877	1423	—	—	—	—	—	—	—	—

Vareslag	Enhet	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896
		øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre
Oksekjøtt	Kg	52	47	49	44	50	52	60	62	59	56	61	58	51
Kalvekjøtt (spekalv)	»	}	—	56	55	56	61	64	64	62	61	63	60	55
—»— (gjøkalv)	»													
Saukjøtt	»	72	67	66	61	64	68	76	75	73	70	75	71	69
Flesk	»	70	64	66	63	63	63	65	69	75	78	72	60	57
Smør	»	185	171	159	160	167	171	169	171	176	170	168	161	167
Talg	»	63	63	63	54	50	50	50	50	50	50	50	49	43
Havremel	100 kg	—	—	1062	915	1018	1175	1313	1319	1434	1199	1051	1025	1108
Bjerkeved	favn	1400	1400	1310	1255	1235	1349	1519	1498	1400	1348	1354	1316	1300
Granved	»	1100	1100	1064	1050	1012	987	1019	1078	1075	1046	1012	997	1040
Furuved	»	1200	1200	1137	1100	1078	1098	1119	1200	1200	1151	1111	1088	1100

Vareslag	Enhet	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
		øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre
Oksekjøtt	Kg	54	66	67	69	73	70	74	67	69	72	82	74	68
Kalvekjøtt (spekalv)	»	60	{	48	47	51	52	47	49	42	49	51	50	48
—»— (gjøkalv)	»													
Saukjøtt	»	72	79	81	85	91	86	85	81	86	87	87	85	84
Flesk	»	72	84	77	85	90	85	79	75	86	94	84	78	91
Smør	»	161	173	175	177	180	175	177	177	178	185	177	180	176
Talg	»	35	37	35	30	30	30	52	47	47	45	43	44	52
Havremel	100 kg	1216	1305	1273	1279	1245	1352	1319	1288	1304	1213	—	—	—
Bjerkeved	favn	1350	1400	1465	1575	1563	1500	1433	1350	1302	1152	1308	1703	1580
Granved	»	1040	1040	1055	1175	1196	1150	1128	1100	1028	951	1092	1503	1415
Furuved	»	1133	1140	1159	1250	1250	1250	1228	1200	1140	1049	1157	1550	—

¹⁾ Prisoppgaver fra Stadsveieren.

Tabell 2.

Indekstall for leveomkostninger i Oslo.

År	Arbeiderbudsjett (Gjennomsnittlig 4,23 personer)			Funksjonærbudsjett (Gjennomsnittlig 6,11 personer)		
	Absolutte tall	Basis 1914 kr. 1 605,48=100 Indeks	Basis 1938 kr. 3 138,41=100 Indeks	Absolutte tall	Basis 1914 kr. 3 161,94=100 Indeks	Basis 1938 kr. 6 158,58=100 Indeks
1890	1 269,05	79	40			
1891	1 296,57	81	41			
1892	1 283,26	80	41			
1893	1 263,91	79	40			
1894	1 252,05	78	40			
1895	1 281,70	80	41			
1896	1 246,19	78	40			
1897	1 201,88	75	38			
1898	1 251,87	78	40			
1899	1 283,80	80	41			
1900	1 340,25	83	43			
1901	1 327,88	83	42	2 638,65	83	43
1902	1 301,02	81	41			
1903	1 277,28	80	41			
1904	1 256,89	78	40	2 549,75	81	41
1905	1 275,46	79	41			
1906	1 306,49	81	42			
1907	1 340,69	84	43			
1908	1 365,88	85	44	2 759,79	87	45
1909	1 356,27	84	43			
1910	1 378,82	86	44			
1911	1 421,85	89	45			
1912	1 505,41	94	48	2 943,96	93	48
1913	1 551,10	97	49	3 050,03	96	50
1914	1 605,48	100	51	3 161,94	100	51
1915	1 934,27	120	62	3 624,01	115	59
1916	2 397,82	149	76	4 637,55	147	75
1917	3 261,80	203	104	6 495,73	205	105
1918	4 175,25	260	133	8 511,43	269	138
1919	4 388,56	273	140	9 239,65	292	150
1920	4 972,18	310	158	10 129,86	325	167
1921	4 604,73	287	147	9 062,91	296	152
1922	3 865,67	241	123	7 752,80	248	128
1923	3 624,74	226	115	7 462,88	235	121
1924	3 945,59	246	126	8 073,35	253	130
1925	3 941,80	246	126	7 726,24	249	128
1926	3 327,73	207	106	6 521,93	209	107
1927	3 022,68	188	96	5 987,64	191	98
1928	2 929,91	182	93	5 765,85	184	95
1929	2 774,13	173	88	5 505,90	174	89
1930	2 686,30	167	86	5 338,19	169	87
1931	2 556,61	159	81	5 092,97	161	83
1932	2 555,03	159	81	5 078,96	161	82
1933	2 568,17	160	82	5 051,11	160	82
1934	2 606,49	162	83	5 159,42	163	84
1935	2 699,83	168	86	5 330,59	169	86
1936	2 792,85	174	89	5 491,34	174	89
1937	3 019,53	188	96	5 944,90	188	97
1938	3 138,41	195	100	6 158,58	195	100
1939	3 200,72	199	102	6 281,70	199	102
1940	3 740,97	233	119	7 430,27	235	121

Tabell 2 (forts.).

År	Arbeiderbudsjett (Gjennomsnittlig 4,23 personer)			Funksjonærbudsjett (Gjennomsnittlig 6,11 personer)		
	Absolutte tall	Basis 1914 kr. 1 605,48=100 Indeks	Basis 1938 kr. 3 135,41=100 Indeks	Absolutte tall	Basis 1914 kr. 3 161,04=100 Indeks	Basis 1938 kr. 6 158,58=100 Indeks
1932 mars . .	2 575,53	160	82	5 114,77	162	83
— juni . . .	2 551,43	159	81	5 072,28	160	82
— september	2 552,97	159	81	5 070,16	160	82
— desember .	2 543,42	158	81	5 056,81	160	82
— <i>gjennomsn.</i>	2 555,03	159	81	5 078,96	161	82
1933 mars . .	2 543,51	158	81	5 002,52	158	81
— juni . . .	2 543,83	158	81	5 002,63	158	81
— september	2 583,91	161	82	5 076,02	161	82
— desember .	2 575,75	160	82	5 066,25	160	82
— <i>gjennomsn.</i>	2 568,17	160	82	5 051,11	160	82
1934 mars . .	2 559,06	159	82	5 074,67	160	82
— juni . . .	2 583,84	161	82	5 135,85	162	83
— september	2 635,80	164	84	5 206,49	165	85
— desember .	2 643,87	165	84	5 223,19	165	85
— <i>gjennomsn.</i>	2 606,49	162	83	5 159,42	163	84
1935 mars . .	2 675,55	167	85	5 274,27	167	86
— juni . . .	2 686,79	167	86	5 308,28	168	86
— september	2 697,39	168	86	5 328,03	169	87
— desember .	2 726,51	170	87	5 391,10	170	88
— <i>gjennomsn.</i>	2 699,83	168	86	5 330,59	169	86
1936 mars . .	2 787,84	174	89	5 479,38	173	89
— juni . . .	2 780,01	173	89	5 459,32	173	89
— september	2 791,65	174	89	5 479,95	173	89
— desember .	2 832,58	176	90	5 571,50	176	90
— <i>gjennomsn.</i>	2 792,85	174	89	5 491,34	174	89
1937 mars . .	2 920,69	182	93	5 750,90	182	93
— juni . . .	3 008,32	187	96	5 927,34	187	96
— september	3 104,04	193	99	6 127,01	194	99
— desember .	3 088,33	192	98	6 091,95	193	99
— <i>gjennomsn.</i>	3 019,53	188	96	5 944,90	188	97
1938 mars . .	3 100,44	193	99	6 113,78	193	99
— juni . . .	3 172,60	198	101	6 222,04	197	101
— september	3 115,55	194	99	6 109,68	193	99
— desember .	3 120,30	194	99	6 121,46	194	99
— <i>gjennomsn.</i>	3 138,41	195	100	6 158,58	195	100
1939 mars . .	3 110,09	194	99	6 106,52	193	99
— juni . . .	3 150,33	196	100	6 194,04	196	101
— september	3 209,28	200	102	6 293,77	199	102
— desember .	3 362,75	209	107	6 618,11	209	107
— <i>gjennomsn.</i>	3 200,72	199	102	6 281,70	199	102
1940 mars . .	3 586,43	223	114	7 115,40	225	116
— juni . . .	3 700,00	230	118	7 384,18	234	120
— september	3 896,42	243	124	7 777,04	246	126
— desember .	4 058,38	253	129	8 062,61	255	131
— <i>gjennomsn.</i>	3 740,97	233	119	7 430,27	235	121
1941 mars . .	4 161,43	259	133	8 281,59	262	134
— juni . . .	4 222,79	263	135	8 400,33	266	136

Tabell 3. Bereknede årlige leveomkostninger i årene 1901—1919 for en arbeiderfamilie

	Bereket forbruk	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I. Matvarer.								
1. Oksekjøtt, ferskt	Kg 26,1	25,58	24,27	25,06	23,28	25,58	25,97	27,80
2. Sauekjøtt	» 9,4	10,48	10,15	10,15	9,49	10,15	10,01	10,84
3. Kalvekjøtt	» 4,9	4,86	4,81	4,21	3,92	4,21	4,64	4,96
4. Dyrekjøtt	» 4,5	4,77	4,59	4,46	4,32	4,87	3,96	4,01
5. Salt kjøtt (sauekjøtt) . . .	» 3,4	2,69	2,89	2,75	2,72	2,79	2,99	3,20
6. Ferskt og salt flesk	» 19,4	22,81	23,86	22,81	20,95	22,81	23,86	23,57
7. Smør	» 18,7	38,34	37,77	37,77	37,59	38,71	40,21	40,02
8. Margarin	» 43,4	53,38	57,28	56,42	53,38	55,99	57,72	56,85
9. Sveitserost	» 1,5	2,07	2,01	2,03	2,03	1,98	2,04	2,22
10. Mysost	» 2,3	1,66	1,56	1,54	1,52	1,61	1,66	1,70
11. Pultost	» 2,5	2,30	2,80	2,20	2,08	2,10	2,28	2,80
12. Egg	Stk. 231,0	16,52	16,98	18,36	17,90	18,18	18,71	19,40
13. Nysilt melk	Ltr. 285,0	47,60	46,46	45,60	46,46	47,03	47,81	47,81
14. Skummet melk	» 291,0	20,87	18,86	19,21	19,21	19,79	20,95	19,79
15. Hvetemel	Kg 56,0	16,80	16,24	16,24	16,24	16,80	16,24	16,80
16. Rugmel	» 54,0	9,18	9,18	9,18	9,18	9,72	9,72	11,88
17. Potetmel	» 5,0	1,95	1,90	1,90	1,95	2,00	2,00	2,00
18. Husholdningsbrød	» 290,0	57,13	57,18	55,89	54,81	56,55	59,45	66,12
19. Erter	» 4,8	1,84	1,89	1,89	1,84	1,84	1,89	1,44
20. Poteter	» 249,0	16,60	17,48	15,77	18,28	15,77	14,11	20,75
21. Kaffe, brent	» 14,0	24,78	24,92	24,50	22,90	24,22	24,43	24,86
22. Raffinade	» 25,0	13,50	12,25	12,50	13,50	15,50	15,75	16,25
23. Farin	» 32,7	15,70	13,78	14,06	15,70	18,64	18,97	19,62
24. Andre matvarer		193,68	192,54	190,67	188,68	196,48	200,76	209,45
I alt . . .		603,04	599,50	593,67	587,81	611,77	625,08	652,14
II. Lys og brensel.								
1. Kull	Kg 620,0	15,50	13,27	12,71	11,78	12,15	12,40	14,82
2. Koks	Hl 14,8	26,08	19,81	18,88	18,16	18,02	18,45	21,02
3. Ved	Favn 0,7	13,13	13,01	12,60	12,60	12,60	12,87	13,78
4. Petroleum	Ltr. 160,0	24,82	23,68	24,82	24,82	22,40	23,86	22,40
I alt . . .		78,98	69,27	68,51	66,86	65,17	66,58	71,52
III. Bekledning.								
1. Klær		88,89	90,47	92,58	94,68	97,75	99,88	101,91
2. Skotøy		42,89	42,89	42,84	42,84	43,28	43,73	44,17
I alt . . .		130,78	132,86	135,89	137,47	141,03	143,56	146,08
IV. Husleie.								
2 rom og kjøkken		260,00	245,00	230,00	215,00	204,00	210,00	215,00
V. Skatter.								
		43,87	47,87	46,47	49,88	50,54	53,88	42,62
VI. Diverse.								
		211,21	207,02	203,24	199,92	202,95	207,89	213,88
I alt . . .		1327,88	1301,02	1277,28	1256,89	1275,46	1306,49	1340,69

på vel 4 personer (4,23) og med en gjennomsnittsinntekt i 1914 på kr. 1605,48.

1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
25,97	23,49	24,66	24,98	30,80	33,41	30,80	36,28	65,51	68,12	114,45	126,45	1.
10,48	10,06	10,43	10,25	11,61	12,88	12,69	15,04	24,96	31,49	48,74	47,09	2.
5,13	4,61	4,79	4,73	5,39	5,85	5,54	6,91	12,18	14,50	23,26	21,66	3.
4,46	4,55	4,32	4,82	4,95	5,90	5,13	7,02	12,24	15,12	23,47	28,35	4.
2,99	2,96	2,79	2,82	3,16	3,81	3,60	4,28	7,48	8,23	13,84	15,50	5.
22,99	25,12	27,55	26,58	25,80	29,88	29,88	36,67	57,72	77,41	102,24	109,71	6.
41,14	40,58	41,70	42,82	44,88	45,44	45,82	55,91	62,08	87,52	116,69	134,64	7.
55,55	58,16	59,89	57,29	59,02	61,63	62,50	67,27	75,52	104,16	195,30	138,88	8.
2,18	2,18	2,28	2,34	2,48	2,88	3,05	3,80	4,58	5,63	6,21	8,21	9.
1,50	1,88	1,61	1,54	1,61	1,63	1,50	2,07	2,88	3,84	3,98	6,26	10.
2,13	1,98	2,03	2,18	2,88	2,50	2,43	2,88	4,05	4,98	5,95	7,03	11.
20,21	21,02	20,79	21,25	22,75	23,45	24,37	28,76	41,98	56,71	86,68	96,10	12.
48,16	46,46	47,03	49,88	51,87	52,16	52,73	59,85	71,82	85,22	124,88	145,85	13.
19,50	18,62	19,50	20,08	21,24	19,79	17,75	23,28	30,26	36,88	48,89	52,88	14.
17,36	19,04	19,04	18,48	18,48	17,92	19,04	24,64	26,32	44,24	49,28	42,00	15.
11,88	10,80	10,80	10,80	11,34	10,80	13,50	21,60	22,68	39,96	46,44	39,96	16.
2,05	2,05	2,15	2,25	2,45	2,30	2,40	3,20	4,80	6,00	6,80	8,80	17.
69,60	65,54	60,90	61,19	67,86	69,89	79,17	102,95	117,16	193,43	132,24	168,00	18.
1,54	1,63	1,63	1,68	1,92	1,87	2,21	4,13	4,61	6,19	7,58	7,80	19.
19,92	20,75	19,09	24,07	20,75	16,60	21,58	29,05	32,37	40,67	55,61	58,10	20.
24,57	25,27	26,04	31,29	35,21	34,44	33,25	34,80	35,98	46,90	50,82	58,66	21.
16,50	14,50	15,75	15,25	16,25	14,75	15,25	17,75	24,75	32,50	32,75	38,00	22.
20,27	17,66	19,29	18,31	19,29	17,33	17,99	20,60	30,08	36,80	38,26	39,89	23.
211,05	207,42	210,10	215,19	227,80	230,44	237,59	287,51	364,99	494,41	631,03	661,31	24.
657,13	645,88	654,16	670,02	709,29	717,50	739,77	895,20	1136,45	1539,41	1964,79	2059,13	
14,57	12,77	12,09	13,83	18,41	17,30	17,17	27,47	46,00	106,45	113,58	83,02	1.
21,68	18,30	17,16	21,02	26,88	25,74	25,17	39,04	57,20	150,15	144,86	101,53	2.
17,35	17,27	16,80	16,80	16,80	16,92	18,88	19,80	25,55	38,30	48,27	50,57	3.
25,28	24,96	23,04	21,76	26,24	30,08	28,80	31,86	43,20	51,20	68,80	56,82	4.
79,08	73,30	69,09	73,41	88,33	90,04	89,52	117,67	171,95	346,10	375,51	291,44	
103,99	107,11	110,23	112,31	114,39	122,71	129,99	135,19	213,18	321,90	506,40	580,95	1.
44,62	45,07	45,96	46,41	46,55	51,76	53,10	60,24	78,53	120,94	183,51	150,37	2.
148,61	152,18	156,19	158,72	161,24	174,47	183,09	195,43	291,71	442,84	689,91	731,32	
222,00	230,00	242,00	256,00	271,00	293,00	313,00	323,00	333,00	343,00	344,00	357,00	
41,30	39,15	37,98	37,46	36,01	29,28	24,64	25,23	26,10	27,60	154,70	187,85	
217,26	215,81	219,40	226,24	239,54	246,81	255,46	294,55	370,74	510,72	667,77	686,20	
1365,38	1356,27	1378,82	1421,85	1505,41	1551,10	1605,48	1851,13	2329,95	3209,67	4196,68	4312,44	

Tabell 4. Bereknede årlige leveomkostninger i årene 1920—1937 for en arbeiderfamilie

	Bereknnet forbruk	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
I. Matvarer.								
1. Oksekjøtt, ferskt	Kg 26,1	112,75	109,10	84,17	86,65	105,44	104,27	78,95
2. Kalvekjøtt	» 4,9	23,52	20,35	15,84	16,12	18,78	18,21	14,09
3. Sauekjøtt, ferskt	» 9,4	45,88	40,94	31,40	30,64	34,55	34,69	26,98
4. Sauekjøtt, salt	» 3,4	11,76	10,91	7,51	7,75	9,69	9,66	8,02
5. Flesk, ferskt og saltet	» 19,4	105,54	101,85	84,00	73,24	84,20	96,13	68,00
6. Torsk, fersk	» 4,4	8,23	7,13	6,03	5,85	6,56	6,03	4,97
7. Torsk, saltet	» 3,4	4,08	3,84	3,60	3,50	3,50	3,74	2,96
8. Sild, fersk (ikke små)	» 5,0	4,80	4,50	4,20	4,15	4,90	4,45	3,75
9. Spekesild	» 3,3	3,70	4,29	4,06	3,60	4,75	5,58	4,42
10. Kolje, røkt	» 1,3	2,50	2,41	2,17	1,98	1,92	1,96	1,61
11. Hermetiske fiskeboller	Bokser 13 1/2	28,60	27,43	24,18	20,28	19,24	19,11	15,21
12. Melk, nysilt	Ltr. 285,4	155,61	151,05	116,73	117,01	130,71	132,71	102,46
13. Melk, skummet	» 291,4	54,71	47,14	29,72	30,01	35,84	40,50	32,93
14. Smør	Kg 18,7	144,36	132,02	107,53	112,57	138,01	113,88	84,52
15. Margarin	» 43,4	170,13	151,03	121,95	120,65	141,48	137,58	95,26
16. Geitost	» 6,5	41,80	33,13	24,31	25,03	26,72	24,51	18,27
17. Egg	Stk. 231	102,00	90,09	66,41	61,05	62,23	53,27	41,70
18. Husholdningsbrød	Kg 290,1	232,00	214,02	160,14	133,16	152,88	164,49	132,87
19. Rugmel	» 53,9	45,36	38,88	27,49	24,26	28,03	31,26	23,18
20. Hvetemel	» 56,0	61,04	55,44	36,96	31,92	36,96	39,76	30,24
21. Havregryn	» 13,4	13,84	13,78	9,11	8,71	9,86	9,65	7,45
22. Poteter	» 247,8	64,74	72,21	51,21	45,43	68,56	75,99	37,17
23. Erter	» 4,8	7,34	5,90	4,94	5,47	5,71	4,46	3,60
24. Raffinade	» 25,1	49,00	46,50	29,12	34,89	40,66	28,36	23,24
25. Farin	» 32,6	61,15	53,63	31,62	40,75	45,97	31,62	26,73
26. Kaffe, brent	» 14,0	68,04	52,15	52,29	53,83	79,17	81,69	70,42
27. Andre matvarer		803,84	759,20	575,76	552,06	666,40	667,49	473,82
I alt		2426,27	2248,92	1711,95	1650,56	1962,72	1941,05	1432,77
II. Lys og brensel.								
1. Kull	Kg 620,0	130,94	66,71	39,62	41,23	41,85	34,41	37,20
2. Koks	Hl 14,0	172,48	76,16	62,86	62,44	72,66	52,50	47,46
3. Ved	Favn 0,7	67,52	55,61	45,66	43,75	45,81	45,92	38,43
4. Petroleum	Ltr. 50,0	21,80	29,50	18,00	16,80	18,80	16,80	15,50
5. Annet (elektrisitet, gass o.a.)		91,86	88,80	74,70	69,41	52,06	55,07	58,08
I alt		484,60	316,78	240,84	233,13	231,18	204,70	196,67
III. Bekledning.								
1. Klær		495,19	421,48	356,24	353,76	395,02	398,36	339,90
2. Skotøy		176,51	174,45	157,96	140,90	143,66	144,81	127,96
I alt		671,70	595,93	513,60	494,66	538,68	543,17	467,26
IV. Husleie.								
2 rom og kjøkken		372,00	372,00	413,00	416,00	434,00	444,00	462,00
V. Skatter								
		252,00	310,00	283,00	175,50	91,50	95,50	101,50
VI. Diverse								
		765,61	761,10	703,28	654,89	687,51	713,38	667,53
I alt		4972,18	4604,73	3865,67	3624,74	3945,59	3941,80	3327,73

Fra og med 1920 er det gjort en del forandringer i forbruksskjemaet. Før dette året reknet en fisk Videre merker en seg at det før 1920 ble tatt med 3 ulike osteslag, mens disse går ut ved forandringen kommet til. Under hovedgruppa «Lys og brensel» blir det tatt med en femte post, «elektrisitet, gass

på vel 4 personer (4,23) og med en gjennomsnittsinntekt i 1914 på kr. 1605,48.

1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	
63,42	59,88	57,29	60,55	50,90	37,71	38,87	44,24	46,88	46,58	55,23	1.
11,84	10,78	10,66	10,58	9,86	7,79	7,50	8,05	8,95	9,88	10,52	2.
22,65	20,78	20,68	19,69	17,16	14,19	13,72	14,90	16,31	16,86	19,23	3.
5,58	5,78	5,78	5,61	4,86	3,77	3,84	4,11	4,56	5,05	5,27	4.
45,98	50,44	50,98	43,84	32,20	34,34	34,68	32,20	37,44	43,40	45,94	5.
4,40	4,00	4,31	3,87	3,88	3,56	3,70	3,70	3,88	3,87	4,80	6.
2,72	2,72	2,79	2,41	2,55	2,31	2,45	2,38	2,52	2,50	2,72	7.
3,40	3,55	3,55	3,50	3,50	3,00	2,85	3,10	3,40	3,48	3,64	8.
3,27	3,10	2,87	3,00	2,97	2,94	2,64	2,61	3,14	3,33	3,33	9.
1,42	1,42	1,42	1,89	1,84	1,80	1,80	1,80	1,84	1,28	1,34	10.
13,00	11,31	11,05	11,18	10,53	10,01	10,01	9,88	9,88	9,98	10,90	11.
86,48	85,62	79,91	82,20	85,62	82,62	81,84	79,91	81,84	85,62	90,22	12.
29,14	29,14	26,28	26,28	24,19	22,15	23,31	23,31	23,31	26,23	31,20	13.
77,23	74,89	69,38	60,78	53,80	50,86	48,25	52,92	55,54	57,42	62,52	14.
80,72	73,78	67,44	66,40	60,50	64,02	60,93	64,97	65,53	69,04	78,24	15.
17,42	14,89	13,07	13,52	10,99	11,12	10,86	11,05	12,03	11,89	13,59	16.
36,24	34,22	31,91	27,29	24,26	21,22	19,64	20,36	22,52	25,52	27,41	17.
127,06	123,29	118,65	110,82	101,54	104,44	105,89	104,78	111,69	115,74	137,13	18.
21,56	20,48	19,40	16,71	14,01	14,55	15,09	14,55	16,17	16,33	21,23	19.
26,88	23,52	21,84	20,72	16,80	16,24	16,80	17,36	19,04	20,36	24,89	20.
7,37	7,64	6,70	5,76	5,49	5,80	5,49	5,09	5,09	5,41	6,09	21.
49,56	54,52	28,91	30,56	34,69	27,26	23,95	26,43	34,69	31,70	37,96	22.
4,32	3,94	3,50	2,88	2,40	2,59	2,64	2,88	3,17	2,72	2,72	23.
22,34	20,38	18,82	16,57	15,31	17,32	19,08	18,82	18,82	18,01	18,25	24.
26,41	23,47	21,19	18,91	16,95	19,23	21,84	20,98	20,54	20,41	20,75	25.
57,12	58,10	56,08	44,10	37,74	47,46	46,00	42,22	40,74	39,07	39,59	26.
433,59	429,20	369,80	355,88	327,70	301,97	295,33	305,07	335,30	342,24	387,51	27.
1281,12	1250,29	1123,61	1064,40	970,69	929,87	917,45	936,45	1002,72	1033,37	1162,22	
26,78	23,87	24,37	22,68	20,77	21,02	20,88	21,58	21,51	23,74	28,37	1.
42,42	36,40	30,88	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,64	33,79	42,00	2.
34,77	32,52	29,82	26,19	25,82	25,80	22,69	22,40	22,51	23,83	26,16	3.
13,90	11,50	11,80	12,30	9,80	10,20	10,00	9,40	9,80	9,19	10,24	4.
58,08	58,08	58,08	62,09	62,04	63,22	65,89	65,89	66,22	66,55	66,55	5.
176,15	162,37	153,95	154,71	150,03	151,84	150,91	150,77	151,18	156,60	173,82	
281,51	271,70	269,20	257,74	242,22	249,44	253,80	267,91	270,62	275,75	299,42	1.
112,63	109,37	106,75	102,17	101,88	99,76	96,80	94,35	93,37	95,03	100,62	2.
394,14	381,07	375,95	359,91	343,60	349,20	350,10	362,26	363,99	370,78	400,04	
474,00	480,00	477,00	483,00	483,00	518,00	539,00	540,00	555,00	596,00	619,00	
77,00	64,60	79,80	76,20	75,00	70,50	69,50	73,50	74,00	75,00	80,00	
620,27	591,58	564,32	548,08	534,29	535,62	541,21	543,51	552,94	561,10	584,95	
3022,68	2929,91	2774,13	2686,80	2556,61	2555,03	2568,17	2606,49	2699,88	2792,85	3019,58	

av alle slag med i posten «Andre matvarer», mens det etter 1920 er tatt med en rekke fiskesorter. og blir erstattet av geitost. Dyrekjøtt og potetmel er sløffet fra og med 1920, derimot er havregryn o. a., dessuten merker en seg her at det bereknede forbruk av petroleum er satt ned fra 160 til 50 liter.

Tabell 5. Bereknede årlige leveomkostninger i årene 1938—1941 for en arbeiderfamilie på vel 4 personer (4,23) og med en gjennomsnittsinntekt i 1914 på kr. 1605,48.

	Bereknnet forbruk	1938	1939	1940	1941 Januar	1941 Mars	1941 Juni	1941 August	
I. Matvarer.									
1. Oksekjøtt, ferskt	Kg 26,1	59,84	56,81	66,16	76,21	91,22	91,61	91,61	1.
2. Kalvekjøtt	» 4,9	11,51	11,25	12,94	14,65	14,88	14,88	14,88	2.
3. Sauekjøtt, ferskt	» 9,4	21,03	21,84	27,87	32,05	32,71	32,76	32,76	3.
4. Sauekjøtt, salt	» 3,4	5,70	5,74	7,99	12,34	12,41	12,41	12,41	4.
5. Flesk, ferskt og saltet	» 19,4	50,16	53,49	64,80	73,72	80,51	85,36	85,36	5.
6. Torsk, fersk	» 4,4	4,76	4,98	6,34	8,98	8,98	9,68	9,68	6.
7. Torsk, saltet	» 3,4	2,82	2,95	3,84	5,00	4,42	4,76	7,68	7.
8. Sild, fersk (ikke små)	» 5,0	3,64	3,79	4,90	5,55	4,90	7,15	6,75	8.
9. Spekesild	» 3,3	3,33	3,67	4,36	5,31	5,45	5,48	5,87	9.
10. Kolje, røkt	» 1,3	1,44	1,45	1,76	2,28	2,26	2,42	2,99	10.
11. Hermetiske fiskeboller	Bokser 13 1/4	12,08	12,34	15,86	19,76	20,02	22,86	22,62	11.
12. Melk, nysilt	Ltr. 285,4	92,24	93,10	109,31	119,87	119,87	119,87	119,87	12.
13. Melk, skummet	» 291,4	32,37	32,97	39,92	46,62	46,62	46,62	46,62	13.
14. Smør	Kg 18,7	68,94	71,96	81,91	94,44	94,44	94,44	94,44	14.
15. Margarin	» 43,4	78,47	85,70	105,03	111,76	111,76	111,76	106,83	15.
16. Geitost	» 6,5	14,71	16,09	19,44	21,97	22,10	22,10	22,10	16.
17. Egg	Stk. 231	29,60	27,66	37,10	48,94	48,94	54,14	54,14	17.
18. Husholdningsbrød	Kg 290,1	134,20	126,28	142,73	147,66	147,66	147,66	147,66	18.
19. Rugmel	» 53,9	19,59	17,97	19,40	21,02	21,02	21,02	21,02	19.
20. Hvetemel	» 56,0	23,19	20,98	21,28	22,96	22,96	22,96	22,96	20.
21. Havregeyn	» 13,4	5,82	5,54	7,24	7,77	7,77	8,71	8,71	21.
22. Poteter	» 247,8	39,13	37,54	55,34	47,08	49,56	52,04	67,73	22.
23. Erter	» 4,8	2,72	3,25	5,33	5,90	5,95	6,43	6,43	23.
24. Raffinade	» 25,1	18,00	21,29	30,62	32,13	44,68	44,68	47,44	24.
25. Farin	» 32,6	20,75	24,04	29,99	31,62	48,25	48,25	51,83	25.
26. Kaffe, brent	» 14,0	37,19	38,68	48,34	54,26	54,26	54,32	54,32	26.
27. Andre matvarer		401,61	393,52	493,76	544,24	571,56	589,99	594,71	27.
I alt		1194,84	1194,78	1463,56	1614,09	1695,06	1733,81	1758,87	
II. Lys og brensel.									
1. Kull	Kg 620,0	26,99	29,24	67,58	1) 82,96	1) 82,96	1) 83,51	1) 83,51	1.
2. Koks	Hl 14,0	43,27	43,18	86,66	96,04	96,04	96,60	96,60	2.
3. Ved	Favn 0,7	28,28	29,61	39,98	47,25	47,25	57,75	57,75	3.
4. Petroleum	Ltr 50,0	9,90	9,70	15,50	21,40	33,50	33,50	33,50	4.
5. Annet (elektrisitet, gass o. a.)		66,55	66,55	68,97	72,48	72,48	72,48	72,48	5.
I alt		174,99	178,23	278,69	320,13	332,23	343,84	343,84	
III. Bekledning.									
1. Klær		304,80	308,99	384,04	—	444,22	445,30	—	1.
2. Skotøy		105,42	106,71	125,89	—	136,01	136,15	—	2.
I alt		410,22	415,70	509,93	—	580,23	581,45	—	
IV. Husleie.									
2 rom og kjøkken		659,00	685,00	685,00	—	685,00	685,00	—	
V. Skatter									
		91,50	105,50	120,00	—	128,00	128,00	—	
VI. Diverse									
		607,86	621,56	684,29	—	740,91	750,69	—	
I alt		3138,41	3200,72	3740,97	(4057,07)	4161,43	4222,79	(4247,85)	

1) Antrasitt.

Tabell 6. Indekstall for leveomkostninger i Oslo.**I. Arbeiderfamilie (1914 = 100).**

4 personer (4,23), 2 rom og kjøkken, inntekt i 1914 kr. 1605,48.

	Mat- varer	Lys og brensel	Bekled- ning	Husleie	Skatter	Diverse	General- indeks 1914 = 100	General- indeks 1938 = 100
Gjennomsnitt 1890	85	86	64	65	170	79	79	40
— 1891	88	82	63	67	161	81	81	41
— 1892	87	76	62	69	152	80	80	41
— 1893	85	75	62	69	135	79	79	40
— 1894	84	73	61	70	147	78	78	40
— 1895	82	87	72	71	157	80	80	41
— 1896	79	75	74	72	149	78	78	40
— 1897	77	67	67	71	150	75	75	38
— 1898	80	71	69	74	151	78	78	40
— 1899	81	79	70	79	145	80	80	41
— 1900	83	94	73	83	158	83	83	43
— 1901	82	88	71	83	176	83	83	42
— 1902	81	77	73	78	192	81	81	41
— 1903	80	77	74	73	189	80	80	41
— 1904	79	75	75	69	202	78	78	40
— 1905	83	73	77	65	205	79	79	41
— 1906	84	74	78	67	217	81	81	42
— 1907	88	80	80	69	173	84	84	43
— 1908	89	88	81	71	168	85	85	44
— 1909	87	82	83	73	159	84	84	43
— 1910	88	77	85	77	154	86	86	44
— 1911	91	82	87	82	152	89	89	45
— 1912	96	99	88	87	146	94	94	48
— 1913	97	101	95	94	119	97	97	49
— 1914	100	100	100	100	100	100	100	51
— 1915	127	132	119	103	103	121	120	62
— 1916	162	192	155	106	106	149	149	76
— 1917	218	381	221	110	112	203	203	104
— 1918	281	413	303	110	628	260	260	133
— 1919	294	325	370	114	760	273	273	140
— 1920	328	508	367	119	856	307	310	158
— 1921	304	332	326	119	1105	305	287	147
— 1922	231	253	281	132	1013	280	241	123
— 1923	223	245	270	133	597	262	226	115
— 1924	265	243	294	139	311	275	246	126
— 1925	262	215	297	142	325	286	246	126
— 1926	194	206	255	148	345	267	207	106
— 1927	173	185	215	151	262	248	188	96
— 1928	169	170	208	153	220	237	182	93
— 1929	152	161	205	152	270	226	173	88
— 1930	144	162	197	154	259	220	167	86
— 1931	131	157	188	154	255	214	159	81
— 1932	126	159	191	165	240	215	159	81
— 1933	124	158	191	172	236	217	160	82
— 1934	127	158	198	173	250	218	162	83
— 1935	136	159	199	177	252	221	168	86
— 1936	140	164	203	190	255	225	174	89
— 1937	157	182	218	198	272	234	188	96
— 1938	162	184	224	211	311	243	195	100
— 1939	162	187	227	219	359	249	199	102
— 1940	198	292	278	219	408	274	233	119

Tabell 6 (forts.).

	Mat- varer	Lys og brensel	Bekled- ning	Husleie	Skatter	Diverse	General- indeks 1914 = 100	General- indeks 1938 = 100
1935 mars	132	157	198	177	252	222	167	85
— juni	134	157	198	177	252	220	167	86
— september	135	160	200	177	252	222	168	86
— desember	138	161	200	177	252	222	170	87
1936 mars	140	161	201	190	252	225	174	89
— juni	139	160	202	190	252	225	173	89
— september	139	167	203	190	259	224	174	89
— desember	143	171	206	190	259	226	176	90
1937 mars	150	176	213	193	259	230	182	93
— juni	156	181	220	198	259	235	187	96
— september	163	190	228	198	286	238	193	99
— desember	162	189	225	198	286	238	192	98
1938 januar	162	189					192	98
— februar	163	188					193	99
— mars	162	188	225	201	286	239	193	99
— april	162	188					193	99
— mai	165	183					194	99
— juni	166	182	224	211	286	248	198	101
— juli	166	182					198	101
— august	161	182					195	100
— september	157	181	223	211	337	246	194	99
— oktober	158	181					194	99
— november	158	181					194	99
— desember	159	178	223	211	337	245	194	99
1939 januar	156	178					193	99
— februar	157	178					194	99
— mars	157	178	223	211	337	245	194	99
— april	158	178					194	99
— mai	158	178					194	99
— juni	158	178	224	219	337	247	196	100
— juli	161	178					197	101
— august	158	178					196	100
— september	163	179	225	219	381	251	200	102
— oktober	166	213					204	104
— november	171	214					206	105
— desember	173	218	240	219	381	256	209	107
1940 januar	172	221					209	107
— februar	179	248					214	110
— mars	185	281	264	219	381	269	223	114
— april	196	281					229	117
— mai	200	281					230	118
— juni	196	290	271	219	381	273	230	118
— juli	199	293					232	119
— august	195	294					230	118
— september	207	318	305	219	435	278	243	124
— oktober	213	334					247	126
— november	216	334					248	127
— desember	219	334	311	219	435	297	253	129
1941 januar	218	336					253	129
— februar	224	336					255	131
— mars	229	349	317	219	435	297	259	133
— april	230	349					260	133
— mai	232	349					260	133
— juni	234	361	318	219	435	301	263	135
— juli	238	361					265	135
— august	238	361					265	135

Tabell 7. Indekstall for leveomkostninger i Oslo.**II. Funksjonærfamilie (1914 = 100).**

6,11 personer, 3 rom og kjøkken. Inntekt i 1914 kr. 3 161,94.

	Mat- varer	Lys og brensel	Bekled- ning	Hus- leie	Skatter	Diverse	General- indeks 1914 = 100	General- indeks 1938 = 100
Gjennomsnitt 1913	97	84	95	95	105	100	96	50
— 1914	100	100	100	100	100	100	100	51
— 1915	120	115	106	105	100	119	115	59
— 1916	152	167	160	111	104	152	147	75
— 1917	206	436	242	114	106	205	205	105
— 1918	264	456	378	111	250	269	269	138
— 1919	279	345	408	114	605	292	292	150
— 1920	331	514	377	120	656	313	325	167
— 1921	307	321	327	120	652	313	296	152
— 1922	233	250	282	132	552	283	248	128
— 1923	224	236	273	139	394	266	235	121
— 1924	267	245	297	140	227	276	253	130
— 1925	263	211	299	142	180	278	249	128
— 1926	193	200	259	147	177	250	209	107
— 1927	174	182	218	156	144	232	191	98
— 1928	170	166	210	157	127	221	184	95
— 1929	152	155	208	159	130	211	174	89
— 1930	144	157	199	161	119	207	169	87
— 1931	132	153	190	161	117	200	161	83
— 1932	127	155	194	172	110	199	161	82
— 1933	124	154	194	171	109	198	160	82
— 1934	127	154	201	175	115	201	163	84
— 1935	137	155	202	179	117	205	169	86
— 1936	140	160	206	189	121	211	174	89
— 1937	157	179	222	197	129	223	188	97
— 1938	162	181	228	207	150	231	195	100
— 1939	162	183	231	217	172	236	199	102
— 1940	200	290	282	217	192	268	235	121
1936 mars	141	156	204	189	117	210	173	89
— juni	139	156	206	189	117	210	173	89
— september	139	163	206	189	121	211	173	89
— desember	142	168	210	189	121	213	176	90
1937 mars	150	172	217	191	121	219	182	93
— juni	156	178	224	197	121	224	187	96
— september	163	187	232	197	138	229	194	99
— desember	162	187	229	197	138	228	193	99
1938 mars	163	186	229	199	138	228	193	99
— juni	167	179	228	207	138	234	197	101
— september	157	179	227	207	163	232	193	99
— desember	159	174	227	207	163	232	194	99
1939 mars	158	174	227	207	163	231	193	99
— juni	159	174	228	217	163	234	196	101
— september	163	175	230	217	180	237	199	102
— desember	173	216	245	217	180	245	209	107
1940 mars	186	281	268	217	180	262	225	116
— juni	199	288	274	217	180	270	234	120
— september	208	318	309	217	203	275	246	126
— desember	220	328	315	217	203	289	255	131
1941 mars	232	336	321	217	203	293	262	134
— juni	237	346	323	217	203	297	266	136

Tabell 8.

Priser i småsalg på en del viktigere mat-

Artikler	Enhet	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908
		øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre
1. Oksekjøtt, ferskt { stek . . .	Kg	107	102	104	97	105	106	112	108
2. ————— { suppekjøtt . . .		88	84	88	81	91	93	101	91
3. Sauekjøtt, ferskt { forpart . . .	»	104	102	102	96	103	101	103	106
4. ————— { bakpart . . .		117	114	113	106	113	112	117	117
5. —»— saltet	»	79	85	81	80	82	88	94	88
6. Kalvekjøtt, gjøkølv { stek . . .	»	111	113	108	103	108	116	125	127
7. ————— { forpart . . .							102	112	115
8. —»— spekalv	»	66	62	64	57	63	66	67	72
9. Dyrestek	»	106	102	99	96	97	88	89	99
10. Flesk, saltet, norsk sideflesk .	»	—	—	121	112	119	132	130	125
11. —»— amerikansk	»	111	126	—	—	—	115	125	113
12. —»— ferskt	»	118	120	109	104	110	114	—	112
13. Torsk, trondheimsk, nyskåret	»	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Hellefisk	»	69	67	72	59	61	79	—	84
15. Makrell, saltet	»	77	64	63	55	60	60	70	71
16. Klippfisk	»	69	71	69	70	70	69	70	67
17. Smør, meierismør, 1ste kl. . .	»	205	202	202	201	207	215	214	220
18. — fjellsmør	»	189	186	185	183	191	197	203	205
19. Margarin (S. M. el. tilsv. kval.)	»	123	132	130	123	129	133	131	128
20. Ost, norsk sveitser, imit . . .	»	138	134	135	135	132	136	148	145
21. — geitost, 1ste kl.	»	—	—	—	—	—	—	—	—
22. — kumysost (fetost)	»	72	68	67	66	70	72	74	65
23. — nøkkelost, minst 15 pst. . .	»	—	—	—	—	—	—	—	—
24. — pultost	»	92	92	88	83	84	89	92	85
25. Egg, friske norske	Snes ¹⁾	143	147	159	155	157	162	168	175
26. — preserverte	» ¹⁾	136	144	134	141	145	145	160	166
27. Fløte, alm. rå	Liter	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Melk, nysilt	»	16,7	16,3	16,1	16,5	16,5	16,7	16,6	16,9
29. — skummet	»	7,0	6,3	6,6	6,6	6,8	6,9	6,8	6,7
30. Hvetemel, amerikansk (Gold Medal)	Kg	30	29	29	29	30	29	30	31
31. Rugmel, norsk, 000 ell. krone	»	17	17	17	17	18	18	22	22
32. Potetmel, superior	»	39	38	38	39	40	40	40	41
33. Husholdningsbrød	»	19,7	19,7	19,1	18,9	19,5	20,5	22,8	24,0
34. Hveteløff bakt med melk . . .	»	—	—	—	—	—	—	—	—
35. Bønner, brune hollandske . . .	»	—	—	—	—	—	—	—	—
36. Erter, gule Victoria	»	28	29	29	28	28	29	30	32
37. Risengryn («Basin»)	»	—	—	—	—	—	—	—	—
38. Byggryn, hele prima	»	27	27	26	25	25	26	28	28
39. Havregryn, norske pressede . .	»	—	—	—	—	—	—	—	—
40. — amerikanske	»	—	—	—	—	—	—	—	—
41. Poteter, norske	3 kg	20	21	19	22	19	17	25	24
42. Kaffe, (brent) Java Bali ²⁾ . .	Kg	241	249	244	238	234	238	235	244
43. — Salvador courant ²⁾	»	193	197	195	184	187	190	193	193
44. — Santos superior ²⁾	»	161	158	154	154	158	159	155	158
45. Sukker, raff., klipp. Stett. . . .	»	54	49	50	54	62	63	65	66
46. — — crushed	»	50	45	46	55	61	61	62	64
47. — farin, tysk	»	48	42	43	48	57	58	60	62
48. Sjokolade nr. 3, norsk	»	—	—	—	—	—	—	—	—
49. Sultanapommer	»	—	—	—	—	—	—	—	—
50. Petroleum: Water white . . .	5 liter	80	74	76	76	70	73	70	79
51. — Standard white	»	65	62	65	63	60	63	61	69
52. Kull	100 kg	250	214	205	190	196	200	231	235
53. Koks nr. 2	Hl	182	135	132	127	126	129	147	153
54. — nr. 3	»	160	117	115	111	98	104	132	136
55. Bjerkeved, hoggen	M. favn	2274	2206	2100	2100	2100	2067	2267	2700
56. Granved, hoggen	»	1875	1859	1800	1800	1800	1767	1969	2478

¹⁾ Fra og med 1915 er prisen på egg oppgitt pr. kg.²⁾ Før 1926 hadde en disse kaffekvalitetene: „Java Malang“, „Guatemala“ og „Santos eller Rio“.

varer og brændsel i hvert av årene 1901—40.

1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	
øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	
97	102	103	127	137	127	149	265	280	462	518	467	1
83	87	88	109	119	109	129	237	242	415	451	397	2
102	105	103	117	131	130	154	258	323	505	489	471	3
112	117	115	130	142	140	166	273	346	532	513	504	4
87	82	83	93	112	106	126	220	242	407	456	346	5
116	120	121	135	146	138	172	302	360	576	533	586	6
103	106	106	119	129	123	156	268	324	517	478	539	7
63	67	63	76	83	78	94	176	205	331	315	315	8
101	96	107	110	131	125	156	217	336	522	630	510	9
134	147	144	139	160	161	198	302	403	548	578	560	10
134	150	138	137	157	161	184	229	357	543	401	412	11
125	137	130	127	148	147	186	293	395	506	553	528	12
—	—	—	42	46	53	68	84	154	194	228	187	13
99	108	105	111	111	112	119	168	211	300	356	356	14
69	69	73	71	63	—	118	—	74	—	103	173	15
68	67	68	68	71	87	98	110	108	95	102	177	16
217	223	229	240	243	245	299	332	468	624	720	772	17
204	206	205	223	228	233	281	314	—	606	708	762	18
134	138	132	136	142	144	155	174	240	365	320	392	19
145	152	156	165	192	203	220	305	375	414	547	666	20
—	—	—	155	165	159	189	264	337	419	572	646	21
60	70	67	70	71	65	90	125	145	173	272	322	22
—	—	—	94	106	95	116	183	238	252	327	421	23
79	84	87	95	100	97	113	162	199	238	289	294	24
182	180	184	197	203	211	199	290	393	600	666	706	25
165	170	158	175	184	207	198	267	389	517	610	642	26
—	—	—	77	83	88	93	98,9	123,0	188,8	210,0	224,2	27
16,3	16,5	17,5	18,2	18,3	18,5	21,0	25,2	29,9	43,8	51,0	54,6	28
6,4	6,7	6,9	7,3	6,8	6,1	8,0	10,4	12,5	16,0	18,0	18,8	29
34	34	33	33	32	34	44	47	79	88	75	109	30
20	20	20	21	20	25	40	42	74	86	74	84	31
41	43	45	49	46	48	64	86	120	126	166	118	32
22,6	21,0	21,1	23,4	24,1	27,3	35,5	40,4	66,7	45,6	58,0	80,0	33
—	—	—	49,0	49,0	57,0	55,3	56,5	101,8	138,5	114,0	122,3	34
—	—	—	49	43	46	80	93	124	162	147	134	35
34	34	35	40	39	46	86	96	129	158	152	153	36
—	—	—	45	46	50	60	66	99	101	93	162	37
27	27	27	30	30	34	46	49	93	118	88	101	38
—	—	—	36	37	41	52	55	93	103	83	104	39
—	—	—	33	31	38	46	46	78	89	80	102	40
25	23	29	25	20	26	35	39	49	67	70	78	41
245	252	275	294	291	290	298	314	411	490	504	562	42
197	201	235	263	260	255	262	274	359	416	452	511	43
164	171	212	240	232	220	228	240	310	310	386	461	44
58	63	61	65	59	61	71	99	130	131	152	196	45
56	61	60	63	56	59	68	101	131	140	178	184	46
54	59	56	59	53	55	63	92	111	117	122	187	47
—	—	—	182	184	191	215	235	294	414	386	378	48
—	—	—	99	101	100	130	156	262	343	325	330	49
78	72	68	82	94	90	98	135	160	215	176	218	50
68	62	58	72	85	81	88	125	150	206	170	222	51
206	195	223	297	279	277	443	742	1717	1832	1339	2112	52
128	120	147	188	180	176	273	400	1050	1013	710	1232	53
117	110	130	163	157	154	227	332	960	969	710	1226	54
2644	2500	2500	2517	2717	2925	3250	4125	5996	8157	8671	11715	55
2467	2400	2400	2400	2417	2625	2828	3650	5471	6896	7224	9646	56

Tabell 8 (forts.).

Artikler	Enhet	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
		øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre
1. Oksekjøtt, ferskt { stek . . .	Kg	457	360	367	442	436	336	269	253
2. » suppekjøtt		379	285	297	366	363	269	217	202
3. Sauekjøtt, ferskt { forpart . .		418	314	309	350	353	272	226	208
4. » bakpart . .		453	354	343	385	385	301	256	233
5. — saltet	»	321	221	228	285	284	236	164	170
6. Kalvekjøtt, gjøkøl { stek . . .	»	511	396	419	476	452	361	308	275
7. » forpart . .		458	331	359	408	390	305	261	234
8. — spekalv	»	277	212	209	266	273	197	156	148
9. Dyrestek	»	536	443	411	470	439	329	256	252
10. Flesk, saltet, norsk sideflesk .	»	545	456	394	449	516	371	251	270
11. — amerikansk	»	345	274	269	358	418	333	260	244
12. — ferskt	»	505	410	361	419	475	330	223	250
13. Torsk, trondheimske, nyskåret	»	162	137	133	149	137	113	100	91
14. Hellefisk	»	345	311	308	335	332	274	233	232
15. Makrell, saltet	»	208	198	154	160	210	186	150	127
16. Klippfisk	»	206	199	184	195	202	178	134	124
17. Smør, meierismør, 1ste kl. . .	»	706	576	602	738	609	452	413	401
18. — fjellsmør	»	686	548	550	639	565	422	379	356
19. Margarin (S. M. el. tilsv. kval.)	»	348	281	278	326	317	251	221	206
20. Ost, norsk sveitser, imit. . .	»	677	420	422	533	495	340	315	332
21. — geitost, 1ste kl.	»	512	374	385	411	377	281	268	229
22. — kumysost (fetost)	»	179	105	103	141	118	74	74	69
23. — nøkkelost, minst 15 pst. .	»	399	235	258	340	332	193	165	177
24. — pultost	»	278	189	151	215	230	139	114	111
25. Egg, friske norske	Snes ¹⁾	624	459	423	431	369	289	251	237
26. — preserverte	» ¹⁾	559	417	422	449	352	272	260	248
27. Fløte, alm. rå	Liter	222,5	190,8	195,0	214,2	202,5	172,5	151,7	150,0
28. Melk, nysilt	»	53,0	40,9	41,0	45,8	46,5	35,9	30,8	30,0
29. — skummet	»	16,2	10,2	10,3	12,3	13,9	11,3	10,0	10,0
30. Hvetemel, amerikansk (Gold Medal)	Kg	99	66	57	66	71	54	48	42
31. Rugmel, norsk, 000 ell. krone	»	72	51	45	52	58	43	40	38
32. Potetmel, superior	»	121	103	81	119	111	81	79	72
33. Husholdningsbrød	»	73,8	55,2	45,9	52,7	56,7	45,8	43,8	42,6
34. Hveteløff bakt med melk . . .	»	120,6	95,5	81,7	90,7	100,3	90,8	85,7	81,5
35. Bønner, brune hollandske . .	»	104	94	85	129	101	64	55	78
36. Erter, gule Viktoria	»	123	103	114	119	93	75	90	82
37. Risengryn («Basin»)	»	112	91	93	124	120	101	89	80
38. Byggryn, hele prima	»	86	62	50	67	68	47	39	38
39. Havregryn, norske pressede .	»	103	70	65	74	72	56	55	57
40. — amerikanske	»	102	66	64	71	72	52	—	—
41. Poteter, norske	3 kg	87	62	55	83	92	45	60	66
42. Kaffe, (brent) Java Bali ²⁾ .	Kg	554	542	517	655	661	560	472	468
43. — Salvador courant ²⁾ . . .	»	401	390	402	590	608	493	399	403
44. — Santos superior ²⁾ . . .	»	344	357	367	541	559	456	353	374
45. Sukker, raff., klipp. Stett. . .	»	186	116	139	162	113	93	89	81
46. — — crushed	»	174	108	125	150	94	—	—	—
47. — farin, tysk	»	164	97	125	141	97	82	81	72
48. Sjokolade nr. 3, norsk	»	350	316	313	371	386	449	329	306
49. Sultanapommer	»	232	193	123	206	195	146	130	117
50. Petroleum: Water white . . .	5 liter	295	180	163	188	168	155	139	115
51. — Standard white	»	284	172	154	176	158	146	127	107
52. Kull	100 kg	1076	639	665	675	555	600	432	385
53. Koks nr. 2	Hl	544	449	446	519	375	339	303	260
54. — nr. 3	»	477	374	342	456	317	317	262	215
55. Bjerkeved, hoggen	M. favn	9490	7646	7267	8002	7904	6490	6000	5646
56. Granved, hoggen	»	7944	6523	6250	6544	6560	5490	4996	4646

¹⁾ Fra og med 1915 er prisen på egg oppgitt pr. kg.²⁾ Før 1926 hadde en disse kaffekvalitetene: „Java Malang“, „Guatemala“ og „Santos eller Rio“.

1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	
ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	
243	230	214	161	163	184	193	197	230	250	238	274	1
196	214	176	128	131	155	162	160	193	208	197	233	2
205	201	174	143	138	151	166	171	194	213	221	286	3
234	218	191	159	154	166	181	188	215	234	243	307	4
170	165	143	111	113	121	134	149	154	168	169	235	5
269	258	232	201	201	211	233	244	266	295	293	328	6
227	223	198	168	160	167	187	200	226	243	242	280	7
157	167	143	108	98	115	128	131	151	167	153	184	8
241	224	206	161	162	159	183	201	235	241	259	352	9
275	234	171	182	183	169	195	227	240	261	276	335	10
254	250	215	217	193	193	203	234	244	262	279	319	11
250	218	161	172	174	163	191	220	234	257	275	333	12
98	88	87	81	84	84	87	88	109	108	113	144	13
246	243	222	210	213	218	235	245	238	280	282	317	14
169	153	136	127	111	116	125	142	150	152	167	173	15
143	137	123	110	103	99	107	104	113	116	121	120	16
371	215	285	272	258	283	297	307	334	369	385	438	17
335	300	262	253	244	260	272	283	306	331	346	393	18
196	193	174	182	164	174	178	191	217	222	236	281	19
295	294	277	269	266	283	286	292	320	360	368	413	20
201	208	169	171	167	170	185	183	209	226	248	299	21
61	61	56	53	52	50	56	60	70	79	92	107	22
154	154	130	124	128	133	155	157	179	184	207	248	23
106	114	111	120	120	124	133	138	152	160	167	192	24
221	189	168	147	136	141	156	177	190	205	191	257	25
195	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26
140,0	144,2	150,0	146,6	148,0	140,0	152,5	170,0	177,6	182,0	183,6	212,4	27
28,0	28,8	30,0	29,3	28,5	28,0	28,5	30,0	31,8	33,0	33,3	38,3	28
9,0	9,0	8,3	7,6	8,0	8,0	8,0	9,1	10,6	11,0	11,1	13,7	29
39	37	30	29	30	31	34	37	45	42	38	45	30
36	31	26	27	28	27	30	31	40	37	34	35	31
63	60	58	63	61	55	56	62	65	71	71	81	32
40,9	38,2	35,0	36,0	36,5	36,1	38,5	40,5	47,8	46,5	44,0	49,2	33
80,8	81,0	75,6	76,0	77,0	78,0	80,5	83,8	91,6	92,0	89,1	102,2	34
93	59	48	53	54	55	61	62	62	62	90	112	35
73	59	50	54	55	59	66	57	57	57	68	111	36
78	79	76	79	80	78	77	78	80	80	81	110	37
37	34	30	34	31	32	37	38	41	42	41	45	38
50	43	41	44	41	38	38	41	46	44	42	54	39
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40
35	37	42	33	29	32	42	39	46	48	46	67	41
437	365	314	391	379	342	333	303	302	295	314	409	42
397	316	270	334	313	293	281	283	282	266	283	350	43
368	264	225	292	294	270	259	251	265	236	232	277	44
73	66	61	69	76	73	73	72	73	72	85	122	45
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	46
65	58	52	59	67	64	63	63	64	64	74	92	47
288	274	249	247	253	256	257	260	285	278	256	287	48
127	132	205	122	139	143	138	130	138	129	135	175	49
118	123	99	102	100	94	93	92	102	99	97	155	50
110	116	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51
393	365	335	339	336	348	347	383	458	435	471	1090	52
217	225	225	225	225	225	226	242	300	309	309	619	53
200	189	200	200	200	200	201	230	285	284	284	594	54
5188	4692	4642	4604	4042	4000	4020	4150	4411	4646	4974	6950	55
4188	3742	3688	3700	3242	3200	3216	3333	3737	4040	4230	5711	56

Tabell 9.

Priser i småsalg på en del viktigere matvarer

Vareslag	Enhet	1914					
		Januar	Februar	Mars	April	Mai	Juni
		øre	øre	øre	øre	øre	øre
1. Oksekjøtt, ferskt { stek	Kg	137	135	132	127	132	134
2. ————— { suppekjøtt		121	119	116	111	113	113
3. ————— { forpart		124	136	138	139	156	162
4. Sauekjøtt, ferskt { bakpart	»	133	142	149	149	173	177
5. —»— saltet		113	111	109	110	114	113
6. Kalvekjøtt, gjøkalv { stek		141	140	134	126	135	141
7. ————— { forpart	»	127	125	121	111	122	126
8. —»— spekalv		85	86	77	67	80	81
9. Dyrestek		131	127	121	115	—	—
10. Flesk, saltet, norsk sideflesk	»	168	164	159	158	161	159
11. —»— amerikansk	»	160	162	148	155	160	160
12. —»— ferskt	»	150	152	147	144	144	144
13. Torsk, trondheimske, nyskåret	»	43	53	55	55	—	—
14. Hellefisk	»	—	—	—	—	—	120
15. Makrell, saltet	»	—	—	—	—	—	—
16. Klippfisk	»	82	86	88	84	81	82
17. Smør, meierismør, 1ste kl.	»	237	227	231	222	227	240
18. — meieribehandlet		227	216	219	210	216	226
19. Margarin (S. M. eller tilsvarende kvalitet) .		139	139	139	140	140	140
20. Ost, norsk sveitser, imit	»	201	203	204	206	202	201
21. — geitost, 1ste kl.	»	172	173	170	160	152	150
22. — kumysost (fetost)		63	63	62	63	63	62
23. — nøkkelost, minst 15 pst. nysilt melk ..		99	96	95	93	95	95
24. — pultost	»	99	98	97	97	94	94
25. Egg, friske norske		254	197	174	161	166	174
26. — preserveverte		180	—	—	—	—	—
27. Fløte, alm. rå	Liter	83	83	83	83	83	83
28. Melk, nysilt	»	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0
29. — skummet	»	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	6,0
30. Hvetemel, amerikansk (Gold Medal)	Kg	31	32	31	31	31	32
31. Rugmel, norsk, 000 eller krone		19	19	19	19	20	20
32. Potetmel, superior		46	46	46	46	46	46
33. Husholdningsbrød	»	23,1	22,9	22,9	22,9	23,1	23,1
34. Hveteloff, bakt med melk		48	48	48	48	48	48
35. Bønner, brune hollandske		42	41	41	41	41	41
36. Erter, gule Victoria	»	40	39	40	39	40	39
37. Risengryn («Basin»)		46	45	46	46	46	46
38. Byggryn, hele prima		30	30	30	30	30	30
39. Havregryn, norske pressede	»	37	37	37	37	37	36
40. — amerikanske		31	31	32	32	31	32
41. Poteter, norske	3 kg	22	23	23	24	24	30
42. Kaffe, (brent) Java Malang	Kg	285	287	287	287	287	288
43. — Guatemala		253	255	251	250	250	253
44. — Santos eller Rio		224	219	217	216	213	215
45. Sukker, raff., klipp. Stett.	»	59	59	59	57	57	57
46. — — crushed		56	56	56	55	55	54
47. — farin, tysk		53	53	53	51	51	51
48. Sjokolade nr. 3, norsk	»	189	189	188	189	190	190
49. Sultanaplokker		98	97	96	96	94	94
50. Petroleum: Water white	5 liter	88	88	88	88	88	88
51. — Standard white	»	79	80	80	80	80	80
52. Kull	100 kg	270	260	260	260	260	250
53. Koks nr. 2	Hl	175	5	165	165	165	165
54. — nr. 3	»	155	5	145	145	145	145
55. Bjerkeved, hoggen	M. favn	2800	2800	2800	2800	2800	2800
56. Granved, hoggen	»	2500	2500	2500	2500	2500	2500

og brensel i slutten av hver måned i årene 1914—18.

1914						1915								
Juli	August	Sep-tember	Okto-ber	Novem-ber	Desem-ber	Januar	Februar	Mars	April	Mai	Juni	Juli	August	
ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	ore	
132	127	118	111	116	125	129	131	132	141	149	145	155	153	
113	107	98	94	99	107	111	112	117	124	130	127	137	137	
142	118	110	104	107	119	122	138	155	168	163	183	160	155	
153	129	119	113	115	127	131	147	170	187	180	205	174	164	
110	97	102	98	98	101	109	109	116	129	117	120	132	136	
141	138	135	138	141	144	141	145	151	157	159	160	157	168	
121	121	121	123	125	130	130	130	133	140	146	148	139	153	
83	77	62	67	78	91	79	77	77	79	87	86	94	104	
-	-	125	130	-	128	136	136	136	140	-	-	-	-	
160	164	161	156	157	165	168	171	176	186	189	190	200	203	
160	170	167	165	165	160	170	170	183	175	178	184	187	185	
145	149	148	144	144	154	154	161	163	167	174	170	184	189	
-	-	-	55	55	55	47	60	-	60	-	-	-	-	
120	110	120	100	100	-	-	-	100	140	-	-	120	127	
-	120	110	120	120	120	120	(110)	120	120	-	-	-	-	
83	90	93	92	94	93	92	91	89	88	91	94	96	102	
256	237	248	268	268	283	279	254	280	268	287	283	299	310	
240	223	238	253	256	272	267	240	261	252	271	266	283	290	
140	149	149	149	149	149	150	158	157	157	155	157	157	156	
201	208	209	202	197	201	202	203	203	204	206	203	209	216	
150	152	154	153	158	163	166	165	162	158	158	173	183	186	
62	66	66	65	68	71	69	66	67	70	75	77	83	95	
99	95	93	94	93	96	97	99	100	100	97	101	108	115	
90	98	99	99	98	99	98	100	101	100	99	100	102	106	
180	155	190	257	291	329	273	258	229	182	181	194	201	220	
-	-	-	208	209	232	229	240	-	-	-	-	-	-	
93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	93	
19,0	19,0	19,0	19,0	19,0	19,0	19,0	19,0	19,0	19,0	21,0	21,0	21,0	22,0	
7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	8,0	8,0	8,0	9,0	
32	35	38	38	40	40	40	46	46	45	46	46	46	45	
20	27	31	36	37	37	39	41	41	40	41	41	41	40	
46	53	50	50	50	51	54	57	59	59	61	64	66	68	
23,7	29,2	31,8	34,3	35,3	35,3	33,9	34,5	37,2	37,2	37,2	37,2	37,2	37,2	
48	53	54	55	54	54	54,2	54,2	54,3	55,6	55,6	55,6	55,9	55,6	
41	48	49	53	55	59	73	74	75	77	77	80	81	81	
40	46	48	57	63	66	73	78	82	84	86	87	88	91	
47	55	54	54	55	55	58	59	61	59	59	61	60	60	
30	36	39	42	42	44	44	47	48	48	48	48	49	49	
36	49	48	46	48	48	49	52	51	53	54	54	53	55	
32	49	46	45	45	45	45	48	49	50	49	50	49	48	
52	26	23	22	23	24	28	34	39	37	37	36	39	24	
288	291	292	293	294	295	295	296	296	297	298	298	298	298	
251	258	258	257	261	260	260	262	263	261	261	262	261	260	
214	220	224	224	226	226	224	227	227	228	227	226	226	226	
57	72	73	64	62	62	62	65	66	66	68	68	69	74	
55	68	67	62	60	60	60	63	64	64	66	66	66	70	
51	67	67	56	54	54	54	57	58	58	60	60	62	66	
191	200	194	188	189	190	193	212	216	217	218	217	217	218	
95	100	101	101	112	116	124	126	129	130	131	130	131	130	
88	95	91	91	91	91	91	91	91	91	91	96	96	96	
80	85	81	81	81	81	81	81	81	81	81	86	86	86	
250	318	290	290	290	320	350	420	470	470	470	460	460	440	
165	220	190	175	175	190	200	220	240	240	240	260	280	300	
145	200	175	160	150	150	160	180	200	200	200	-	-	250	
2800	3100	3100	3100	3100	3100	3100	3100	3100	3100	3100	3300	3300	3300	
2500	2800	2800	2800	2800	2800	2800	2800	2800	2800	2800	2800	2800	2800	

Tabell 9 (forts.).

Vareslag	Enhet	1915				1916	
		Sep- tember	Okto- ber	Novem- ber	Desem- ber	Januar	Februar
		øre	øre	øre	øre	øre	øre
1. Oksekjøtt, ferskt { stek	Kg	150	143	157	185	187	194
2. ————— { suppekjøtt		130	123	139	164	165	173
3. Sauekjøtt, ferskt { forpart		148	131	155	167	170	182
4. ————— { bakpart		155	140	162	176	179	193
5. —»— saltet	»	134	125	135	147	153	153
6. Kalvekjøtt, gjøkalv { stek	»	198	188	205	230	223	240
7. ————— { forpart		175	175	183	218	210	222
8. —»— spekalv	»	104	98	115	130	129	131
9. Dyrestek	»	—	180	177	189	195	199
10. Flesk, saltet, norsk sideflesk	»	210	215	226	246	241	243
11. —»— amerikansk	»	188	189	197	198	196	193
12. —»— ferskt	»	200	214	221	240	230	239
13. Torsk, trondheimsk, nyskåret	»	70	80	80	80	100	70
14. Hellefisk	»	—	—	—	110	90	—
15. Makrell, saltet	»	—	—	—	—	—	—
16. Klippfisk	»	105	108	109	110	112	113
17. Smør, meierismør, 1ste kl.	»	325	340	339	321	313	275
18. — meieribehandlet	»	305	319	317	301	294	255
19. Margarin (S. M. eller tilsvarende kvalitet) .	»	156	152	152	153	154	161
20. Ost, norsk sveitser, imit	»	226	234	257	278	283	284
21. — geitost, 1ste kl.	»	190	199	240	283	277	261
22. — kumysost (fetost)	»	103	109	125	139	137	123
23. — nøkkelost, minst 15 pst. nysilt melk ..	»	122	134	153	163	163	162
24. — pultost	»	119	123	149	159	156	153
25. Egg, friske norske	Snes	270	296	316	372	394	373
26. — preserveerte	»	—	—	256	261	278	267
27. Fløte, alm. rå	Liter	93	93	93	93	93	93
28. Melk, nysilt	»	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0	23,0
29. — skummet	»	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0
30. Hvetemel, amerikansk (Gold Medal)	Kg	42	40	42	42	44	44
31. Rugmel, norsk, 000 eller krone	»	38	36	38	38	38	39
32. Potetmel, superior	»	69	70	73	73	74	74
33. Husholdningsbrød	»	34,9	32,5	32,5	34,5	36,6	36,6
34. Hveteloff, bakt med melk	»	54,2	56,3	56,3	56,3	53,0	54,9
35. Bønner, brune hollandske	»	82	86	89	89	94	91
36. Erter, gule Victoria	»	93	90	91	91	92	93
37. Risengryn («Basin»)	»	61	61	61	61	61	62
38. Byggryn, hele prima	»	45	41	43	45	46	46
39. Havregryn, norske pressede	»	51	49	49	50	48	53
40. — amerikanske	»	46	40	40	40	42	43
41. Poteter, norske	3 kg	32	34	36	38	41	41
42. Kaffe, (brent) Java Malang	Kg	297	298	300	300	300	302
43. — Guatemala	»	262	263	264	265	263	264
44. — Santos eller Rio	»	227	228	231	234	232	231
45. Sukker, raff., klipp. Stett.	»	76	80	80	80	80	80
46. — — crushed	»	74	76	76	76	76	76
47. — — farin, tysk	»	70	72	72	71	72	72
48. Sjokolade nr. 3, norsk	»	217	218	217	218	219	219
49. Sultanaplover	»	129	129	133	134	135	141
50. Petroleum: Water white	5 liter	105	105	107	115	115	115
51. — Standard white	»	95	95	96	105	105	105
52. Kull	100 kg	420	420	470	470	500	520
53. Koks nr. 2	Hl	300	300	350	350	375	375
54. — nr. 3	»	265	265	265	285	285	285
55. Bjerkeved, hoggen	M. favn	3300	3300	3500	3500	3500	3500
56. Granved, hoggen	»	2800	2800	2933	3000	3000	3000

1916										1917				
Mars	April	Mai	Juni	Juli	August	Sep- tember	Okto- ber	Novem- ber	Desem- ber	Januar	Februar	Mars	April	
øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	
210	226	262	285	327	318	296	286	292	293	299	292	291	288	1
187	202	233	253	298	285	268	258	260	263	268	258	259	254	2
227	257	262	283	335	283	295	265	268	271	290	281	335	342	3
243	270	282	307	360	298	311	276	278	283	299	296	358	372	4
169	191	205	230	250	273	275	249	247	250	249	239	238	235	5
(229)	249	269	305	325	380	357	—	332	340	360	315	301	335	6
211	234	247	277	307	330	335	—	307	303	318	285	279	307	7
140	126	152	176	226	210	213	198	184	228	223	184	201	183	8
199	228	240	240	—	—	—	—	—	—	343	338	339	340	9
245	251	266	278	308	370	360	360	353	353	363	358	358	366	10
195	194	204	214	228	245	255	269	279	279	287	293	314	323	11
244	246	260	275	287	365	350	343	337	338	359	358	361	358	12
77	97	103	—	—	—	—	—	71	71	146	160	150	160	13
—	—	—	160	180	205	172	—	180	188	192	205	208	204	14
—	—	—	—	—	—	97	—	73	70	—	—	—	—	15
110	110	110	—	110	111	110	110	108	107	103	105	106	106	16
300	289	287	325	330	369	380	364	364	382	390	390	389	389	17
284	273	271	310	315	350	360	344	345	362	—	—	—	—	18
162	161	171	172	172	181	182	182	192	193	208	210	213	218	19
292	301	301	303	295	307	331	318	316	325	330	333	341	357	20
269	274	262	246	248	252	264	269	273	271	282	285	291	317	21
124	127	128	128	124	121	127	123	121	120	127	125	126	136	22
164	171	178	183	188	188	201	197	201	201	200	200	210	222	23
157	159	166	163	164	168	174	160	163	162	163	163	166	183	24
307	280	263	296	329	337	354	388	480	556	582	560	392	401	25
(250)	(200)	—	—	—	—	—	—	(428)	457	481	492	—	—	26
98	98,3	98,3	98,3	98,3	100,0	100,0	100,0	100,0	110,0	110	110	110	110	27
25,0	25,0	25,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26	27	27	27	28
10,0	10,0	10,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11	11	11	11	29
44	44	43	44	44	45	48	52	57	60	61	63	66	72	30
38	38	38	39	39	40	43	47	50	52	53	55	59	62	31
76	79	83	88	89	91	94	93	93	93	94	96	101	112	32
37,0	37,0	39,0	39,0	39,0	39,0	42,0	44,0	46,0	50,0	48,8	51,5	55,8	59,8	33
54,9	54,9	54,9	54,9	54,9	54,9	54,4	54,4	65,9	65,9	65,9	70,2	70,2	84,4	34
94	93	93	91	92	93	92	96	95	94	99	106	106	109	35
95	96	97	96	95	98	97	99	98	101	107	110	113	118	36
62	63	65	66	66	69	67	69	70	69	73	74	79	83	37
46	46	47	46	47	48	49	52	57	63	68	72	75	77	38
54	52	53	53	54	54	53	56	63	65	64	70	75	80	39
43	43	42	43	43	45	47	49	55	58	59	63	67	71	40
39	39	45	53	44	38	31	30	30	33	33	39	39	45	41
302	303	304	304	307	308	328	332	331	341	368	368	378	383	42
263	265	264	262	268	273	286	291	298	296	305	303	318	336	43
229	229	226	230	229	239	250	257	260	266	271	268	276	286	44
80	93	100	104	108	108	107	107	109	109	108	110	112	123	45
76	91	100	107	111	115	114	114	115	114	113	115	115	126	46
73	88	94	98	102	101	101	101	101	101	99	100	100	109	47
219	219	219	236	237	237	242	251	259	262	261	263	271	272	48
144	146	149	151	152	162	168	168	171	183	201	206	225	239	49
115	135	135	135	145	145	145	145	145	145	145	145	145	145	50
105	124	125	125	135	135	135	135	135	135	135	135	135	135	51
580	700	820	880	880	880	780	780	780	800	800	800	800	—	52
375	375	375	400	400	420	420	420	420	450	450	450	450	—	53
310	310	310	355	355	355	355	355	355	355	355	355	410	800	54
3800	3800	3800	3800	4800	4800	4800	4300	4300	4300	4300	4300	5300	6000	55
3300	3300	3300	3300	4400	4400	4400	3800	3800	3800	3800	3800	4600	5200	56

Tabell 9 (forts.).

Vareslag	Enhet	1917					
		Mai	Juni	Juli	August	Sep-tember	Okto-ber
		øre	øre	øre	øre	øre	øre
1. Oksekjøtt, ferskt { stek	Kg.	296	292	268	268	246	249
2. ————— { suppekjøtt		235	251	220	228	213	212
3. Sauekjøtt, ferskt { forpart		325	365	400	336	307	274
4. ————— { bakpart		353	398	436	353	329	289
5. —»— saltet	»	238	225	230	260	233	228
6. Kalvekjøtt, gjøkalf { stek	»	352	345	363	417	403	400
7. ————— { forpart		327	316	328	362	355	368
8. —»— spekalv	»	191	195	220	238	214	184
9. Dyrestek	»	325	330	330	300	320	340
10. Flesk, saltet, norsk sideflesk	»	367	375	376	387	400	439
11. —»— amerikansk	»	336	341	346	363	363	396
12. —»— ferskt	»	361	370	374	387	395	433
13. Torsk, trondheimsk, nyskåret	»	145	130	140	133	168	186
14. Hellefisk	»	200	185	223	216	232	291
15. Makrell, saltet	»	—	75	75	75	74	73
16. Klippfisk	»	110	116	114	110	105	105
17. Smør, meierismør, 1ste kl.	»	408	393	475	491	585	631
18. — meieribehandlet	»	—	—	—	—	—	—
19. Margarin (S. M. eller tilsvarende kvalitet) .	»	220	232	232	249	255	266
20. Ost, norsk sveitser, imit	»	375	373	382	408	417	418
21. — geitost, 1ste kl.	»	333	330	336	342	368	399
22. — kumysost (fetost)	»	138	144	145	143	155	183
23. — nøkkelost, minst 15 pst. nysilt melk ..	»	227	236	238	254	265	279
24. — pultost	»	187	187	199	213	222	237
25. Egg, friske norske	Snes	396	385	405	431	448	492
26. — preserveerte		—	—	—	—	—	437
27. Fløte, alm. rå	Liter	120	120	120	120	130	130
28. Melk, nysilt		29	29	29	29	32	32
29. — skummet	»	12	12	12	12	14	14
30. Hvetemel, amerikansk (Gold Medal)	Kg.	78	84	84	86	89	90
31. Rugmel, norsk, 000 eller krone		67	74	80	82	86	90
32. Potetmel, superior	»	125	127	129	131	137	139
33. Husholdningsbrød	»	64,2	73,5	73,5	73,5	75,0	75,0
34. Hveteloff, bakt med melk	»	95,1	96,9	96,9	96,9	96,9	115,1
35. Bønner, brune hollandske	»	121	118	122	124	127	138
36. Erter, gule Victoria	»	125	125	128	131	136	142
37. Risengryn («Basin»)	»	92	101	108	109	109	114
38. Byggryn, hele prima	»	85	88	92	93	99	111
39. Havregryn, norske pressede	»	83	89	96	97	99	124
40. — amerikanske	»	77	80	80	82	85	89
41. Poteter, norske	3 kg.	64	64	71	45	42	43
42. Kaffe, (brent) Java Malang	Kg.	402	415	414	431	425	444
43. — Guatemala		361	367	382	386	376	390
44. — Santos eller Rio	»	324	322	321	318	328	324
45. Sukker, raff., klipp. Stett.	»	132	130	127	129	140	148
46. — — crushed	»	136	139	134	138	139	140
47. — farin, tysk	»	116	113	110	114	115	117
48. Sjokolade nr. 3, norsk	»	282	293	299	299	306	312
49. Sultanaplommer	»	270	269	278	283	279	289
50. Petroleum: Water white	5 liter	145	149	169	170	170	171
51. — Standard white		135	134	161	158	162	160
52. Kull	100 kg.	—	—	—	—	—	2800
53. Koks nr. 2	HL.	—	—	—	1500	—	1500
54. — nr. 3	»	1000	1000	1200	1200	1300	1300
55. Bjerkeved, hoggen	M. favn	6800	6800	6800	6800	6800	—
56. Granved, hoggen	»	5800	5800	5800	5800	5800	6000

1917		1918												
Novem- ber	Desem- ber	Januar	Februar	Mars	April	Mai	Juni	Juli	August	Sep- tember	Okto- ber	Novem- ber	Desem- ber	
øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	øre	
270	296	301	327	365	441	508	504	507	524	528	525	529	485	1
240	260	263	291	334	393	462	466	456	482	490	454	459	428	2
301	317	350	367	465	530	585	590	553	573	575	492	491	490	3
318	347	374	400	498	555	625	625	580	600	600	510	510	510	4
254	277	278	247	275	305	435	455	440	520	535	497	493	-	5
330	393	410	410	535	575	583	597	630	805	750	540	540	540	6
292	353	365	373	487	532	531	538	565	705	685	475	475	470	7
189	241	227	233	258	273	317	321	405	496	497	313	310	320	8
340	398	360	354	376	-	-	525	-	-	625	600	650	682	9
507	536	540	540	540	540	540	540	540	540	555	574	-	580	10
400	520	513	540	540	540	-	540	-	-	-	600	-	-	11
480	502	498	500	500	500	500	500	518	-	515	520	-	-	12
169	165	173	182	185	186	190	155	120	200	225	235	230	252	13
210	232	240	266	273	274	270	258	269	297	298	376	380	393	14
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
105	109	94	98	90	91	90	100	100	108	92	91	90	93	16
540	540	600	600	600	600	-	-	-	643	600	722	-	-	17
-	-	580	580	580	-	-	-	-	-	580	-	-	710	18
278	303	390	390	440	440	340	340	340	340	340	340	340	340	19
388	380	381	380	380	400	430	430	430	-	390	467	447	-	20
381	385	393	391	396	400	400	420	420	400	410	467	517	-	21
160	161	150	156	150	-	-	-	-	-	160	212	212	-	22
266	264	265	255	238	225	237	-	-	-	-	272	272	-	23
233	231	234	228	222	227	235	241	240	245	200	272	272	-	24
637	747	756	845	751	695	655	863	698	706	760	775	-	-	25
504	516	521	573	678	-	638	618	605	605	656	656	775	779	26
150	150	170	170	170	170	170	170	200	200	200	210	210	210	27
36	36	40	40	40	40	40	40	44	44	44	51	51	51	28
15	15	16	16	16	16	16	16	17	17	17	18	18	18	29
90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	84	78	80	30
88	90	-	-	90	90	90	90	90	90	86	78	78	80	31
126	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125	133	125	32
75,0	75,0	40,7	40,7	40,7	40,7	44	48,4	48,4	48,4	48,4	48,4	48,4	49,5	33
120,8	212,7	180	144	134,6	134,6	134,6	134,6	134,6	134,6	134,6	134,6	134,6	126,9	34
153	163	161	164	163	170	170	170	170	170	170	146	149	146	35
155	161	165	162	153	160	160	160	160	160	160	155	152	152	36
120	124	117	120	105	100	120	100	-	-	-	82	82	82	37
122	139	140	137	115	115	115	115	115	115	120	115	116	103	38
120	120	120	90	-	87	105	107	105	105	105	105	105	97	39
92	93	95	100	87	92	87	87	87	87	87	87	87	87	40
47	50	51	53	55	55	53	72	63	84	72	81	81	81	41
454	445	516	484	520	507	473	470	470	470	474	480	480	540	42
390	392	417	413	419	417	415	416	416	416	415	415	415	418	43
335	345	318	312	309	309	309	310	310	310	310	310	310	308	44
150	150	165	120	120	-	120	120	133	133	133	133	133	135	45
140	140	140	-	140	-	140	-	-	-	-	-	-	-	46
119	119	118	110	110	110	113	113	113	123	123	123	123	125	47
325	349	393	414	416	416	416	416	416	416	416	416	416	416	48
301	306	311	318	341	400	-	-	-	-	-	-	-	-	49
173	187	189	189	189	220	220	220	220	220	230	230	227	225	50
163	183	183	185	182	210	210	210	210	210	210	222	220	220	51
2650	2450	2533	2400	2200	2067	1900	1867	1867	1867	1717	1467	1050	1050	52
1500	1500	1450	1400	1067	1267	1167	1033	1000	1000	867	800	555	555	53
1300	1300	1300	1000	1000	1300	1300	1005	1005	1005	800	800	555	555	54
-	-	7750	8100	8100	8100	8100	8100	8100	8133	8200	8500	8350	8350	55
6500	6750	6750	6850	6850	6850	6850	6850	6850	6950	6950	7100	6950	6550	56

Tabell 10.

Priser i småsalg på en del viktigere matvarer

Artikler	Enhet	1914	15. januar	15. februar	15. mars	15. april	15. mai	15. juni	15. juli
		Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre
1. Oksekjøtt, ferskt { stek	Kg	127	238	240	238	239	236	235	225
2. — — — — — { suppekjøtt		109	196	204	196	197	191	189	188
3. Sauekjøtt, ferskt { forpart		130	186	210	229	238	242	243	277
4. — — — — — { bakpart		140	208	230	250	263	269	266	301
5. — — — — — saltet		106	164	170	166	167	171	162	162
6. Kalvekjøtt, gjøkølv { stek		138	308	300	293	301	287	277	291
7. — — — — — { forpart		123	255	241	238	245	245	220	230
8. — — — — — spekalv		78	147	142	142	139	143	132	160
9. Dyrestek		125	267	260	253	254	250	245	242
10. Flesk, saltet, norsk sideflesk		161	271	263	261	251	255	262	286
11. — — amerikansk		161	273	263	263	263	—	263	283
12. — — ferskt, norsk sideflesk		147	272	266	257	244	250	265	288
13. Torsk, nyskåret		53	109	109	107	108	91	—	—
14. Kveire (hellefisk) stor oppskåret		112	295	288	295	295	286	306	282
15. Makrell, saltet		—	—	162	162	162	—	—	—
16. Kolje (hyse), røkt		60	110	108	109	108	109	112	111
17. Klippfisk		87	124	122	122	121	120	121	124
18. Smør, meierismør, 1ste kl.		245	378	378	377	378	379	379	378
19. Margarin, animalsk, beste		144	222	230	230	230	230	230	230
20. — — — — — billigste		108	136	145	148	148	152	153	153
21. Ost, norsk sveitser imit.		203	382	374	365	364	362	355	354
22. — — geitemysost, B. C. 30		159	243	242	243	242	244	243	246
23. — — kumysost (fetost)		65	87	91	90	91	91	90	93
24. — — nøkkelost, H. 30		95	207	204	205	203	204	207	206
25. — — pultost		97	170	165	166	164	162	163	162
26. Egg, friske, norske		169	178	157	156	179	165	165	175
27. — — preserverte		166	—	—	—	—	—	—	—
28. Fløte, alm. rå	Liter	88	182	182	182	182	182	182	182
29. Melk, nysilt		18,5	33	33	33	33	33	33	33
30. — — skummet		6,1	11	11	11	11	11	11	11
31. Hvetemel, finsiktet, norsk formaling	Kg	34	39	39	39	39	38	38	38
32. Rugmel, blandet siktnel		25	34	34	34	34	33	33	33
33. Potetmel, superior eller lign.		48	72	71	72	71	71	71	71
34. Husholdningsbrød (rugbrød) ¹⁾		27,3	44	44	44	44	44	44	44
35. Hveteløff, bakt med melk		51	89	89	89	89	89	89	89
36. Bønner, brune		46	69	78	80	91	96	97	98
37. Erter, gule Magdeburg		46	58	59	60	61	62	62	64
38. Risengryn, prima		50	81	80	80	79	80	79	80
39. Byggryn, hele prima		34	42	41	41	41	41	41	41
40. Havregryn, norske pressede		41	44	44	44	41	41	41	40
41. Poteter, norske	3 kg	26	41	43	43	44	43	43	47
42. Kaffe (brent), Java Bali	Kg	290	298	300	300	295	298	296	314
43. — — Salvador Superior		255	271	271	271	273	272	273	287
44. — — Santos		220	230	231	231	231	228	228	226
45. Sukker, raff. klipp.		61	74	74	74	75	81	81	81
46. — — farin		55	66	67	66	67	73	72	72
47. Sjokolade nr. 3, norsk		191	257	256	255	256	257	256	256
48. Sultanaplommer		100	132	134	136	129	129	128	137
49. Petroleum: Water white	5 liter	90	97	97	97	97	96	97	97
50. — — Standard white		81	—	—	—	—	—	—	—
51. Kull	100 kg	277	417	417	417	417	417	417	417
52. Koks nr. 2	Hl	176	278	278	278	278	278	278	278
53. Koks nr. 3		154	253	253	253	253	253	253	253
54. Bjerkeved, hoggen	M.favn	2925	4646	4646	4646	4646	4646	4646	4646
55. Granved, hoggen		2625	4040	4040	4040	4040	4040	4040	4040
Gjennomsnitt									

¹⁾ Krisebrød.

og brensel pr. 15. i hver måned i året 1939.

15. august	15. september	15. oktober	15. november	15. desember	Gjennomsnitt for året 1939	Relative tall for 1939 når 1914 = 100	Relative tall når januar 1939 = 100			
							Mars	Juni	September	Desember
Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre					
226	240	256	245	238	238	187	100	99	101	100
181	196	211	211	209	197	181	100	96	100	107
227	224	187	177	210	221	170	123	131	120	113
248	246	208	201	227	243	174	120	128	118	109
162	162	169	189	187	169	159	101	99	99	114
295	299	286	285	292	293	212	95	90	97	95
240	255	232	242	250	242	197	93	86	100	98
167	162	165	155	182	153	196	97	90	110	124
242	261	271	276	284	259	207	95	92	98	106
273	295	296	295	307	276	171	96	97	109	113
273	313	303	303	288	279	173	96	96	115	105
273	295	295	293	307	275	187	94	97	108	113
121	127	127	119	115	113	213	98	—	117	106
268	264	273	257	272	282	252	100	104	89	92
—	—	—	—	172	167	—	—	—	—	—
112	117	117	115	111	112	187	99	102	106	101
120	122	118	118	118	121	139	98	98	98	95
377	377	406	407	408	385	157	100	100	100	108
233	235	246	260	258	236	164	104	104	106	116
159	164	172	184	184	158	146	109	113	121	135
364	369	370	381	378	368	181	96	93	97	99
245	245	255	259	263	248	156	100	100	101	108
90	88	91	97	99	92	142	103	103	101	114
208	205	211	212	217	207	218	99	100	99	105
165	169	167	173	176	167	172	98	96	99	104
198	219	226	265	212	191	113	88	93	123	119
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
182	182	182	192	192	183,6	209	100	100	100	105
33	33	33	35	35	33,8	180	100	100	100	106
11	11	11	12	12	11,1	182	100	100	100	109
38	38	38	38	39	38	112	100	97	97	100
33	34	33	33	35	34	136	100	97	100	103
71	71	71	71	71	71	148	100	99	99	99
44	44	44	43	46	44,0	161	100	100	100	105
89	89	89	89	91	89,1	175	100	100	100	102
91	93	95	94	95	90	196	116	141	135	138
64	64	65	98	102	68	148	103	107	110	176
80	78	79	81	90	81	162	99	98	96	111
41	40	39	39	41	41	121	98	98	95	98
40	40	40	46	47	42	102	100	93	91	107
36	52	52	53	53	46	177	105	105	127	129
309	314	344	343	359	314	108	101	99	105	120
287	287	296	296	307	283	111	100	101	106	113
229	226	240	240	242	232	105	100	99	98	105
81	81	81	115	116	85	139	100	109	109	157
72	73	86	87	87	74	135	100	109	111	132
256	255	256	256	256	256	134	99	100	99	100
126	136	144	148	145	135	135	103	97	103	110
97	97	97	100	100	97	108	100	100	100	103
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
417	442	619	619	639	471	170	100	100	106	153
278	278	394	394	414	309	176	100	100	100	149
253	253	369	369	389	284	184	100	100	100	154
4646	4646	5959	5959	5959	4974	170	100	100	100	128
4040	4040	4798	4798	4798	4230	161	100	100	100	119
						163	101	101	104	114

Tabell 11.

Priser i småsalg på en del viktigere matvarer

Artikler		Enhet	1914	15. januar	15. februar	15. mars	15. april	15. mai	15. juni	15. juli
			Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre
1.	Oksekjøtt, ferskt { stek	Kg	127	2 ⁸	246	242	251	265	268	270
2.	suppekjøtt		109	203	204	202	217	221	222	235
3.	Saukekjøtt, ferskt { forpart		130	203	227	247	326	281	—	196
4.	bakpart		140	224	248	268	341	296	—	227
5.	— saltet	»	106	184	189	188	197	184	184	185
6.	Kalvekjøtt, gjøkaly { stek	»	138	285	289	296	313	310	301	334
7.	forpart		123	248	253	249	266	272	244	278
8.	— spekalv	»	78	146	145	148	159	181	158	193
9.	Dyrestek	»	125	286	292	291	296	299	303	319
10.	Flesk, saltet, norsk sideflesk	»	161	312	306	292	309	317	319	327
11.	— amerikansk	»	161	308	323	—	306	326	—	333
12.	— ferskt, norsk sideflesk	»	147	311	304	288	301	317	317	325
13.	Torsk, nyskåret	»	53	119	125	131	140	154	102	—
14.	Kveite (hellefisk) stor oppskåret	»	112	290	277	305	300	311	311	335
15.	Makrell, saltet	»	—	172	172	174	—	—	—	—
16.	Kolje (hyse), røkt	»	60	122	115	121	120	154	134	133
17.	Klippfisk	»	87	123	112	112	101	120	124	127
18.	Smør, meierismør, 1ste kl.	»	245	408	408	412	412	412	412	416
19.	Margarin, animalsk, beste	»	144	264	265	275	274	274	274	277
20.	— — billigste	»	108	189	189	198	198	198	199	200
21.	Ost, norsk sveitser imit.	»	203	388	383	401	394	396	370	378
22.	— geitemysost, B. C. 30	»	159	267	273	281	284	289	289	291
23.	— kumysost (fetost)	»	65	100	100	106	108	102	112	129
24.	— nøkkelost, H. 30	»	95	216	219	225	230	237	234	244
25.	— pultost	»	97	176	181	178	176	182	174	194
26.	Egg, friske norske	»	169	162	194	298	190	244	234	243
27.	— preserverte	»	166	—	—	—	—	—	—	—
28.	Fløte, alm. rå	Liter	88	192	202	204	204	204	204	206
29.	Melk, nysilt ¹⁾	»	18,5	35	37	37	37	37	37	37
30.	— skummet	»	6,1	12	13	13	13	13	13	13
31.	Hvetemel, finsiktet, norsk formaling	Kg	34	39	42	42	42	43	43	43
32.	Rugmel, blandet siktet		25	35	38	38	38	39	39	39
33.	Potetmel, superior eller lign.	»	48	71	71	79	79	79	80	80
34.	Husholdningsbrød (rugbrød)	»	27,8	2)46	2)50	2)50	2)50	2)50	2)47,2	47,2
35.	Hveteloff, bakt med melk	»	51	91	97	98	98	115	2)98,2	99,2
36.	Bønner, brune	»	46	95	99	104	107	111	113	112
37.	Erter, gule Magdeburg	»	46	102	101	101	105	112	111	112
38.	Risengryn, prima	»	50	97	97	100	103	107	108	112
39.	Byggryn, hele prima	»	34	41	44	45	46	46	46	46
40.	Havregryn, norske pressede	»	41	47	48	50	52	54	54	54
41.	Poteter, norske	3 kg	26	54	57	65	80	86	86	102
42.	Kaffe (brent), Java Bali	Kg	290	374	376	393	398	399	402	403
43.	— Salvador superior		255	325	324	335	337	339	338	342
44.	— Santos	»	220	241	243	253	271	274	274	277
45.	Sukker, raff. klipp.	»	61	117	117	119	119	118	119	121
46.	— farin	»	55	87	88	90	89	89	90	91
47.	Sjokolade nr. 3, norsk	»	191	256	254	259	272	275	274	277
48.	Sultanaplommer	»	100	157	155	158	154	147	154	159
49.	Petroleum: Water white	5 liter	90	117	117	125	126	126	126	128
50.	— Standard white	»	81	—	—	—	—	—	—	—
51.	Kull	100 kg	277	660	862	1068	1076	1075	1075	1085
53.	Koks nr. 2	Hl	176	414	505	627	627	627	627	633
53.	Koks nr. 3	»	154	389	480	602	602	602	602	608
54.	Bjerkeved, hoggen	M.favn	2925	5959	5959	6018	6018	6018	7242	7313
55.	Granved, hoggen	»	2625	4798	4798	4846	4846	4846	6018	6077
Gjennomsnitt										

¹⁾ Fra 1. juli 1937 bereknes også omsetningsavgift for melk og fløte. ²⁾ Krisebrød, -loff. Vekten er fra ^{29/4} 1940 — 1000 gram for brød og 520 gram for loff, — den er her omregnet etter kilopris. Fra juni måned er utmalingen for brødmelet 95 %.

³⁾ Engrospriser. ⁴⁾ Antrasitt. Salg til private.

og brensel pr. 15. i hver måned i året 1940.

15. august	15. september	15. oktober	15. november	15. desember	Gjennomsnitt for året 1940	Relative tall for 1940 når 1914 = 100	Relative tall når januar 1940 = 100			
							Mars	Juni	September	Desember
Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre					
284	302	302	304	315	274	216	102	113	127	132
241	262	264	264	263	233	214	100	109	129	130
318	340	339	342	327	286	220	122	—	167	161
333	360	259	363	355	307	219	120	—	161	158
—	—	330	340	365	235	222	102	100	—	198
342	364	361	368	370	328	238	104	106	128	130
289	313	321	313	310	280	228	100	98	126	125
196	220	220	217	220	184	236	101	108	151	151
299	420	465	460	505	352	282	102	106	147	177
333	363	367	387	383	335	208	94	102	116	123
—	—	—	—	—	319	198	—	—	—	—
333	363	360	389	384	333	226	93	102	117	123
134	156	166	164	191	144	272	110	86	131	161
329	355	337	330	324	317	283	105	107	122	112
—	—	—	—	—	173	—	101	—	—	—
132	144	144	147	151	135	225	99	110	118	124
122	128	128	125	123	120	138	91	101	104	100
416	450	504	503	505	438	179	101	101	110	124
276	299	299	299	299	281	195	104	104	113	113
201	217	217	216	216	203	188	105	105	115	114
410	429	470	469	471	413	203	103	95	111	121
293	312	336	335	340	299	188	105	108	117	127
129	183	—	—	—	107	165	106	112	183	—
248	267	286	283	284	248	261	104	108	124	131
165	196	228	228	229	192	198	101	99	111	130
269	285	285	339	339	257	152	184	144	176	209
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
206	222	235	235	235	212,4	241	106	106	116	122
37	40	42	42	42	38,8	207	106	106	114	120
13	14	16	16	16	13,7	225	108	108	117	133
44	48	54	51	51	45	132	108	110	123	131
39	42	—	—	—	39	140	109	111	120	—
81	87	87	87	89	81	169	101	113	123	125
²⁾ 42,7	²⁾ 50,9	²⁾ 50,9	²⁾ 50,9	²⁾ 50,9	49,2	180	109	103	111	111
²⁾ 99,2	²⁾ 107,6	²⁾ 107,6	²⁾ 107,6	²⁾ 107,6	102,2	200	108	108	118	118
109	120	123	123	123	112	243	109	119	126	126
114	114	113	122	121	111	241	99	109	112	119
112	121	121	119	128	110	220	103	111	125	132
45	49	47	44	44	45	132	110	112	120	107
54	58	58	58	58	54	132	106	115	123	123
53	57	54	54	57	67	258	120	159	106	106
415	433	434	434	450	409	141	105	107	116	120
352	374	375	376	377	350	137	103	104	115	116
282	299	300	299	307	277	126	105	114	124	127
122	128	128	128	128	122	200	102	102	109	109
93	97	97	97	97	92	167	103	103	111	111
277	321	324	326	326	287	150	101	107	125	127
165	163	170	—	—	175	175	101	98	104	—
141	214	214	214	214	155	172	107	108	183	183
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
³⁾ 1085	³⁾ 1085	⁴⁾ 1335	⁴⁾ 1338	⁴⁾ 1338	1090	394	162	163	164	203
633	684	684	686	686	619	352	151	151	165	166
608	657	656	658	658	594	386	155	155	169	169
7313	7892	7889	7889	7889	6950	238	101	122	132	132
6077	6555	6656	6556	6556	5711	218	101	125	137	137
						210	109	112	128	134

Tabell 12.

Priser i småsalg på en del viktigere matvarer og brensel pr. 15. i hver måned
i året 1941.

Artikler	Enhet	1941	15. januar	15. februar	15. mars	15. april	15. mai	15. juni	15. juli	15. august
		Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre
1. Oksekjøtt, ferskt { stek . . .	Kg	127	316	335	372	371	373	373	373	373
2. — — — { suppekjøtt		109	268	270	327	327	329	329	329	329
3. Sauekjøtt, ferskt { forpart . .	»	130	327	336	336	336	336	336	336	336
4. — — — { bakpart . .		140	355	361	360	360	361	361	361	361
5. — — saltet	»	106	363	365	—	—	—	—	—	—
6. Kalvekjøtt, gjøkav { stek . . .	»	138	370	370	378	378	378	378	378	378
7. — — — { forpart		123	310	310	310	370	310	310	310	310
8. — — spekalv	»	78	217	220	220	220	220	220	220	220
9. Dyrestek	»	125	520	593	593	—	—	—	—	—
10. Flesk, saltet, norsk sideflesk	»	161	380	383	415	415	415	440	440	440
11. — — amerikansk	»	161	—	—	—	—	—	—	—	—
12. — — ferskt norsk sideflesk	»	147	380	382	415	415	415	440	440	440
13. Torsk, nyskåret	»	53	204	197	203	208	220	—	—	—
14. Kveite (hellefisk) storoppskåret	»	112	367	363	371	400	420	422	460	575
15. Makrell, saltet	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Kolje (hyse), røkt	»	60	175	187	174	172	179	186	198	230
17. Klippfisk	»	87	132	133	134	134	134	134	134	134
18. Smør, meierismør, 1ste kl. . .	»	245	505	505	505	505	505	505	505	505
19. Margarin, animalsk, beste . .	»	144	299	299	299	299	299	299	281	275
20. — — — billigste	»	108	216	216	216	216	216	216	215	215
21. Ost, norsk sveiser imit. . . .	»	203	469	468	468	468	469	470	470	470
22. — — geitemysost, B. C. 30 . .	»	159	338	342	340	340	340	340	340	340
23. — — kumysost (fetost)	»	65	—	—	—	—	—	—	—	—
24. — — nøkkelost, H. 30	»	95	284	284	284	284	284	285	285	285
25. — — pultost	»	97	226	226	224	224	224	224	224	224
26. Egg, friske norske	»	169	339	339	339	340	340	375	375	375
27. — — preserveerte	»	166	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Fløte, alm. rå	Liter	88	238	238	238	238	238	238	238	3) —
29. Melk, nysilt	»	18,5	42	42	42	42	42	42	42	42
30. — — skummet	»	6,1	16	16	16	16	16	16	16	16
31. Hvetemel, finsiktet, norsk formaling	Kg	34	51	51	51	51	51	51	51	51
32. Rugmel, blandet siktet		25	—	—	—	—	—	—	—	—
33. Potetmel, superior eller lign.	»	48	89	89	89	89	89	89	89	89
34. Husholdningsbrød (rugbrød) .	»	27,8	50,9	50,9	50,9	50,9	50,9	50,9	50,9	50,9
35. Hveteløff, bakt med melk . . .	»	51	107,6	107,6	107,6	—	—	—	—	—
36. Bønner, brune	»	46	123	123	123	123	123	123	—	178
37. Erter, gule Magdeburg	»	46	123	124	124	124	134	134	134	134
38. Risengryn, prima	»	50	130	129	130	130	163	163	163	163
39. Byggryn, hele prima	»	34	44	44	44	44	44	44	44	44
40. Havregryn, norske pressede . .	»	41	58	58	58	65	65	65	65	65
41. Poteter, norske	3 kg	26	57	57	60	60	63	63	95	82
42. Kaffe, (brent), Java Bali . . .	Kg	290	465	462	465	465	465	465	465	465
43. — — Salvador superior		255	384	384	385	385	385	385	385	385
44. — — Santos	»	220	314	312	313	314	314	314	315	315
45. Sukker, raff. klipp.	»	61	128	178	178	178	178	178	178	189
46. — — farin	»	55	97	148	148	148	148	148	148	159
47. Sjøokolade nr. 3, norsk	»	191	327	327	327	327	327	327	350	352
48. Sultanaplommer	»	100	—	—	—	—	—	—	—	—
49. Petroleum: Water white . . .	5 liter	90	214	214	335	335	335	335	335	335
50. — — Standard white	»	81	—	—	—	—	—	—	—	—
51. Kull	100 kg	277	2)1338	2)1338	2)1338	2)1338	2)1338	2)1347	2)1347	2)1347
52. Koks nr. 2	Hl	176	686	686	686	686	686	690	690	690
53. Koks nr. 3	»	154	658	658	658	658	658	662	662	662
54. Bjerkeved, hoggen	M.favn	2925	8195	8195	8195	8195	8195	9820	9820	9820
55. Granved, hoggen	»	2625	6750	6750	6750	6750	6750	8250	8250	8250

1) Kriasebrød, -loff. 2) Antrasitt. 3) Salg av fløte forbudt fra 25. juli 1941.

